

Buiten Spelen!

Van Gils Jan, Seghers Jan, Boen Filip, Meire Johan, Scheerder Jeroen,
Vanderstede Wouter, Vaningelgem Francis, Servaas Wouter

In opdracht van de Vlaamse Overheid

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT
LEUVEN

Met steun van de
Vlaamse overheid

SOCCIAAL
Cultuur
el Werk

Buiten spelen

Onderzoek met betrekking tot de relatie tussen (on)beschikbaarheid van bespeelbare ruimte, de mate van buitenspelen en de gevolgen daarvan op de fysieke, sociale, psychische en emotionele ontwikkeling van de Vlaamse kinderen en jongeren.

Kind & Samenleving vzw
&
K.U.Leuven – Departement Humane Kinesiologie

In opdracht van
De Vlaamse Overheid
Agentschap Sociaal-Cultureel Werk

Onderzoek door:

Kind & Samenleving vzw

Onderzoekscentrum

&

K.U.Leuven

Departement Humane Kinesiologie

Coördinatie:

Kind & Samenleving vzw, Jan Van Gils

Onderzoekers Kind en Samenleving vzw.

Jan Van Gils

Wouter Vanderstede

Johan Meire

Francis Vaningelgem

Wouter Servaas

Onderzoekers K.U.Leuven – Departement Humane Kinesiologie

Jan Seghers

Jeroen Scheerder

Filip Boen

Loes Torfs

Ynte Peeters

In opdracht van:

De Vlaamse Overheid

Agentschap Sociaal-Cultureel Werk

Met steun van de
Vlaamse overheid

Inhoudstafel

Inleiding

Pagina 6

Rapport1

Syntheseverslag en beleidsaanbevelingen

Pagina 9

Rapport 2

Literatuuronderzoek

Pagina 31

Rapport 3

(Buiten)speelgedrag in Vlaanderen anno 2008

Survey-onderzoek bij 6- tot en met 14-jarigen

Pagina 73

Rapport 4

Observatieonderzoek

Pagina 125

Bijlagen

Pagina 203

Inleiding

Wat verstaan we onder 'buitenspelen'?

Dit onderzoek concentreert zich op het spelen in openlucht in de publieke ruimte. Het gaat slechts zijdelings over het spelen in de eigen tuin. De focus op (publieke) ruimte volgt enerzijds uit de onderzoeksopdracht, die vraagt naar de samenhang van buitenspelen met de (on)beschikbaarheid van bespeelbare ruimte, en anderzijds uit de intentie om ons te richten op die aspecten van buitenspelen die door het beleid te beïnvloeden zijn.

Het gaat ook eerst en vooral over het door de kinderen zelf georganiseerde spelen (alhoewel enkele keren ook het begeleid spelen aan bod komt). De leeftijd van de betrokken kinderen schommelt tussen 3 en 14 jaar.

Onderzoeksdoelstellingen

Voor dit project werden volgende **doelstellingen** voorop gezet:

1. Het **belang en de invloed van buitenspelen beschrijven**. Welke *effecten* heeft buitenspelen, met name op de ontwikkeling en de gezondheid van kinderen? Dit wordt algemeen beschreven in de literatuurstudie, en komt tevens aan bod in het survey-onderzoek (m.n. verband met lichaamsgewicht).
2. De **feitelijke situatie van het buitenspelen in Vlaanderen in kaart brengen**. Hoeveel wordt er gespeeld (door wie) en wordt er minder gespeeld dan vroeger?
 - *Wie er waar en wat speelt, en hoeveel kinderen spelen* wordt beschreven in het observatie-onderzoek, het survey-onderzoek (zelfrapportering) en beperkt in de literatuurstudie.
 - Een zeker zicht op de *evolutie* van het buitenspelen van kinderen in Vlaanderen krijgen we uit de vergelijking van het observatie-onderzoek uit 2008 met soortgelijke gegevens uit 1983, en de vergelijking van het survey-onderzoek uit 2008 met soortgelijke gegevens uit 1989 en 1979.
3. **Inzicht verwerven in wat het buitenspelen van kinderen beïnvloedt**.
 - In lijn met de onderzoeksopdracht is hierbij vooral gekeken naar het *belang van de (publieke) ruimte* waarin gespeeld kan worden. Het survey-onderzoek geeft hier enkele gegevens, het literatuuronderzoek biedt een overzicht, maar het is vooral in het observatie-onderzoek dat deze vraag aan bod komt.
 - Ook de *eigen motieven van kinderen* komen aan bod, in het literatuuronderzoek via de focusgroepen met kinderen die daarin zijn verwerkt, en beperkt ook in het survey-onderzoek.

Vier rapporten

Rapport 1: Syntheseverslag en beleidsaanbevelingen

(Onderzoekscentrum Kind & Samenleving, Dept. Humane Kinesiologie, K.U.Leuven + inspiratie uit "Seminarie Buitenspelen 10.10.2008")

Met dit rapport wordt een synthese gemaakt van het onderzoek van de vier hierboven vernoemde onderdelen. Daarnaast bevat het ook de beleidsaanbevelingen die resulteren enerzijds uit de onderzoeken en anderzijds een seminarie met diverse deskundigen.

Rapport 1: Literatuurstudie

(Onderzoekscentrum Kind & Samenleving)

Het eerste rapport geeft een overzicht van de bestaande literatuur over buiten spelen.

Het rapport gaat in op de **effecten** die buitenspelen heeft op de ontwikkeling voor kinderen (hoofdstuk 1); de externe factoren die het buitenspelen beïnvloeden, met name de rol van de **woonomgeving** (hoofdstuk 2); de **motieven** van kinderen zélf om (al dan niet) buiten te spelen (hoofdstuk 3); en gegevens over het feitelijke **buitenspelen in Vlaanderen** (hoofdstuk 4).

Over de effecten werd de internationale wetenschappelijke literatuur doorgenomen; voor de woonomgeving en de motieven van kinderen zelf gaat het vooral om Vlaamse en Nederlandse studies.

Rapport 2: Survey-onderzoek

(Dept. Humane Kinesiologie, K.U.Leuven)

Het tweede rapport doet verslag van een survey-onderzoek bij ongeveer 2300 kinderen van 6 tot en met 14 jaar.

In een eerste hoofdstuk wordt een **algemeen beeld** geschetst van de spel-, sport- en ontspanningsactiviteiten van kinderen van 6 tot en met 14 jaar. In het bijzonder wordt onderzocht in welke mate er een verband bestaat met persoonlijke achtergrondeterminanten zoals het geslacht, de leeftijd en de gewichtstatus van het kind.

In een tweede hoofdstuk van dit rapport wordt ingezoomd op het (ongeorganiseerd) speelgedrag in de woon- een leefomgeving van kinderen en wordt nagegaan welke **sociaal-culturele factoren** dit speelgedrag gunstig of ongunstig beïnvloeden.

In een derde hoofdstuk komen ook de **redenen** aan bod die kinderen aangeven om al dan niet buiten te spelen.

In deel vier wordt getracht om op basis van de verzamelde onderzoeksgegevens het **profiel van de buitenspeler** anno 2008 in kaart te brengen en op zoek te gaan naar de specifieke indicatoren die dit profiel kunnen voorspellen.

In een vijfde en laatste hoofdstuk wordt het speelgedrag van kinderen en jongeren in **tijdstrendperspectief** geplaatst door de gegevens van 2008 te vergelijken met twee eerder afgenomen **vergelijkbare surveys uit 1979** (enkel meisjes) **en 1989** (jongens en meisjes).

Rapport 3: Observatie-onderzoek

(Onderzoekscentrum Kind & Samenleving)

Dit rapport doet verslag van een observatie-onderzoek van het spelen van kinderen in 7 verschillende woonwijken tijdens de paas- en zomervakantie van 2008. Het observeert kinderen in hun dagelijkse (vnl. ongeorganiseerde) buitenspeelcontext: hun woonomgeving. Aantallen, geslacht, leeftijd, het al dan niet onderweg en het al dan niet begeleid zijn en het soort spel van de kinderen werden genoteerd.

De gegevens uit 2008 worden bovendien vergeleken met de gegevens uit een vergelijkbaar onderzoek uit 1983, waarop het voorliggende observatie-onderzoek is geënt.

Na een **sociaal-ruimtelijke beschrijving** van de wijken (hoofdstuk 2), brengt het onderzoek in kaart **wie waar speelt** (hoofdstuk 3): hoe zijn de observaties te verdelen volgens gender, leeftijd, het al dan niet onderweg zijn, het begeleide en het georganiseerde karakter van het spel, en de diverse speelvormen?

Een **speelindex** gaat na hoeveel kinderen werden geobserveerd in vergelijking met het aantal kinderen dat de wijk bewoont (hoofdstuk 4).

In hoofdstuk 5, de hoofdmoot van het observatie-onderzoek, wordt gezocht naar **verbanden tussen het speelgedrag en de publieke ruimte**: de diverse types publieke ruimte, stedelijke en suburbane wijken, inrichtingselementen en wegategorisering. De onderzochte wijken komen bovendien apart aan bod.

Rapport 1

Syntheseverslag en beleidsaanbevelingen

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT
LEUVEN

Departement Humane Kinesiologie
Faculteit Bewegings- en Revalidatiewetenschappen
Katholieke Universiteit Leuven

Rapport 1

Syntheseverslag en beleidsaanbevelingen

Onderzoek met betrekking tot de relatie tussen (on)beschikbaarheid van speelbare ruimte, de mate van buitenspelen en de gevolgen daarvan op de fysieke, sociale, psychische en emotionele ontwikkeling van de Vlaamse kinderen en jongeren.

Opgemaakt door de onderzoekers:

K.U.Leuven

Departement Humane Kinesiologie
Jan Seghers,
Jeroen Scheerder
Filip Boen

Onderzoekscentrum Kind & Samenleving

Jan Van Gils (red.),
Johan Meire,
Wouter Vanderstede,
Wouter Servaas

Met inspiratie vanuit het Seminarie Buitenspelen 10 oktober 2008

waaraan – naast de onderzoekers – deelnamen:

Ugent	Bruno Vanobbergen, Sven Devisscher
VIG	Olaf Moens, Ruth Costers
VVJ	Marc Ipermans,
Speelruimte	Dirk Vermeulen
Heusden-Zolder	Els Jennen
Stad Gent	Marianne Labre
Stad Antwerpen	Wim Seghers
Steunpunt Jeugd	Joris Velleman, Katrijn Gijssel
Kind en Samenleving	Peter Dekeyser
Agentschap Sociaal-Cultureel Werk voor jeugd en volwassenen:	Els Cuisinier, Seppe Dams, Gerda Vanroelen.

Inhoudstafel synthesesenota

1. Syntheseverslag	12
1.1. Het belang van buitenspelen	12
1.2. Hoeveel ‘moeten’ kinderen buitenspelen?	12
1.3. Evolutie in het buitenspelen van kinderen is onvermijdelijk	12
1.4. Buitenspelen: niet alleen in het publieke domein.....	13
1.5. Het aantal buitenspelende kinderen in het publieke domein is gehalveerd. Mogelijke verklaringen.....	13
1.6. De leeftijd van de buitenspelers	15
1.7 . Jongens en meisjes	16
1.8. De kwaliteit van het spelen	17
1.8.1. De diversiteit aan spelvormen	17
1.8.2.Kunnen bepaalde spelvormen extra gestimuleerd worden?.....	18
1.9. Waar spelen kinderen?	18
1.10. Het georganiseerde spelen en het spelen onder toezicht	21
1.11. Overgewicht	22
1.12. Veiligheid	22
1.13. Profiel van het buitenspelende kind	23
1.14. Het karakter van een wijk.....	23
2. Beleidsaanbevelingen.....	24
2.1. Vertrekpunt.....	24
2.2. Doelstellingen.....	24
2.3. Operationalisering en uitwerking	24
2.3.1. lokaal beleid	24
3.2. Beleid op bovenlokaal niveau	27

1. Syntheseverslag

1.1. *Het belang van buitenspelen*

Er is weinig discussie over de vraag of buitenspelen belangrijk is voor kinderen. Die aanname wordt in de literatuur quasi unaniem aanvaard, en bovendien gesitueerd op diverse vlakken van de ontwikkeling van kinderen. Toch is buitenspelen niet iets als een vitamine zonder dewelke de ontwikkeling van een kind op welbepaalde gebieden deficiënt is. Dat soort causale relaties is onmogelijk te bewijzen, niet in het minst omdat 'buitenspelen' een containerbegrip is. Het buitenspelen impliceert meestal lichaamsbeweging en draagt dus bij tot een goede fysieke ontwikkeling, tot de gezondheid en zo ook tot een beter welbevinden. Samen (buiten)spelen met kinderen is ook een arena voor het ontwikkelen van sociale vaardigheden en sociale cohesie. Ook de emotionele ontwikkeling, ruimtelijke oriëntatie, ruimtelijk bewustzijn, cognitieve vaardigheden, tijdsbeheer en ontspanning worden met buitenspelen in verband gebracht. Een ander element dat aan het buitenspelen verbonden wordt, is het zelfstandig organiseren van het spelen; daarbij komen de organisatiecapaciteit van kinderen en hun zin voor initiatief extra aan bod.

Het effect van buitenspelen op deze domeinen – de causale band tussen buitenspelen en een betere ontwikkeling – is evenwel moeilijk te bewijzen met cijfermateriaal, zeker wanneer het de moeilijk meetbare sociale of emotionele ontwikkeling betreft. Maar ook studies die de samenhang tussen buitenspelen en fysieke ontwikkeling onderzoeken, hebben te kampen met methodologische problemen. Op de mogelijke samenhang tussen (weinig) buitenspelen en obesitas komen we nog terug.

Er is voldoende reden om zonder meer te stellen dat buitenspelen op een heel aantal gebieden belangrijk is voor kinderen, maar tegelijk dient erkend te worden dat de ondersteuning van hard cijfermateriaal vooralsnog mager is.

Of nog: buitenspelen is belangrijk, maar we kunnen het niet bewijzen. Het is niettemin ons uitgangspunt.

1.2. *Hoeveel 'moeten' kinderen buitenspelen?*

Het buitenspelen is niet voor alle kinderen even belangrijk. Kinderen zijn geen identieke wezens: hun noden en behoeften verschillen, hun persoonlijke interesses en drijfveren zijn zeer gevarieerd, hun karakters zijn niet te vergelijken. Daarom zal ook de mate waarin ze buitenspelen en de manieren waarop ze dat doen, erg verschillen. Er kan (vooralsnog?) geen 'recept' voorgeschreven worden over de mate en de aard van het buitenspelen die voor een bepaald kind op een bepaalde leeftijd in een bepaalde omgeving en sociale context nodig zijn.

Er kunnen wel degelijk indicatoren ontwikkeld worden omtrent de nood aan lichaamsbeweging: bij kinderen is één uur per dag matige tot intense beweging nodig voor een goede gezondheid. Deze doelstelling moet evenwel niet alleen via het buitenspelen gehaald worden en bovendien behelst ook niet elk soort buitenspelen veel beweging. Echter hoe de nood aan sociale en emotionele ontwikkeling, ruimtelijke oriëntatie enz. moet gekwantificeerd worden, is zeer onduidelijk.

1.3. *Evolutie in het buitenspelen van kinderen is onvermijdelijk*

De samenleving evolueert op vele manieren. Kinderen zijn niet meer zo manifest aanwezig in het straatbeeld, de gezinnen hebben gemiddeld minder kinderen en zijn op meer diverse manieren samengesteld. Heel wat kinderen, van wie vaak veel verwacht wordt, hebben een druk leven en maken daarbij gebruik van een groot aanbod aan vrijetijdsbesteding, zowel in het educatieve als in het puur recreatieve veld, zowel in de commerciële als in de niet-commerciële sector. De veelheid aan

informatie die op kinderen af komt dwingt hen om sneller keuzes te maken, meer keuzes te maken enz.

Ongetwijfeld hebben dergelijke evoluties een invloed op het speelgedrag en dus ook op het buitenspelen. Het is evenwel niet zo duidelijk welke veranderingen welke invloed hebben op het speelgedrag. Daarover is amper wetenschappelijk materiaal voorhanden.

Wat wel duidelijk is, is dat de toename van de binnenspeelmogelijkheden niet samenhangt met een afname van het buitenspelen. Die vrees wordt niet onderbouwd door het bestaande onderzoek over buitenspelen. Het literatuuronderzoek levert veeleer evidentie voor de stelling dat de tijd die kinderen binnen spelend doorbrengen niet ten koste gaat van de tijd die ze besteden aan buitenspelen¹.

Het gaat dus voor de kinderen niet om een of/of keuze, maar als ze toch zouden moeten kiezen leren we uit het survey-onderzoek dat ongeveer de helft van de ondervraagde kinderen aangeeft dat ze dikwijls liever buitenspelen dan binnen.

1.4. Buitenspelen: niet alleen in het publieke domein

Gegevens

Er zijn vele manieren om buiten te spelen en actief bezig te zijn. Het survey-onderzoek reikt ons daarbij heel wat gegevens aan. Er zijn niet in het minst de verplaatsingen van en naar school (gemiddeld 1 kind op 3 gaat overwegend met de fiets naar school, bij de oudere leeftijdsgroepen is dit zelfs bijna 1 op 2). Er is de georganiseerde sportdeelname (gemiddeld 2 kinderen op 3 zijn lid van een sportclub), maar eveneens het jeugdwerk (gemiddeld 1 kind op 3 is lid van een jeugdbeweging). Er is het spelen in de tuin (meer dan de helft van de kinderen geeft aan dikwijls in de tuin buiten te spelen), de eigen tuin of de tuin van een vriend(in). En ook tijdens schoolpauzes kan het kind spelen, sporten, ... Kortom, er is dus nog buitenspelen naast het publieke domein.

Uit het survey-onderzoek blijkt dat het spelen in de eigen tuin **dubbel zo populair** is als het spelen in het publieke domein. De populariteit van het spelen in de tuin bij een vriend(in) is in de voorbije decennia gestegen met 10%. In 1983 hebben we geen georganiseerd spelen waargenomen in de publieke ruimte, terwijl we nu wel verschillende **groepen georganiseerd spel** gezien hebben. Buitenspelen gebeurt dus ook via de jeugdbeweging en op- vanginitiatieven. Door het organiseren van groepsspellen en zoektochten is de jeugdgroep een belangrijke context voor kinderen om bos en andere groene ruimte te ontdekken, locaties waar anders zelden of nooit gespeeld wordt.

Discussie

Het buitenspelen in het privé-domein kan moeilijk onderschat worden. De (eigen) tuin is een vertrouwde plek waar kinderen veel vrijheid ervaren. Ouderlijk toezicht wordt niet gezien als een beperking van vrijheid. Integendeel, dit toezicht is waarom kinderen de tuin als een vertrouwde plek ervaren. Er zijn evenwel tot nog toe weinig cijfers voorhanden die het spelen thuis, in het publieke domein, en in het georganiseerde verband vergelijken. Uit het survey-onderzoek leren we evenwel dat gemiddeld 1 kind op 2 aangeeft dikwijls buiten te spelen in de eigen tuin tegenover gemiddeld 1 kind op 4 wat het dikwijls buitenspelen op straat/woonbuurt/plein betreft. Voor het buitenspelen in bos/weide is dit gemiddeld zelfs maar 1 kind op 8². In dit onderzoek stond het buitenspelen in het publieke domein centraal en bij het verzamelen van gegevens werd vooral daarop gefocust.

1.5. Het aantal buitenspelende kinderen in het publieke domein is gehalveerd. Mogelijke verklaringen

Gegevens

Om over het aantal buitenspelende kinderen in het publieke domein uitspraken te kunnen doen, zijn vergelijkingen met andere contexten noodzakelijk. Je zou hun aantal moeten kunnen vergelijken met

1 Literatuuronderzoek p.42-43

2 Zie survey-onderzoek p. 86

het aantal binnenspelende kinderen, met het aantal in de tuin spelende kinderen, met het aantal kinderen dat een aantal jaren terug buiten speelde in het publieke domein enz.

We konden de volgende gegevens verzamelen:

1. De speelindex, die het aantal geobserveerde spelende kinderen in een wijk vergelijkt met het aantal kinderen dat er woont, wijst op een stevige daling van het buitenspelen in het publieke domein: in 2008 speelden maar half zoveel kinderen buiten als in 1983 (zie tabel 1).
2. Wanneer de kinderen of hun ouders gevraagd worden of ze dikwijls, af en toe of nooit in het publieke domein spelen, zijn de cijfers minder expliciet. Een vergelijking voor de jongens tussen 1989 en 2008 en voor de meisjes tussen 1979, 1989 en 2008 geeft zelfs enige stijging voor de populariteit van het publieke domein bij jongeren (ouder dan 10 jaar), met uitzondering van bos en weide waar een duidelijke achteruitgang wordt vastgesteld.

Tabel 1. Totale speelindex exclusief 'kinderen onderweg' en inclusief georganiseerd spel

	Aantal geobserveerde kinderen	Aantal kinderen woonachtig in de wijk	Speelindex
Totaal voor 7 wijken 1983	1751	1042	1,68
Totaal voor alle wijken 2008	1435	1687	0,85

Discussie

Er is een verschil tussen de feitelijke, geobserveerde gegevens en de perceptie van de (buiten)spelers (of hun ouders). Om aan beide recht te doen, is het onze interpretatie dat het publieke domein op zich niet aan aantrekkelijkheid inboet, maar dat er niettemin in die ruimte toch heel wat minder gespeeld wordt.

Bij het zoeken naar oorzaken voor het minder buitenspelen, kan niet eenzijdig verwezen worden naar een gebrek aan ruimte: immers ook in een aantal wijken met behoorlijk wat ruimte ligt de speelindex laag, terwijl in sommige wijken quasi zonder speelruimte er een hogere speelindex gevonden wordt. Het verhaal is complexer: ruimte is belangrijk maar niet doorslaggevend. Naast ruimte is zonder twiifel ook de aanwezigheid van andere kinderen belangrijk. Minder andere kinderen in de buurt betekent minder potentiële speelkameraden waarmee kinderen, toevallig of gepland, kunnen spelen. Zodoende zijn kindarme wijken, hoe goed ze ook geëquipeerd zijn, in het nadeel.

Voor wat betreft de ruimtelijke factoren, is er de vaststelling dat ruimte schaarser wordt door de toename van het verkeer en door een meer intensieve bebouwing. Rijdende en geparkeerde auto's nemen ruimte in die daardoor niet meer gebruikt kan worden om te spelen. Het groeiende autopark eist steeds meer (parkeer)ruimte op, ook in de woonomgeving. En het toenemende autoverkeer belemmert de mobiliteit van kinderen én de toegankelijkheid van plekken waarvoor kinderen een weg voor doorgaand verkeer moeten oversteken. Ook het volbouwen van de woonomgeving, en dus de afname van braakliggend terrein en andere potentiële speellocaties, kan er toe bijdragen dat de speelindex is afgenomen. Ook kinderen ervaren dat hun woonomgeving volgebouwd wordt en dat daarmee bespeelbare ruimte verdwijnt.

Nog andere verklaringen voor deze afname kunnen gezocht worden in het sociale domein. Waar er minder sociale cohesie is in wijken, kennen de mensen elkaar minder dan voorheen. Zodoende vermindert de onderlinge communicatie tussen de gezinnen en dus ook het wederzijdse vertrouwen. Het gevolg is dat kinderen minder buitenspelen in de publieke ruimte, ook al is daar wel de ruimte voor.

Naast deze algemene beschouwingen omtrent de afname van het buitenspelen, willen we nog grasduinen in onze onderzoeksgegevens. Tijdens de observaties constateerden we dat de speelindex in tuinvijken of meer residentiële wijken lager lag dan de speelindex in stedelijke wijken. Dit is niet te verklaren met een opmerking over de ruimtelijke kwaliteit alleen. In suburbane wijken is er weliswaar meestal nog heel wat ruimte om te spelen, maar de kinderen gebruikten ze niet. Wel hoorden we 'speelgeluid' opstijgen uit de tuinen. In stedelijke wijken is er minder ruimte voorhanden, maar we zagen er wel meer kinderen in het publieke domein spelen. Aan de ene kant heeft dit waarschijnlijk te maken met het feit dat er thuis geen ruimte (speelkamer, koer, terras of tuin) is om te spelen. Dan is de publieke ruimte – ondanks de mindere kwaliteit – de enige ruimte waar kinderen terecht kunnen. Aan de andere kant zien we dat het sociale leven in dit soort stedelijke volkswijken soms ook groter is dan in suburbane wijken: er wordt meer geleefd op straat, zodat de private sfeer deels doorsijpelt in het publieke domein. De aanwezigheid van kinderen op straat is dan ook vanzelfsprekender. Verder

onderzoek zou zich meer kunnen/moeten toeleggen op de invloed van sociaal-culturele factoren zoals sociale cohesie op de mate van buitenspelen.

Uit de observaties blijkt wel dat in vergelijking met 1983 het buitenspelen in de stedelijke wijken verschoven is van de ontsluitingsstraten naar de meer lokale straten in de wijk. Dat heeft wellicht te maken met de veiligheid: de categorisering van de wegen heeft er toe geleid dat het verkeer in de lokale straten vertraagd is. Deze wegen zijn dus minder onveilig geworden.

Ten slotte nog twee mogelijke verklaringen. Zij hebben gemeenschappelijk dat ze om een verdere toetsing vragen. Daarbij kan, naast leefwereldonderzoek, nauwgezet tijdsbudgetonderzoek een grote bijdrage leveren.

1. Misschien haalt de groeiende institutionalisering van de kindertijd de speelindex naar beneden: de kinderagenda is dermate volgepland dat naschoolse activiteiten, de opvangactiviteiten en allerhande georganiseerde activiteiten zoals sport en muziekles het kinderleven beheersen. Misschien is er gewoon geen tijd meer om zomaar buiten te gaan spelen.
2. Als kinderen effectief veel in de tuin spelen, dan is het denkbaar dat het buitenspelen zich in de voorbije 25 jaar verplaatst heeft van het publieke domein naar de tuin.

1.6. De leeftijd van de buitenspelers

Gegevens

Uit de observaties bleek dat de verhoudingen tussen de verschillende leeftijdscategorieën weinig veranderd zijn in vergelijking met het onderzoek van in 1983. In 1983 was ongeveer 22% van alle geobserveerde kinderen 3 tot 5 jaar oud en in 2008 is dit nog steeds zo. Ook de percentages van de overige leeftijdscategorieën blijven nagenoeg hetzelfde (zie tabel 2).

Tabel 2. Percentage buitenspelende kinderen per leeftijdscategorie in 1983 en 2008

Leeftijdscategorie	1983	2008 ³
3-5 jaar	22,32	22,30
6-8 jaar	41,72	41,25
9-11 jaar	26,12	26,48
12-14 jaar	9,84	9,97

Kinderen participeren dus reeds vanaf jonge leeftijd in het publieke domein en ze verdwijnen vervolgens ook niet meer uit het publieke domein. Ook uit het survey-onderzoek blijkt dat het relatieve aantal oudere kinderen (boven de 10 jaar) dat in de publieke ruimte speelt niet afneemt. Kortom: alhoewel het aantal buitenspelers afneemt, is dit niet ten voordele of ten koste van één of andere leeftijdsgroep.

Van een heel andere aard is de vaststelling dat de 6-8-jarigen het sterkst aanwezig zijn in het publieke domein. Het survey-onderzoek bevestigt dit overwicht voor wat betreft de speeltuin, maar zeker niet voor wat betreft de straat, de woonbuurt en/of het plein. Daarvan maken de oudste kinderen (12-14 jaar) het meest gebruik.

Discussie

De leeftijdsgroep die het vaakst buitenspelend werd geobserveerd, is de groep 6-8-jarigen. Dit is verrassend: op basis van de aanname dat de autonome mobiliteit toeneemt met leeftijd zou je daar eerder de 9-11-jarigen verwachten.

Zoals te verwachten was neemt ook in ons survey-onderzoek de autonome mobiliteit van kinderen toe met de leeftijd: vooral de oudere kinderen mogen naar school fietsen en/of mogen beslissen wanneer ze gaan buitenspelen. Zouden de laatsten, precies omwille van die autonomie, hun speel- en ontmoetingsruimtes reeds buiten de eigen wijk vinden? Het is mogelijk, maar ook in de speelzones waar kinderen uit verschillende wijken komen spelen (speelzones van bovenlokaal belang) blijven

³ Deze percentages hebben alleen betrekking op kinderen die daadwerkelijk buiten speelden, en niet op de kinderen die onderweg waren.

dezelfde verhoudingen zich aftekenen. Het besluit dat de grootste gebruikersgroep van de publieke ruimte de 6 tot 8-jarigen zijn, dringt zich op.

Uit de observaties blijkt dus dat in het publieke domein de kinderen van 6 tot 8 jaar het talrijkst aanwezig zijn; toch is hun aanwezigheid niet dermate dominant dat ze de andere leeftijdsgroepen in toenemende mate zouden verdringen: er is over 25 jaar geen verschuiving te bekennen.

We kunnen op basis van onze gegevens niet beweren dat de keuze voor een type publieke ruimte sterk gebonden is aan de leeftijd. Er zijn wel lichte voorkeuren vast te stellen:

1. De kleuters spelen het meest op de gemeenschapsvoorzieningen (zeg maar: de formele speelruimten)
2. De 6-8-jarigen kunnen we meer vinden in de pleinzones, de straten en de groene ruimten zonder formele voorzieningen
3. De 9-11-jarigen blijken een voorkeur te hebben voor de groene zones
4. De 12-14-jarigen komen vooral samen op de gemeenschapsvoorzieningen, vooral dan de sportterreinen

Naast leeftijd en geslacht kan ook gevraagd worden naar de etnische achtergrond van de kinderen en de invloed ervan op het buitenspelen. Men kan zich immers niet van de indruk ontdoen dat het op straat spelen meer tot de dagelijkse cultuur behoort van kinderen met Mediterrane roots. Er werd echter geen adequate manier gevonden om een dergelijke karakteristiek te onderkennen bij de observaties. Deze karakteristiek blijft daarom in dit onderzoek buiten bereik.

1.7 . Jongens en meisjes

Gegevens

Uit de observaties blijkt een verhouding jongens-meisjes van 55% vs 45%, terwijl de demografische verhouding 49,61% vs 50,39% is. De verhoudingen per wijk variëren in de observaties van 65% vs 35% tot 48% vs 52%. Jongens zijn dus beter vertegenwoordigd bij het buitenspelen dan meisjes. De Seefhoek, een grootstedelijke wijk, vormt met 48% vs 52% een uitzondering: daar zijn de meisjes, zowel wat betreft het buitenspelen als de demografie in de meerderheid. De observaties in 1983 leverden andere gegevens op. De verhouding buitenspelende jongens-meisjes was toen 66% vs 34%, een verhouding die ook in vergelijkbaar observatieonderzoek regelmatig werd gevonden.

Ook uit het survey-onderzoek blijkt een sterkere aanwezigheid van jongens dan van meisjes in het publieke domein, terwijl dat voor tuin en terras niet het geval is. Ook op het vlak van intense lichaamsbeweging scoren jongens veel hoger, maar toch kan niet beweerd worden dat de meisjes globaal passief en de jongens globaal actief zouden zijn. Meisjes zijn dan wel meer met muziek bezig, maar jongens kijken veel vaker TV, zitten vaker achter de computer en verkiezen eerder computergames.

Discussie

Het is een vaak terugkomende vaststelling dat er meer jongens dan meisjes buitenspelen. Dit wordt soms als een discriminatie gezien omdat de meisjes op die manier minder zouden deelnemen aan het sociale leven. In ons onderzoek hebben we evenwel een stijging gezien van het percentage meisjes dat buitenspeelt. Dat is een positieve zaak. De gunstige evolutie naar een beter evenwicht tussen jongens en meisjes in het publieke domein is niet makkelijk te verklaren.

Deze evolutie staat in contrast met de algemene perceptie dat het voor kinderen – maar in het bijzonder voor meisjes – de laatste decennia onveiliger geworden is in het publieke domein. Waarschijnlijk is een nuancering van deze beschermingshypothese hier op zijn plaats. Deze hypothese stelt dat er bij ouders en andere volwassenen een grotere bekommernis is voor de veiligheid van meisjes dan van jongens. Meisjes worden gezien als meer kwetsbaar. Wanneer er dus een gevoel van onveiligheid bestaat zal eerst de aanwezigheid en participatie van meisjes in het publieke domein beperkt worden. Zo'n gevoel van onveiligheid zou onder meer de toename van het percentage meisjes bij georganiseerde activiteiten kunnen verklaren: de locaties zelf en de aanwezige begeleiding worden veelal als voldoende waarborg voor de veiligheid voor meisjes ervaren. Maar toch wordt de algemene perceptie van onveiligheid tegengesproken door de observaties, vermits meisjes, in vergelijking met vroeger, sterker zouden participeren in het buitenspelen.

Een andere vaak geopperde mening stelt de vormgeving van het publieke domein verantwoordelijk voor de lagere aanwezigheid van meisjes. Als tegenargument voeren wij aan dat de wijk binnen ons onderzoek waar meisjes sterker aanwezig zijn zeker geen uitmuntende wijk is qua kindvriendelijke ruimte. De verklaring voor de sterke aanwezigheid van de meisjes moet daar o.i. gezocht worden enerzijds in de demografische dominantie en anderzijds in de globale culturele verschuiving die meer sociale ruimte laat voor meisjes. Ook zagen we in sommige wijken een duidelijk genderonderscheid met betrekking tot speellocaties. Jongens spelen vooral in groene ruimten, op sportpleinen en sportvelden, terwijl meisjes eerder spelen in straten, op speelpleinen of in speeltuinen.

1.8. De kwaliteit van het spelen

1.8.1. De diversiteit aan spelvormen

Gegevens

In het observatieonderzoek van 1983 werd het buitenspelen geordend in zeven spelcategorieën; diezelfde categorieën werden gebruikt om het spelen in 2008 te ordenen. Dat geeft tabel 3:

Tabel 3. Vergelijking van de percentages per spelvorm in 1983 en 2008

	Receptief	Sociaal	Fantasie	Constructie	Herhaald	Explorerend	Regel
1983	15,80	18,60	12,90	6,10	19,60	16,60	7,40
2008	7,32	26,55	3,07	6,62	20,84	6,13	29,48

Daaruit blijkt dat van de creatieve spelvormen (fantasie, constructie en explorerend) het fantasiespel tot een kwart is gereduceerd en het explorerend spel tot een derde. De spelvormen die met beweging te maken hebben (herhaald, explorerend, regel) zijn frequenter geworden: samen genomen stijgen ze van 36 naar 41%. Daarbij valt de verviervoudiging van het regelspel op, wat de afname van het explorerend bewegen meer dan compenseert. Een kwart van het geobserveerde regelspel is georganiseerd spel (jeugdwerk of kinderopvang). De sociale spelvormen (sociaal en regel) verdubbelen bijna. Het receptieve spel (kijken, luisteren, zo op het oog niets doen) halveert.

Discussie

De creatieve spelvormen verminderen erg in frequentie, de bewegingsspelletten stijgen licht, de sociale spelvormen stijgen sterk.

De bewering dat kinderen tegenwoordig veel minder **bewegen** dan vroeger, komt dus alleszins niet omdat ze in hun buitenspelen minder actief zouden geworden zijn. Het aandeel van bewegingsspel houdt immers meer dan stand. Het verschijnen in de woonomgeving van het georganiseerde spelen verklaart de toename van het regelspel voor een deel, maar dat betekent dat nog steeds drie vierde van dat regelspel door de kinderen zelf georganiseerd wordt. Dat is driemaal zoveel als in 1983.

Een verklaring kan gezocht worden in het **sociale** karakter van het regelspel; regelspel en sociaal spel samen omvatten nu 55% uit van alle spelen. Dat is een spectaculaire toename sinds 25 jaar geleden. Zou het dan toch niet zo'n vaart lopen met de individualisering van met name de kinderculturen?

Het **receptieve** spel is gehalveerd. Kinderen zijn dus actiever geworden, minder beschouwend. We hebben diverse verklaringen getoetst, maar geen is solide genoeg om hier gepresenteerd te worden als duiding voor de afname van het receptieve spel.

Overduidelijk en verontrustend is evenwel de afname van de **creatieve** spelvormen. Zijn kinderen minder creatief dan 25 jaar geleden, en zo ja, is dat erg?

De vraag kan evenwel scherper, preciezer geformuleerd worden: betekent het minder creatief worden van het buitenspelen dat kinderen minder creatief zijn of worden? Of is het denkbaar dat er, in plaats van het buitenspelen andere spelvormen zijn (b.v. eerder in de digitale sfeer), of andere werkvormen op school die zorgen voor de ontwikkeling van creativiteit? Zulke pistes zijn wel denkbaar, maar concrete indicaties hieromtrent ontbreken.

En tenslotte: is de teruggang van creativiteit zorgwekkend? Als creativiteit is wat de mens nodig heeft voor de verdere ontwikkeling van zijn soort en voor het zorg dragen voor zijn materiële en menselijke omgeving, dan is ze erg belangrijk. Een teruglopende creativiteit betekent een teruglopende beschaving.

Al deze gegevens en bedenkingen moeten gekaderd worden binnen de algemene vaststelling dat het buitenspelen erg teruggelopen is. Als we stellen dat het aandeel van het bewegingsspel stabiel blijft, is dat in vergelijking met de andere spelvormen. Het bewegend buitenspelen is evenwel, net als het buitenspelen, erg afgenomen.

1.8.2. Kunnen bepaalde spelvormen extra gestimuleerd worden?

Gegevens

Er is gezocht naar de relatie tussen de geobserveerde spelvormen en de kenmerken van zones waarin de diverse geobserveerde wijken werden ingedeeld. De creatieve spelvormen, voor zover ze al voorkomen, vind je meest in groene ruimten en gemeenschapsvoorzieningen, maar je vindt ze zeer weinig op de straten. De bewegingspelen komen in alle soorten speellocaties voor. De sociale spelvormen komen ook overal voor, maar – o ironie – het minst in de gemeenschapsvoorzieningen.

Discussie

Wat de bewegingspelen en de sociale spelvormen betreft, is er geen aanleiding gevonden om te stellen dat een of meerdere welomschreven types van zones deze spelvormen in de hand zouden werken: ze komen immers overal voor. Enkel voor de creatieve spelvormen is er een duidelijke relatie tussen de zonekwaliteiten en de spelvormen. Op basis van de onderzoeksresultaten, kan verwacht worden dat groene ruimten op buurt- of wijkniveau een stimulans geven aan het fantasiespel en zodoende het creatieve spelen stimuleren. Om het explorerend bewegen en het constructiespel te stimuleren zijn de formele speelruimtes en groene ruimtes het meest geschikt. Maar daarmee kan niet beweerd worden dat deze zonekenmerken uitsluitend tot een dergelijk spel aanleiding zullen geven.

Wie niet zozeer een bepaalde spelvorm wil promoten als wel het globaal, afwisselend spelpatroon, kan zijn voordeel doen met de vaststelling uit de literatuur dat een gevarieerde inrichting meer mogelijkheden biedt tot gevarieerd spel.

Bij dit alles moet men ook blijven beseffen dat de aanwezigheid van andere kinderen eveneens een belangrijke deel uitmaakt van de aantrekkingskracht van deze ruimtes. Kinderen zullen speelpleinen en andere plekken gaan gebruiken wanneer er voldoende andere kinderen te vinden zijn. En dan is de ligging van de plek nog niet ter sprake gekomen.

1.9. Waar spelen kinderen?

Gegevens

Het survey-onderzoek ging voor een aantal speelruimten na of het kind erover beschikt en de mate waarin het gebruik maakt van die beschikbare speelplaatsen. Die resultaten bestrijken een breder veld dan de gegevens uit de observaties, die zich beperkten tot het publieke domein.

Anno 2008 is de tuin voor zowat de helft van de kinderen in alle categorieën (jongens en meisjes en in de diverse leeftijdscategorieën) én de meest geliefde én de meest gebruikte buitenspeelruimte. Bij de jongste leeftijdscategorie (6-8 jarigen) rapporteert 75% van de kinderen dikwijls in de eigen tuin te spelen. Bij de 12- tot 14-jarige kinderen gaat het nog steeds over 40% dat er een voorkeur voor heeft, en 43% meldt dat ze ook nog effectief dikwijls in de tuin spelen. Na de tuin, is de straat/woonbuurt/plein én het meest geliefd én het meest gebruikt. Bij de oudere leeftijdsgroepen (12 tot 14 jaar) speelt 30% dikwijls op straat en bij de jongens speelt eveneens 30% dikwijls op straat. Bij de 6- tot 8-jarigen vinden we op de tweede plaats vooral de speeltuin als meest geliefde speelruimte terug. Als derde in de rij, voor wat betreft effectief gebruik, komen bos en weide naar voren, in het bijzonder bij de jongens (16% van de jongens speelt dikwijls in bos of weide). Als laatste in de rij komt

de **speeltuin** aan bod: geliefd tussen 10 en 18%, feitelijk gebruikt als speelruimte tussen 5% (12-14 jarigen) en 15% (6-8 jarigen).

Samengevat kunnen we stellen dat de eigen tuin en de formele (openbare) speelruimte (speeltuin) vooral door de jongere leeftijdsgroepen als speelruimten worden gebruikt, daar waar de oudere kinderen en de jongens naast de eigen tuin de informele (openbare) speelruimten prefereren.

In tijdstrendperspectief (zie tabel 4) kan vastgesteld worden dat gedurende de voorbije decennia bij de jongens en de meisjes zowel het spelen in een speeltuin als het spelen op straat, in de woonbuurt en/of op een plein aan populariteit heeft gewonnen. Het spelen in een bos of weide kent vandaag echter minder succes. Het lijkt aannemelijk dat hier omgevingsfactoren zoals de beschikbaarheid van dergelijke speelplaatsen een belangrijke rol spelen. Bijna negen op de tien lagere schoolkinderen vertoeft (ook) bij vriendjes thuis om te spelen. Dat is beduidend meer dan bij de vorige meetpunten.

Tabel 4. Populariteit van de ruimtelijke context van speelgedrag bij jongens en meisjes uit het lager onderwijs in 1979/1989 en 2008, in percentages⁴

	Jongens			Meisjes			
	1989	2008		1979	1989	2008	
1 Op de koer of in de tuin	95,1	87,6	***	90,8	93,6	91,3	*
2 Bij vriendjes thuis	75,4	85,8	***	71,9	76,3	88,3	***
3 Binnenshuis	88,4	76,7	***	74,5	87,7	79,4	***
4 Op het terras	63,9	67,5	NS	36,1	69,9	74,3	***
5 In een speeltuin	56,3	67,3	***	51,9	56,4	67,9	***
6 Straat/woonbuurt/plein	53,4	61,4	**	47,6	47,0	54,3	**
7 Bos/weide	69,9	60,4	***	52,2	60,9	47,6	***

* $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

Het observatie-onderzoek, dat zich beperkte tot het spelen in het publieke domein, leverde volgende gegevens op. De meeste spelende kinderen troffen wij aan in de straten (33%); dat is logisch gezien de straten een zeer groot aantal zones uitmaken van het publieke domein. Daarna volgen de formele speelruimten (20%). Een klein peloton formeert zich op enige afstand: pleinzones (18%), groene ruimte (14%) en sportvoorzieningen (11%). Wanneer we kijken naar de intensiteit van bespeeling, dan krijgen we toch een ander beeld: formele speelruimte en sportvoorzieningen halen de hoogste gemiddelden. Pleinzones en groene ruimtes (vooral van buurt- of wijkniveau) volgen op zekere afstand. Straten worden veel, maar niet intensief bespeeld: het spel is er meer verspreid. Per wijk lopen de cijfers sterk uiteen. In wijken waar er helemaal geen formele speelruimte of sportvoorzieningen aanwezig zijn, neemt de straat tot 68% van de spelende kinderen op.

Als we de stedelijke en de suburbane wijken uit het observatieonderzoek vergelijken (zie tabel 5) zien we dat het percentage kinderen dat op straat speelt niet erg uiteen loopt (tussen 34 en 40%). Het gaat hier evenwel overwegend om straten met lokaal verkeer en/of met een duidelijk voetgangersprofiel. Andere straten hebben haast geen speelfunctie. De straten met uitdrukkelijke aandacht voor voetgangers scoren net iets beter dan de straten zonder specifieke maatregelen gericht op het voetgangerscomfort. Alles wijst erop dat het lokale karakter van straten (louter bestemmingsverkeer) meer invloed heeft dan het al dan niet aangepaste wegprofiel. De gemeenschapsvoorzieningen (met o.a. formele speelruimte en sportvoorzieningen) worden in de suburbane wijken evenwel net iets vaker gebruikt dan de straten.

Tabel 5. Percentage spelende kinderen per type publieke ruimte⁵

Type ruimte	Stedelijk	Suburbaan
Pleinzone	26,63	2,51
Groene ruimte (exclusief gemeenschapsvoorzieningen)	7,39	13,09
Gemeenschapsvoorzieningen	28,52	40,31
Straten	34,02	39,90
Parkeerterreinen	3,43	2,47

⁴ De percentages geven de respondenten weer die 'af en toe' of 'dikwijls' van de desbetreffende speelruimte gebruik maken

⁵ Deze percentages zijn exclusief de geobserveerde georganiseerde groepen

De zones op zich hebben een betekenis voor het spelen, maar zonder een goede inplanting missen ze veel effect. De meest bespeelde ruimtes zijn strategisch gelegen in die zin dat ze makkelijk bereikbaar zijn voor kinderen, in de buurt liggen van andere wijkvoorzieningen (bijv. sportcentrum, park) of deel uitmaken van het bovenlokale publieke ruimtenetwerk. Daarom hoeven ze niet centraal te liggen, maar wel op de loop- of fietsroutes.

Speel terreinen met een bovenlokale functie dienen onderscheiden te worden van locaties met een uitgesproken wijkgebonden functie. Met name in steden, waar wijken dicht bij elkaar liggen en waar ook grotere speel terreinen aangelegd worden, krijgt men concentraties van kinderen uit aanliggende wijken. Een dergelijke bovenlokale gemeenschapsvoorziening trekt heel veel kinderen aan.

Nog enkele gegevens vanuit de focusgroepen. In buurten waar veel gespeeld wordt vertellen kinderen dat ze de straat op gaan wanneer ze zich thuis vervelen vermits ze vrienden tegen het lijf kunnen lopen. Die ontmoetingskansen zijn belangrijk in de waardering die kinderen hebben voor de straat en voor straatpleintjes. Vanuit die plekken kunnen ze ook elders gaan spelen. Pleintjes hebben dus naast een speelfunctie (de ruimte) ook een sociale functie.

Discussie

Het is vanuit de literatuur niet voor de hand liggend om de relatie te maken tussen de aard van een locatie en de mate waarin er gespeeld wordt. Dat heeft te maken met de vaststelling dat kinderen spelen waar ze maar kunnen. Zijn er alleen straten om te spelen, dan zullen ze die straten gebruiken; is er een variëteit aan locaties dan zullen ze die variëteit benutten⁷. Speel terreinen hebben zeker geen alleenrecht als speellocatie: geen speelvoorziening kan voor 100% beantwoorden aan de noden van kinderen. Verkeersluwheid is wel een randvoorwaarde voor elke (speel)locatie, net als bereikbaarheid. Straten en pleinen zouden hun grote belang wel eens kunnen ontleenen aan hun ligging: meer bepaald straathoeken, observatiepunten, sites met gemeenschapsvoorzieningen enz. Dat wijst tegelijk op het grote sociale belang van speellocaties: de voorkeur van kinderen gaat naar plaatsen waar er ruimte is om te spelen en naar waar je andere kinderen kan ontmoeten.

Zoeken we naar de belangrijke kwaliteiten op niveau van een wijk, dan springt de variëteit aan speellocaties in het oog.

Waar in de literatuur veel belangstelling is voor braakliggende terreinen en 'wilde' stukken groen, zagen wij in onze observaties zeer weinig kinderen op dergelijke locaties. Groene randstroken waren nochtans voorhanden, maar werden niet gebruikt, dit in tegenstelling tot de observaties in 1983 waar dergelijke (meestal geheime) plekken waarvan alleen kinderen wisten dat ze bestonden wel te vinden waren. Voor een verklaring hiervan kunnen we enkel verwijzen naar de stevige achteruitgang van de creatieve spelvormen waarvoor de simpele aanwezigheid van geschikte infrastructuur geen oplossing betekent.

Ook weinig gebruikt voor spel zijn de zgn. trage wegen: op paden die het mogelijk maken om de tuinen langs achter te bereiken en die in 1983 opvielen door een grote aantrekkingskracht, vonden we geen spelende kinderen. De verklaring hiervoor kan liggen in het hoger opgemerkte belang van het sociale karakter van locaties. Deze paden zijn soms zo privé dat het betreden ervan lijkt op het betreden van verboden gebied.

Interessant in de literatuur is tevens het belang van de betekenisgeving. Plekken worden speelplekken als kinderen ze die betekenis kunnen geven, als kinderen ze kunnen toe-eigenen, als zij zich die plekken 'eigen' kunnen maken. Dit blijkt een kwaliteit die volwassenen niet zien, die zich ook niet laat omschrijven in ruimtelijke kwaliteiten. Het gaat om plekken die op een bepaald ogenblik een eigen naam krijgen, een eigen functie: ze krijgen betekenis, ze krijgen een gebruikswaarde. Om die kwaliteit te verkrijgen, moet een speellocatie gebruikt worden, en samen met anderen gebruikt worden.

Besluit: men moet bij het speelvriendelijk maken van een wijk zich niet alleen richten op formele speelplekken maar ook op straten, pleinen, hoeken en kanten. Deze plekken moeten bereikbaar zijn, wat vooral betekent dat ze 'in de loop liggen' van kinderen en andere mensen. Zij moeten in een verkeersluwe omgeving liggen en betekenis kunnen krijgen.

1.10. Het georganiseerde spelen en het spelen onder toezicht

Situering

Het was in het kader van dit onderzoek niet de bedoeling het georganiseerde spel in speelpleinwerkingen, grabbelpasinitiatieven, sportweken, kinderopvang e.d.m. te betrekken; de focus stond immers gericht op het publieke domein. Toch werd geobserveerd dat in het publieke domein ook een aantal georganiseerde speelmomenten voorkomen. Hun aantal is beperkt in die zin dat ze zeker niet representatief kunnen zijn voor de enorme veelheid aan gelijkaardige initiatieven die zich vooral op privéterreinen afspelen.

Wat wel expliciet opgenomen was in het observatieschema was het toezicht. Er werd uitgekeken naar volwassenen in de buurt van het kind die hetzij afstandelijk toezicht hielden (zonder actief betrokken te zijn in het spel), hetzij wel meespeelden met het kind (hieronder 'begeleid of georganiseerd spel' genoemd).

Gegevens

In de georganiseerde groepen waren de meisjes in de meerderheid; geen spectaculaire meerderheid maar toch gaat het om een verhouding van 54% meisjes, 46% jongens. Het merendeel van de kinderen hierbij was tussen 6 en 11 jaar. Zij spelen vooral in groene ruimten en op formele ruimten. De straten worden enkel gebruikt voor verplaatsingen.

Het begeleide spel maakt in beide onderzoeken 15% uit van al het spelen. In vergelijking met 1983 is het toezicht met 10% afgenomen en het onbegeleide, niet onder toezicht spelen met evenveel procenten gestegen (zie tabel 5). En alhoewel er grote verschillen zijn tussen de wijken onderling, kunnen we daarvoor geen samenhangende verklaring vinden.

Tabel 5. Overzicht van percentages spelbegeleiding/toezicht

Jaar	Percentages		
	Onbegeleid	Toezicht	Begeleid
1983	35,74	49,24	15,03
2008	45,78	38,47	15,75

In de lijn van de vaststelling dat meisjes een meerderheid vormen bij het georganiseerd spelen, zijn zij ook het talrijkst bij het toezicht en zijn ze zwaar in de minderheid bij het onbegeleid spelen (zie tabel 6).

Tabel 6: Percentages jongens en meisjes bij spelbegeleiding/toezicht

	Onbegeleid	Toezicht	Begeleid
Jongens	65,60	47,46	45,13
Meisjes	34,40	52,54	54,87

De evolutie van de cijfers per leeftijdsgroep ligt in de lijn van de verwachtingen: hoe jonger, hoe meer toezicht en begeleiding. Op te merken valt dat van de kleuters 25% begeleid speelde en 58% onder toezicht (en 17% zonder toezicht).

Discussie

De vaststelling dat het begeleide spelen zich ook deels afspeelt in de woonomgeving, is op zich niets om zich zorgen over te maken. Het beperkt de verplaatsingstijd voor kinderen, bevordert de toegankelijkheid van dergelijke initiatieven en misschien kan er zelfs een transfer verwacht van bepaalde manieren van spelen naar het informele spelen. Dit laatste is evenwel moeilijk hard te maken. In een geobserveerde wijk bijvoorbeeld vertelden kinderen over een bepaald bosgebied dat zij daar kwamen spelen met de jeugdbeweging, maar verder kwamen ze daar nooit spelen, ze fietsten er hooguit doorheen.

Deze verzamelde gegevens snijden wel de discussie aan omtrent de mogelijke verdringing van niet-georganiseerd buitenspelen door georganiseerde spelactiviteiten. En er is inderdaad heel wat

evidentie om te stellen dat het leven van kinderen in toenemende mate geïnstitutionaliseerd wordt en er dus tegelijk minder tijd is voor het ongestructureerd spelen, televisiekijken, bezoeken en passieve vrijetijdsbesteding⁸. Dat daarmee gunstige effecten van het buitenspelen met betrekking tot hun autonomie (zoals het organiseren van eigen bezigheden met een zelf gevormde groep kinderen, het leren omgaan met verveling en met andere gevoelens) uit het oog verdwijnen, kan alleen maar betreurd worden. Dit is vooral belangrijk in het perspectief van de ontwikkeling van het maatschappelijk actorschap van kinderen en het beperken van de pedagogisering van het kinderleven.

Het georganiseerd spelen is gekenmerkt door een zekere bescherming, dat blijkt uit de deelnemende leeftijdsgroepen en uit de sterkere aanwezigheid van meisjes. (De hoger vermelde beschermingshypothese is hier wel van toepassing). Stoten we hier op de grenzen van het georganiseerd spelen? En zo ja, kunnen die grenzen verlegd worden? Stof voor verder onderzoek en reflectie.

1.11. Overgewicht

Gegevens

Uit het survey-onderzoek blijkt dat kinderen met overgewicht niet rapporteren dat ze minder buitenspelen dan hun leeftijdsgenoten met normaal gewicht. Wel doen kinderen met overgewicht minder vaak en minder lang aan intense lichaamsbeweging.

Kinderen met overgewicht spelen vaker rustige spelen tijdens de speeltijd op school, komen minder per fiets naar school (en meer met de bus), ze sporten minder, maar ze spelen zeker niet beduidend minder buiten. Ze hebben wel minder speelmateriaal in hun omgeving, maar bezitten wel opvallend meer een TV-toestel op de eigen slaapkamer (1 op 3 kinderen met overgewicht heeft een TV op de eigen slaapkamer). Bijgevolg wordt door deze kinderen ook effectief meer naar TV gekeken tijdens de vrije tijd dan door kinderen met een gezond gewicht. Gezien hun buitenspelen daar niet per se onder lijdt (met uitzondering van het buitenspelen in de eigen tuin), wordt de compensatiehypothese als zouden deze binnenactiviteiten de buitenactiviteiten verhinderen, niet onmiddellijk bevestigd. Opvallend is wel dat kinderen met overgewicht een lagere deelname hebben aan het sociale leven, wat weerspiegeld wordt in een lager lidmaatschap van jeugdbeweging of sportclub.

Discussie

Overgewicht bij kinderen is een actueel thema. Obesitas is een term die iedereen tegenwoordig vlot in de mond neemt. Er circuleren uiteenlopende cijfers variërend van 11% van de kinderen met overgewicht tot 1/3 van de kinderen. En dus werd in het survey-onderzoek ook gevraagd naar het overgewicht van de kinderen.

Als maat voor overgewicht en obesitas, werd in voorliggende studie gebruik gemaakt van de Body Mass Index (kg/m^2), berekend op basis van de zelfgerapporteerde lichaamslengte (m) en het zelfgerapporteerde lichaamsgewicht (kg).

De onderzoeksvraag was of kinderen met een overgewicht even vaak buitenspeelden als hun gelijken met een gezond lichaamsgewicht. De mogelijkheid bestond dat er een tweedeling zou ontstaan tussen buitenspelende en gezonde kinderen versus binnenspelers met overgewicht. Die tweedeling is niet vastgesteld. Kinderen met een overgewicht mogen dan op een aantal leefstijlgedragingen verschillen van kinderen met een gezond gewicht (bv. TV kijken, deelname verenigingsleven), voor wat betreft het buitenspelen in het publieke domein kan dit niet per se gesteld worden.

1.12. Veiligheid

Situering

De veiligheid bij het spelen lijkt ook een belangrijk thema voor onze samenleving. Daarom komt het hier kort aan bod.

Gegevens

De kinderen hebben ons weinig te vertellen over onveiligheid. Het komt naar voren als een argument om niet op straat te spelen bij de jongste kinderen (6-8 jaar) wiens vragenlijsten door de ouders werden ingevuld (24%). Bij 15% van de 9-11-jarigen is dit nog een argument om niet op straat te spelen, bij de 12-14-jarigen nog 7%. Bij bos/weide is dit nog een argument voor een 7 à 8% van de antwoorden. Bij de speeltuin zakt dit cijfer naar 1 à 2%.

Uit de literatuur komt sociale onveiligheid vaak aan bod wanneer kinderen spreken over hun aanwezigheid in het publieke domein. Dan gaat het vooral over oudere tieners en over specifieke groepen van volwassenen (dronken mensen, junkies, pedofielen, ...).

In de focusgroepen bleek onveiligheid, ook wanneer er expliciet naar gepeild werd, echter niet echt een item voor de kinderen. Auto's werden onderkend als oorzaak van gevaar, net als welbepaalde plekken, bijvoorbeeld waar het 's avonds erg donker is.

Discussie

Hoewel vele debatten over buitenspelen in België in het post-Dutroux-tijdperk werden beheerst door het thema 'veiligheid', lijkt dit thema niet sterk meer te leven bij kinderen anno 2008. En vermits kinderen bij hun redeneringen vaak teruggrijpen naar argumenten van hun ouders, kan wellicht gesteld worden, dat die hype voorbij is. Er blijft een vrij realistisch beeld van bedreigingen over: auto's en bepaalde personages.

De veiligheid van de speelinfrastructuur kwam op geen enkele manier ter sprake. De overdreven en eenzijdige aandacht voor dit thema in bepaalde milieus kan hiermee tot zijn ware proporties herleid worden.

1.13. Profiel van het buitenspelende kind

Gegevens

Als de kinderen op basis van de gegevens over hun buitenspeelgedrag worden opgedeeld in drie groepen, en er wordt dan gezocht naar wat de intensief buitenspelende kinderen gemeen hebben en wat hen onderscheidt van de matige en zwakke buitenspelers, dan komen enkel de volgende kenmerken in beeld. Intensieve buitenspelers zijn vaker jongens, zijn vaker lid van een jeugdvereniging, genieten meer autonomie om buiten te spelen en hebben zelf een grotere voorkeur om buiten te spelen.

Voor wat betreft leeftijd, sociaal-culturele kenmerken (o.a. opleiding, beroep van ouders), lidmaatschap van sportverenigingen, gewichtstatus enz. kan de groep intense buitenspelers niet gekarakteriseerd worden.

Discussie

Het is dus niet voor de hand liggend een profiel van het buitenspelende kind te tekenen op basis van diverse externe factoren. De meest bepalende factoren blijken de attitudinale kenmerken zoals de autonomie die het kind krijgt (vraagt?) en de persoonlijke voorkeur om buiten te spelen. Het actorschap van het kind komt op het voorplan. Voor de hand liggende achterstellingfactoren blijken niet doorslaggevend.

De doelgroep bij uitstek voor acties ter stimulering van het buitenspelen zijn de kinderen zelf. En daarbinnen kunnen niet meteen deelgroepen naar voren geschoven worden. Het zou evenwel dwaas zijn om daarbij de ouders uit het oog te verliezen, gezien zij de belangrijke partners zijn voor kinderen om te onderhandelen over hun autonomie. Het buitenspelen is niet thuis te wijzen in het individuele ontplooiingstraject van een bepaalde bevolkingsgroep; het is van alle bevolkingsgroepen, maar ook van alle bevolkingsgroepen te weinig.

1.14. Het karakter van een wijk

Het definiëren van factoren die het buitenspelen in de woonomgeving beïnvloeden, is moeilijk. Er komen wel een aantal elementen naar voren, maar tegelijk stoten we een aantal keren op omschrijvingen als het klimaat van de wijk, het karakter van een wijk, de sociale kenmerken e.d.m. Els

Jennen stelt dat er een draagvlak voor het spelen aanwezig moet zijn in de wijk⁶. Het gaat daarbij om een holistische kwalificering die – op dit ogenblik – amper geoperationaliseerd wordt. Van belang lijken de voorgeschiedenis van een wijk (hoe kwam hij tot stand, welke mensen kwamen er wonen), met de identiteit (voelt men zich als behorend tot een wijk, is er een typische wijkidentiteit en op basis waarvan?), met de voorzieningen die al dan niet aanwezig zijn in de wijk, met de bereikbaarheid, enz. Ook de term sociale cohesie verwijst naar zo'n integrale benadering. Het sleutelwoord bij deze benadering is de betekenis die de wijk, ook in zijn onderdelen, heeft voor de kinderen.

Een dergelijke identificering van de wijken hebben wij niet opgemaakt in het kader van dit onderzoek. Die lijkt ons evenwel interessant, maar dan meteen in een breder kindperspectief; het zou dan niet alleen gaan over het buitenspelen maar over het globale zich welbevinden van het kind in de wijk, waarbij ook onderwijs, mobiliteit, vrijetijdsbesteding, sociale netwerken e.a. ten berde gebracht dienen te worden.

Een referentiekader daarvoor ontwikkelen is dan de eerste opdracht. Het werk van Sven De Visscher geeft hiertoe een goede aanzet.⁷

2. Beleidsaanbevelingen

2.1. Vertrekpunt

Het buitenspelen is in de voorbije jaren stevig teruggelopen. Dit geldt voor alle leeftijden voor jongens en meisjes, en er zijn geen wijken die hieraan ontsnappen. Binnen deze algemene vaststelling, zijn er nog twee accenten te leggen: de creatieve spelvormen zijn het meest onderhevig aan deze daling, en het gebruik van bos en weide loopt het sterkst terug. Hoe dan ook maakt dat dat we voor de beleidsaanbevelingen, brede en algemene doelstellingen m.b.t. het buitenspelen voorop moeten stellen die dan weer een breed gamma aan initiatieven vereisen.

2.2. Doelstellingen

- Meer kinderen aan het buitenspelen krijgen
- Deze kinderen vaker en langer aan het buitenspelen krijgen
- Bij hun spelen ook de creatieve spelvormen beter aan bod laten komen.
-

2.3. Operationalisering en uitwerking

2.3.1. lokaal beleid

WIJKGERICHTE AANPAK

sociale cohesie stimuleren door ondersteuning van bewonersinitiatieven en bewonerbetrokkenheid

De gemeente kan aan de sociale cohesie werken door het stimuleren van wijkgerichte initiatieven, evoluerend van wijk- en straatfeesten naar wijkraden, speelstraten, straatsport, sociaal-culturele initiatieven e.d.m., kortom door een meer wijkgericht gemeentelijk beleid.

Verder voelen bewoners en organisaties (bv. scholen) zich vaak betrokken bij het spelen van kinderen in hun buurt. Het opzetten van samenwerkingsverbanden tussen bewoners en organisaties kan vanuit het lokale beleid gestimuleerd worden.

⁶ Zie ook p. 23 van de literatuurstudie die bij dit project 'Buitenspelen' hoort.

⁷ De Visscher S., (2008), De sociaal-pedagogische betekenis van de woonomgeving voor kinderen. Gent, J. Story-Scientia.

Een andere invalshoek voor de sociale cohesie is de participatie. Bewoners, inclusief kinderen, moeten actief betrokken worden bij het ontwikkelen van het speelbeleid in de eigen wijk. Zeker het ontwerpen maken voor speelplekken is een dankbare activiteit om de sociale cohesie te ontwikkelen. Maar ook de betrokkenheid van bewoners bij onderhoud en toezicht dient bevorderd te worden.

Zo'n wijkgericht beleid is voor meer doelstellingen interessant dan voor het bevorderen van een speelklimaat.

JEUGDBELEID LOKAAL

- georganiseerde speelinitiatieven jeugdwerk helpen de bespeelbaarheid van de eigen omgeving te verkennen
- promotie buitenspelen (sensibilisatie en communicatie naar kinderen en ouders)
- monitoring van het buitenspelen

Georganiseerde speelinitiatieven, variërend van speelpleinwerking, mobiele animatie, occasionele animatie, jeugdbewegingen, grabbelpas, naschoolse en buitenschoolse kinderopvang enz. kunnen, in de mate dat ze zich in de wijk afspelen en een variëteit aan locaties gebruiken, ertoe bijdragen dat kinderen de bespeelbaarheid van de wijk leren kennen. Zodoende wordt er aandacht besteed aan de complementariteit van het georganiseerde en het niet-georganiseerde spelen. Binnen het gemeentelijk jeugdbeleid kunnen dergelijke initiatieven gestimuleerd worden.

Niettemin moet het belang van buitenspelen én van de autonome invulling van de vrije tijd door kinderen duidelijk gemaakt worden aan de aanbieders.

Allerlei initiatieven die hierboven reeds aangehaald werden, zullen spelende kinderen buitenlokken en aanstekelijk werken, vooral voor andere kinderen, maar ook voor de ouders. Ze verlagen de drempel naar de buitenruimte. Het is vooral belangrijk om deze initiatieven én aantrekkelijk én goed bekend te maken. Al naargelang de wijk dient bekeken te worden of men zich daarbij gaat richten op specifieke doelgroepen om zodoende ook te werken aan hun integratie.

De gemeente kan een monitor uitwerken waarmee ze geregeld het buitenspelen in diverse wijken kan 'meten'. Dat kan een eenvoudige tool zijn, maar men kan die ook bijzonder complex maken. Het eenvoudigste is het om aan een wijkbewoner te vragen om op enkele vastgelegde momenten te tellen hoeveel kinderen van welke leeftijd en geslacht er op diverse plekken aan het spelen zijn. Complexer wordt het als de etnische roots mee genomen worden, als ook verschillende momenten in de dag en verschillende seizoenen aan bod komen en tenslotte ook de aard van het spel, het gebruikte materiaal, de groepsgrootte, het toezicht door volwassenen enz.

RUIMTE Wijkniveau

- ruimte voorzien
- ontmoetingsplekken
- variëteit aan speelplekken
- inplanting
- meer lokale straten
- openbaar maken van momenteel niet-openbare voorzieningen als schoolpleinen, sportvelden, parkings, etc.

RUIMTE Aard van de plekken

- formele speelruimten voor de jongste kinderen
 - a. voor 6-11-jarigen: pleinzones, straten, groene ruimten
 - b. tieners: ook sportvoorzieningen
- creatieve spelvormen stimuleren via groene ruimten en gemeenschapsvoorzieningen

Het lokale ruimtelijke beleid speelt zich af op twee niveaus: ten eerste het niveau van ruimtelijke planning en mobiliteit, ten tweede dat van inrichting en ontwerp.

A. Ruimtelijke planning en mobiliteitsbeleid

Eerst en vooral moet er voldoende ruimte voorzien worden in de wijken. Dit is een element van **ruimtelijke ordening en planning**.

Waar het gaat over nieuw te bouwen wijken, kunnen instrumenten als een **verkavelingsverordening** en/of **richtlijnen voor kwalitatief verkavelen** aangewend worden. Een woon- of verkavelingsverordening is een juridisch instrument dat kan gebruikt worden o.m. om voldoende oppervlakte aan publieke ruimte te reserveren in een woonontwikkeling. Het is evenwel moeilijk om in dergelijke juridisch bindende voorschriften ook concrete kwaliteitsvereisten op te nemen.

In de verordenende voorschriften kan echter wel het woord 'kwalitatief' of 'duurzaam' opgenomen worden. Die kwaliteitsvereisten kunnen geconcretiseerd worden in een afzonderlijk visie-document met niet-verordenende 'richtlijnen', 'principes', 'concepten', 'wegwijzers' of 'inspiratiebeelden' voor kwalitatief, duurzaam en kindvriendelijk verkavelen. Het gemeentebestuur (administratie én gemandateerden) kan dit onderschrijven, waardoor dergelijk document toch bindend wordt.

Deze voorschriften en richtlijnen kunnen vervolgens als basisdocumenten meegegeven worden bij de opmaak van **bestekken** voor RUP's, stadsvernieuwing of andere ruimtelijke projecten. Bij de toekenning van verkavelingsvergunningen kunnen ze mee onderdeel uitmaken van de onderhandeling over stedenbouwkundige lasten.

Steden en gemeenten kunnen ook **masterplannen voor kindgerichte publieke ruimte** ontwikkelen. Die bepalen dan de krachtlijnen voor alle ruimtelijke ingrepen in bestaande wijken voor wat betreft hun kindgerichtheid. Dergelijke masterplannen bouwen verder op de traditie van speelruimtebeleidsplannen of speelweefselplannen, maar gaan een stap verder omdat ze uitspraken doen over de uitbouw van publieke ruimte en kwaliteitsvolle planning in het algemeen. Het masterplan kan dan als programma, randvoorwaarde of voorstudie worden meegegeven bij aankomende projecten. Masterplannen kunnen ook zelf (mee) projecten op de agenda zetten, of zijn een instrument voor de gerichte aankoop van strategische gronden.

Het **gemeentelijke ruimtelijk structuurplan** is uiteraard ook een belangrijk strategisch instrument om kindgerichte publieke ruimte te realiseren op het schaalniveau van de gemeente (bijv. planning van speelbossen, aanduiden van woonontwikkelingsgebieden, principes voor ontwikkeling van woongebieden, enz.). Bij een herziening van structuurplannen, dient daarvoor oog te zijn.

Al deze ruimtelijke instrumenten moeten **onderstaande aandachtspunten voor kwaliteitsvolle planning** helpen realiseren:

- Er moet voldoende publieke ruimte worden gereserveerd of gecreëerd: groenvoorzieningen op wijk- en buurniveau, sportvoorzieningen, ruimte voor speelterreinen, buurt- of wijkpleinen, enz.
- De inplanting van deze publieke plaatsen moet goed worden overwogen: bereikbaarheid, toegankelijkheid, zichtrelaties, oriëntatie, centraliteit en nabijheid van voorzieningen zijn belangrijke kwaliteiten.
- Die ruimten moeten met elkaar verbonden zijn zodat ze een hecht 'speelweefsel' vormen. Een tragewegennetwerk kan de drager worden van een speelweefsel.
- Bundeling van publieke ruimte of voorzieningen kan een goede strategie zijn, op voorwaarde dat deze ruimtes en voorzieningen goed bereikbaar zijn.
- Ook op straatniveau moet ruimte zijn voor ontmoetingsplekken, wat concreet vorm kan krijgen op straathoeken en andere plekken waar kinderen en jongeren vaak langskomen.

Bij ontwerp of herstructurering van wijken moet ingespeeld worden op de identiteit van een wijk en de sociaal-culturele betekenis van plekken. Kinderen, tieners en jongeren moeten daarom geconsulteerd en betrokken worden bij ruimtelijke planning.

Zij kunnen potenties en knelpunten van een wijk aanduiden en passende invulling geven aan het concept kindvriendelijkheid.

Goede **mobilitieitsplannen**, in het bijzonder **wijkcirculatieplannen**, kunnen eveneens een

belangrijke rol spelen. Zij moeten zo uitgetekend worden dat er een duidelijk onderscheid wordt gemaakt tussen straten met doorgaand verkeer en straten met louter bestemmingsverkeer.

- **Voor nieuwe woonontwikkelingen** dient dus grote aandacht uit te gaan naar de verkeersafwikkeling en ontsluitingsconcepten (bijv. visgraatstructuur, boomstructuur, verschoven raster, enz.).
- **Voor bestaande wijken** kan de wijkcirculatie worden geoptimaliseerd, zodat doorgaand verkeer zo veel mogelijk gemeden wordt. Een ver doorgedreven wegcategorisering is hiervoor van groot belang. Ook binnen de categorie 'lokale weg' moeten varianten onderscheiden worden, gaande van buurtontsluitingsstraten (met soms nog een aanzienlijke autofrequentie) tot straten met puur bestemmingsverkeer en doodlopende straten.

B. Inrichting en ontwerp

- Publieke ruimte dient zo ingericht te worden, dat ze **creatievere vormen van spel** bevordert. Vooral goed ontworpen groene ruimten en speelpleinen bieden grote kansen voor constructiespel en fantasiespel. Sportvoorzieningen moeten tevens uitdagen tot explorerend spel en experimenterend bewegen. Pleinruimtes kunnen evenzeer fantasiespel uitlokken (bijv. podiumruimtes, schuilplaatsen, enz.).
- Er moet een grote variëteit aan ruimten zijn. Daar genieten de kinderen van alle leeftijden van. Toch kunnen binnen die variëteit een aantal leeftijdsgerichte accenten gelegd worden. Speelpleintjes zijn er in de eerste plaats ten behoeve van de jongste kinderen. Daarnaast moeten pleinzones, straten en groene ruimten een plek krijgen; die zullen erg gewaardeerd worden door de 6-11-jarigen. En voor de tieners zijn er nog (open) sportvoorzieningen nodig.
- **Genderbewust** ontwerpen blijft nog steeds een opgave en uitdaging, vooral bij sportvoorzieningen en groene ruimte.
- Het staat buiten kijf dat een straat- en pleinontwerp dat geen autoverkeer, enkel verkeerssluif of enkel traag wegverkeer toelaat, de diversiteit aan spelvormen kan bevorderen.
- **Participatie en betrokkenheid van kinderen, tieners en jongeren** kan een manier zijn om de hierboven genoemde uitdagingen te helpen vorm geven.

C. Bijkomende ruimtes

Om de buitenspeelmogelijkheden te vergroten, kan verder gedacht worden aan het openbaar maken van (momenteel) niet-openbare voorzieningen als schoolpleinen, sportvelden. In dit kader kunnen samenwerkingsprojecten tussen school, buurt en sport, zoals lokale brede school initiatieven, als aanzet fungeren. Ook het verruimen van openingstijden van openbare voorzieningen zoals bewaakte speeltuinen, recreatiedomeinen, speelbos, enz. kan hiertoe een bijdrage leveren. En tenslotte zijn er vaak bedrijfsterreinen – vooral parkings – die buiten de werkuren kunnen opengesteld worden.

3.2. Beleid op bovenlokaal niveau

JEUGDBELEID PROVINCIAAL

promotie buitenspelen (sensibilisatie en communicatie naar kinderen en ouders)

Rond buitenspelen moet een positieve sfeer gecreëerd worden, zowel naar kinderen als naar ouders. De kinderen moeten zich aangesproken weten om buiten te spelen. Het heeft daarbij niet veel zin om ze te lokken met romantische en nostalgische beelden uit een voorbij verleden. Men moet daarbij uitgaan van het huidige speelgedrag, van de ervaringen van buitenspelende kinderen vandaag. Wanneer de hedendaagse ervaringen van buitenspelen meer aan bod komen in de media zal dat wellicht een positief effect hebben.

Zowat dezelfde boodschap moet ook ouders bereiken: kinderen maken plezier buiten, ze ontmoeten elkaar, ze ontspannen zich, ze leren zich organiseren en natuurlijk maken ze ook ruzie en is er grensoverschrijdend gedrag, maar ook daarmee moeten ze leren omgaan. Het publieke domein is daarvoor een geschikte plaats.

Provinciebesturen staan dicht genoeg bij de lokale bevolking om zo'n boodschap op een genuanceerde wijze en met een ondersteuning tot acties te initiëren. We denken hierbij aan het

inschakelen van de regionale televisiezenders die regelmatig ter plekke gaan om spelende kinderen in beeld en aan het woord te laten.

VLAAMS JEUGDBELEID

- promotie buitenspelen (sensibilisatie en communicatie naar kinderen en ouders)
- begrenzing van de institutionalisering
- buitenspeelmonitor
- belang eigen tuin

Ook het Vlaams jeugdbeleid moet aan de zonet vermelde communicatie meewerken. Zij kan daarbij andere kanalen gebruiken. De buitenspeeldag is zo'n initiatief, dat wellicht kan uitgroeien tot een wijk-buitenspeeldag met ook een actieve betrokkenheid van ouders bij dat spelen. Leuke kinderboeken en TV-programma's kunnen eveneens helpen.

Een moeilijk punt is het begrenzen van de institutionalisering van de vrije tijd van kinderen. Het vrijetijdsperspectief van kinderen komt hier in de ring tegen het kinderopvangperspectief van hun ouders en beiden zijn legitiem. Het is zaak een evenwicht te vinden tussen beiden. De zoekrichting is wellicht een geïntegreerde aanpak van het vrijetijdsaanbod of een brede vrijetijdsaanpak – veeleer dan een brede school. Samenwerking en onderlinge afstemming naar timing en locatie moeten verplaatsingen beperken en meervoudig gebruik van infrastructuur bevorderen. In de mate dat het aanbod onmiddellijk kan aansluiten op de schooltijd, komt het tegemoet aan de opvangnood, maar er komt, eens de ouders thuis zijn, ook tijd beschikbaar waarover het kind zelf beschikt.

Om een gedegen zicht te krijgen op de toestand en de evolutie van het buitenspelen in Vlaanderen, en om zo het jeugdbeleid door voldoende feitenmateriaal te kunnen onderbouwen, zou een 'buitenspeelmonitor' kunnen worden ontwikkeld. Buitenspelen – hoe centraal ook in het leven van kinderen – is voornamelijk geen thema in de jeugdmonitor van het Jeugdonderzoekplatform (JOP), en ook in de door de centrumsteden gehanteerde stadsmonitor komen kinderen en jongeren eerder zwak aan bod. Kan een buitenspeelmonitor aansluiten bij de jeugdmonitor of bij de stadsmonitor?

Ook in het kader van de implementatie van de kinderrechten, meer bepaald in functie van het vijfjaarlijks verslag dat elke staat moet opmaken, zou zo'n tool van pas komen. De Vlaamse overheid kan een dergelijke tool, met een grote variatie van toepassingen, ontwikkelen en zowel zelf toepassen als ter beschikking stellen van de lokale en provinciale besturen.

Het belang van de tuin kwam ook enkele keren terug. Het is niet de bedoeling dat de overheid zich daarmee actief gaat bemoeien. Het is wel belangrijk om hiermee rekening te houden bij het ontwikkelen van bouwplannen van woningen voor jonge gezinnen. Open bebouwing op te kleine oppervlakten moet achterwege gelaten worden, omdat half open bebouwing en aaneengesloten bebouwing meer ruimte vrijlaat die actief door kinderen kan benut worden.

VLAAMS RUIMTELIJKE BELEID

De Vlaamse overheid kan een beleidscontext creëren waarbinnen kind- en speelvriendelijke ruimtelijke projecten worden gestimuleerd. Dit kan binnen een aantal ruimtelijke beleidsdomeinen, waaronder het **ruimtelijke ordeningsbeleid**, het sociale **huisvestingsbeleid**, het **stedenbeleid**, het **milieubeleid** en het **mobilitateitsbeleid**.

Een formeel en systematisch overleg met de administraties en kabinetten van voornoemde beleidsdomeinen, met organisaties die hieromtrent op het veld actief zijn, moet een aantal krachtlijnen kunnen uittekenen om het buitenspelen te stimuleren.

Volgende thema's zijn daarbij van groot belang:

- **Kwalitatieve en kindvriendelijke woonprojecten:**

De Vlaamse overheid kan richtlijnen en kwaliteitsvereisten opstellen voor verkavelingen en door goede voorbeelden in de kijker te stellen. Ook het juridische kader kan aangepast worden (bijv. een gewestelijke verkavelingsverordening, een omzendbrief m.b.t. kwalitatief verkavelen), zodat dit een instrument wordt om een minimale kwaliteit af te dwingen.

Ook de visies die ontwikkeld worden in het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen II moeten

genueanceerder omgaan met dichtheden en ruimtebalans, zodat er rekening kan gehouden worden met de ruimtelijke kwaliteit en de draagkracht in het belang o.m. van kinderen.

– **Voorbeeldfunctie van de sociale huisvesting:**

De VMSW toonde reeds interesse in de thematiek van kindvriendelijkheid. Het blijft echter een opgave om kindvriendelijkheid te realiseren binnen de specifieke context van sociale huisvesting.

– **Stimuleren van meer kindvriendelijke stadsvernieuwingsprojecten:**

Binnen het stedenbeleid is het 'aantrekken van jonge gezinnen naar de stad' een expliciet aandachtspunt. Onder de stadsvernieuwingsprojecten moet er daartoe meer aandacht gaan naar sport- en speelruimte en bespeelbare publieke ruimte; daartoe is een scherpstelling van de prioriteiten en evaluatiecriteria nodig.

– **Verdere ontwikkeling van bespeelbare groene ruimte binnen het milieubeleid:**

De afbakening van speelzones en het creëren van speelbossen moet verder gezet worden voor gebruik in georganiseerd en in privé-verband, niet in het minst omdat groene ruimtes bij uitstek plaatsen zijn die creatieve spelvormen uitlokken.

Avontuurlijke speelruimte en harmonisch park- en groenbeheer kunnen hand in hand gaan, dergelijke initiatieven verdienen uitdrukkelijk navolging.

– **Stimuleren en subsidiëren van mobiliteitsplanning op wijkniveau:**

Voor het buitenspelen dient er op wijkniveau uitgekeken te worden naar 'wijkcirculatieplannen' of 'wijkverkeersleefbaarheidsplannen'. De opmaak én de uitvoering ervan zouden ondersteund worden, via de Mobiliteitsconvenant.

VERDER ONDERZOEK:

Tijdsordening

Kindvriendelijk karakter van een wijk

Het gebrek aan gegevens over de tijdsbesteding van kinderen en over hun manier van omgaan met tijdsordening, heeft ons tijdens dit onderzoek voortdurend parten gespeeld. Een aantal interessante aanzetten in het survey-onderzoek ten spijt, weten we nog steeds niet exact wanneer kinderen (buiten)spelen, hoe lang ze spelen, zich verplaatsen, zichzelf verzorgen, enz. Het is dan lastig om het (aandeel van) spelen correct te situeren in de context van het dagelijks leven van kinderen.

Zo'n onderzoek is duur want arbeidsintensief, maar het groeit pijlsnel naar een prioriteitsniveau dat het onvermijdelijk maakt. Niet alleen de discussie tot buitenspelen draagt daartoe bij, maar eveneens een brede discussie rond vrijetijdsbesteding, rond kinderopvang, rond brede school: het zal noodzakelijke informatie aanbrengen om het kinderleven globaal te kunnen bekijken.

Een andere vraag waar wij op stootten betrof een omschrijving van het kindvriendelijk karakter, van het klimaat van een wijk. Wat draagt daar allemaal toe bij? Welke invloed heeft het op de kinderen? Hier is etnografisch onderzoek nodig om een referentiekader te ontwikkelen, dat daarna in meerdere wijken getoetst moet worden.

Rapport 2

Literatuuronderzoek

Rapport 2

Literatuuronderzoek

Onderzoek met betrekking tot de relatie tussen (on)beschikbaarheid van bespeelbare ruimte, de mate van buitenspelen en de gevolgen daarvan op de fysieke, sociale, psychische en emotionele ontwikkeling van de Vlaamse kinderen en jongeren

Opgemaakt door de onderzoeker:

Johan Meire (Kind & Samenleving vzw.)

Inhoudstafel Literatuuronderzoek

1.Effecten van buitenspelen	34
1.1.(Buiten)spelen en de ontwikkeling van kinderen.....	34
Zintuiglijk-motorische ontwikkeling en fysieke gezondheid.....	35
1.2.Buitenspelen en groene/recreatieve ruimte	38
2. Externe factoren die het buitenspelen beïnvloeden.....	40
2.1.Sociale en maatschappelijke factoren	40
2.1.1 Aandeel kinderen in de bevolking is verminderd.....	40
2.1.2 Spiegelevolutie: verhoogde aanwezig van auto's	41
2.1.3 Minder braakliggend terrein.....	41
2.1.4 Verminderde actieradius van kinderen.....	41
2.1.5 Binnen spelen en institutionalisering van de kindertijd als groeiende concurrentie voor buitenspelen?.....	42
2.2.Gebruikerspatronen	43
2.2.1 Gender	43
2.2.2 Leeftijden	44
2.2.3 Etniciteit en socio-economische status.....	44
2.3.Woonomgevingen: gebruikspatronen	45
2.3.1 De algemene woonomgeving.....	45
2.3.2 Inrichtingselementen	46
2.3.3 Inplanting	48
3. Motieven om buiten te spelen	51
3.1.Belang en voorkeuren.....	51
3.1.1 Grootschalige bevestigingen.....	51
3.1.2 Diverse soorten speelruimte zijn complementair	52
3.1.3 Buitenspelen biedt meer mogelijkheden dan binnenspelen	53
3.1.4 Diversiteit: verschillende kinderen.....	53
3.2.Betekenisgeving	54
3.2.1 Sociale definitie van spelen en van ruimte bij kinderen.....	55
3.2.2. Actief betekenis geven aan een plek	55
3.3.Betekenisgeving van concrete speelruimtes.....	56
3.3.2 Groene ruimte en informele speelruimte.....	57
3.3.3 Stadscentrum of dorpskern.....	59
3.3.4 Tuinen.....	59
3.3.5 Formele speelterreinen en 'resident' zijn van een speelplek.....	60
3.4.Problemen om buiten te kunnen spelen.....	61
3.4.2 Niet mogen, niet durven	61
3.4.3 Formalisering en privatisering van de ruimte; verdwijnen van 'restruimte'	63
4.Hoe is het gesteld met het buitenspelen in Vlaanderen?.....	64
4.1.Een manifest gebrek aan onderzoek.....	64
4.2.Bovenlokale gegevens: institutionele factoren.....	65
4.3.Gegevens over buitenspelen.....	66
4.3.1 Enquête-onderzoek.....	66
4.3.2 Observatie-onderzoek: buitenspelen in Heusden-Zolder	67

1.Effecten van buitenspelen

Terwijl spelen door sommige auteurs net wordt gewaardeerd omwille zijn schijnbare nuttelosheid – spel dient *geen* duidelijk doel dat buiten zichzelf ligt – is er ook een tegengestelde, **'instrumentele' benadering van spelen**, die het belang van spelen legt in de waarde ervan voor de ontwikkeling van kinderen. Auteurs die de *effecten* van (buiten)spelen bestuderen, gaan meestal uit van dit instrumentele gezichtspunt. Op diverse vlakken in die ontwikkeling kunnen verschillende soorten spel op hun merites worden beoordeeld. Waar is spelen en buitenspelen allemaal goed voor, en zijn er ook soorten spel die negatieve effecten hebben? Wat is het gevolg van 'te weinig' spelen?

Wie pleit voor het belang van spelen (en van de tijd en de ruimte die kinderen daarvoor moeten krijgen), maakt meestal gebruik van deze instrumentele visie op spelen. Onderzoek naar de positieve (en negatieve) gevolgen van (buiten)spelen is daarom belangrijk om het belang van spelen te onderstrepen voor het beleid. Het haakt daarbij vaak in op de negatieve impact van bepaalde maatschappelijke problemen of trends (geweld, obesitas, commercialisering, het onder druk komen van speeltijd op school...)¹.

De belangrijkste theoretici van de ontwikkeling van kinderen, hoe divers hun benadering ook is – psychoanalytisch (Erikson), cognitief (Piaget) of socio-cultureel (Vygotsky) – hebben allen de belangrijke plaats van spelen in de ontwikkeling van kinderen benadrukt. Vanuit hun invloed op de ontwikkelingspsychologie is een dominant discours ontstaan, zowel in de wetenschap als in de publieke opinie, waarin wordt aangenomen dat spelen bijdraagt aan de cognitieve, sociale, fysieke en emotionele ontwikkeling, en aan het welzijn van kinderen. Spel is gerelateerd aan ieder aspect van de persoonlijke ontwikkeling van kinderen (New Policy Institute 2002: 14). Door spel leren kinderen hun creativiteit te gebruiken, ontwikkelen ze hun verbeeldingsvermogen, en ontwikkelen kinderen hun fysieke, cognitieve en emotionele sterkte. En omdat spelen voor kinderen een welhaast continue activiteit is, is het een van de meest fundamentele contexten voor een positieve bijdrage op alle mogelijke aspecten van de ontwikkeling.

Hoewel er dus algemeen aangenomen wordt dat spelen en zeker buitenspelen heel positieve effecten heeft op de ontwikkeling en gezondheid van kinderen, moet worden vastgesteld **dat er maar weinig literatuur bestaat die deze aanname ook daadwerkelijk met harde cijfers kan ondersteunen** (zie ook de vaststellingen in New Policy Institute 2002: 4 en passim). Veel studies kampen met methodologische tekortkomingen (kleine steekproeven, correlaties aantonen zonder causaal verband...) en met een gebrek aan effectmetingen op lange termijn (die nochtans essentieel zijn om effecten op 'ontwikkeling' te meten). Bovendien blijft heel wat literatuur over spelen beperkt tot onderzoek bij zeer jonge kinderen.

Om geldige resultaten op te bereiken gebruikt het onderzoek over de effecten van spel kwantitatieve methoden op deze effecten te meten. Stratton en Leonard (2002) maten bijvoorbeeld de hartslag van kinderen om het energieverbruik tijdens de speeltijd van vijf- tot zevenjarige kinderen te vergelijken voor en na er op de speelplaats fluorescerende markeringen waren aangebracht. Deze markeringen leidden tot hogere hartslagen (een hoger energieverbruik).

Terwijl fysieke effecten van spelen en buitenspelen in principe exact te meten zijn, is het bestaan van andere effecten heel wat moeilijker hard te maken, zeker wanneer het bijvoorbeeld gaat om sociale ontwikkeling of welzijn. Goede sociale vaardigheden tijdens spelletjes op de speelplaats zijn een goede indicator voor goede bredere sociale competenties en voor een goede aanpassing aan de school (Pelligrini & Blatchford 2002), maar het is niet duidelijk of dit nu een causaal verband is of niet.

1.1.(Buiten)spelen en de ontwikkeling van kinderen

De waarde van spelen voor het individuele kind en zijn ontwikkeling zijn reeds in eerdere literatuuroverzichten samengevat (Tsao 2002; New Policy Institute 2002; en zie Lindstrand 2004 in de context van buitenspelen).

¹ Zie bijvoorbeeld het pleidooi van de American Academy of Pediatrics voor vrij spel (Ginsburg 2007) of de 'position papers' van de Association for Childhood Education International (Isenberg & Quisenberry 1988 en 2002), die zijn ontstaan vanuit een bezorgdheid dat spelen onder druk staat door een jachtige leefstijl en een toegenomen belang van het schoolcurriculum en parascolaire activiteiten.

Het is hier niet onze bedoeling om die literatuur uitgebreid te bespreken, ook omdat ze zelden over buitenspelen gaat maar over spelen in het algemeen, en heel vaak over jonge en zeer jonge kinderen. Literatuuroverzichten over de invloed van de fysieke omgeving op kinderen (Evans 2006) hebben dan weer weinig aandacht voor de invloed op (buiten)spelen. De literatuur met een therapeutische invalshoek laten we hier geheel terzijde.

Inderdaad is er in dit kader maar weinig specifiek onderzoek over *buitenspelen*: de effecten van spelen worden meestal meer in het algemeen besproken. Daarbij gaan zowel onderzoekers als ouders (Karsten et al. 2001; Bouw en Karsten 2004) er van uit dat buitenspelen, en zeker het ongestructureerde buitenspelen, de meest waardevolle, ontwikkelingsbevorderende spelvorm is. Buitenshuis spelen wordt immers als complexer gezien dan binnenshuis spelen, dat beperkt blijft tot de zeer vertrouwde leefomgeving van het kind. Buitenspelen geeft kinderen ontwikkelingsmogelijkheden die binnenshuis niet bestaan (Karsten et al. 2001: 64) en buitenshuis leren kinderen hun grenzen kennen en leren ze om te gaan met complexe of gevaarlijke situaties (New Policy Institute 2002: 17). In vergelijking met gestructureerde activiteiten of binnenshuis spelen geeft buitenspelen kinderen minder beperkingen met betrekking tot de motorische ontwikkeling, de cognitie en de ontwikkeling van sociale interactie: wanneer kinderen buitenspelen hebben ze meer ruimte dan wanneer ze binnen spelen.

Zintuiglijk-motorische ontwikkeling en fysieke gezondheid

Door te spelen leren kinderen hoe ze hun lichaam moeten gebruiken. De fysieke beweging in veel spel helpt in de ontwikkeling van de grove en fijne motoriek, coördinatie, kracht en vinnigheid. Spel is bovendien een sterk zintuiglijke, lichamelijke ervaring die kinderen hun eigen lichaam en de beleving ervan leert kennen. Meer in het algemeen en minder gebonden aan 'ontwikkeling' is spelen, en dan zeker buitenspelen, een vorm van lichaamsbeweging en lichaamssoefening die bevorderlijk is voor de gezondheid van kinderen. In de context van de groeiende bezorgdheid over overgewicht bij kinderen zijn de positieve effecten van actief spel op de fysieke conditie en gezondheid van kinderen belangrijk geworden in het stimuleren van spelen en in het vorm geven aan het beleid rond spelen.

Er is heel wat onderzoek bij volwassenen en kinderen dat aantoont dat fysieke beweging en sport heel wat positieve effecten hebben op de fysieke ontwikkeling en algemene gezondheidstoestand. Daarbij moet zeker worden opgemerkt dat fysieke activiteit en sport zeker niet noodzakelijk synoniem zijn met het spelen of het buitenspelen van kinderen. Toch kan aangenomen worden dat het aanmoedigen van vrij spel een bijzonder effectieve manier kan zijn om de fysieke activiteit van kinderen te vergroten, en om zo de gezondheid te bevorderen en de toenemende obesitasproblematiek in te dijken (Burdette & Whitaker 2005b; American Association of Pediatrics 2006).

Een onderzoek van Mackett en Paskins (2008) bij 195 Britse kinderen van 10 tot 13 jaar mat via accelerometers en activiteitendagboekjes de intensiteit en duur van de dagelijkse beweging. Deze studie toonde dat, afgezien van de lessen lichamelijke opvoeding, te voet naar school gaan en ongestructureerd spelen de activiteiten waren waarbij kinderen het meeste calorieën verbruikten.² Bovendien gaan kinderen vaker te voet naar de plaats waar ze spelen, terwijl ze naar georganiseerde vrijetijdsbestedingen veeleer per auto gebracht worden. Kinderen blijken buitenshuis tweemaal actiever te zijn (d.w.z. energie te verbruiken) dan wanneer ze zich binnenshuis – slapen niet meegerekend – bevinden.

De auteurs wijzen erop dat zowel wandelen als ongestructureerd spelen geen voorbereiding of speciale uitrusting vraagt, en dat dit ook inhoudt dat er tijdens de activiteit een langere tijd effectief bewogen kan worden dan tijdens een georganiseerde vrijetijdsactiviteit, waarbij er bijvoorbeeld eerst speciale kledij dient aangetrokken te worden of naar instructies dient geluisterd te worden (Mackett & Paskins 2008).

In een ander recent en methodologisch gelijkaardig onderzoek liet Mascha Reek een dertigtal 10- tot 12-jarige kinderen in twee Delftse wijken een week lang een stappenteller en GPS dragen, en bewegingsdagboekjes invullen.³ Gemiddeld zetten de kinderen zo'n 7000 stappen per dag; slechts tien procent van hen bewoog op alle wekdagen minstens 60 minuten al stappend of lopend; in het

² Er waren te weinig kinderen die naar school fietsten om hierover voldoende onderbouwde resultaten te rapporteren.

³ De beweegdagboekjes bleken echter niet goed ingevuld zodat de resultaten ervan niet bruikbaar waren. Ze lijken weinig aantrekkelijk en moeilijk om in te vullen. Bovendien is het taalgebruik zeer normatief: het boekje gaat uit van "Sport in Delft", draagt als boventitel "bewegen is gezond en leuk!" en is ingekleed als een "testje of je voldoende beweegt". De inleidende uitleg staat onder de kop "Regelmatig bewegen zorgt ervoor dat je je fit voelt, niet dik wordt en dat je hart het goed blijft doen!" (zie Reek 2008: 141-142).

weekend lag het aantal stappen beduidend lager. Regendagen bleken het aantal stappen significant te beïnvloeden, terwijl variabelen als geslacht, leeftijd, etnische achtergrond, voedingspatroon of overgewicht geen invloed bleken te hebben (Reek 2008: 84).

Zwitsers onderzoek (Hüttenmoser en Degen-Zimmerman 1995) vergeleek vijfjarige kinderen die woonden in een verkeerveilige omgeving met kinderen die in een verkeersonveilige omgeving woonden. De kinderen in de verkeerveilige omgeving, die zonder begeleiding konden buitenspelen, hadden meer springkracht, meer lenigheid en waren beter in staat om hun evenwicht te behouden dan de andere kinderen. Soortgelijke conclusies worden ook in andere onderzoek gevonden (Karsten et al. 2001: 66-69). Wanneer de Zwitserse studie echter van meer nabij wordt bekeken, is – zoals wel vaker – voorzichtigheid geboden, omdat de steekproef klein was en de culturele (en taal-) achtergrond van beide groepen verschilde.

Ook de opbouw van een speelplein is mede bepalend voor de spelletjes die kinderen doen, en heeft dus invloed op de motorische ontwikkeling en het concentratievermogen van kinderen. Een studie in Noorwegen (Fjørtoft 2004) laat zien dat een grotere fysieke diversiteit van een landschap – bijvoorbeeld een natuurlijke setting zoals een bos of een kunstmatige setting zoals een speeltuin – een positieve invloed heeft op de ontwikkeling en leerprocessen van kinderen. Wanneer kinderen vooral in natuurlijke (of ongestructureerde) settings spelen zullen ze zich motorisch gezien beter ontwikkelen dan wanneer ze vooral in kunstmatige (of gestructureerde) settings spelen.

Hierbij wordt ook een link gelegd naar **het meer algemene welzijn** van kinderen.

Burdette et al. (2004: 353) zien lichamelijke beweging als een strategie om de gezondheid en het welzijn van kinderen te verbeteren. In de eerste leerjaren van het basisonderwijs bewegen kinderen het meest gedurende ongestructureerd (informeel) buitenspelen. Volgens Burdette en Whitaker (2005b: 46) kan het spelen bijdragen aan het welzijn van kinderen. Over het algemeen doelt men hierbij voornamelijk op obesitas-gerelateerde problemen, maar volgens Burdette betreft het 'welzijn van kinderen' meer dan alleen de fysieke gezondheid. De aanpak van obesitas-gerelateerde problemen zal meer succes hebben wanneer fysieke activiteiten en oefeningen gepromoot worden door 'spel'.

Ongestructureerd spel is ook bevorderlijk voor het emotioneel welzijn van kinderen omdat het stressverminderend werkt. Ook komen depressie en agressiviteit minder voor wanneer er voldoende tijd is voor ongestructureerd spel. Dit is desalniettemin zelden onderwerp van onderzoek (Burdette & Whitaker 2005b: 47-48).

Terwijl reeds voldoende is aangetoond dat zelfs een kort verblijf in een groene omgeving voor volwassenen een positieve invloed heeft op de stemming, is dit voor kinderen nog niet of nauwelijks aangetoond (van den Berg e.a. 2006: 38), en een dergelijk effect kon ook niet worden gevonden in het onderzoek van van den Berg e.a. (2006: 60).

Kinderen die negatief scoren in hun motorische ontwikkeling hebben vaak ook slechtere scores voor de andere aspecten van de persoonlijke ontwikkeling zoals zelfvertrouwen, concentratie en sociale contacten. Buitenspelen hangt samen met spiergroei, fysieke conditie en weerbaarheid van kinderen (Karsten et al. 2001:66-69).

Ongeacht een geringe statistische onderbouwing zijn Burdette en Whitaker (2005a: 661) van mening dat het welzijn van kinderen verbeterd wordt door een toename van buitenspelen en het creëren van veilige buurten.

Emotionele en psychologische ontwikkeling, en het belang van omgaan met risico's

Spelen helpt kinderen in het begrijpen van en omgaan met hun emoties. Situaties vol stress worden door kinderen 'herspeeld' en aldus verwerkt via hun spel, kinderen kunnen in hun spel diverse rollen aannemen en zo complexe ervaringen beter begrijpen,... Ook hier zijn effecten vaak moeilijk echt aan te tonen, en bovendien valt in deze context minder specifiek te verwijzen naar het belang van buitenspelen. We kunnen wel wijzen op de hierboven besproken relatie tussen fysieke beweging en het algemeen welzijn van kinderen.

Daarnaast is het zo dat vooral het buitenspelen in de publieke ruimte altijd kan betekenen dat je met iets onverwachts, onvertrouwd of ronduit gevaarlijks wordt geconfronteerd. Voor een deel maakt dat net het leuke uit aan buitenspelen. Risico en daarmee omgaan, is inherent aan spelen, én aan de betekenisgeving ervan. Kinderen houden van de fysieke en emotionele sensaties die angst kunnen teweeg brengen, de trots die het overwinnen van angst met zich meebrengt, het ontwikkelen van fysieke mogelijkheden, het opdoen van nieuwe ervaringen, gevoelens van onafhankelijk en vrijheid (Coster & Gleave 2008: 14-19). Ze kiezen er dan ook regelmatig voor om risico's te nemen: dingen te

doen die ze nog niet eerder deden, de controle over zichzelf tijdelijk op te geven door heel snel te bewegen of heel hoog te klimmen (Stephenson 2003).

Risico's worden echter niet alleen 'genomen'. Ze worden in één beweging ook in zekere mate beheerst (Christensen & Mikkelsen 2008). Als je je blootstelt aan risico's, ga je meteen ook om met je kunde om de onverwachte – plezierige of pijnlijke – gevolgen van de situatie te beheersen. In spel zit dat heel sterk: hoe ver ga je, waar ligt de grens? Daarom is omgaan met risico's (onder meer in spelen) een belangrijk onderdeel van het sociaal leren van kinderen.

Sociale ontwikkeling

In hun spel interageren kinderen met andere kinderen (of met volwassenen) op hun kind-eigen wijze. Spelen is een van de centrale sociale arena's van kinderen. Het eigen spel van kinderen leert hen hoe in groep te werken, te delen en te onderhandelen, conflicten op te lossen en voor zichzelf op te komen (Ginsburg 2007: 183). De spelletjes die bijvoorbeeld op de speelplaats worden gespeeld bieden een duidelijk kader voor sociale interactie en samenwerking, ook voor interactie tussen kinderen die elkaar niet kennen. Aan het begin van het schooljaar ondersteunen spelletjes nieuwe sociale contacten: iemand uitnodigen om mee te spelen, legt een nieuwe sociale relatie (Pellegrini & Blatchford 2002).

Veel sociale vaardigheden worden op jonge leeftijd ontwikkeld, en dit leerproces kan gecultiveerd worden door ongestructureerd spel (Burdette & Whitaker 2005b: 47-48). Bij jonge kinderen (2 tot 5 jaar) blijken de meer complexe spelvarianten meer voor te komen in een buitenomgeving dan in een binnenomgeving (Sook-Young et al. 2001); de binnenruimte was wel een klaslokaal en de auteurs geven zelf aan dat de invloed van de specifieke omgevingen beter moet bestudeerd worden.

Buiten ontmoeten kinderen andere kinderen en zo leren zij rekening te houden met die anderen. Kinderen leren buiten te communiceren en onderhandelen met andere kinderen (Hartle et al. 1994). Ze maken spelregels, werken samen of concurreren met elkaar om de macht. In rollenspel kunnen diverse identiteiten en sociale relaties worden uitgetoetst, terwijl spelletjes met regels kinderen meer inzicht geven in 'juist' en 'fout' en leren omgaan met winst en verlies. Wanneer kinderen niet buiten kunnen spelen bestaat een grote kans dat ze in een sociaal isolement komen (Burdette & Whitaker 2005b: 47-48; Bouw en Karsten 2004:150-151; Karsten et al. 2001:70-76).

Cognitieve ontwikkeling en leren

In hun spel leren kinderen op een informele manier. Spelen impliceert vaak een vorm van 'probleem oplossen' en van 'trial and error': belangrijke manieren om actief te leren en zich intellectueel te ontwikkelen.

Spelen en wetenschap zijn in die zin met elkaar verbonden dat ze beide een groeiend begrip van de wereld nastreven. Vooral tussen spelen en experimenteren is er vaak slechts een dunne lijn, want beide verkennen mogelijke werelden en proberen daar controle op uit te oefenen (Stone 2004).

Kinderen leren veel door anderen te observeren en te imiteren, iets wat voortdurend te zien is in spel, en wat bevordert wordt door spel in groepen van kinderen met diverse leeftijden. Kinderen leren van oudere kinderen, die de jongere kinderen helpen (Stone & Lozon 2004).

Spel is ook belangrijk voor de ontwikkeling van de hersenen (Ginsburg 2007:183): kinderen die veel (buiten)spelen hebben een betere hersenontwikkeling en leervermogen dan kinderen die weinig en/of binnen spelen (New Policy Institute 2002: 20). Recent hersenonderzoek wijst bovendien op het belang van de emoties die uit spel voortkomen, en acht dit belangrijker dan het verwerven van cognitieve of motorische vaardigheden (Lester & Russell 2008). In spel kunnen primaire emoties zoals vreugde, angst, woede, verdriet of walging worden uitgedrukt op een vrij veilige manier – zonder vérstrekkende gevolgen – én kunnen regels in het spel tegelijk zorgen voor de controle op die emoties. Die regels worden onderbouwd door meer sociale, secundaire emoties, zoals trots, schaamte of meevoelen. Pure woede kan in een spelcontext 'competitie' worden, bijvoorbeeld in de vorm van schijngevechten (Sutton-Smith 2003).

In een Amerikaans onderzoek onder 500 docenten en 800 ouders beweerden 90% van de leraren en 80% van de ouders dat fysiek actieve kinderen beter in staat zijn om zich te concentreren – en dus om te leren – dan inactieve kinderen. In empirisch onderzoek bij kinderen zelf, daarentegen, vonden van den Berg e.a. (2006: 60) geen verbetering van de concentratie voor en na het spelen (buiten en binnen), mogelijk omdat de kinderen sowieso niet echt in een vermoeiende of stressvolle situatie verkeerden en er dus weinig 'concentratiewinst' te boeken was.

Conclusie

Alle geraadpleegde literatuur volgt het dominante discours over spelen en lichamelijke beweging: spelen en lichamelijke beweging hebben een positieve invloed op de cognitieve, sociale, fysieke en emotionele ontwikkeling en welzijn van kinderen. Buitenspelen en informeel (ongestructureerd) spel

hebben – in vergelijking met binnenspelen en/of gestructureerde spelactiviteiten – een meerwaarde voor de persoonlijke ontwikkeling van kinderen. Bij kinderen die veel buitenspelen wordt een betere motorische ontwikkeling geconstateerd dan bij kinderen die vooral binnenspelen. Daarbij is buitenspelen ook een sociale aangelegenheid waar kinderen leeftijdsgenoten ontmoeten, waar ze met andere kinderen moeten communiceren, onderhandelen, spelregels vastleggen en soms ruzie maken. Dit zijn allemaal sociale vaardigheden die later in het leven ook van belang zijn. Het blijkt wél bijzonder moeilijk te zijn om de bovengenoemde effecten op een geldige manier te meten, zodat er ondanks de algemene overtuiging dat buitenspelen op heel wat vlakken positief is voor de ontwikkeling van kinderen, nog weinig materiaal voorhanden is dat die aanname écht hard maakt (vgl. New Policy Institute 2002).

1.2. Buitenspelen en groene/recreatieve ruimte

In vergelijking met binnenspelen zou buitenspelen samengaan met meer gevarieerd spel – zeg maar: ook meer creatieve vormen van spel, zoals constructiespel en fantasiespel – en tot meer sociaal en, door de doorgaans grotere en complexere ruimte buiten, tot meer fysiek actief spel (cf. Lindstrand 2004). Vooral natuurlijke buitenruimtes bieden kinderen meer motorisch en sociaal complexe speelmogelijkheden of 'affordanties' dan andere omgevingen en worden ook daarom door kinderen zo gewaardeerd (Heft 1988, Kyttä 2002).⁴ Dat buitenspelen ook werkelijk 'waardevoller' (complexer en fysiek actiever) spel stimuleert, is echter nog niet onderbouwd met veel systematische onderzoeksgegevens.

Wellicht zijn buitenspelen en binnenspelen vooral als complementair te zien. Kinderen die veel buitenspelen spelen vaak ook veel binnen (zie punt 2.1.5). Creatief spel is bovendien niet zomaar alleen met buitenspelen verbonden. De als heel veilige en heel vertrouwd beleefde wereld van 'binnen thuis' zet – mede door de aanwezigheid van speelgoed, meubels, ... – zeker jonge kinderen vaak juist sterk aan tot constructiespel en fantasiespel.

De aard en kwaliteit van de buitenruimte speelt hierbij natuurlijk een grote rol. Onderzoek van de NDO (1984) in diverse woonomgevingen observeerde meer verscheidenheid van spel in 'kwaliteitsvolle' publieke buitenruimte, vergeleken met minder kwaliteitsvolle publieke ruimte (zie punt 2.3.2).

Er bestaat tevens enig onderzoek over het effect van spelen in een groene, natuurlijke omgeving, vergeleken met het spelen in een meer klassieke speelomgeving.

In een vaak geciteerde studie liet Fjørtoft (2004) kinderen van 5 tot 7 jaar een heel schooljaar lang elke dag 1 à 2 uur vrij spelen in een bos, terwijl kinderen uit twee andere kleuterscholen speelden op hun (betegelde) schoolspeelplaats. De motorische ontwikkeling van de kinderen werd gemeten via de European Test of Physical Fitness (EUROFIT). Bij de kinderen die speelden in de natuurlijke omgeving bleek de motorische ontwikkeling op bijna alle vlakken beduidend vooruitgegaan te zijn, terwijl dat in de controlegroep slechts op enkele punten het geval was. Jammer genoeg kwamen beide groepen uit andere scholen en hadden ze een andere achtergrond én werden de kinderen die op de schoolspeelplaats bleven spelen niet extra aangemoedigd om te spelen, zodat de vergelijking toch niet helemaal opgaat.

In hun onderzoek gingen van den Berg e.a. (2007) na of 7- tot 9-jarige kinderen anders speelden in een avontuurlijke natuurspeeltuin dan in een niet-natuurlijke binnenomgeving, i.c. een sporthal. Dit gebeurde via observaties en stappentellers. Anders dan bij Fjørtoft ging het hier om een studie op zeer korte termijn.

De hypothese dat de natuurlijke omgeving meer soorten spelgedrag zou laten zien, werd bevestigd. Het spelgedrag in natuurspeelplein 'de Woeste Weide' was zeer gevarieerd: functioneel (35%; objecten gebruiken zoals bedoeld), exploratief (28%; intens kijken of luisteren), constructief (26%), dramatisch (8%), spelletjes met regels (3%). In de sporthal was het beeld eenzijdiger: functioneel (51%; bijvoorbeeld klimrek of touwen gebruiken) en spelletjes met regels (43%; bijvoorbeeld

⁴ De term affordances, geïntroduceerd door James Gibson, wordt onder meer door omgevingspsychologen gebruikt in verband met de speelmogelijkheden (play affordances) die een bepaalde omgeving in zich draagt (en die door kinderen al dan niet gerealiseerd worden). Zie bijvoorbeeld Heft (1988) en Kyttä (2002).

voetballen), en heel beperkt exploratief en dramatisch (telkens 3%). Constructief spel werd er niet geobserveerd. De vaak als 'belangrijkst' bestempelde want meer creatieve vormen van spelgedrag, zoals constructief en dramatisch spel, worden dus meer waargenomen in de natuurlijke omgeving.⁵

De studie van van den Berg e.a. is, hoewel kleinschalig en slechts op korte observaties gebaseerd, methodologisch sterker dan veel ander onderzoek, omdat de geobserveerde kinderen uit dezelfde klas kwamen en willekeurig in (experimentele- en controle-)groepen werden verdeeld en omdat elk kind bovendien in beide omgevingen speelde. Helaas worstelt het onderzoek met een belangrijke tekortkoming die zit in de specifieke omgevingen die werden vergeleken: een avontuurlijk natuurspeelplein enerzijds en een sporthal anderzijds. De verschillen in speelgedrag zijn mogelijk niet (enkel) te verklaren door het verschil tussen een natuurlijke buitenomgeving en een niet-natuurlijke binnenomgeving, zoals van den Berg e.a. hadden vooropgesteld, maar door de specifieke 'affordanties' van beide omgevingen: de mogelijkheden die in een omgeving aanwezig zijn om bepaalde activiteiten uit te voeren. De sporthal bood nu eenmaal nauwelijks mogelijkheden tot constructief spel en zet als omgeving aan tot sportactiviteiten (spelletjes met regels), zeker voor jongens. Dat jongens méér stappen bleken te zetten in de sporthal dan in de Weide, en meisjes net minder, heeft niet zozeer met buiten- en binnenomgevingen van doen, maar met de verschillende affordanties: jongens voetballen in de sporthal en zetten dus erg veel stappen; meisjes hingen vaak aan de touwen in de sporthal en zetten dus veel minder stappen.

Enkele studies kijken naar de feitelijke aanwezigheid van groene of recreatieve ruimte in de buurt, en koppelen dit aan de lichaamsbeweging (niet noodzakelijk spel!) van kinderen.

Zo gingen Roemnick e.a. (2006) de lichamelijke activiteit na van 4- tot 7-jarige kinderen uit New York die minstens 14 uur per week naar televisie keken. Terwijl de beschikbaarheid van parkgebied en van recreatieve voorzieningen in de buurt wél positief gecorreleerd was met de lichamelijke activiteit van de kinderen, varieerde die activiteit niet met het aantal televisies in de woning of met tijd die aan tv-kijken werd besteed.

Een vergelijkbaar resultaat werd bereikt in een meer grootschalige studie bij Amerikaanse meisjes van 11 tot 14 jaar (Cohen e.a. 2006). De aanwezigheid van parken in de buurt – vooral op minder dan 500 meter van huis – hing samen met meer lichamelijke activiteit, zelfs in lineaire zin: elk bijkomend park in de buurt ging telkens weer samen met meer lichamelijke activiteit.

In deze studies wordt wel niet gedefinieerd waar de kinderen precies die lichaamsbeweging opdoen: is dat effectief in de groene of recreatieve zones zelf, of nemen kinderen met veel dergelijke gebieden in de buurt over het algemeen meer lichaamsbeweging?

Opnieuw dient vastgesteld te worden dat de het moeilijk blijkt om de effecten van – dit keer – buitenspelen in een natuurlijke, groene omgeving daadwerkelijk aan te tonen.

In principe zijn deze effecten aan te tonen in quasi-experimenteel onderzoek, zoals dat van Fjørtoft (2004) en van den Berg e.a. (2007). Maar...

- Dit onderzoek zegt, door zijn kunstmatig (geforceerd) karakter, evenwel niets over het feitelijk gebruik van plekken (m.i.v. belangrijke criteria als de bereikbaarheid, aantrekkelijkheid, sociale veiligheid...)
- Het bestaande onderzoek blijkt methodologische of theoretische tekortkomingen te tonen, terwijl een experimentele opzet juist zeer rigide moet zijn om de beoogde hypothesen te testen.
 - o Fjørtoft (2004) werkte met reeds vooraf verschillende groepen (klassen uit verschillende scholen) die daarom niet op een geldige manier als experimentele- en controlegroep konden fungeren; bovendien werd enkel de 'experimentele' groep méér aangemoedigd om te spelen.
 - o van den Berg e.a. (2007) beoogen conclusies te trekken over verschillen tussen spelen in de (natuurlijke) buitenruimte en de (niet-natuurlijke) binnenruimte, maar hun resultaten zijn zeer sterk gebonden aan de twee particuliere ruimtes (en de daarbij horende 'affordanties') waarin het onderzoek plaatsgreep.

Onderzoek in natuurlijke settings (zoals woonomgevingen) kan wél spreken over de feitelijke situatie en het werkelijke gebruik van plekken. Maar...

⁵ Verder bleek het spel in beide omgevingen in even sterke mate sociaal van aard te zijn, bleek het spelen hoogstens in zeer geringe mate tot een betere concentratie te leiden, en bleek het spelen in beide omgevingen geen effect te hebben op de algemene stemming van de kinderen, die sowieso niet gestresst aan het spel begonnen, zodat daar geen grote veranderingen mogelijk waren.

- Vergelijkingen tussen verschillende buurten of plekken impliceren ook altijd vergelijkingen tussen andere kinderen (met andere achtergronden) en andere omstandigheden (bijvoorbeeld autonoom spelen in de eigen buurt versus op bezoek zijn in een park, samen met de ouders).
- Bovendien is de relatie tussen de woonomgeving en feitelijk gedrag van kinderen (b.v. meer lichaamsbeweging wanneer er veel parken in de buurt zijn) soms wel degelijk vast te stellen (cf. Roemlich e.a. 2006; Cohen e.a. 2006; Reek 2008), maar deze relatie is niet als causaal verband hard te maken.

De genoemde beperkingen nemen niet weg dat er in het bovengenoemde onderzoek veel interessante en relevante vaststellingen gemaakt zijn. Als er kan vastgesteld worden dat meer groen in de buurt haast lineair samenhangt met de lichaamsbeweging van kinderen, dan is dat een belangrijke vaststelling, of die beweging nu gebeurt in de parken zelf, dan wel in de bredere omgeving (Cohen e.a. 2006).

2. Externe factoren die het buitenspelen beïnvloeden

Kinderen mogen dan wel ‘overall’ spelen, er zijn ook los van de interne motivatie van kinderen heel wat factoren die de mate of de variatie waarin zij spelen, beïnvloeden. In dit hoofdstuk gaan we in op deze ‘externe’ factoren, en omdat wij ons in dit project richten op het spelen van kinderen in de publieke ruimte, staat (onderzoek naar) de **woonomgeving** hier centraal. Het is immers in de eigen woonomgeving dat kinderen overwegend buitenspelen; het is ook op factoren daarbinnen dat het beleid greep kan hebben.

Hieronder wordt vooral Nederlands en Vlaams onderzoek met een sociaal-geografische inslag besproken; een relatief beperkt maar voor de opzet van dit project wel zeer relevant veld.

Deze studies analyseren een aantal factoren in de woonomgeving zoals de beschikbaarheid, inrichting en inplanting van de bespeelbare publieke ruimte, en koppelen dit aan het feitelijk gebruik van die ruimte door kinderen. Zo worden dus, voornamelijk via observaties, *gebruikspatronen* geïdentificeerd (punt 2.3): hoe of hoeveel wordt er gespeeld in welke omgeving? Tegelijk worden die bevindingen ook gelinkt aan de diversiteit van kinderen (naar gender, leeftijd, etniciteit en socio-economische status). Zo kunnen zij dus ook *gebruikerspatronen* identificeren (punt 2.2): hoe of hoeveel wordt er gespeeld door welke kinderen?

Allereerst gaan we evenwel in op enkele meer algemene sociale en maatschappelijke trends die een grote invloed hebben op het buitenspelen van kinderen in hun woonomgeving.

2.1. Sociale en maatschappelijke factoren

De literatuur over de invloed van de woonomgeving op het spelen van kinderen wijst, los van de fysieke en sociale kenmerken van specifieke woonomgevingen, op een aantal sociale en maatschappelijke factoren en trends die een invloed hebben op deze relatie.

2.1.1 Aandeel kinderen in de bevolking is verminderd

Verschillende auteurs wijzen op het sterk afgenomen aandeel van kinderen in de totale bevolking. Een belangrijke en logische reden waarom er minder buiten gespeeld zou worden dan enkele decennia geleden, kan dus zijn dat er eenvoudigweg heel wat minder kinderen zijn. Het is dan ook normaal dat er minder kinderen in de woonomgeving buitenspelen.

Dit is een demografische trend die evenwel méér inhoudt dan een afnemen van het loutere aantal (potentieel buitenspelende) kinderen en hun aandeel in de bevolking.

Een eerste gevolg is dat, logischerwijs, de grotere groepen waarin kinderen vroeger vaak speelden, quasi uit het straatbeeld zijn verdwenen. Daarmee is ook leeftijds-gemengd spel waarschijnlijk sterk verminderd.

Een tweede gevolg is dat de buitenruimte minder bruikbaar wordt. Minder kinderen in de woonomgeving betekent immers dat je als kind minder kans hebt om ‘toevallig’ andere kinderen te

ontmoeten om mee buiten te spelen. Dat verkleint de speelwaarde van de buitenruimte (Bouw & Karsten 2004; Van Andel 1985). Dit is des te sterker een negatieve trend voor kinderen zonder broers of zussen: kinderen die alleen thuis zijn spelen minder buiten (Bouw & Karsten 2004). In het onderzoek van Bouw en Karsten over drie Amsterdamse buurten bleek dat kinderen niet altijd meer rekenen op het 'toevallig' treffen van andere kinderen op straat. Als kinderen uit de tuinwijk Nieuwendam zich vervelen gaan ze naar buiten: dan komen ze misschien wel iemand tegen. Maar in de andere wijken gaan de kinderen eerder naar *binnen* als ze zich vervelen. In de armere, multiculturele Indische buurt is het beeld hieromtrent erg verscheiden.

Overigens zijn die toevallige ontmoetingen niet zo toevallig: in de tuinwijk hebben de kinderen een goed uitzicht van binnen het huis naar de straat en de veldjes tussen de huizen: ze *zien* dus meteen als er andere kinderen op straat zijn.

Bij deze trend is wel een nuancering op zijn plaats. Met name in de meer gekleurde stadswijken – waar allochtonen, lagere socio-economische status én grote gezinnen sterk samengaan – wonen vaak wél veel kinderen. Zij zijn dan ook zichtbaar aanwezig op straat, een aanwezigheid die geïntegreerd is in de rest van het buurtleven. “In de wijken met etnische minderheden bruipte het in de zomeravonden van het leven terwijl in de “Belgische” wijken alles stil en rustig was,” zo stelde Jennen vast in haar observaties van spelgedrag in Heusden-Zolder (2006: 97).

2.1.2 Spiegelevolutie: verhoogde aanwezigheid van auto's

Niet alleen de verminderde aanwezigheid van andere kinderen maakt de buitenruimte minder bruikbaar en aantrekkelijk voor kinderen: ook de sterk toegenomen aanwezigheid van auto's doet dat (Bouw & Karsten 2004). Bouw en Karsten vergelijken de evolutie van het aantal kinderen en het aantal auto's in Amsterdam in 1950, 1975 en 2000:

Aantal auto's en aantal kinderen (0-12) in Amsterdam in verschillende jaren

	1950	1975	2000
aantal kinderen	186.245	113.139	102.742
aantal auto's	16.143	192.436	227.540

In vergelijking met enkele decennia geleden moet een steeds kleiner wordend aantal kinderen de publieke ruimte dus delen met een toenemend aantal auto's (Bouw en Karsten 2004: 57-60). Kinderen kunnen nog wel heel wat spelletjes doen op straat, maar buitenspelen is hoe dan ook niet meer zo vanzelfsprekend een halve eeuw geleden.

Ouders wijzen in dit verband, in de vergelijking met hun eigen kindertijd, zelf niet in de eerste plaats naar de toegenomen verkeersonveiligheid, maar naar het verkeer dat het spel verstoort en bemoeilijkt, en naar de geparkeerde auto's die potentiële speelruimte innemen of die het spel belemmeren (van der Spek & Noyon 1993).

2.1.3 Minder braakliggend terrein

Ouders wijzen er ook op dat er steeds minder braakliggend terrein voorhanden is waarop kinderen kunnen spelen (van der Spek & Noyon 1993). Ook bouwterreinen zijn geen toegankelijk en avontuurlijk speeldomein meer. Juist omdat braakliggend terrein door niemand geclaimd wordt, kunnen kinderen het als 'hun' terrein inpalmen. Kinderen zelf betreuren het verdwijnen van dergelijke terreintjes (zie punt 3.4.3). Voor de meeste Amsterdamse kinderen blijkt 'avontuur' een vaag begrip dat ze eerder met de vakantie associëren maar waar ze in de eigen buurt geen ervaring mee hebben (Bouw & Karsten 2004). Een uitzondering daarop vormt Tuindorp Nieuwendam, waar kinderen in de buurt rietlanden, dijken en een brug hebben: verboden terrein, 'waar je nog nooit geweest bent', waar je hutten kan bouwen.

2.1.4 Verminderde actieradius van kinderen

Over het algemeen erkennen ouders het belang van buitenspelen voor het welzijn van hun kinderen. Maar wanneer zij het aanbod aan speelgelegenheden in de publieke ruimte onvoldoende en/of

onveilig vinden, zullen zij hun kinderen minder vrijheid geven om buiten te spelen. Ouders zullen bijvoorbeeld de mobiliteit van hun kinderen beperken uit angst voor verkeer, vreemden, drugs, pestende kinderen en rondhangende tieners (New Policy Institute 2002: 18-19 en 35; Burdette et al. 2005a:657; Veitch et al. 2006: 384-387; Ginsburg 2007: 185). Kinderen delen die bezorgdheid voor sociale en verkeersonveiligheid in belangrijke mate (Meire 2005; Petermans & Zwerts 2006).

Misschien wel vooral door die bezorgdheden is de actieradius van kinderen – de afstand die zij van thuis uit zelfstandig en zonder toezicht mogen afleggen – doorheen de tijd sterk afgenomen (Hillman e.a. 1990). Er is een groot verschil tussen autonomie van kinderen en van hun ouders-toen-die-nog-kind-waren. Die toenmalige grote actieradius had veel te maken met het aanwezige toezicht van anderen. In de door Bouw en Karsten bestudeerde Amsterdamse tuinwijk noemen ouders heel veel concrete verboden plekken, maar dat geeft toch nog een grote actieradius: de instructies zijn heel duidelijk en je mag zonder problemen doorsteken naar andere straten (Bouw & Karsten 2004). Het Vondelpark is voor de kinderen uit de Van Breestraat in het Amsterdamse Museumkwartier dichtbij, maar er is geen verbod van de ouders, want dat je er onbegeleid heen gaat is gewoon niet aan de orde: je moet een drukke weg over, en dat mag niet alleen. In de armere, multiculturele Indische buurt is het territorium erg klein: alleen de eigen woning wordt als echt veilig beschouwd. Dat komt ook omdat de scheiding tussen privé en publiek in de Indische wijk zo rigoureuus is – in de andere wijken loopt dat wat meer door elkaar (veldjes, voortuin...). Al zijn er ook hier kinderen die veel vrijheid hebben.

Zoals we verderop nog zullen benadrukken, is de bereikbaarheid van bespeelbare ruimte dus zonder meer cruciaal.

Ook al stijgt de actieradius met de leeftijd, het is toch maar vanaf 15 jaar dat niet de eigen en omliggende straten maar het wijkniveau het belangrijkste worden (Jennen 2006). De heel nabije woonomgeving blijft zeker tot 12 jaar dé plek bij uitstek voor kinderen.

2.1.5 Binnen spelen en institutionalisering van de kindertijd als groeiende concurrentie voor buitenspelen?

En trend die ook vaak genoemd wordt is dat de mogelijkheden tot binnen spelen en tot andere binnenactiviteiten – de televisie, het internet – enorm zijn toegenomen: door de verspreiding van de (nieuwe) media en het grote gebruik daarvan bij kinderen en jongeren, en door het toegenomen belang van de eigen kamer en het huis als speel- en leefplek van kinderen. Ook heel het huis is van een volwassen plek naar een kinderplek geëvolueerd. “De ruimte thuis is vooral voor het individuele spelen belangrijker geworden en via de weg van de onderhandeling mogen kinderen grote delen van het huis gebruiken. Kinderen en ook hun ouders halen steeds meer speelactiviteiten naar binnen: een verhuiselijking van de kindertijd” (Bouw & Karsten 2004: 73).

Die toegenomen mogelijkheden van de private binnenruimte zouden het buitenspelen wel eens kunnen verdringen.

Nu blijkt het – althans uit onderzoek via vragenlijsten – niet zo te zijn dat kinderen die veel binnen spelen daarom minder buitenspelen (van der Spek & Noyon 1993; den Hertog e.a. 2006; VUB/Cesor 2007). Buitenspelen met vrienden, binnenspelen met vrienden en met vrienden computerspelletjes spelen hangen samen (VUB/Cesor 2007). Wie door de woonomgeving veel mogelijkheden heeft om buiten te spelen, heeft vaak tegelijk ook veel mogelijkheden om binnen te spelen, en vaak worden beide dan ook veel gedaan: in Amsterdamse buurten waar kinderen veel buitenruimte en veel binnenruimte (thuis) hebben, spelen die kinderen zowel meer dan gemiddeld buiten als meer dan gemiddeld binnen (Bouw & Karsten 2004; den Hertog e.a. 2006).

Aansluitend kan ook verwezen worden naar de groeiende institutionalisering van de kindertijd: er wordt heel wat tijd doorgebracht in instituties die als ‘concurrentie’ voor vrij buitenspelen kunnen worden gezien: los van de school zijn dit bijvoorbeeld de kinderopvang en de georganiseerde vrije tijd – ook al wordt daarin ook soms buitengespeeld. Een van de zeer schaarse studies naar de tijdsbesteding kinderen, die bovendien verschillen tussen 1981 en 1997 meet, komt uit de Verenigde Staten (Hofferth & Sandberg 2001). De studie maakte gebruik van dagboekjes en toont voor 3- tot 12-jarige kinderen aan dat meer gestructureerde activiteiten (school, kinderopvang, sport, kunstactiviteiten) in die periode toegenomen zijn, terwijl ongestructureerd spel, televisiekijken, bezoeken en passieve vrijetijdsbesteding afgenomen zijn.

De eigen tuin is dan weer een buitenruimte, maar in veel gevallen met een sterk privaat karakter. Wie een eigen tuin heeft, speelt meer buiten. Kinderen uit een eengezinswoning spelen veel meer buiten dan kinderen in flats. Van wie geen tuin heeft speelt bijna 40% nooit buiten, bij wie wel een tuin heeft is dat 5%. Toch gebeurt dat buitenspelen niet alleen in die tuin: deze kinderen spelen ook veel op straat en in de buurt (van der Spek & Noyon 1993).

De publieke buitenruimte wordt door deze trends voor kinderen dus

- **minder bruikbaar** (minder potentiële speelpartners, meer hinder door auto's, minder braakliggende terreinen)
- **minder bereikbaar** (afnemende actieradius, georganiseerde vrije tijd)
- **en mogelijk minder aantrekkelijk** (mogelijke concurrentie van binnenspelen, georganiseerd aanbod, eigen tuin).

2.2. Gebruikerspatronen

Er zijn niet alleen verschillende woonomgevingen waarin kinderen spelen; ook in de groep kinderen zelf zijn er verschillen. Op zich staan die los van de ruimtelijke omgeving, maar zij kunnen zich wel uiten in het gebruik van die omgeving.

2.2.1 Gender

Jongens en meisjes spelen vaak op andere manieren en dit uit zich ook in hun gebruik van de ruimte. Omdat jongens voor hun spel vaak veel plaats innemen – bijvoorbeeld omdat ze voetballen en omdat jongens vaker in grotere groepen spelen dan meisjes – zijn meisjes vaker aan de rand van een speelterrein terug te vinden.

Een studie waarin Van Andel (1978) kinderen observeerde in kwalitatief betere en mindere speelgebieden tussen flatgebouwen en in een oude stadswijk, telde overal meer jongens dan meisjes (tot een verhouding 74/26). In de kwalitatief beter ingerichte speelterreinen was dit verschil wel telkens kleiner, al hangt dit ook samen met de jongere leeftijd van de kinderen op deze pleintjes, en kan het voor een als bouwplaats ingericht speelplein weer heel anders zijn (76% jongens en 24% meisjes; Van Andel 1985). Bij slecht weer worden ook meer jongens en oudere kinderen geobserveerd.

Ook in elk van de acht speelpleintjes die Lia Karsten (2003) onderzocht in Amsterdam, werden er meer jongens dan meisjes geobserveerd – een verhouding die schommelde tussen 60/40 en 85/15. Met een stijgende leeftijd werd dit onevenwicht groter, zeker bij Turkse en Marokkaanse kinderen. Meisjes bleven ook minder lang spelen op een terrein dan jongens. Omdat jongens in de meerderheid zijn, langer op het terrein blijven, en meer plaats innemen voor hun spel, maken zij een speelplein makkelijker tot hun thuis, terwijl de meisjes er vaker een minderheidsgroep blijven: ze spelen er minder frequent, minder lang, zijn er minder zichtbaar aanwezig, spelen in kleinere groepjes...

Karsten (2003) doet voor speelpleintjes de volgende suggesties voor een beter gender-evenwicht:

- de terreinen moeten groot genoeg zijn om zowel het spel van jongens als dat van meisjes aan te moedigen
- het terrein met speeltoestellen moet evenveel plaats innemen als het terrein voor balspellen
- hoge standaarden voor kwaliteit, onderhoud en vernieuwing van speelvoorzieningen en van de terreinen zelf zijn cruciaal om meisjes aan te trekken
- spelactiviteiten die zowel jongens als meisjes aantrekkelijk vinden, zoals fietsen, skaten, spelen met zand en water, klimmen... moeten aangemoedigd worden.

De observaties en aanbevelingen van Karsten (2003) en Van Andel (1978) gelden voor speelpleintjes en daarom nog niet voor de publieke ruimte. In de studie van de NDO (1984) bleken er gemiddeld genomen dubbel zoveel jongens (66%) als meisjes (34%) te spelen in het publieke domein, een resultaat dat met andere studies overeenkomt (NDO 1984: 20). Een opsplitsing per wijk voor geslacht en leeftijdsgroep leverde weinig bijkomende informatie op; er waren dan ook weinig aanwijzingen dat een betere inrichting leidt tot meer evenwichtige aanwezigheid van jongens en meisjes in het publieke domein (NDO 1984: 22). In de door Van Andel (1985) bestudeerde woonomgevingen schommelde de

verhouding tussen 60/40 en 70/30. Hij stelt dat de geobserveerde basispatronen in het spel vooral door sekse en leeftijd bepaald worden, en de variaties daarbinnen lijken eerder door de omgeving te worden verklaard. Een meer beperkt observatieonderzoek van Van Eijnde in Antwerpen in vier formele en informele speelruimtes toonde een verhouding van 1,5 à 1,8 jongens voor elk meisje tussen 6 en 12 jaar (Van Eijnde 2004: 42). Net als Karsten vond Van Eijnde dat jongens, die vaker en vanaf jongere leeftijd onbegeleid naar een speelplek komen dan meisjes, in grotere groepen spelen en de ruimte intensiever gebruiken en bezetten (2004: 55). Meisjes bleken vaker gebruik te maken van speeltoestellen dan jongens.

In het onderzoek van Els Jennen in Heusden-Zolder, tot slot, blijken er niet meteen gendergebonden tellingen verwerkt te zijn; dit is weliswaar aangeduid bij observaties, maar blijkt verder niet echt geanalyseerd te zijn.

In bijna al het onderzoek⁶ blijken jongens dus frequenter buiten te zijn dan meisjes (ongeveer een verhouding van 60 op 40 of een groter onevenwicht) – zowel op speelterreintjes als in de volle publieke ruimte. Jongens blijken ook een grotere actieradius te hebben. Ze zijn aan minder restricties gebonden dan meisjes. Bovendien gebruiken jongens de ruimte anders. Hun spel is vaker bewegingsspel in groep dat veel ruimte nodig heeft, terwijl meisjes vaker in kleinere groepjes spelen, en praten of rondwandelen. Dit zijn activiteiten die bij minder warm weer sneller worden opgegeven dan fysiek actiever spel (Björklid 1982).

De vraag is dan onder meer of de woonomgeving bijvoorbeeld voldoende op meisjes is afgestemd. Zijn er genoeg plekjes om te praten, bijvoorbeeld? Zo spreken portieken meisjes meer aan dan jongens (Van Andel 1985).⁷

2.2.2 Leeftijden

Speelstijlen verschillen niet allen volgens gender maar – gelinkt aan de ontwikkeling van kinderen – ook volgens leeftijd. Jongere kinderen spelen meer in kleinere groepen, oudere in grotere. Spelen met zand van is vooral beperkt tot kinderen onder de zes jaar, fietsen en steppen wordt vooral gedaan onder de negen jaar, spel met vast materiaal (zoals speeltoestellen) komt voor tussen de 3 en 12 jaar, en balspel is populair bij kinderen van 6 tot 16 (Van Andel 1978: 121).

Avontuurlijkheid is vooral belangrijk voor 6-11 jarigen (NDO 1984: 44-45); als kinderen deze keuze binnen hun wijk voorhanden hebben, lijken vooral de zes- tot achtjarigen tot de meer avontuurlijke zones te worden aangetrokken. Jongere kinderen vinden die zones meestal niet dichtbij, en voor 12-plussers lijken ze hun aantrekkelijkheid verloren te hebben.

Praten, kijken, ... – lichamelijke rust – komen dan weer bij elke leeftijdsgroep (en overigens ook in elke woonomgeving) veel voor (Van Andel 1985; Jennen 2006), al wordt sociaal contact zeker bij de oudere kinderen verhoudingsgewijs belangrijker (NDO 1984).

De speellocaties veranderen ook naarmate kinderen ouder worden. Jongere kinderen kunnen zich vermaken in speeltuinen, terwijl oudere kinderen eerder een veld of een plein gebruiken om te voetballen. Een fysieke ingreep kan dus het buitenspelen bevorderen (Bouw en Karsten 2004: 200), maar het ontwerp van een speeltuin kan ook bepalen welke spellen kinderen buiten zullen doen (Lindstrand 2004:101).

Dat er meer jongens zijn dan meisjes die buitenspelen is een genderverschil dat toeneemt naarmate de kinderen ouder worden (NDO 1984:14-20; Karsten 2003).

2.2.3 Etniciteit en socio-economische status

Er is ons geen onderzoek bekend dat gericht zoekt naar hoe het spel van kinderen in ons land of de buurlanden verschilt naargelang hun etnisch-culturele achtergrond (vgl. New Policy Institute 2002). Wel is duidelijk dat kinderen van allochtone oorsprong veel minder in georganiseerd verband spelen en dat meisjes doorgaans een merkkelijk kleinere actieradius hebben in de eigen buurt.

⁶ Ook in andere landen dan België en Nederland; bijvoorbeeld het observatie-onderzoek van Björklid (1982) in Zweden.

⁷ Vgl. het Project for Public Spaces dat een evenwicht tussen (volwassen) mannen en vrouwen als een van de indicatoren voor een 'successful place' noemt, omdat vrouwen gevoeliger zijn voor de kwaliteit van de publieke ruimte dan mannen (www.pps.org).

Zoals Jennen (2006) opmerkte in Heusden-Zolder hangen in deze context vaak diverse factoren samen wanneer het gaat om een analyse op wijkniveau: voor sociale woonwijken, wijken met veel grote gezinnen en sterk gekleurde wijken stelde Jennen gelijkaardige gebruikspatronen vast: er werd veel meer dan elders op informele plekken buiten gespeeld (en buiten geleefd) in sociale woonwijken, in wijken met veel ex-Italianen of Turken, in wijken met veel grote gezinnen en in wijken met kleine percelen. Deze kenmerken overlappen elkaar in grote mate.

In een op vragenlijsten gebaseerde studie over de vrijetijdsbesteding van de Gentse jeugd werden weinig relevante verschillen vastgesteld tussen kinderen (1e en 2e graad basisonderwijs) van autochtone en van allochtone oorsprong (VUB/Cesor 2007: 34-35). Zoals geweten zijn kinderen van niet-Belgische origine wel minder vaak lid van jeugdbewegingen en sportclubs.

In dezelfde studie werden ook op het vlak van socio-economische status weinig relevante verschillen vastgesteld (VUB/Cesor 2007: 35). Kinderen met een lagere socio-economische status gaan wel minder naar een jeugdbeweging of sportclub dan kinderen met een hogere SES.

2.3. Woonomgevingen: gebruikspatronen

Hoe beïnvloedt de woonomgeving de mate waarin en de wijze waarop kinderen spelen? Kunnen er in dat spel patronen worden gevonden afhankelijk van de grotere ruimtelijke omgeving, de inplanting van plekken waar kinderen spelen en de inrichting ervan?

Onderzoek hiernaar is slechts af en toe gebeurd en is – in Vlaanderen en in Nederland – vooral uitgevoerd in het kader van eindverhandelingen en doctoraatsscripties (Ackermans 1970; Van Andel 1978 en 1985; Jennen 2006; Reek 2008) of door onafhankelijke onderzoekscentra (NDO 1984). Het is overwegend gebaseerd op observaties, om zo het feitelijk gedrag van kinderen in beeld te krijgen.

Volgens Veitch et al. (2006: 384-385) is er weinig bekend over de locaties waar kinderen zelfstandig kunnen spelen en waarom zij deze locaties kiezen, maar er zijn vijf locaties die vaak genoemd worden: de (eigen) achtertuin, de straat, de speeltuin, het park en braakliggend terrein. Het gaat dus in zeer grote mate om de directe woonomgeving van kinderen.

In elk geval tonen de verschillende observatie-studies, vaak voor alle leeftijdsgroepen en types omgevingen, niet alleen het belang aan van bewegingsactiviteiten bij het buitenspelen, maar ze wijzen ook op het heel vaak voorkomen van 'rustactiviteiten' waarin kinderen praten, de omgeving bekijken,... (Van Andel 1978, 1985; NDO 1984; Jennen 2006). 'Rondhangen' en babbelen zijn niet alleen belangrijke activiteiten voor tieners, maar ook voor jongere leeftijdsgroepen.

2.3.1 De algemene woonomgeving

Sterk verstedelijkte omgeving en plattelandsomgeving

Vergelijkende studies laten zien dat kinderen in steden minder buitenspelen dan kinderen in buitenwijken en op het platteland. In de Amsterdamse tuinvijk Nieuwendam wordt nog steeds veel buiten gespeeld, zij het minder langdurig dan vroeger (Bouw & Karsten 2004). Buitenspelen is in deze buurt ook gevarieerder dan in de andere door Bouw en Karsten onderzochte Amsterdamse buurten: kinderen spraken bijvoorbeeld over hutten bouwen, vissen en picknicken. Een rurale idylle die in andere buurten niet meer voorkomt. De kinderen hebben er ook een grotere actieradius; ze steken makkelijker door naar een andere straat omdat er veel paadjes en doorgangetjes zijn in de wijk.

De binnenstad is meestal te druk om te kunnen spelen, maar ook in buitenwijken en op het platteland is buitenspelen in de publieke ruimte niet onbeperkt: in buitenwijken is er niet altijd wat te beleven voor kinderen en op het platteland hangt de mate van buitenspelen in de publieke ruimte af van de lokale situatie: in een dorp kunnen kinderen wel buitenspelen, maar buiten het dorp blijft het buitenspelen voornamelijk beperkt tot het eigen erf (Karsten et al. 2001: 56-57 en New Policy Institute 2002: 32).

Uit een aantal onderzoeken blijkt dat in sommige Amsterdamse buurten een aanzienlijk deel van de kinderen nooit of nauwelijks op straat speelt, en wel vooral in die buurten waar geen privé-tuinen beschikbaar zijn: tot 30% in de studie van van der Spek en Noyon (1993), tot 27% van de 10- tot 12-jarigen in de studie van den Hertog e.a. (2006). Die laatste studie toonde tevens dat parken in die

bijzonder dichtbevolkte stadswijken belangrijke toevluchtsoorden zijn voor kinderen die niet op straat kunnen spelen.

Overigens valt hierbij op te merken dat volwassenen in stedelijke omgevingen meer lichaamsbeweging blijken te hebben omdat zij zoveel voorzieningen vlakbij hebben en er dus met de fiets of te voet heen gaan, terwijl volwassenen uit de 'groenere' rand rond Amsterdam vaker de auto nemen en minder beweging nemen (den Hertog e.a. 2006). Maar deze vaststelling geldt niet voor kinderen: een ruimere opzet van de woonomgeving, waarvan volwassenen vinden dat alle voorzieningen wat veraf liggen, levert voor kinderen veel bruikbare en effectief gebruikte formele en informele (speel)ruimte op, terwijl kinderen in een erg dichtbebouwde stedelijke omgeving juist minder buitenspelen. "Wat bewegingsvriendelijk is voor volwassenen is niet automatisch bewegingsvriendelijk voor kinderen" (den Hertog e.a. 2006: 134).

Hoewel verreweg de meeste aandacht uitgaat naar groenvoorzieningen in stedelijke omgevingen, lijkt het ook nodig om speciale aandacht te geven aan rurale gebieden. Daar is de overvloedig aanwezige groene ruimte voor kinderen zeer vaak onbereikbaar (te ver weg of te verkeersonveilig) of ontoegankelijk gemaakt, zodat van een rurale idylle niet zoveel meer overblijft (Smith & Barker 2001).

Grens tussen privaat en publiek domein

Grenzen tussen de woning en de onmiddellijke omgeving ervan kunnen soms vaag, soms heel strikt afgelijnd zijn. Dit is een belangrijk kenmerk: een vage grens impliceert dat volwassenen makkelijker op een informele manier toezicht hebben op de omgeving en dat kinderen daarom meer autonomie genieten om buiten te spelen. Ook kinderen zelf zien wat er op straat gaande is en maken makkelijker de overgang van binnen naar buiten.

De grens tussen privaat en publiek domein heeft een puur fysiek aspect in de manier waarop woningen zich tot de straat of pleintjes verhouden. De aanwezigheid van voortuintjes of van gedeelde tuinen in sommige woonprojecten doet deze grens bijvoorbeeld vervagen; bij appartementen op de hogere bouwlagen is de grens tussen de woning zelf en de omgeving ervan veel strikter.

Toch heeft de grens tussen privaat en publiek domein ook een belangrijk sociaal aspect. Welk publiek leven bestaat er in de straat-als-woonomgeving? Dit kan het fysieke aspect soms (deels) overstijgen. Een typische grootstedelijke 'allochtonenbuurt' heeft doorgaans een fysiek sterke scheiding tussen privaat en publiek domein: gesloten bebouwing zonder voorerf die vaak per verdieping wordt bewoond. Maar die strikte grens vervaagt vaak door de voordeur open te zetten, buiten te zitten, de balkonnetjes en ramen op de verdiepingen te gebruiken om te kijken, te babbelen...

Het (al dan niet noodgedwongen) algemene gebruik van de straat als verblijfsruimte maakt ook spelen op straat vanzelfsprekender. Het ontbreken van veel (kwaliteitsvolle) publieke ruimte betekent niet noodzakelijk dat de buitenruimte niet wordt gebruikt door de buurtbewoners. Dat is dikwijls zichtbaar in oudere stadsbuurten die nu vaak door allochtonen worden bewoond, en waar soms meer op straat gespeeld wordt dan in eender welke andere woonomgeving. In de Brugse Poort in Gent was er voor de stadsvernieuwing een groot gebrek aan formele en kwaliteitsvolle publieke ruimte, en van speelruimte en groene ruimtes. Maar toch werden ook toen de straten niet enkel als doorgangplaats gebruikt, maar ook vaak als verblijfsruimte (ontmoetingsruimte, speelruimte).

Volwassenen, vooral moeders en grootmoeders, zitten op de drempel of op stoeltjes buiten of staan te praten, jongeren staan in groepjes wat te babbelen, en er zijn veel kinderen die gewoon op straat spelen, voetballen, fietsen,... Dat kan vrij makkelijk omdat veel zijstraten erg rustig zijn, er komen weinig auto's. Het doorgaande verkeer bevindt zich op de grotere assen.⁸

Ook het speelstraat-concept zorgt er juist voor dat spelen en het breder sociaal leven verbonden worden: kinderen én hun speelgoed worden samen met volwassenen in de publieke ruimte gebracht.

2.3.2 Inrichtingselementen

Kinderen spelen overal

Ondanks de afname van speellocaties in de publieke ruimte en de schaarste aan ruimte in stedelijke gebieden blijven straten toch belangrijke ontmoetingsplekken voor kinderen en jongeren. Vanwege het vele verkeer kunnen kinderen niets anders doen dan hun spel beperken tot de stoep en/of tot locaties waar ze onder toezicht van hun ouders staan zoals de eigen achtertuin of andere groene gebieden.

⁸ Actieonderzoek mobiliteit, Brugse Poort (Meire 2005b).

Kinderen geven de voorkeur aan verkeersluwe wijken met een variëteit aan speellocaties (New Policy Institute 2002: 31-32).

Hoe dan ook blijven kinderen spelen in de directe woonomgeving. Ook al zijn heel wat woonwijken eigenlijk monofunctionele ruimtes geworden in het teken van de auto, toch spelen kinderen ook daar op niet-‘bedoelde’ manieren (Bouw & Karsten 2004).

Beweeggedrag en woonomgeving

Vanuit de bezorgdheid dat kinderen niet voldoende bewegen en steeds meer kinderen overgewicht hebben, kan ook gezocht worden naar een mogelijke samenhang tussen de inrichting van de woonomgeving en het beweeggedrag van kinderen daarin (al dan niet tijdens het spelen). Via stappentellers en GPS vergelijk Reek in Gezonde wijken voor kinderen 10- tot 12-jarige kinderen uit twee Delftse wijken.

Een aantal hypothesen bleken niet onderbouwd kunnen worden (Reek 2008: 85-88): zo bleek een grotere aanwezigheid van formele en informele speelruimte niet samen te hangen met meer beweeggedrag (veel speelruimtes werden door de kinderen eerder als ontmoetingsplaats gezien dan echt gebruikt om te spelen); de aanwezigheid van groen en water bleek ook niet samen te hangen met meer bewegen, net als de leesbaarheid van de fysieke omgeving en de sociale veiligheid.

Anderzijds stelde Reek op een aantal inrichtingselementen van de woonomgeving significante verschillen vast (Reek 2008). Er werden meer stappen gezet naarmate er meer mogelijkheden waren voor actieve verplaatsing (m.n. veel doorsteekjes voor voetgangers) en naarmate er meer ‘rommelgroen’ was (bruikbaar als informele speelruimte). De kinderen zetten minder stappen naarmate de verkeersveiligheid groter was en naarmate er meer inrichtingselementen waren die als informele speelruimte konden worden gebruikt. Die laatste twee elementen zijn verrassend – er werd een positieve relatie met beweeggedrag verondersteld – en zijn niet makkelijk te verklaren (Reek 2008: 106).

Mogelijk kunnen de afwezigheid van een aantal veronderstelde correlaties en de wat verrassende resultaten niet alleen te wijten zijn aan de beperkte aantallen kinderen en de beperkte geografische spreiding. Ze tonen wellicht ook de beperkingen van een al te sterke gerichtheid op bewegen, gezondheid en het voorkomen van obesitas. Het aantal stappen dat kinderen zetten hangt niet eenduidig samen met speelgedrag, noch met een woonomgeving die zonder meer kwaliteitsvol is voor kinderen. Interessante passage- en hangplekken kunnen mogelijk aanzetten tot spelen maar tegelijk tot ‘weinig stappen zetten’. Bovendien is niet elk speelgedrag bewegingsgedrag. Dit stelt de vraag naar de diverse soorten spel en hun mogelijke samenhang met de ruimtelijke inrichting.

Hangt een gevarieerde of kwaliteitsvolle ruimtelijke inrichting samen met meer gevarieerd of kwaliteitsvol spel?

In zijn observatieonderzoek stelde Van Andel (1985) vast dat de activiteiten in de drie onderzochte woonbuurten vrij gelijkaardig waren: spelen met los materiaal zoals fietsen, rust/praten, en balspelen. Er is dus weinig variatie in de fundamentele activiteitenpatronen, maar er zijn wél verschillen in het gebruik: in de ene buurt wordt op veel meer gevarieerde plaatsen gespeeld dan in de andere (vb. soms niet op straat, soms juist veel). Bewegingsactiviteiten en ook rustgedrag komen in alle omgevingen veel voor. Daarbij valt op dat rustgedrag (praten, observeren...) niet samenhangt met de soort omgeving: het komt in elke omgeving in ongeveer dezelfde mate voor. Fantasiespel en constructiespel werden door Van Andel nauwelijks geobserveerd. De bestudeerde omgevingen leenden zich ook niet tot bijvoorbeeld hutten bouwen; ze verschilden dus niet fundamenteel van elkaar in de speelmogelijkheden die ze boden, in hun ‘affordanties’. Ze speelden alleen in op bewegings- en rust-activiteiten en boden nauwelijks kans tot fantasie- en constructiespel, terwijl dat soort spel niet altijd binnen kan gebeuren (indiaantje spelen met zand, met modder spelen...), en niet in alle woningen kan even goed binnen gespeeld worden.

Terwijl Van Andel vaststelt dat verschillend ingerichte woonomgevingen uiteindelijk telkens weer fundamenteel gelijkaardige activiteitenpatronen laten zien – spel met los materiaal als fietsen, rust, en balspel (Van Andel 1985) – is het wél duidelijk dat een meer gevarieerde inrichting ook een meer gevarieerd gebruik van de ruimte oplevert: zowel méér soorten activiteiten als het gebruiken van meer plaatsen (Van Andel 1978). “Het zal duidelijk zijn dat de ruimtelijke omgeving geen determinerende invloed heeft op het gedrag van de gebruikers”, concludeert Van Andel dus. “Maar de vormgeving van een omgeving blijkt wel beperkend dan wel stimulerend te kunnen zijn voor de aard en variatie van het gedragpatroon van kinderen” (Van Andel 1985: 249). Gevarieerde inrichting betekent gevarieerd gebruik

Van Andel vraagt zich dan ook af of de woonomgeving wel is afgestemd op het spelen van constructie- en fantasiespel. Dit is een terechte bekommernis die veel aandacht verdient. De observaties in het onderzoek van de NDO (1984) gebeurden in wijken die sterker van elkaar verschilden dan in het onderzoek van Van Andel. De NDO observeerde in sommige wijken wél meer creatief spel. "In de niet-stadsgebieden merken we dat voor 5 van de 6 wijken, waarvoor een vergelijking gemaakt kan worden, de variëteit van het spelgedrag meestijgt met de kwaliteitsquote" (NDO 1984: 53): dit impliceert dat er meer 'fantasiespel' en 'experimenterend spel' voorkomt. Het ging daarbij echter op zich niet om een verschil tussen stadswijken en meer landelijke wijken, maar om de ruimtelijke kwaliteit van de wijk. "In zones met eenzelfde lage kwaliteitsquote, is het spel even weinig gevarieerd en creatief: en of die zones nu liggen binnen een stadsgebied of binnen een woonerf doet verder niets ter zake" (NDO 1984: 54).

Een goede verkeersveiligheid bleek een belangrijk voorwaarde voor het voorkomen van meer 'creatief spel' (=constructiespel, fantasiespel, experimenterend spel). "De meest voorkomende spelvormen bij een lage verkeersquote [= slechte situatie] zijn vooral 'receptief spel', 'sociaal contact' en 'herhaald bewegen'. Deze komen ook sterk naar voor bij een middelhoge verkeersquote. Bij een hoge verkeersquote, dus gunstige omstandigheden op het gebied van de 'verkeersleefbaarheid', zien we het 'fantasiespel' en het 'experimenterend spel' een belangrijke plaats innemen (NDO 1984: 34).

De observaties van de NDO wijzen, in relatie met de inrichting, op het belang van de 'invulbaarheid' van de ruimte, 'niet-verharde bodemdek', kleur, hoeveelheid en afwisseling speelgroen, en de complexiteit van de uitrusting.

Herinrichting van de woonomgeving

De herinrichting van de woonomgeving resulteert volgens Van Andel (1978, 1985) vooral in een betere waardering van de buurt bij kinderen. Dit wordt evenwel niet gereflecteerd in de frequenties van gebruik. Het leidt er wel toe dat bepaalde activiteiten verplaatst worden naar aantrekkelijk geworden plaatsen (Van Andel 1985). In Maastricht werd een straat aan een school heringericht om het verkeer en de snelheid ervan terug te dringen en de omgeving verkeersveiliger te maken. In de activiteiten van de kinderen na de herinrichting kwamen meer spelactiviteiten voor, zoals tikkertje, rennen, fietsen..., en was er meer variatie in de activiteiten. De straat werd ook als verkeersveiliger en rustiger beschouwd door de kinderen, en er was minder begeleiding door volwassenen (Van Andel 1985).

Toch lijken herinrichtingen vooral effect op te hebben op formele speelplekken maar minder grote gevolgen hebben voor het spelen in de buurt of op de straat (Van Andel 1985)

2.3.3 Inplanting

Terwijl de inrichting van de ruimte vooral een invloed lijkt te hebben op de variatie in spelactiviteiten en in de precieze plaatsen waar deze gebeuren, hangt de gebruiksfrequentie eerder samen met de inplanting van formele en informele speelplekken.

Informele publieke ruimte

In haar onderzoek – gebaseerd op observaties in Heusden-Zolder – vond Els Jennen (2006) dat kinderen en jongeren bijna uitsluitend (informele speel-)plaatsen opzoeken binnen de bebouwing. De zeldzame keren dat elders gebeurt is het in groepsverband.

Er was een grote concentratie van kinderen in de informele ruimte te vinden in sociale woonwijken, en in wijken met veel ex-Italianen of Turken. Dit zijn wijken met een sterk publiek leven. Ook in wijken met veel grote gezinnen en in wijken met kleine percelen werden veel kinderen op straat geobserveerd.

Dat verblijven 'op straat' gebeurt heel overwegend vlakbij de eigen woning. Tot acht jaar blijven kinderen vlak bij huis, vanaf twaalf jaar gaat het een stuk verder, maar het straatniveau blijft hoe dan ook het belangrijkste niveau voor het spontaan verblijven in de publieke ruimte. Pas vanaf vijftien jaar is het wijkniveau het belangrijkste.

De meest gebruikte informele publieke ruimtes zijn sociaal veilige plaatsen die als observatiepunt fungeren en plaatsen die zowel sociaal als fysiek veilig zijn.

Jennen onderscheidt vijf types informele ruimte:

- *Plaatsen waar men zich kan terugtrekken* : deze worden weinig gebruikt. Ze zijn sociaal niet veilig. Soms worden ze gebruikt om te voetballen, maar dan veeleer omdat het daar goed kan dan om zich terug te trekken.

- *Plaatsen met een geringe sociale controle vanuit de omgeving waar je je niet kan terugtrekken.* Deze plaatsen dienen wel als observatiepunt. Ze zijn sociaal eerder onveilig. Deze plekken worden vooral door 12-14-jarigen gebruikt, in groep.
- *Sociaal veilige plaatsen die fungeren als observatiepunt.* Deze plekken worden veel gebruikt. Vaak zijn het hoeken van straten: daar kan je rondhangen, je tonen, eens voetballen... Hoeken van straten worden vaker gebruikt dan pleintjes. Op een observatiepunt spelen of rondhangen gebeurt in groepen die groter zijn dan in de andere types.
- *Sociaal veilige en fysiek tamelijk veilige plaatsen.* Hier gaat het vaak om doodlopende straten, maar ook op de bermen van doorgaande straten. Deze plekken liggen dichtbij huis, en kinderen spelen er in kleine groepjes. Het zijn kinderen die graag buitenspelen maar daar geen plaats voor hebben in de eigen tuin. Rondhangen op deze plekken gebeurt eerder om speelkameraadjes te ontmoeten.
- *Sociaal veilige, maar fysiek onveilige plaatsen.* Plekken langs een drukke weg, of op straat op een lokale weg. Kinderen fietsen of lopen op stoep en willen zo graag gezien worden. Kinderen die op een lokale (doorgangs)weg spelen, doen dat omdat er geen plaats is in de eigen tuin.

Het belang van straathoeken, observatiepunten, doodlopende straten als frequent gebruikte plekken suggereert **dat de inplanting van (informele) speelplekken wellicht méér invloed heeft op het aantal gebruikers dan de inrichting** (vgl. de doorgaans afwezige verschillen in gebruiksfrequentie voor en na herinrichting van de woonomgeving in het onderzoek van Van Andel 1985). Het gaat bij Jennens onderzoeksgegevens dan wel om inplanting op een microniveau: hoeken, observatiepunten... Uit haar bevindingen blijkt wel dat vooral de cluster 'allochtoon/lage sociale status/grote gezinnen' op wijkniveau speelt.

Speelpleinen

Integratie van een speelplek in de wijk is erg belangrijk (Van Andel 1978). De paden op een speelplein kunnen door kinderen bijvoorbeeld worden gebruikt om naar school te gaan, zodat het speelplein geen afzonderlijke plek is; het is vanzelfsprekend dat je er komt. Een goede bereikbaarheid en integratie vormt dus deel van de aantrekkelijkheid van een speelplein. Als er een veilig te bereiken speelgebied is, trekken kinderen (6-8 en 9-11) daar naartoe en spelen ze minder dicht bij huis (NDO 1984).

Veruit de meeste speelpleinen met lokale invloedssfeer worden gebruikt door kinderen uit de buurt zelf; de kinderen van buiten de buurt spelen er samen met buurtkinderen. Speelpleinen met bovenlokale werking, die horen bij een toeristische infrastructuur, een buurthuis... worden veel gebruikt door kinderen, maar die zijn dan altijd vergezeld van volwassenen (Jennen 2006). Hiermee is meteen ook gewezen op het belang van al dan niet autonoom op weg kunnen zijn en kunnen spelen. In haar studie van twee buurten in Wenen toonde Daschütz (2006) dat kinderen in de binnenstad vaker onbegeleid door volwassenen op weg zijn en vaker met andere kinderen spelen dan in een park, waar kinderen vaak samen met hun ouders op bezoek zijn en dan ook vaker alleen of met volwassenen spelen. De bereikbaarheid van groene ruimtes is dan ook cruciaal opdat kinderen in hun spel en fysieke activiteit gestimuleerd zouden worden (Daschütz 2006; Gilliland et al. 2006).

Onderzoek van Els Jennen (2006) identificeert vier types formele speelplekken met lokale invloedssfeer en observeerde er het gebruik.

- *Plaatsen met een geringe bereikbaarheid:* deze speelplekken liggen aan de rand van een woonwijk. Ze worden weinig gebruikt en hebben een matige sociale veiligheid. Kinderen zoeken er toch weer contact met de bewoning door zo dicht mogelijk bij de bewoning te spelen.
- *Plaatsen zonder sociale controle vanuit de omgeving:* plekken aan de achterzijde van huizen. Deze speelplekken worden meer in groep of samen met volwassenen gebruikt. Kinderen noemen als nadeel dat ze er hun vrienden niet zien aankomen. Op zich kan een speelplein hier goed ingericht zijn (fysiek veilig, groen, invulbaar, gezoned...), maar dit type speelplek wordt veel minder gebruikt dan je zou verwachten. De informele ruimte in de buurt wordt veel meer gebruikt.
- *Plaatsen met sociale controle en een sterk sociaal leven:* op straat zijn volwassenen aanwezig, ze zitten op stoelen met elkaar te praten,... Speelplein en straat worden hier als één geheel gezien, de (sociale) grens tussen privaat en publiek domein is hier vaag. Deze

omgeving hangt samen met sterke concentratie aan allochtonen. Speelplekken van dit type worden veel gebruikt.

- *Plaatsen met sociale controle maar mindere aanwezigheid van volwassenen.* Deze formele speelplekken, waar veel controle uit de omgeving mogelijk is maar volwassenen niet zo vaak aanwezig zijn, worden door kinderen matig tot intensief gebruikt, alleen of in groep. Soms zijn ze ook een afspraakplek. Ze zijn slechts matig bereikbaar en dat bepaalt mee hoe veel ze gebruikt worden. Een speelpleintje dat omgeven werd door wegen, werd niet gebruikt: de kinderen gingen naar een ander op 300m afstand.

Jennen benadrukt dat het *draagvlak* van speelruimte van groot belang is. Plekken zijn interessant als er voldoende kinderen en jongeren aanwezig zijn omdat ze bereikbaar zijn, er genoeg kinderen in de buurt wonen, en omdat ze niet excentrisch liggen. Verder zijn ook *sociale controle* en een sterk publiek *sociaal leven* belangrijke factoren in het al dan niet gebruiken van speelruimte. Dit sluit aan bij de manier waarop kinderen zelf de publieke ruimte interpreteren en waarderen. Of plekken al dan niet leuk of vervelend zijn, hangt sterk af van de aan- of afwezigheid van leuke of vervelende kinderen (of andere mensen) op die plekken (Van Andel 1985; cf punt 3.2.1).

Voor zowel de *formele als de informele ruimte* gelden volgens Jennen i.v.m. de inplanting volgende factoren: bereikbaarheid, socio-economische status van de omgeving, sociale veiligheid van de plaats, aanwezigheid van voorzieningen, en observatiemogelijkheden. Deze factoren zijn herkenbaar vanuit het andere reeds geciteerde onderzoek.

De **bereikbaarheid** (cf. actieradius) is belangrijk, zeker bij de formele ruimtes. Als er te weinig kinderen of jongeren aanwezig zijn of de plek een te excentrische ligging heeft, wordt de ruimte ondergebruikt.

- Uit het observatie-onderzoek van de NDO (1984) bleek dat 7 van de 10 *meest bespeelde zones* ontmoetingsplekken of verzamelplaatsen waren: gemakkelijk bereikbare plekken met een centrale inplanting, waar je als vanzelf langs komt. Meestal is er slechts één dergelijke plek per wijk. De avontuurlijkheid noch de kwaliteit van deze plekken zijn een gemeenschappelijk kenmerk (NDO 1984: 61). De inplanting blijkt voor de frequentie van het gebruik door kinderen dus meer bepalend dan inrichting van de plek.
- De bereikbaarheid komt in onderzoek inderdaad telkens terug als zeer belangrijk voor het al dan niet gebruiken van een plek, dus voor de frequentie van gebruik (Jennen 2006; NDO 1984; Bouw & Karsten 2004; Roemnick et al. 2006; Daschütz 2004; VUB/Cesor 2007; Van Andel 1985).
- Met name voor kinderen onder 10 jaar zijn (doorgaande) wegen de barrières die speeltuinen voor hen onbereikbaar kunnen maken (Karsten et. al. 2001:31). Daarom blijven kinderen vaak heel dicht bij huis en maken ze veel gebruik van de straat en de berm, al beïnvloedt de verkeersveiligheid wel de spelvorm (Jennen 2006). Niet alleen wegen kunnen barrières zijn, maar ook natuurlijke obstakels zoals rivieren of de aanwezigheid van kreupelhout. Wanneer ouders deze natuurlijke zaken als een risico zien zullen ze hun kinderen niet toelaten om daar in de buurt buiten te gaan spelen (Lindstrand 2004: 41).

Naast die bereikbaarheid zijn er een aantal '**sociale**' criteria:

- Sociale veiligheid was nog geen thema ten tijde van het onderzoek van de NDO (1984) en van Van Andel (1985), maar blijkt ondertussen bijzonder belangrijk voor het al dan niet gebruiken van een plek (Jennen 2006). Tegelijk kan die onveiligheid gecompenseerd door in groep te zijn, of met een volwassene. Maar een goed bereikbare doch sociaal onveilige plek zal weinig gebruikt worden.
- Plaatsen die als observatiepunt kunnen gebruikt worden zijn erg in trek. Je ziet alles gebeuren en ziet er je vrienden aankomen.
- In wijken met veel allochtonen, sociale woonwijken en wijken met meer grote gezinnen (hangen nauw samen) wordt veel meer gebruik gemaakt van de publieke ruimte.

Bovendien wordt het gebruik mee bepaald door de aanwezigheid van (extra) voorzieningen. Kinderen gaan soms mee met hun ouders en maken dan, doorgaans onder ouderlijk toezicht, ook gebruik van de voorziene speelruimte (cf. Daschütz 2006).

3. Motieven om buiten te spelen

Dit hoofdstuk heeft een andere aard dan de vorige: hier worden kinderen uitdrukkelijk aan het woord gelaten. Hoe ervaren kinderen het buitenspelen zelf? Wat motiveert hen om te gaan buitenspelen of wat houdt hen net tegen? Waarom zoeken ze net die plaats op voor hun spel en vermijden ze die andere?

Wat kinderen zélf vinden van buitenspelen komt in het gros van het onderzoek over buitenspelen niet duidelijk naar voren. Dit blijkt ook uit de uitgebreide literatuurstudie van Peg Lindstrand over buitenspelen (2004). Een overzicht dat zeer breed gaat en studies met allerlei benaderingen insluit, en toch wordt haast niets gezegd over hoe kinderen zelf buitenspelen ervaren, waarom ze (graag) buitenspelen of wat ze erin waarderen of lastig vinden.

Er bestaan wel degelijk interessante etnografische en andere kwalitatieve studies over hoe kinderen hun spel beleven en vormgeven (zie Meire 2007 voor een overzicht). Maar die zijn meestal gebeurd in een beperkte binnen- of buitenruimte zoals een kinderopvang of een schoolspeelplaats, veeleer dan in de volle publieke ruimte.

Studies van een meer sociaal-geografische inslag bieden hier enigszins soelaas. Hoewel ze meestal gaan over hoe kinderen de publieke ruimte beleven en wat voor hen favoriete of te mijden plekken zijn, zeggen ze heel wat over wat kinderen belangrijk vinden bij het buitenspelen.

Voldoende gedetailleerde binnenlandse gegevens van de motieven van kinderen bij het buitenspelen zijn vooral te vinden in eigen onderzoekswerk. Dat hoeft niet noodzakelijk over spelen zelf te gaan, maar bijvoorbeeld over mobiliteit en vrije tijd (Meire 2005a, 2005b; zie ook Van Gils 1992, 1995, 2000a). Beleidsmatig onderzoek is doorgaans ook in ingebed een specifieke lokale context. Hieronder wordt onder meer geciteerd uit studies in het kader van het speelruimtebeleidsplan van Geel, onderzoek over het Speelruimtetweefsel in de Brederodewijk te Antwerpen, en het speelruimtebeleidsplan van Brugge.⁹

In het kader van dit onderzoek naar het buitenspelen van kinderen werden ook enkele focusgroepen met kinderen gehouden tijdens de zomervakantie van 2008. 42 kinderen werden bevraagd (17 meisjes en 25 jongens) in vier focusgroepen: in Rumst-Terhagen (buitenschoolse opvang, 6- tot 8-jarigen), Antwerpen (Ravotkot, Noordschippersdok, 6 tot 12 jaar), Temse (speelpleinwerking SpeGT, 11 tot 12 jaar) en Beveren (speelpleinwerking Bartje, 10-11 jaar).

3.1. Belang en voorkeuren

3.1.1 Grootschalige bevragingen

Een aantal meer grootschalige bevragingen, vaak in het kader van kinderparticipatie, geven een eerste zicht op de speelnoden van kinderen, en op de vraag waarom kinderen niet vaker buitenspelen.

In het onderzoek **Ik weet wat gedaan!** naar de vrijetijdsbesteding van Gentse jongeren (VUB/Cesor 2007) noemen kinderen 'buitenspelen met vrienden' ondubbelzinnig het vaakst als activiteit die ze vaker zouden willen doen, vóór naar een sportclub gaan en naar de bioscoop gaan. Hierin zit weinig verschil qua woonomgeving en gender; Belgische kinderen verlangen er meer naar dan allochtonen, die dan weer meer naar een sportclub zouden willen gaan. De buurt wordt als eerste reden aangegeven waarom kinderen niet vaker buitenspelen: het kan daar niet (39%). Andere redenen zijn dat kinderen in de buurt geen vrienden hebben (32%), dat het gevaarlijk is (25%), dat ze niet mogen (19%), en dat ze niet weten waar ze kunnen buitenspelen (17%).

Als opdracht voor de jeugddienst hebben Gentse kinderen dan ook vooral 'meer of betere speeltuinen of speelpleinen', 'meer parken en bossen' en 'meer fietspaden' op de agenda staan, veeleer dan een georganiseerd aanbod van activiteiten (meer sportclubs, hobbyclubs, grabbelpas,...). Anders dan de kinderen vragen de tieners (3^e graad basisonderwijs en 1^e en 2^e graad middelbaar onderwijs), die meer parken en bossen als hoogste prioriteit stellen, ook naar sportvelden of sporthallen (VUB/Cesor 2007: 161).

De bezorgdheid over kunnen buitenspelen op straat of in de buurt blijkt ook uit andere bevragingen.

⁹ Zie Fris in het Landschap e.a. (2005), Kind & Samenleving (2008), Kind & Samenleving e.a. (2008).

- De vrijetijdsbesteding van Gentse kinderen was al eerder bestudeerd in het onderzoek '**Jong in Gent**' (Stad Gent 2001). 61.8 % van de kinderen antwoordde positief op de vraag 'kun je spelen in je buurt?' De straat, waar kinderen ook echt vaak spelen, is ook de belangrijkste plaats waar kinderen *willen* spelen als ze konden kiezen. Maar ook op de feitelijk weinig gebruikte speelpleinen of veldjes zouden kinderen graag (meer) spelen. Thuis daarentegen is veel minder populair, terwijl er in werkelijkheid wél vaak wordt gespeeld.
- De **Stembiljetactie** van het Vlaams Kinderrechtencommissariaat in het najaar van 2000 liet 70.000 Vlaamse 9- tot 12-jarigen drie thema's kiezen uit tien mogelijke beleidsthema's voor hun gemeente. De drie thema's die duidelijk het meest werden gekozen waren sterk met spelen en ruimte verbonden: respectievelijk 'meer plaats om te spelen', 'veiliger verkeer' en 'dat kinderen meer mogen rondhangen op plaatsen die ze zelf kiezen'.¹⁰
- In 1999 bezochten 3000 kinderen uit de provincie Antwerpen de **kinderrechtenboot**. Via diverse technieken werd naar hun bezorgdheden gepeild. Alleen op straat kunnen komen en zich daarbij veilig voelen (m.b.t. het verkeer en sociale veiligheid) zijn belangrijke bezorgdheden (Van Gils 2000b).
- De '**Muis**'-bevraging bereikte meer dan 2000 Antwerpse 6- tot 12-jarige kinderen (Jeugd en Stad 2001), voornamelijk op het Kiel en in Borgerhout en voor een groot deel van niet-Belgische afkomst. Ongeacht de leeftijd, afkomst en de wijk waarin ze wonen, blijken kinderen steeds dezelfde onderwerpen naar voor schuiven. Problemen rond ruimte nemen een belangrijk aandeel in: twee op drie jongens zeggen dat zij in hun eigen buurt kunnen spelen, maar bij meisjes is dat slechts de helft. Kinderen zouden het liefst op basketbalterreinen, speelstraten en speelpleinen spelen. Jongere kinderen en meisjes vragen eerder naar een speelplein. Kinderen hebben het meeste schrik van 'boze volwassenen' (meer dan van auto's), en zien 'propere straten' als hun belangrijkste prioriteit.
- In het onderzoek **Jongeren en wonen in Vlaanderen** (Verhetsel e.a. 2003) tonen 12- en 18-jarigen zich over het algemeen vrij tevreden over hun eigen woonomgeving. Ze waarderen er vooral de rust, groen en open ruimte, sociaal contact, weinig of geen verkeer, en voor wat de 12-jarigen betreft ook speelruimte. Veiliger verkeer, meer groen en open ruimte, gevolgd door meer sociaal contact en meer speelruimte zijn zaken die beter zouden kunnen (Verhetsel e.a. 2003: 116-118). De kinderen en jongeren uit de negentiende-eeuwse wijken van de grote steden zijn het minst tevreden over hun woning en woonomgeving, gevolgd door wie in het stadscentrum woont. De aanwezigheid van groen en water, buitenspeelmogelijkheden en winkels in de buurt blijken belangrijke factoren in de waardering van de woonomgeving (Verhetsel e.a. 2003: 142-180).
- Ook de **Kliksonsenquête** toont dat niet de exclusieve jeugdvoorzieningen de eerste bezorgdheid zijn van kinderen en jongeren, maar de bredere (woon)omgeving. De Kliksons hadden door de bevroegde doelgroep van 10- tot 16-jarigen weinig aandacht voor (buiten)spelen in de bevraging over vrijetijdsbesteding. Wel blijkt opnieuw dat de jongere tieners vragen naar speelruimte (speelstraat, bos, grasveld), en dat geldt zowel voor jongens als voor meisjes (Kaesemans 2002: 48).

De Kliksonsplatformtekst over ruimte (2004) stelt hierover:¹¹

Het is erg opmerkelijk dat kinderen en jongeren in de enquête meer voorzieningen vragen die niet specifiek voor hen bedoeld zijn. Ze willen meer groen, bossen, parken, pleinen, open grasvelden, autoluwe straten, brede en veilige voetpaden, kortom, meer plaats in het publieke domein waar verschillende leeftijdsgroepen elkaar ontmoeten.

3.1.2 Diverse soorten speelruimte zijn complementair

Zowel binnen spelen als buitenspelen vinden de meeste kinderen leuk: het is vooral de mogelijkheid om daar zelf in te kiezen die kinderen belangrijk vinden.

Datzelfde geldt ook voor soorten speelruimte. Een aangelegd speelpleintje is anders dan een bos of een stukje braakliggend land. Voetballen op straat of een klein pleintje biedt andere mogelijkheden dan voetballen op een veld (Bouw en Karsten 2004: 60).

Een diversiteit aan mogelijke soorten speelruimte (binnen en buiten) is voor kinderen dus belangrijk. Expliciet gevraagd om te kiezen, geven kinderen bijvoorbeeld aan dat formele en informele

¹⁰ Zie www.kinderrechten.be.

¹¹ <http://www.kinderrechten.be/IUSR/documents/volwassenen/kliksons2004platformruimte.pdf>

speelsterreinen complementair zijn: “Het is leuk om af te wisselen tussen het bos en de speeltuin”; “Het is allebei leuk: een speeltuin en een veldje.”¹²

Toch associëren kinderen ‘spelen’ in de eerste plaats met ‘buitenspelen’, en worden betekenisvolle speelplekken vooral buiten gesitueerd (Van Gils 1992: 97; Van Gils 1995: 155-160).¹³ Burke (2005) vroeg kinderen (6-11 jaar) om de plaatsen waar ze speelden elke dag te fotograferen. Dat leverde voor bijna drie vierden plaatsen op in de buitenruimte, ook al gebeurde het onderzoek in de stedelijke setting van Leeds. Die buitenplekken werden nog meer verkozen wanneer kinderen gevraagd werd om iets meer uitleg te geven over een foto naar keuze.

3.1.3 Buitenspelen biedt meer mogelijkheden dan binnenspelen

Kinderen geven vaak aan dat er buiten meer mogelijkheden zijn om te spelen.

*Kendra: Mijn favoriete hobby is buitenspelen. Tikkertje, verstopperje, soms fiets ik eens met mijn nieuwe fiets, lopen als je tikkertje doet... Buiten met mijn vrienden op straat. Met Tim enzo, die woont dicht bij mij. En ge kunt ook van alles doen zoals fietsen, steppen, en dat kunt ge binnen niet. Met de bal spelen, tikkertje met de bal...*¹⁴

In de focusgroepen die in het kader van dit onderzoek naar buitenspelen werden gehouden, vernoemden de kinderen heel wat activiteiten die alleen (goed) buiten kunnen worden gedaan omdat ze ruimte en beweging impliceren: fietsen, rennen, rolschaatsen, skaten, voetbal, basket, diabolo, badminton, pingpong, frisbee, schommelen, springtouwen, 1-2-3-piano, kampen bouwen, in bomen klimmen, trampolinespringen, waterspelen, ‘potteke stamp’, muurtje klop, dikke bertha,... Een dergelijke resem aan binnenspelactiviteiten zou moeilijker te bedenken zijn.

Andere genoemde activiteiten, zoals verstopperje en zelfs tikkertje, kan je evengoed binnen als buiten doen, net als babbelen of ‘waarheid, durven, doen’. Omdat het voor kinderen belangrijk is dat je buiten andere kinderen kan tegenkomen (zie ook 3.2.1), worden dergelijke activiteiten toch graag buiten gedaan: je kan er andere kinderen ontmoeten en rondwandelen terwijl je babbelt of roddelt.

Voor heel wat kinderen is de tuin een ideale combinatie van “binnen” en “buiten”, waardoor hij soms een concurrent kan worden voor het buitenspelen in de publieke ruimte. Dat het huis en de tuin soms private ruimtes zijn die met het oog op kinderen zijn ingericht, maakt dat de eigen tuin een minispeelplein kan worden.

*“Ik speel zelf niet dikwijls buiten. Ik heb thuis zelf een speeltuin staan en een basketbalnet en een voetbalnet en honden”.*¹⁵

Bij een focusgroep met kinderen die meestal een grote tuin hadden waarin ze ook vaak speelden, was er discussie over de vraag of er dan wel nog speelsterreinen in de buurt nodig zijn. Sommige kinderen vonden van niet: “Nee, want ik heb een grote tuin”, “Nee, want wij hebben zelf alles”. Maar anderen vonden toch dat die mogelijkheid er moest zijn: “Ja, mijn broers pesten mij en ik speel liever verder van huis, bij andere meisjes die ik ken.” Het is in elk geval des te meer nodig als er thuis geen tuin is: “Ja, als er kleine appartementjes naast liggen. Dan heb je dat nodig. Ik heb vroeger in een appartement gewoond. En dat is vervelend want dan kan je er niks doen.”¹⁶

3.1.4 Diversiteit: verschillende kinderen

In *Stadskinderen* maken Bouw en Karsten (2004) het onderscheid tussen ‘buitenkinderen’ en ‘binnenkinderen’. Waar vroeger kinderen bijna altijd buitenspeelden, al was het maar omdat er binnen gewoon geen plaats voor was, gebeurt het spelen vandaag op veel meer diverse soorten plaatsen.

¹² Focusgroep in het kader van het Speelruimtebeleidsplan Geel 2008-2015.

¹³ Zo ook in alle focusgroepen met kinderen die voor dit onderzoek werden gehouden.

¹⁴ Onderzoek naar (vrije)tijdsbeleving, focusgroep 4e leerjaar (Kind & Samenleving, ongepubliceerd, 2007). Namen van geciteerde kinderen uit eigen onderzoek zijn pseudoniemen.

¹⁵ Speelruimtebeleidsplan Brugge (Fris in het Landschap e.a. 2005: 41).

¹⁶ Focusgroep in het kader van het Speelruimtebeleidsplan Geel 2008-2015.

Naargelang de leeftijd en de individuele voorkeuren van kinderen maar zeker ook naargelang de speelmogelijkheden die de binnenruimte, de eigen tuin en de openbare buitenruimte in de woonomgeving bieden, spelen kinderen voornamelijk in de private dan wel in de publieke sfeer. Sommige kinderen spelen weinig buiten, omdat ze in drukke straten wonen, niet erg van buitenspelen houden of beschermd worden opgevoed. Ze kennen weinig informele speelplekken in hun woonomgeving en ook formele speelruimtes gebruiken ze eerder occasioneel, bijvoorbeeld bij verjaardagsfeestjes of tijdens een familie-uitstap. Anderen spelen dan weer vaak buiten: "Vanaf dat het niet regent, spelen we buiten".¹⁷

Ook kinderen vinden dat andere activiteiten soms concurreren met buitenspelen. Zij noemen huiswerk als een reden om niet buiten te spelen, bijvoorbeeld op weekdays. En net als volwassenen vinden ook sommige kinderen dat de zo aantrekkelijke televisie of computer een 'gezonde' mate van 'echt' (buiten)spelen in de weg staat.

*Stella: Ik vind dat normaal want de technologie is altijd leuker, op computer, internet, chatten... We zijn negen jaar en we kunnen dat beter dan ons mama. Ze vraagt ons: hoe moet ik dat doen? Dan weten wij dat al, en normaal moet zij dat zeggen. (...) De kinderen nu, ze spelen niet genoeg vind ik; hun spelletje, dat is computer en televisie.*¹⁸

Ook al geven de meeste kinderen een voorkeur aan voor het buitenspelen, toch hangt dit sterk af van het individuele kind. Niet alle kinderen spelen graag buiten. "Ik speel niet buiten en ik vind het ook niet leuk", schrijft Nadia, elf jaar, die liever haar moeder helpt, boodschappen doet en televisie kijkt (in Van Gils 1992: 97).

Ook hoeven graag sporten en graag buitenspelen niet altijd samen te gaan. De favoriete hobby van Joyce is lopen: dat doet ze graag, ze is er goed in en gaat in het weekend trainen met haar broer. Maar spelen doet ze liever binnen dan buiten, bijvoorbeeld gezelschapsspelletjes. Net zo houdt Serhat van voetballen: hij zit in een club waar vaak getraind wordt, en ook daarbuiten traint hij nog met zijn broer. Maar zijn Playstation is wel zijn favoriete bezit, en hij speelde er zo vaak mee dat zijn ouders het alleen nog in het weekend en in de vakantie toelaten.¹⁹

Binnenkinderen kunnen zeker in de stad een grote groep vormen.²⁰ Maar tegelijk wordt er in sommige stadsdelen meer op straat gespeeld dan eender waar. In de grote steden bestaat de groep buitenkinderen vaak voor een aanzienlijk deel uit allochtone jongens. Zij hebben een grote actieradius en hebben vaak nood aan goeie speelruimte om te kunnen voetballen. Maar ook onder de meisjes zijn er buitenkinderen; zij zijn dan samen met vriendinnen buiten en mogen vaak alleen onder die voorwaarde buiten. Hun actieradius is wel kleiner dan die van de jongens.²¹ Als er veel kinderen wonen in een wijk betekent dat dus niet alleen veel speelkansen (want veel potentiële speelpartners), maar het verhoogt ook de autonomie van kinderen om zonder volwassenen in de publieke ruimte aanwezig te zijn en te bewegen.

3.2. Betekenisgeving

Op de heel open vraag om iets hun gezin of over hun vrije tijd te vertellen, schrijven kinderen i.v.m. spelen vooral over buitenspelen: in de woonomgeving en in de tuin, en heel weinig over speelpleinen (Van Gils 1992: 97; Van Gils 1995: 155-160). De tuin wordt vooral door de wat jongere kinderen vaak vernoemd, terwijl hij duidelijk aan belang heeft ingeboet bij oudere kinderen. Een rustige woonomgeving wordt heel sterk door kinderen gewaardeerd, het drukke verkeer heel wat minder. En specifiek over spelen wordt vaak verwezen naar de aan- of afwezigheid van andere kinderen. "Op straat is het leuk. Want er staan soms wel vijftig kinderen op straat, en dan spelen we of praten we" – Emelie, tien jaar; "Ik vind het tof dat ik naast mijn tante woon en ik vind het niet leuk dat er maar weinig kinderen in de straat wonen" – Claire, tien jaar (Van Gils 1995: 156).

¹⁷ Speelruimtebeleidsplan Brugge (Fris in het Landschap e.a. 2005: 41).

¹⁸ Onderzoek over (vrije)tijdsbeleving, focusgroep 4e leerjaar (Kind & Samenleving, nog niet gepubliceerd, 2008).

¹⁹ Onderzoek naar (vrije)tijdsbeleving, focusgroep 4e leerjaar (Kind & Samenleving, nog niet gepubliceerd, 2007).

²⁰ Iets minder dan de helft van de kinderen die expliciet uitspraken deed over op straat spelen in de Antwerpse Brederodewijk, zei dat ze nooit op straat speelden (Kind & Samenleving e.a. 2008: 60).

²¹ Speelruimtetwefsel Antwerpen, Brederodewijk (Kind & Samenleving e.a. 2008: 60).

Dit sociale aspect van spelen wordt door volwassenen vaak onderschat. Op de open vraag wat kinderen zou aanzetten om meer avontuurlijk te spelen, vernoemen kinderen allereerst 'meer plaats hebben om te spelen', maar op de tweede plaats 'meer vrienden hebben om mee te spelen'. Volwassenen wijzen bij dezelfde vraag ook naar meer plaats (en naar meer voorzieningen, veiligheid en toezicht), terwijl 'meer vrienden' pas op de zevende plaats komt.²²

Van groot belang voor de betekenisgeving van het buitenspelen van kinderen zijn vooreerst het *sociale* aspect in die betekenisgeving, en daarnaast het zelf actief betekenis kunnen geven aan de fysieke *plek* waar je speelt.

3.2.1 Sociale definitie van spelen en van ruimte bij kinderen

Kinderen houden ervan om dichtbij huis te spelen, en indien mogelijk in de eigen straat (zie 3.3.1). Ze willen zien en gezien worden – vandaar het eerder aangehaalde belang van observatiepunten, hoeken van straten,... – en zullen dus bijvoorbeeld spelen in de omgeving van winkels verkiezen boven spelen om een speciaal aangelegd speelpleintje (Wheway 2004). Toch kan zeker voor jongere kinderen een aantrekkelijk ingericht en vooral bereikbaar speelpleintje goed functioneren als 'kinderontmoetingsplaats' (Bouw & Karsten 2004).

Buitenspelen doe je immers meestal niet alleen: je kan groepsspelletjes spelen zoals tikkertje of verstopperkje, of tussendoor gewoon met elkaar praten.

*"Wij hebben wel een grote tuin, maar ik speel liever op straat om te kletsen met vriendinnen".
"Ik heb niet per se speeltoestellen nodig, zolang ik vriendjes heb om mee te spelen is het ook al goed".²³*

Op speelpleintjes en straten wordt dan ook niet enkel gespeeld, maar heel vaak zijn kinderen en jongeren aan het babbelen of wisselen ze spelen en praten met elkaar af (Jennen 2006: cd-rom observatierapport). Zowel kinderen als jongeren begeven zich ook in de publieke ruimte in de hoop dat ze dan andere kinderen of jongeren zullen ontmoeten.

Spelen en buiten zijn is voor kinderen dus een heel sociale bezigheid. En zo ervaren ze ook plaatsen: plaatsen worden door kinderen vaak expliciet gewaardeerd volgens de mensen die je er ontmoet of kan ontmoeten: dat maakt ze leuk of juist eng en onveilig.

De potentiële aanwezigheid van andere kinderen blijkt erg belangrijk te zijn; of plekken al dan niet leuk of vervelend zijn, hangt sterk af van al dan niet leuke of vervelende kinderen daar (Van Andel 1985). Dat heeft veel te maken met de 'gebruikswaarde' van een plek, die vooral door de aanwezigheid van andere kinderen wordt bepaald (Karsten et al. 2001: 72).

De sociale betekenis van een plaats is ook van tel in de mogelijke negatieve evaluatie ervan: niet zozeer de plek zelf is onveilig, maar het feit dat er enge of lastige mensen aanwezig kunnen zijn (zie ook 3.4.2).

3.2.2 Actief betekenis geven aan een plek

Kim Rasmussen maakt het onderscheid tussen 'places for children' en 'children's places'. De eerste zijn specifiek bedoeld en aangelegd voor kinderen – scholen, speelpleintjes en andere recreatieve voorzieningen. Daartegenover staan 'children's places', plekken die voor kinderen zélf speciale betekenis hebben. Volwassenen kunnen 'plekken voor kinderen' aanduiden, maar alleen kinderen kunnen 'kinderplekken' identificeren. Beide kunnen samenvallen, maar vaak is dat ook niet het geval. Onderzoek van sociale geografen toont meer en meer aan dat kinderen nog altijd informele ruimtes verkiezen om te spelen: ruimtes die kinderen zichzelf toe-eigenen, wellicht omdat ze door niemand anders worden opgeëist (Valentine 2004: 74-76). In haar onderzoek bij stadskinderen uit Leeds vond Burke (2005) dat kinderen vooral open plekken als belangrijk beschouwden: voor bewegingsspel, én om vrienden te ontmoeten. De kinderen werden gevraagd om foto's te nemen van de plekken waar zij

²² Playday 2008 opinion poll, survey bij 1000 Britse kinderen van 7 tot 16 jaar, n.a.v. de Nationale PlayDay van 2008. Rapport op www.playday.org.uk

²³ Speelruimtebeleidsplan Brugge (Fris in het Landschap e.a. 2005: 42).

speelden, en vooral veel natuurlijke omgevingen en materialen kwamen op de foto, vaak heel gedetailleerd, terwijl formele speelruimtes slechts op drie procent van de foto's voorkwamen. Toch blijven veel aandacht en middelen gaan naar formele (maar vaak weinig flexibele) speelpleinen (Armitage 2004).

Betekenisgeving is altijd een actief proces. Speelplekken krijgen vooral betekenis doordat kinderen zich die plekken 'eigen' kunnen maken. Een dagelijkse omgeving zoals de eigen buurt wordt, gewoon door er vaak te zijn en erin rond te bewegen, heel vertrouwd zodat kinderen zich er thuis gaan voelen. En kinderen eigenen zich ook 'favoriete' plekken toe, die een speciale betekenis hebben omdat ze met bepaalde ervaringen of verhalen zijn verbonden.

Vertrouwdheid van de eigen buurt

Door met de fiets of te voet op weg te zijn, maak je een buurt of een route tot een plek of weg die je eigen is (Christensen 2003; Rasmussen en Smidt 2003). Door ergens rond te lopen of te fietsen, in de buurt te spelen en er te kunnen rondkijken, wordt een gevoel van behoren, van thuis-zijn gecreëerd.²⁴ Een route die kinderen samen hebben genomen, wordt zo een vertrouwde route die zij blijven nemen. Door hun op zich doelloze 'informele mobiliteit', gekoppeld aan spelen en gewoon wat rondkijken naar de huizen, maken kinderen hun eigen buurt meer en meer eigen (Meire 2005a). Kinderen die vaak op straat spelen weten dan ook meestal goed wie op welke plek te vinden is.

Favoriete plekken

Kinderen die zich op een vrije, informele manier in hun buurt kunnen en mogen bewegen en er spelen, vinden al gauw plekken die voor hen extra betekenis hebben. Zelden gaat het dan om formele speelruimte, maar om 'spookhuizen', 'ons kamp', 'de mini-mijn' (een met enkele buurlingens uitgegraven ondergrondse gang), 'de gesaboteerde kraan', 'de zandberg' (waar er altijd oorlogje wordt gespeeld),... (Meire 2005a). Die plekken kunnen fysiek weinig aantrekkelijk zijn: het gaat vaak om ruimtes die er veeleer verlaten bij liggen. Maar ze zijn interessant omdat kinderen ze tot een 'eigen' plek kunnen maken: door fantasiespel, omdat deze plaatsen buiten het (toe)zicht van volwassenen liggen, of omdat ze, zoals kampen, door kinderen zelf werden gemaakt (cf. Kylin 2003). Vooral jongens houden van informele speelplekken, waar ze zomaar naartoe gaan en waar ze niet door volwassenen in het oog gehouden worden. Dit zijn echt wat Rasmussen (2004) 'children's places' noemt: plaatsen die alleen kinderen kunnen aanduiden en die voor volwassenen mogelijk niet eens herkend zouden worden als speelplek, die voor kinderen een speciale betekenis krijgen door er te spelen, en die vaak ook een eigen naam krijgen.

Sommige kinderen verwijzen eerder naar de tuin als hun favoriete plek, maar zorgen er toch weer voor dat ze een eigen, tegen indringers beschermde plaats creëren, zoals een kamp of een boomhut.

3.3. Betekenisgeving van concrete speelruimtes

De eigen straat en onmiddellijke buurt als verblijfsplaats en speelterrein

Op straat kunnen spelen is voor kinderen een belangrijke kwaliteit van de leefomgeving. Speelpleintjes zijn wel nodig, maar ze kunnen nooit hetzelfde betekenen als 'op straat kunnen spelen', dat een ondubbelzinnig positieve waardering krijgt (Van Gils 2000a: 46-48).

Uit de observaties van Els Jennen in Heusden-Zolder (Jennen 2006 – cd-rom, bijlage 2) blijkt heel vaak dat kinderen het heel **handig** vinden om dichtbij huis te spelen: om tussendoor iets te gaan drinken bijvoorbeeld, of om snel extra speelgoed of materiaal te halen zonder dat je daarvoor een heel eind terug moet. Bovendien kom je in je eigen straat makkelijker bekenden tegen. Op een speelpleintje is dat minder vaak het geval als het wat verder ligt. Kinderen vinden die pleintjes ook niet altijd bereikbaar: ze noemen ze opvallend vaak 'te ver'.

Kinderen die vaak op straat spelen, verwijzen vaak naar de **bespeelbaarheid van hun straat**.

De straat is vooral belangrijk om rond te hangen, en om te fietsen, stappen..., wat in de eigen tuin niet zo goed kan. De ruimte en de vlakke ondergrond geven kinderen ook zelf aan als reden om op straat

²⁴ Omgekeerd zijn plekken die ver weg liggen, minder vertrouwd, en dat kan een reden zijn om die plek als 'onveilig' te classificeren – je mag er dan ook bijvoorbeeld alleen met een oudere broer of zus heen (focusgroep voor dit onderzoek, Antwerpen, kinderen van 6 tot 12 jaar).

te spelen. Ook aan garages of op parkings wordt vaak gespeeld; je kan er voetballen, fietsen en skaten, straattekenen...²⁵

In meer landelijke gebieden of residentiële buurten beginnen kinderen hun verhaal over dat buitenspelen met een bepaling van het soort straat waarin zij wonen en spelen: spelen kan makkelijk, want ze wonen in “een doodlopende straat”, “een rustige straat”, “een klein straatje waar bijna geen auto’s rijden”,...²⁶

Een jongen van 10 jaar is aan het fietsen. Na een 5-tal minuutjes komt een jongen van 11 jaar naar buiten en spelen de twee jongens samen voetbal. Beide jongens wonen hier. "We kunnen hier rustig op straat voetballen. Het is hier toch een doodlopende straat zodat we niemand storen. Misschien komen er straks nog anderen mee voetballen." (uit Jennen 2006 –cd-rom, bijlage 2).

Zoals de jongens aangeven is bij het op straat spelen niet alleen de verkeerssituatie van tel; de **kansen tot ontmoeting met potentiële speelpartners** die de straat biedt, is een andere cruciale kwestie. Het is dan meestal belangrijk dat dat leeftijdsgenoten zijn.

Een meisje van 8 jaar staat op straat met een open paraplu te draaien. Ze danst en gebruikt hierbij de paraplu. Het meisje speelt wel vaker op de straat. "Hier komen toch geen auto's voorbij. Ik vind het wel spijtig dat hier vooral kleinere kinderen wonen. Daar kan ik niet zo goed mee spelen." (Jennen 2006; cd-rom, bijlage 2)

In wijken waar kinderen vaak op straat spelen, gaan de kinderen naar buiten als ze zich vervelen of als ze met iemand willen spelen, in de hoop dat ze iemand zullen ontmoeten (Bouw & Karsten 2004). Buitenspelen is dan een middel om verveling te verdrijven.²⁷ Nog enkele nota's uit Jennens observaties die dit illustreren:

Een jongen en een meisje van 12 jaar smijten met plastieken flessen eikels uit de bomen. De kinderen vervelen zich. Ze komen even op straat kijken of daar iets te beleven valt.

Vijf jongens (6-10 jaar) staan in een groepje bij elkaar, de fiets aan de hand. Ze praten wat met elkaar. De jongens spelen nooit op een speelpleintje. Ze kennen elkaar van de wijk. Meestal rijden ze wat rond en kijken waar er iets te beleven valt. Ze komen altijd wel iemand tegen die ze kennen.

Twee meisjes van 7 jaar staan op de hoek te praten met elkaar. De meisjes wonen allebei in de straat. Ze zitten bij elkaar in de klas. Meestal spelen de meisjes bij elkaar thuis, binnen of in de tuin, maar soms wandelen ze wat langs de straat. Meestal is dit wanneer ze zich vervelen. Ze hopen dan andere kinderen tegen te komen, zodat ze samen met deze kinderen kunnen spelen.

3.3.2 Groene ruimte en informele speelruimte

Spelen wat je zelf wil en daarbij hele eigen werelden creëren: meestal wordt dat soort spelen geassocieerd met spelen in informele, groene ruimtes. Waar die voorhanden zijn, maken kinderen er vaak gretig gebruik van. Zij spreken met veel enthousiasme over “kampen bouwen”, “in bomen klimmen”, “in de struiken spelen”.²⁸ “In het bos zijn dennenappels en dan kan je woorden in het zand maken.”²⁹ Dieren zoeken, picknicken, met dennenappels gooien en in georganiseerd verband bosspellen en zoektochten zijn andere typische ‘bosactiviteiten’.³⁰

25 Speelruimtebeleidsplan Brugge (Fris in het Landschap e.a. 2005: 56). Op sommige parkings in de steden wordt door kinderen veel gespeeld. Ze horen soms bij de schaarse open ruimtes in de stad en ze zijn net als de straat ideaal voor spel dat een vlakke ondergrond nodig heeft: fietsen, steppen, skaten, voetballen, tikkertje, jagersbal, ‘politie en dief’,... Soms klimmen kinderen zelfs over het hek van een parking om er te kunnen spelen of rolschaatsen (Onderzoek Speelruimtwissel Antwerpen: Kind & Samenleving e.a. 2008: 82).

26 Speelruimtebeleidsplan Brugge (Fris in het Landschap e.a. 2005: 56). Zie ook Meire 2005a; Jennen 2006.

27 Focusgroep in het kader van dit onderzoek, Antwerpen, 6- tot 12-jarige kinderen.

28 Speelruimtebeleidsplan Brugge (Fris in het Landschap e.a. 2005: 42).

29 Focusgroep in het kader van het Speelruimtebeleidsplan Geel 2008-2015.

30 Focusgroep voor dit onderzoek, Beveren, 10- en 11-jarigen.

De kinderen uit de focusgroepen in Geel gaven aan dat ze heel vaak gebruik maken van informele speelruimtes. Zij noemden als speelplekken vooral bosjes, (maïs)velden, weiden en rustige of doodlopende straten.

- *"Ik woon in een doodlopende straat en vanachter is een soort bos en een veld. Ik heb daar een eigen kamp. Dat mag van de boer."* (Jongen)
- *"Achter ons huis is een klein stukje bos waar we vaak gaan spelen."* (Meisje)
- *"Achter onze tuin is een maïsveld. Daar spelen wij verstoppertje in. Daarachter is een rivier en hebben wij een kamp."* (Jongen)
- *"Ik woon in een doodlopende straat en ik speel vooral op het einde. Daar is een bos en hebben we een crossparcours. Er staan ook twee kapotte auto's. Een keer zei een meneer dat de auto's van hem waren, maar we spelen er toch op."* (Jongen)
- *"Een beetje verder bij ons is er een maïsveld. Ik speel daar met mijn nichtjes. We hebben een kamp gemaakt en dat is er nog altijd."* (Meisje)

Anderzijds vinden niet alle kinderen die informele ruimte leuk: sommigen vinden dat er "niets te doen is" in de velden.³¹ Je ontmoet er ook minder makkelijk andere kinderen dan op straat.

Overigens blijkt de jeugdbeweging vaak een belangrijke context te zijn waarin kinderen bosjes en andere groene ruimtes verkennen en gebruiken in hun spel.³² Dat een bos een grote oppervlakte heeft, maakt het voor jeugdbewegingen een ideaal terrein voor groepsspellen en zoektochten.³³

Een zelf om te vormen groene buitenruimte is natuurlijk niet overal beschikbaar. Het groen is er veeleer in parken terug te vinden. En ook in de stad waarderen kinderen groene ruimte heel sterk om te spelen. Een park- en bosachtig gedeelte in het Antwerpse Hof van Leysen werd door de oudere kinderen erg geapprecieerd:³⁴

"Daar! De klimboom! Altijd als wij hier naar hier toegaan, gaan wij naar de klimboom, dat is ons kamp."

"We gaan soms naar het park om legertje te spelen"

"Dat bos is een beetje griezelig. Dan zeggen we: er is een man doodgegaan". "We hebben daar geheime plekjes in de bosjes en kampen" "in het bos, waar we geheimen vertellen".

Vergeleken met de eigen straat of een formele speelruimte bieden veel informele, groene plekken het voordeel van **manipuleerbaarheid**: je kan de ruimte in zekere zin omvormen en ze tot je eigen ruimte maken. Doordat er meestal weinig toezicht is van volwassenen kan je er ook vaak doen waar je zin in hebt.

Braakliggende terreinen prikkelen de fantasie en dus de eigen betekenisgeving (NDO 1984: 39-47). De kinderen geven eigen namen aan stukken groene ruimte: "Dat is de tiggervlakte: een berg met een beetje wit en geel."; "Dat is het kabouterbos".³⁵ Ze maken die plaatsen dus tot **eigen plekken**.

In dat **avontuurlijke**, dat prikkelen van de fantasie, is 'wilde' groene ruimte zonder meer onvervangbaar. Telkens weer wordt bij wilde stukken land verwezen naar verhalen: "er zijn daar bommen gevonden"; "er is een zwerver en die bouwt daar een hut"³⁶; in een maïsveld met daarin een "berg met een tunnel" waarin "een Maria[beeld] met de kop eraf" staat, hebben kinderen "een geheim privaat domein".³⁷ "Na het voetbal, als ik gedoucht heb, ga ik soms in de bos. Er is ook een kapot huis."; "In het bos ginder is een boomhut die we gemaakt hebben. Daar staat ook een huis in". Vijf klasvrienden bouwden mee aan de boomhut.³⁸

Een dergelijk bosje kan heel wat betekenis hebben voor kinderen: ze kennen het goed, en kunnen heel wat belevenissen en verhalen vertellen. Over een vervallen weekendhuisje in het bos: "die mijnheer heeft zich opgehangen", "alles daar is kapot", "we maken daar ons kamp".³⁹

31 Focusgroepen in het kader van het Speelruimtebeleidsplan Geel 2008-2015; focusgroep in het kader van dit onderzoek, Temse.

32 Focusgroep in het kader van het Speelruimtebeleidsplan Geel 2008-2015.

33 Focusgroep buitenspellen, Temse (11- en 12-jarige kinderen).

34 Onderzoek Speelruimtetweefsel Antwerpen, Brederodewijk (Kind & Samenleving e.a. 2008: 74).

35 Focusgroep in het kader van het Speelruimtebeleidsplan Geel 2008-2015.

36 Onderzoek Speelruimtetweefsel Antwerpen, Brederodewijk: richtinggevend gedeelte en actiefiches, blz. 24, over de Konijnenwei.

37 Speelruimtebeleidsplan Brugge (Fris in het Landschap e.a. 2005: 56).

38 Focusgroep in het kader van het Speelruimtebeleidsplan Geel 2008-2015.

39 Focusgroep in het kader van het Speelruimtebeleidsplan Geel 2008-2015.

Buitenspelen in de publieke ruimte kan inderdaad betekenen dat je met iets onverwachts, onvertrouwd of ronduit gevaarlijks wordt geconfronteerd. Dat maakt net veel van het leuke uit aan buitenspelen, al kan het net zo goed hinderend werken (zie 3.4.2). Zoals aangegeven in Hoofdstuk 1 is risico en het omgaan ermee, inherent aan spelen, én aan de betekenisgeving ervan. Kinderen vernoemen heel duidelijk het samengaan van angst en aantrekking in hun avontuurlijk spel (Coster & Gleave 2008: 14-19).

Kinderen weten niet altijd of ze echt in een bosje mogen spelen, maar ze maken er kampen en als ze iemand zien, “bukken ze in de gracht”. Het stiekeme is ook wel leuk.⁴⁰ In Brugge praatten kinderen over het autokerkhof: “daar gaan we stiekem op met vrienden. We werden betrapt en de mensen waren boos, maar we gingen toch terug.”⁴¹

Dat **spannende** kan leuk zijn, maar ook als onveilig ervaren worden: “Het is gevaarlijk daar in de bosjes want daar kunnen ontvoerders zitten”. “Ik ga daar niet alleen, want we hebben daar rare dingen gezien: een meneer was zand aan het eten, een zatlap”.⁴²

Spelen bij een rivier of kanaal is iets wat kinderen zelden doen, ondanks de speelmogelijkheden die deze omgeving biedt (Tapsell e.a. 2001). Dat geldt ook voor de bevraagde kinderen in Geel en in Antwerpen⁴³. Niemand speelt er alleen langs een kanaal of vaart: “Nee, dat is veel te gevaarlijk”. Ook de Nete vinden de Geelse kinderen “gevaarlijk”, “want er is harde stroming”.

3.3.3 Stadscentrum of dorpskern

Wanneer ze er niet wonen, komen kinderen toch af en toe of regelmatig in het stadscentrum of de dorpskern, bijvoorbeeld omdat ze er school lopen of naar een georganiseerde vrijetijdsactiviteit gaan. Spelen is dan iets wat kinderen omschrijven als een tussendoor-activiteit:

*“als we te vroeg zijn dan gaan we daar nog wat spelen”; “als we naar het toneel gaan, dan spelen we soms oorlogje rond de fontein [vlakbij het cultureel centrum]”.*⁴⁴

Pleinen kunnen daarbij ankerplekken zijn, waar ze even halt houden, of kruispunten waar ze elkaar ontmoeten. Het Onze-Lieve-Vrouwplein in het centrum van Boechout vinden kinderen wel een tof plein:

“Ge komt daarnaar toe met uw vrienden, ge zet uw fietsen voor dat standbeeld dat daar op staat, ge gaat op dat standbeeld zitten, ge gaat wat babbelen, en als ge efkes geen zin meer hebt om te babbelen, dan gaat ge naar die fontein, en als dat aan staat, dan gaat ge onder de fontein zitten en dan wordt ge helemaal nat, en dat is keileuk.”

Op een dergelijk pleintje doe je eigenlijk niet zoveel: wat er vooral gebeurt is “babbelen”, “roddelen”, “hangen”, “rondhangen”. (actieonderzoek mobiliteit Boechout; in Meire 2005b)

3.3.4 Tuinen

Tuinen behoren voor veel kinderen tot de belangrijkste plekken van het huis (Rasmussen 2004). Als er iets aan de eigen woning veranderd zou moeten worden, zo zeggen Vlaamse (12- en 18-jarige) jongeren, dan is dat in de eerste plaats dat er een tuin of een grotere tuin zou mogen zijn (Verhetsel e.a. 2003: 111-112).

Vooraf in residentiële wijken zijn tuinen vaak grotendeels ingericht als ‘plaatsen voor kinderen’, als een soort individuele speeltuintjes met speeltoestellen, een zandbak, een zwembadje, een trampoline. Dat maakt ze heel anders dan de door kinderen ‘ingepalmde’ restruimtes, die helemaal niet bedoeld zijn als plekken voor kinderen. Maar ook op deze ‘plekken voor kinderen’ drukken kinderen graag hun eigen stempel, door bijvoorbeeld een kamp in de tuin te maken. Dat wil zeggen dat ze er een *betekenisvolle* plek van maken, die geschikt is om er allerlei leuke ervaringen in mee te maken. De eigen tuin is, net als restruimtes in de publieke ruimte, maar anders dan de meeste andere publieke

40 Focusgroep in het kader van het Speelruimtebeleidsplan Geel 2008-2015.

41 Speelruimtebeleidsplan Brugge (Fris in het Landschap e.a. 2005: 56).

42 Onderzoek Speelruimtwefsel Antwerpen, Brederodewijk (Kind & Samenleving e.a. 2008).

43 Focusgroep voor dit onderzoek, Antwerpen (Noordschippersdok), 6- tot 12-jarigen.

44 Focusgroep in het kader van het Speelruimtebeleidsplan Geel 2008-2015.

ruimtes, inclusief formele speelruimte, uitermate geschikt om door kinderen naar hun hand gezet te worden.

In de voor dit onderzoek georganiseerde focusgroepen werd de tuin inderdaad gezien als een plek met veel mogelijkheden: omdat er een trampoline of een zwembadje staat, maar ook omdat je er kampen kunt bouwen of in de bomen kunt klimmen. Die laatste activiteiten worden niet alleen met het bos geassocieerd, maar nog sterker met de tuin, en helemaal niet met een publiek speelterrein. De tuin is een **vertrouwde plek** – waar eigen speelmateriaal trouwens bij de hand is – waar kinderen een **grote vrijheid** ervaren. De nabijheid van ouders wordt er niet als een belemmering ervaren: veeleer is de aanwezigheid van bloemperken of de beperkte oppervlakte van de tuin een beperking.

De associatie van de tuin met avontuurlijk spel (constructie- en explorerend spel) en het feit dat de tuin voor kinderen vooral een vertrouwde plek is waar ze zelf beslissen wat ze doen en waar supervisie niet als hinderlijk wordt gezien,⁴⁵ geven aan dat ‘informeel spelen’ niet zomaar mag beperkt worden tot ‘spelen in informele ruimtes’. Ook een publiek speelplein kunnen kinderen trouwens als eigen ruimte zien waar ze doen waar ze zelf zin in hebben.

3.3.5 Formele speelterreinen en ‘resident’ zijn van een speelplek

Buurtspeelpleintjes worden vaak minder gebruikt dan verwacht zou kunnen worden. Kinderen vernoemen ze ook niet zo vaak spontaan als buitenspeelplek⁴⁶ en maken dikwijls de opmerking dat ze “meer voor kleine kinderen” zijn bedoeld.

De toegenomen veiligheidsmaatregelen die elke vorm van gevaar op formele speelterreinen schijnen te willen onderdrukken, kunnen er mogelijk voor zorgen dat speelpleinen voor kinderen minder aantrekkelijk worden – wat kinderen dus mogelijk aanzet om minder van de speelvoorzieningen gebruik te maken (Ball 2004).

Eigenlijk hebben we niet zo’n goed zicht op waarom vooral jongere kinderen formele speelruimtes belangrijk en leuk vinden, en waarom oudere kinderen ze niet meer aantrekkelijk vinden (vaak: “dat is voor kleine kinderen”). Beleidsgericht onderzoek concentreert zich veeleer over de **wensen en noden** ter zake: wat is er op dit pleintje nog nodig?

In een bevraging op een speelpleintje in de Gentse wijk Brugse Poort over hun (speel)wensen op die plek, bleek ook in de beperkte leeftijdscategorie die werd bevestigd (9 à 14 jaar) al een duidelijk onderscheid te maken. Jongere kinderen vragen om speeltoestellen (schommels, wippen, glijbaan), oudere kinderen zullen eerder vragen naar sportveldjes (voetbal, basket) en naar plekken om te zitten, te praten, rond te hangen (banken, tafels “om te kaarten”,...). Groen (ook gewoon gras) wordt wel door kinderen van alle leeftijden gewaardeerd, net als niveauverschillen zoals heuvels of trappen (Meire 2005b).

Ook in formele speelruimtes vinden kinderen de aanwezigheid van bespeelbare groenruimte en speelheuvels bijzonder belangrijk: voor kampenbouw, avontuurlijk spel, groepsspelletjes zoals verstoppertje, fantasiespel, of gewoon omdat het gezellig is en de kleine hoekjes geborgenheid geven. Buitenspelen is voor kinderen vaak “in de struiken spelen”, “kampen bouwen”, “in bomen klimmen”, “legertje spelen”...⁴⁷

Speeltoestellen kunnen ook zorgen voor avontuurlijkheid:

“De vroegere [speeltoestellen] uit hout waren gevaarlijke en leuker.”

“Het is nog uit hout. Het is meer avontuurlijk dan wat er nu elders staat”; “Het is allemaal voor kleine kindjes, er moet meer voor grote kinderen komen. Gevaarlijke dingen.”⁴⁸

Speelpleinen op bovenlokale, recreatieve domeinen worden vaak veel gebruikt. Kinderen zijn dan vergezeld van hun ouders die een terrasje doen (Jennen 2006). Kinderen die vooral binnen spelen of in de eigen tuin spelen, voelen zich aangetrokken tot sterk uitgeruste, vaak bovenlokale speeltuinen, die ze met hun ouders bezoeken (Fris in het Landschap e.a. 2005: 41): ze kunnen er dingen doen die ze thuis niet doen, omdat het terrein groter of avontuurlijker is of omdat er meer kinderen zijn.

45 Focusgroepen voor dit onderzoek.

46 Focusgroepen voor dit onderzoek.

47 Speelruimtebeleidsplan Brugge (Fris in het Landschap e.a. 2005: 44).

48 Speelruimtebeleidsplan Brugge (Fris in het Landschap e.a. 2005: 43-44).

Speelpleintjes kunnen soms een **sociale functie** hebben. Kinderen voetballen soms alleen in de tuin, maar op een speelplein kunnen ze samen voetballen en daarvoor afspreken (Jennen 2006 – cd-rom bijlage 1). Een speelplein biedt vooral veel meer plaats dan de tuin en de straat. “Onze tuinen zijn te klein om te voetballen... Gelukkig hebben we hier nu goalen” (ibid.). Misschien kan je op straat wel voetballen, maar om een echte wedstrijd te spelen zoeken kinderen of jongeren een veldje op, of bijvoorbeeld een basketbalveld (ibid.)

Kinderen komen niet altijd naar een speelterrein om te spelen, maar omdat het een ontmoetingsplaats is (cf. Reek 2008). De door ons bevroegde elf- en twaalfjarige kinderen in Temse noemden het skatepark als buitenspeellocatie, maar eigenlijk moet je volgens hen wel ‘gevorderd’ zijn om de skatetoestellen te kunnen gebruiken. Maar niet alle kinderen komen er om te skaten: het is ook gewoon een ontmoetingspunt voor kinderen.⁴⁹

De sociale ontmoetingsfunctie kan er mede voor zorgen dat kinderen wel degelijk vinden dat een speelpleintje ‘hun terrein’ is. Je doet er je zin, vinden sommige kinderen: ‘roepen’, ‘vechten’, ‘alles afbreken’.⁵⁰ Buiten het toezicht van volwassenen maar wél op een voor kinderen volkomen gelegitimeerde plek zoals een speelplein, is grensoverschrijdend gedrag dan niet ver weg.

Onderzoek van Lia Karsten (2003) op acht Amsterdamse publieke speelruimtes ging na hoe sommige kinderen niet zomaar een ‘bezoeker’ van het speelpleintje zijn, maar de **status verwerven van ‘resident’**. Residenten komen vaak naar ‘hun pleintje’, ontwikkelen onder elkaar een eigen jargon (b.v. op basis van voetbaltermen) dat voor buitenstaanders moeilijk te begrijpen is, en privatiseren in zekere zin de publiek ruimte door de plek als hun eigendom te beschouwen. Karsten toont aan hoe dit samenhangt met gender. In het algemeen stelde Karsten vast dat slechts 15 tot 40% van de kinderen op de speelpleintjes meisjes waren. Maar jongens komen niet alleen *vaker* op de speelpleintjes: ze blijven er ook langer en kennen het terrein vaak beter dan meisjes omdat ze grotere oppervlaktes gebruiken in hun spel. De meer frequente, langdurige en zichtbare aanwezigheid van jongens maakt dat zij makkelijker ‘resident’ worden op een speelpleintje dan meisjes. De manier waarop meisjes spelen – ze zijn minder vaak op publieke speelruimtes, blijven er minder lang, spelen in kleinere groepjes en vaak op minder centrale of zichtbare plaatsen – versterkt hun status als een minderheidsgroep. De meisjes die wél de status van resident hadden verworven waren vaak in staat om traditionele genderrollen uit te dagen en bijvoorbeeld stukken van de speelruimte te controleren, andere kinderen toe te laten in het spel, en activiteiten te organiseren.

3.4. Problemen om buiten te kunnen spelen

De in diverse enquêtes aangetoonde bezorgdheid van kinderen over de aanwezigheid van **voldoende speelruimte in de buurt en de bereikbaarheid daarvan**, hebben we reeds hoger in dit hoofdstuk aangehaald (zie 3.3.1). Maar kinderen vernoemen nog andere problemen om buiten te kunnen spelen.

3.4.1 Weersomstandigheden spelen natuurlijk een grote rol in het al dan niet willen of kunnen buitenspelen. Dit wordt zelden bevroegd en kinderen spreken er ook weinig spontaan over. Heel wat kinderen *mogen* van hun ouders ook niet buitenspelen bij slecht weer.⁵¹

3.4.2 Niet mogen, niet durven

Kinderen voelen zich in hun buurt, waar ze doorgaans spelen, over het algemeen veilig. Meestal zijn er ook duidelijke afspraken over waar kinderen wel of niet mogen buitenspelen; en daarbinnen – nadat ze het aan hun ouders hebben gevraagd – kunnen de meeste kinderen zelf beslissen wanneer en wat ze buiten gaan spelen. Oudere kinderen vertellen ook niet altijd waar ze juist gaan spelen, maar hebben wel hun ‘vaste’ plekken zodat hun ouders wellicht een goed zicht hebben op waar hun kinderen zich bevinden.⁵² Deze autonomie wordt vergroot door het gezelschap

49 Focusgroep in het kader van dit onderzoek.

50 Focusgroep in het kader van dit onderzoek, met 10- en 11-jarige kinderen, Beveren.

51 Focusgroep voor dit onderzoek, Beveren, 10- en 11-jarigen.

52 Focusgroepen voor dit onderzoek.

van een oudere broer of zus, terwijl een jongere broer of zus net een belemmering kan zijn van de bewegingsvrijheid.⁵³

Dat een straat of buurt 'onveilig' is om te spelen, kan voor kinderen zowel te maken hebben met angst voor sociale onveiligheid als met de verkeersonveiligheid.

Verkeer

Het drukke verkeer wordt vaak genoemd als het gaat over de vraag of buitenspelen wel veilig is. Toch associëren kinderen (verkeers)onveiligheid niet echt met buitenspelen.⁵⁴ Dat komt omdat zij doorgaans zelf goed aanvoelen wanneer een straat bijvoorbeeld te druk is om te spelen; in dat geval gaan ze elders spelen: in de tuin, of in een andere straat.⁵⁵ Onder meer voor de kinderen die langs een invalsweg wonen is het drukke verkeer een probleem, en wordt een alternatief gezocht.

Moderator: als je op straat wil spelen, ga je dan gewoon de straat op en...

Matthias: nee, dat is pourri op de straat. Dat is pourri, want alle auto's, dat is 'piew'... [doet voorbijrazende auto's na].

Moderator: waar spelen jullie dan als jullie buitenspelen, met vrienden?

Matthias: ah, met mijn vrienden, mijn burens, ik speel in onze tuinen. Er is geen speeltuin [in de buurt], alleen maar in de tuin, in de boom.⁵⁶

"Ik mag niet alleen met de fiets. Ik blijf bijna altijd in mijn eigen tuin." (Meisje, 5de leerjaar)

"Ik speel vooral in de tuin. Ik woon op de Tessenderlose weg, de grote baan naar Meerhout." (Jongen, 4de leerjaar)⁵⁷

Grote verkeersassen zijn voor kinderen ook barrières die maken dat sommige interessante speelplekken onbereikbaar worden (zonder volwassen begeleiding).

Sociale onveiligheid

Voor kinderen wordt een omgeving minder 'sociaal veilig' door de aanwezigheid van (groepjes) oudere tieners en van enge volwassenen. Ook voor afval, hondenpoep, graffiti en andere tekenen van verwaarlozing zijn kinderen erg gevoelig (Meire 2005a; Woolley e.a. 1999).

Door de ruimte veeleer exclusief voor zich op te eisen (mensen de weg te blokkeren, vandalisme, pestgedrag) of gewoon door hun drang om ongesuperviseerd samen te zijn ('rondhangen'), maken **tieners** de publieke ruimte waar ze aanwezig zijn minder toegankelijk, minder publiek voor kinderen.

Op een globaal genomen positief gewaardeerd speelterrein in Geel zitten vaak jongeren. De kinderen ervaren dit echter niet echt als een probleem omdat de jongeren een eigen plek hebben, achteraan het terrein:

"Ik ga dikwijls naar het speelpleintje. Vaak met vrienden. Er zijn ook grote kinderen, jongeren. Die zitten daar altijd met hun brommerke. Ze gaan altijd naar de achterste zandbak en wij zitten van voren. Eén keer was ik alleen en daar was wel een rare. Maar met twee heb ik geen schrik. Ik heb ook een GSM." (Meisje, 4de leerjaar)⁵⁸

Groepjes oudere tieners, die vooral 's avonds wel eens stukken van speelterreintjes inpalmen, worden door kinderen vaak gemeden. Ze gaan meestal erg pragmatisch om met het claimedrag van de tieners.

'We hebben soms last van jongeren die wel eens boel zoeken. Dan gaan we gewoon weg en dan stoppen we'.⁵⁹

Over een pleintje waar kinderen spreken over jongeren met hun brommers, bakken bier en drugs (cannabis), zeggen de kinderen: "Wij spelen dan langs voor als de grote langs achter zitten". Er zijn

⁵³ Focusgroep voor dit onderzoek, Temse (11-12 jaar).

⁵⁴ Focusgroepen voor dit onderzoek.

⁵⁵ Focusgroepen voor dit onderzoek, Beveren en Temse.

⁵⁶ Onderzoek over (vrije)tijdsbeleving, focusgroep 4e leerjaar (Kind & Samenleving, nog niet gepubliceerd, 2008).

⁵⁷ Focusgroep in het kader van het Speelruimtebeleidsplan Geel 2008-2015.

⁵⁸ Focusgroep in het kader van het Speelruimtebeleidsplan Geel 2008-2015.

⁵⁹ Onderzoek Speelruimtetweefsel Antwerpen, Brederodewijk (Kind & Samenleving e.a. 2008: 73).

*niet echt conflicten, maar er is wel vraag naar een tweede terrein: "De groten moeten een andere plek hebben".*⁶⁰

Maar het kan ook dat de aanwezigheid van groepen tieners de kinderen echt weghoudt van het speelplein of van spelen op straat:

*"Ik ga niet veel in de buurt spelen omdat ik eigenlijk niet graag alleen buiten ben. Als ik in de buurt speel, dan moeten er zeker een stuk of vier vrienden bij zijn en soms pesten er ons grote jongens." ; "Bij ons in de buurt zijn er ook geen speelpleinen. Er is er wel eentje, maar daar zijn er zoveel grote jongens, en ze willen ons dan nooit op de grote mand die schommelt laten en daarom speel ik liever in de tuin".*⁶¹

Ook de aanwezigheid van **allochtonen** kan een reden zijn om bijvoorbeeld niet naar een bepaald plein te gaan of te mogen gaan: "Daar wonen veel Marokkanen en mijn ouders willen niet dat ik daar naartoe ga"; "Als mama het niet ziet, speel ik hier stiekem. Ik mag daar niet naartoe omdat daar veel Turkse kinderen zijn".⁶²

Over **volwassenen** wordt veel genuanceerder gesproken dan over tieners. Zij zijn enkel *potentieel* bedreigend: op publieke plaatsen kan je rare mensen tegenkomen. Zo worden pedofielen en aanranders, alcohol en dronken mensen, drugs en junkies worden regelmatig vernoemd als het gaat om de beleving en waardering van (al dan niet als speelruimte bedoelde) pleintjes (Meire 2005a, 2005b).

Sommige kinderen mogen van hun ouders daarom bijvoorbeeld niet buiten komen in het donker. Dat is vaker het geval voor meisjes dan voor jongens.

Marie: Nee, ik ben niet bang [in het donker] maar ik mag dat niet van mijn ouders. Die zeggen gewoon: nee nee, ge moogt 's avonds niet buiten. Allee dan.

Moderator: En waarom moet je dan binnen blijven? Wat zeggen ze dan? 'Want'...

Marie: Ik denk dat dat ook van die aanranders is of zo.

(Focusgroep 1^e middelbaar Lier; in Meire 2005a)

Maar volwassenen, zelfs onbekenden, kunnen ook veiligheid bieden. Hoewel ze er vaak op gewezen worden dat vreemde mensen gevaarlijk kunnen zijn, hebben kinderen een basisvertrouwen dat de meeste mensen te vertrouwen zijn en enge mensen uitzonderingen zijn (vgl. Woolley e.a. 1999). Bijvoorbeeld vinden ze dat het veiliger is als er veel mensen op straat zijn: op een drukke weg of in een drukke winkelstraat zal je niet zomaar overvallen worden. "Dat zijn allemaal drukke banen, en daar gaan ze u niet direct kidnappen hé" (Meire 2005a). Impliciet wijst dat het op basisvertrouwen dat kinderen hebben in volwassenen in het algemeen.

3.4.3 Formalisering en privatisering van de ruimte; verdwijnen van 'restruimte'.

Ook kinderen ervaren dat hun woonomgeving meer en meer dichtgebouwd wordt. "Bij ons gaan ze huizen zetten op het voetbalveld"; "We hadden vroeger een grasplein met sprinkhanen, maar nu staan daar allemaal huizen".⁶³ Dat creëert niet alleen meer verkeer in de straat: er zijn ook minder mogelijkheden tot informele speelplekken en informele mobiliteit.

Door de privatisering en formalisering van de ruimte worden interessante informele plekken onbereikbaar. In Rotselaar stopten kinderen heel regelmatig op een kruispunt van paden vlakbij hun school, waar lage struiken met eetbare besjes stonden. Nu zijn de struiken weg en is een hoge afrastering in de plaats gekomen. Met die verandering is een favoriet plekje van de kinderen verdwenen:

"Nu kan je daar geen bessen meer eten."

"Ja, dat vond ik echt erg. Daar waren altijd besjes, en die aten wij zo op, en we maakten daar confituur van, en pudding..."

Het nu verdwenen plekje werd nog altijd genoemd als we vroegen naar het 'favoriete pad' van de kinderen.⁶⁴

⁶⁰ Focusgroep in het kader van het Speelruimtebeleidsplan Geel 2008-2015.

⁶¹ Speelruimtebeleidsplan Brugge (Fris in het Landschap e.a. 2005: 57).

⁶² Onderzoek Speelruimtwefsel Antwerpen, Brederodewijk (Kind & Samenleving e.a. 2008: 76 en 79).

⁶³ Speelruimtebeleidsplan Brugge (Fris in het Landschap e.a. 2005: 57).

⁶⁴ Actieonderzoek over mobiliteit, groepje kinderen tijdens wandeling, Rotselaar (Meire 2005b).

Net als volwassenen willen kinderen niet dat een omgeving die ze gewoon zijn en waar ze een positieve relatie mee hebben aangeknoopt, verdwijnt. Wanneer een plek die erg leuk was om op te spelen plots verdwijnt omdat ze verkaveld wordt is dat erg frustrerend: je hebt geen controle over wat er met 'jouw' plek gebeurt. Toen we vroegen of de kinderen ook bij een paadje langs het gemeentehuis in Boechout soms wat bleven hangen, bleek dat geen optie meer, tot groot onbegrip van de kinderen:

"Ah nee, want daar is niets te doen, want ze gaan daar nu ook een wijk bouwen. Dat is niet serieus hé! Want ze hebben heel dat mooi groen afgebroken, dat was daar een hele wildernis, keitof om te spelen, en weet ge wat ze doen?! Ze bouwen daar een wijk!"⁶⁵

4.Hoe is het gesteld met het buitenspelen in Vlaanderen?

Is het buitenspelende kind een uitstervende soort (Louv 2007)? Uit gesprekken met kinderen (zie het vorige hoofdstuk) blijkt dit nog niet meteen het geval te zijn. Wie vrij vaak of heel vaak buiten speelt, spreekt ook anno 2008 over kampen bouwen, in bomen klimmen, in maïsvelden of struiken spelen, op verkenning gaan in bosjes, gaan spelen op plaatsen waar het niet mag... Zeker in de meer landelijke gebieden lijken kinderen op die manier plekje (vaak informele) speelruimte tot hun eigen plekje te kunnen maken. In de grote steden zien we een zeer ambigu beeld. Er is weinig binnenruimte en ook een (voldoende grote) tuin ontbreekt vaak, maar tegelijk blijft ook de publieke ruimte gebrekkig. Toch zijn er ook in de stad echte buitenkinderen die gewoon 'bijna altijd' in hun eigen straat spelen. Bestaat er ook cijfermateriaal dat dit wat onduidelijke beeld in wat meer objectieve termen kan beschrijven?

4.1.Een manifest gebrek aan onderzoek

We kunnen niet om de vaststelling heen dat er nauwelijks onderzoek bestaat dat ons een goed beeld geeft van hoe het in Vlaanderen gesteld is met het buitenspelen: van hoeveel kinderen vaak of niet vaak buitenspelen, en van een mogelijke evolutie in dat buitenspelen. Dit heeft verschillende redenen. Allereerst wordt spelen in onderzoek **zelden serieus genomen**. De academische wereld zet onderzoek ter zake zelden op de agenda, zodat studies eerder worden gemaakt in het kader van scripties van studenten of als beleidsgericht onderzoek, dat dus allereerst inspeelt op de daar heersende vragen.

Hoe centraal spelen ook staat in het leven van kinderen, het is geen thema in de jeugdmonitor van het Jeugdonderzoeksplatform (JOP). Deze monitor bevraagt overigens ook (nog?) helemaal geen kinderen, maar enkel de 14- tot 18-jarigen en de 18- tot 25-jarigen.

Ook over het aandeel tijd dat kinderen spenderen aan buitenspelen bestaan nauwelijks gegevens. In **tijdsbestedingsonderzoek** wordt worden kinderen onder de twaalf jaar nog bijna volledig – en in Vlaanderen zelfs helemaal – over het hoofd gezien (Ben-Arieh en Ofir 2002; Manni 2004). De bestaande studies focussen zich bovendien vaak op het tijdsgebruik van specifieke activiteiten zoals televisiekijken, en niet op buitenspelen, een activiteiten-categorie die ook moeilijker af te lijnen en dus te meten is.

Om een goed zicht te krijgen op het niet-georganiseerde buitenspelen van kinderen zijn uitgebreide **observaties** eigenlijk onontbeerlijk: alleen zo kan het feitelijk speelgedrag van kinderen op een geldige manier in kaart worden gebracht. Het meeste onderzoek over buitenspelen verloopt echter via enquêtes.

Om de evolutie in (de mate van, de vormen van) buitenspelen effectief te kunnen onderzoeken, is **longitudinaal en herhaald onderzoek** nodig. Dit is in Vlaanderen (en ook elders) zo goed als onbestaande.

Door deze tekortkomingen hebben we eenvoudigweg geen objectief beeld van hoeveel kinderen buitenspelen – informeel op straat, of in de eigen tuin, of meer formeel, bijvoorbeeld met de jeugdbeweging – of van hoe vaak ze dat doen. Over de evolutie van dat buitenspelen doorheen de tijd is dan al helemaal geen uitspraak te doen op basis van hard cijfermateriaal. Over het buitenspelen in Nederland schrijft Zeijl (2005: 49): "Bij gebrek aan landelijke trendcijfers is het onbekend of

⁶⁵ Actieonderzoek over mobiliteit, jongen tijdens fietstocht, Boechout (Meire 2005b).

Nederlandse kinderen meer of minder buiten zijn gaan spelen door de jaren heen, ook al wordt vaak beweerd dat kinderen nu minder buiten komen dan vroeger". Dat geldt evenzeer voor Vlaanderen. Enkel een **'buitenspeelmonitor'**, of een jeugdmonitor die ook kinderen bevraagt en daarbij het buitenspelen niet over het hoofd ziet, zou hieromtrent voldoende gegevens kunnen opleveren.

Ook in het buitenland zijn deze gegevens doorgaans onbeschikbaar. Toch twee vermeldingen. Lacey (2007) vergeleek enkele observaties over buitenspelen in Groot-Brittannië om tot de conclusie te komen dat steeds minder kinderen die buitenspelen, op straat spelen. In 1973 vond een zeer grootschalig observatie-onderzoek (meer dan 50000 observaties) van de buitenhuis-activiteiten van kinderen in sociale woonwijken dat 75% van de geobserveerde kinderen vlakbij hun huis speelden, meestal op straten en pleinen. Een kleinschaliger onderzoek in 1985 in gelijkaardige omgevingen zag nog 46% buitenspelende kinderen op straat, 18% op speelpleinen en 17% in de tuin. En in 2005 vond een ander onderzoek dat nog slechts 15% van de kinderen buiten op straat speelden. Hoewel het hier gaat om heel verschillende en dus moeilijk vergelijkbare onderzoeken, is de trend duidelijk: buitenspelen gebeurt steeds minder op straat.

Een studie naar de tijdsbesteding van kinderen in de Verenigde Staten toonde dat de meer gestructureerde activiteiten (school, kinderopvang, sport, kunstactiviteiten) in de periode 1981-1997 toegenomen zijn, terwijl ongestructureerd spel, televisiekijken, bezoeken en passieve vrijetijdsbesteding afgenomen zijn (Hofferth & Sandberg 2001).

4.2. Bovenlokale gegevens: institutionele factoren

Het bovenlokale 'harde' cijfermateriaal dat voorhanden is, is doorgaans eerder institutioneel of structureel van aard en zegt niet rechtstreeks iets over hoeveel kinderen buitenspelen: het gaat dan over hoeveel jeugdbewegingen er zijn of over hoeveel speelruimte er beschikbaar is.

Het jeugdwerk, en dan met name de jeugdbewegingen en speelpleinwerkingen, is voor veel kinderen en jongeren een belangrijke context waarin ze buitenspelen. Het recentste **cijferboek jeugdwerk 2005-2007** geeft wel een goed beeld van het (bijzonder grote) aantal en de diversiteit van private en gemeentelijke jeugdwerkorganisaties in Vlaanderen. Maar tegelijk zegt deze enquête niets over hoeveel kinderen hoeveel kinderen regelmatig in dit kader buitenspelen.

Het cijferboek (Cijferboek Jeugdwerk 2005: 127-129) geeft wel aan dat binnen de prioriteit jeugdruimte die in meer dan 90% van de lokale jeugdbeleidsplannen in Vlaanderen werd aangenomen, speelruimte het belangrijkste hoofdstuk was waaraan de gemeente werkte, voor fuifruimte, ontmoetingsruimte, groene ruimte en skate-infrastructuur.

Het **Onderzoek publieke speelruimte in Vlaams-Brabant** (Thaens & Strynck 2006) inventariseert de bestaande speelruimte voor de ongeorganiseerde kinderen van 5 tot 14 jaar, en (vooral) voor de jeugdbewegingen en speelpleinwerkingen. De studie geeft evenwel geen zicht op het gebruik daarvan.

De deelnemende gemeentelijke jeugddiensten – 30 van de 65 gemeenten – beschrijven 280 (wijk)speelpleinen met speelinfrastructuur, 150 grasvelden of weides, 100 sportterreinen, en telkens meer dan 50 parken en speelzones in bos- of natuurgebied (Thaens & Strynck 2006: 20). Het jeugdwerk maakt vooral gebruik van groene ruimtes: van grasvelden of speelweiden – vaak is dit het eigen terrein –, en van speelzones in bos- of natuurgebied (ibid.: 21). In de dichter bevolkte gemeenten zijn meer speelpleinen met speeltoestellen. Het jeugdwerk maakt er vaker gebruik van parken maar er zijn minder grasvelden om op te spelen (ibid.: 25).

De lokale jeugdbewegingen vinden vooral de speelzones in bos- en natuurgebied avontuurlijk en vol speelimpuls: groene ruimtes zijn met voorsprong de meest interessante speelruimtes (ibid.: 31). Maar net die parken en bossen zijn volgens jeugddiensten en volgens het jeugdwerk onvoldoende toegankelijk of beschikbaar (ibid. 33).

4.3. Gegevens over buitenspelen

4.3.1 Enquête-onderzoek

Volgens het enquête-onderzoek van Bea Van den Bergh bij 1800 Vlaamse kinderen uit de lagere school **spelen bijna drie op tien kinderen heel vaak buiten** in hun buurt, en nog eens twee op tien doet dat vaak. **De helft van de kinderen speelt nooit of maar af en toe in de buurt** (Van den Bergh 1997: 59).⁶⁶ **Kinderen die veel vrienden in de buurt hebben wonen, spelen vaker buiten** dan kinderen die weinig vrienden in de buurt hebben.

Acht op tien kinderen vindt ook dat er thuis veel of heel veel plaats is om te spelen. Een op dertig vindt dat er echt onvoldoende plaats is thuis (Van den Bergh 1997: 63).

In de context van buitenspelen en de aanwezigheid van kinderen in de publieke ruimte, verwijzen lokale jeugd(werk)beleidsplannen zeer vaak naar de algemene en gemeentelijke cijfers uit de **Kliksons-enquête**, afgenomen bij 30000 10- tot 16-jarigen. Deze cijfers gaan niet rechtstreeks over buitenspelen maar veeleer over vrijetijdsbesteding. Zelfs bij deze iets oudere leeftijdsgroep dat het overgrote deel van de vrije tijd zich afspeelt thuis (de eigen kamer bijvoorbeeld) (40%) of in de eigen straat (22%). Meisjes en jongere kinderen blijven nog vaker thuis; jongeren uit het BSO en TSO zijn vaker op straten en pleinen in de gemeente te vinden (Kaesemans 2002: 41-42).

De (beleidsgerichte) Plaformtekst Ruimte n.a.v. de Kliksonsenquête⁶⁷ maakt een analyse van het probleem op basis van de resultaten van de bevraging. De tekst wijst op enkele structurele problemen:

Kinderen en jongeren brengen veel vrije tijd buitenshuis door. Ze fietsen, voetballen en zwemmen bijvoorbeeld graag maar doen dat minder dan ze zouden willen omdat er in hun buurt te weinig sportinfrastructuur is of omdat ze er op eigen kracht niet geraken. Het probleem van inplanting en bereikbaarheid geldt ook voor pleinen met sport- en speeltoestellen, zwembaden, winkelcentra, cultuurcentra, filmzalen en plaatsen voor creatieve vrijetijdsbesteding.

Er zijn ook te weinig open grasvelden, pleinen, tuinen, parken en bossen en plekjes om rond te hangen. Kinderen en jongeren willen meer groen, liefst dicht in hun buurt. Kortom: het gebrek aan bereikbare voorzieningen en kwaliteitsvolle buitenruimtes beïnvloedt in sterke mate de vrijetijdsbesteding en de algemene ontwikkeling van kinderen en jongeren.

De tekst gaat ook dieper in op een minderheid van kinderen en jongeren die een negatief beeld van de eigen buurt heeft, en van de gevolgen die dit heeft voor houdingen en gedrag:

Eén op vijf kinderen en jongeren heeft een negatief beeld van zijn buurt. Deze tieners missen pleinen met sport- en speeltoestellen en ruimte om rond te hangen en ze willen graag een bos, een park of een plein met zitbanken in hun buurt. Zij storen zich ook aan hondenpoep, afval, geluidsoverlast en aan te veel verkeer. Een niet te verwaarlozen groep kinderen en jongeren is zelfs soms bang, wordt vaak lastig gevallen door oudere tieners of wordt weggejaagd door buurtbewoners. Zulke negatieve beeldvorming over de eigen buurt wordt sterker naarmate men in een stedelijke omgeving woont, tot de lagere inkomensgroepen behoort, een lagere scholingsgraad heeft, allochtoon is of een handicap heeft. Een negatieve perceptie van de buurt leidt bovendien tot een meer passieve vrijetijdsbesteding: men luistert naar muziek, surft, speelt games of chat op het internet, kijkt tv, luiert of verveelt zich, eerder dan in de tuin te spelen, zelf muziek te maken, strips te lezen of voor een huisdier te zorgen.

⁶⁶ Ter vergelijking: volgens Nederlands enquête-onderzoek (Zeijl 2005) zou twee derde van de Nederlandse kinderen vanaf 3 jaar dagelijks buitenspelen, terwijl 2% nooit buiten speelt. Kinderen uit niet-westerse gezinnen met een lage socio-economische status, die vaak in buurten met weinig kwaliteitsvolle ruimte wonen, zeggen minder buiten te spelen dan andere kinderen. Er wordt meest gespeeld in de tuin, op grasveldjes in de buurt, en op straat voor het huis (Zeijl 2005: 49-50). Bij acht- tot twaalfjarige Nederlandse kinderen blijken buitenspelen en lidmaatschap van een sportvereniging samen te hangen (Zeijl 2005: 58). Vooral jongens spelen buiten en sporten, meer dan twee keer zo vaak als meisjes (ibid.: 59). Terwijl volgens dit onderzoek buitenspelen en binnenspelen weinig samen voorkomen (ibid.: 63), wordt er geen verband gevonden tussen buitenspelen en televisie kijken: kinderen die veel buitenspelen kijken ongeveer even vaak televisie als kinderen die weinig buitenspelen.

⁶⁷ Zie www.kinderrechten.be

De **jeugddiensten** van Antwerpen en Gent hebben wel enkele meer grootschalige bevragingen gedaan over de vrijetijdsbesteding van kinderen (zie ook 3.1.1). Jeugddiensten uit kleinere steden en gemeenten ontbreekt het hiervoor wellicht aan mankracht en middelen.

De stedelijke context is in heel wat opzichten specifiek wanneer het over buitenspelen gaat, maar de resultaten van deze bevragingen zijn toch zeer relevant. Hoewel in de grote steden relatief gezien vrij weinig kinderen wonen, gaat het in absolute cijfers toch om veel kinderen, die zeker in Brussel en Antwerpen vooral in de negentiende-eeuwse wijken wonen (Verhetsel e.a. 2003: 46). Deze kinderen hebben zelden een tuin, terwijl in bijna alle buurten elders in Vlaanderen ongeveer drie kwart van de kinderen een tuin heeft (ibid.: 51).

De enquête **Ik weet wat gedaan!** (VUB/Cesor 2007) peilde naar de vrijetijdsbestedingen van Gentse kinderen en jongeren. Ruim de helft van de Gentse kinderen uit de eerste en tweede graad van het basisonderwijs geven '**buitenspelen met je vrienden of vriendinnen**' een belangrijke plaats in hun vrijetijdsbesteding (VUB/Cesor 2007: 30-44). **54% zegt dat ze dat 'veel' doen**, 38% doet het 'weinig' en bijna acht procent zegt nooit buiten te spelen. Daarmee is buitenspelen na tv (of video of dvd) kijken en leuke dingen doen met het gezin de belangrijkste vrijetijdsactiviteit, maar wel de enige in de top 5 die zich buitenshuis afspeelt. Voor jongens en meisjes zijn geen significante verschillen vastgesteld; meisjes spelen wél significant vaker binnen. Binnen spelen met vrienden of vriendinnen doen 33% van de kinderen veel, een goeie helft van de kinderen 'weinig', en 13% nooit.

Kinderen in het centrum spelen minder buiten dan kinderen in de negentiende-eeuwse gordel rond Gent, maar de kinderen in de randgemeenten spelen het meest buiten (resp. 46, 54 en 60% zegt 'veel' buiten te spelen met vrienden). De kinderen in het centrum spelen ook minder binnen.

Veel binnen- en veel buitenspelen hoeven elkaar zeker niet uit te sluiten, eerder integendeel: binnenspelen met vrienden, buitenspelen met vrienden en computerspelletjes spelen met vrienden blijken met elkaar samen te hangen.

Buitenspelen gebeurt ook frequent in het **jeugdwerk**. 22% van de bevroegde kinderen gaat ook 'veel' naar de jeugdbeweging (VUB/Cesor 2007: 51-54). Daarbij zijn meer jongens dan meisjes. Vooral kinderen uit de gordel rond Gent, van niet-Belgische origine, en van een lage socio-economische status zijn geen lid van een jeugdbeweging. Eenzelfde beeld is te vinden bij themakampen, sportkampen of vakantiecampen. De kinderen geven de jeugdbeweging zelf niet op als activiteit die ze vaker zouden willen doen; hun ouders doen dat wel. De kinderen zeggen vooral niet vaker te gaan naar een jeugdbeweging omdat ze geen interesse hebben, en ook wel door de slechte bereikbaarheid of omdat er geen jeugdbeweging in de buurt is.

In de oudere enquête '**Jong in Gent**' (Stad Gent 2001: 9-10) antwoordde **61.8 % positief op de vraag 'Kun je spelen in je buurt?'**. Ruim één derde van de Gentse kinderen heeft daar dus een probleem mee. De plaatsen waar kinderen zeggen effectief het vaakst te spelen, zijn de straat (31%), bij vrienden (31%) en thuis (29%). Speelplein (4%) of (gras)veldje (5.5%) worden zelden genoemd. 60% van de ondervraagde kinderen is lid van een kinder- of jeugdwerking, en 85% doet aan sport, meestal in een sportclub.

4.3.2 Observatie-onderzoek: buitenspelen in Heusden-Zolder

In haar onderzoek doorkruiste Els Jennen (2006) van juni tot september 2004 een tiental keren de hele publieke ruimte van Heusden-Zolder, altijd bij droog weer en in weekends, de vakantieperiode of op naschoolse uren. Op 226 plaatsen werden kinderen geobserveerd; 507 kinderen en jongeren maakten gebruik van formele speelruimte, 1221 kinderen en jongeren van de informele speelruimte.

31% van de geobserveerde kinderen maakte gebruik van **informele publieke buitenruimte** (om er te verblijven, bijvoorbeeld te spelen of rond te hangen; zij die de ruimte als doorgangsruiimte gebruikten zijn niet meegeteld).

17% van de kinderen en jongeren maakten gebruik van **formele speelruimtes**: vooral speelpleinen en jeugdwerkinfrastructuur. **Speelbossen werden in de observaties haast niet gebruikt**, en alleen door jeugdbewegingen. Ze liggen vaak veraf, of zijn niet zo geschikt om in te spelen door hun vegetatie of hun ligging (Jennen 2006: 106-109). Het gebrek aan sociale controle, de geringe bereikbaarheid en de afwezigheid van (andere) voorzieningen lijken er voor te zorgen dat speelbossen ondergebruikt worden, zelfs al zien kinderen en jongeren 'meer groen' als een belangrijke ruimtelijke prioriteit.

18% van de geobserveerden maakten gebruik van **georganiseerde vrijetijdsbestedingen**. (Jennen 2006: 90-91).

Zoals eerder al vermeld stelde Jennen vast:

“Tot de leeftijd van 12 jaar blijft de informele publieke ruimte voor de woning of in de straat veruit de belangrijkste informele verblijfsplaats. Pas vanaf de leeftijd van 15 jaar is het wijkniveau belangrijker” (Jennen 2006: 131).

Het is voor **speelpleinen** essentieel dat er een voldoende **aanwezigheid van andere kinderen** (onder meer omdat het speelplein niet te ver weg of te excentrisch ligt) en een **voldoende sociale controle** is, opdat ze door kinderen spontaan gebruikt worden (Jennen 2006:105). Dit geldt des te sterker voor speelpleinen in een buurt met een sterk publiek sociaal leven, waar speelplein en straat als één geheel worden gezien (ibid.).

Speelpleinen met een bovenlokale werking of invloedssfeer worden zeer intensief gebruikt, maar de kinderen die er komen, zijn dan wel bijna altijd vergezeld van volwassenen.

Voor de publieke ruimte valt het op dat **sociale veiligheid** sterk mee bepaalt of een plek door kinderen wordt gebruikt of niet. Sociaal veilige plaatsen worden veel gebruikt, zeker als ze als observatiepunt kunnen dienen, zoals straathoeken. Plaatsen met een beperkte sociale veiligheid worden weinig gebruikt (Jennen 2006: 131).

De publieke ruimte wordt verder meer gebruikt in omgevingen met een **socio-economisch zwakkere status**.

Referenties

- Ackermans, E. (1970), *De woonomgeving als speelgelegenheid*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- American Association of Pediatrics (2006), Active healthy living: prevention of childhood obesity through increased physical activity. *Pediatrics* 117: 1834-1842.
- Armitage, Marc (2004), 'Hide and seek – where do children spend their time after school?', *Paper gepresenteerd op The Second European Conference Child in the City, London, 20-22 oktober 2004*.
- Ball, David J. (2004) Policy issues and risk-benefit trade-offs of 'safer surfacing' for children's playgrounds. *Accident Analysis & Prevention* 36 (4): 661-670.
- Ben-Arieh, Asher & Anat Ofir (2002), 'Time for (more) time-use studies: studying the daily activities of children', *Childhood* 9 (2): 225-248.
- Björklid, Pia (1982), *Children's outdoor environment. A study of children's outdoor activities on two housing estates from the perspective of environmental and developmental psychology*. Stockholm: Stockholm Institute of Education.
- Bouw, C. & Karsten, L. (2004) *Stadskinderen; Verschillende generaties over de dagelijkse strijd om ruimte*. Amsterdam: Aksant
- Burdette, H.L., Whitaker, R.C. & Daniels, S.R. (2004) "Parental Report of Outdoor Playtime as a Measure of Physical Activity in Preschool-aged Children". In: *Arch Pediatric Adolescence Med*, Vol. 158, pp. 353-357
- Burdette, H.L. & Whitaker, R.C. (2005a) "A National Study of Neighborhood Safety, Outdoor Play, Television Viewing, and Obesity in Preschool Children". In: *Pediatrics* Vol. 116, No. 3, pp. 657-662
- Burdette, H.L. & Whitaker, R.C. (2005b) "Resurrecting Free Play in Young Children; Looking Beyond Fitness and Fatness to Attention, Affiliation and Affect". In: *Arch Pediatric Adolescence Med*, Vol. 159, pp. 46-50
- Burke, Catherine (2005), ' "Play in focus": Children researching their own spaces and places for play', *Children, Youth and Environments* 15 (1): 27-53.
- Buysse, Wim (2003) *Kinderen en jongeren in de stad. Case: Analyse van de speelruimte in Gent*. Ongepubliceerde scriptie ingediend tot het behalen van de graad van licentiaat in de geografie, optie sociale geografie, Universiteit Gent.
- Christensen, Pia (2003), 'Place, space and knowledge: children in the village and the city', p. 13-28 in Pia Christensen en Margaret O'Brien (red.), *Children in the City. Home, Neighbourhood and Community*. London: Routledge Falmer.
- Christensen, Pia & Miguel Romero Mikkelsen (2008), 'Jumping off and being careful: children's strategies of risk management in everyday life', *Sociology of Health & Illness* 30 (1): 112-130.
- Cijferboek Jeugdwerk 2005-2007* (2005). Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.
- Cohen, D.A., J.S. Ashwood, M.M. Scott, A. Overton, K.R. Evenson, L.K. Staten, D. Porter, T.L. McKenzie & D. Catellier (2006), 'Public parks and physical activity among preadolescent girls', *Pediatrics* 118 (5): 1381-1389.
- Coster, Denise & Josie Gleave (2008), *Give us a go! Children and young people's views on play and risk-taking*. Rapport n.a.v. *Playday 2008*. Zie www.playday.org.uk
- Daschütz, Petra (2006), 'Spare time in the city: A comparison of activity space and leisure mobility of children and adolescents in a park and an inner-city quarter in Vienna', *Paper gepresenteerd op de Third European Child in the City Conference, Stuttgart, 16-18 oktober 2006*.
- den Hertog, F.R.J., M.J. Bronkhorst, M. Moerman & R. van Wilgenburg (2006), *De gezonde wijk. Een onderzoek naar de relatie tussen fysieke wijkenmerken en lichamelijke activiteit*. Amsterdam: EMGO Instituut.
- Emmelkamp, R. (2004) *Een veilig avontuur. Alledaagse plaatsen en vrijetijdsbesteding in de verhalen van jongeren en ouders*. Amsterdam: Academisch Proefschrift, Universiteit van Amsterdam.

- Evans, Gary W. (2006), Child Development and the Physical Environment. *Annual Review of Psychology* (57): 423-451.
- Fjørtoft, I. (2004), 'Landscape as playscape: The effects of natural environments on children's play and motor development', *Children, Youth & Environments* 14 (2): 21-44.
- Fris in het Landschap, Kind & Samenleving vzw en Luc Deschepper (2005), *Speelruimtebeleidsplan Brugge 2006-2013 – Deel 1: Informatief gedeelte*.
- Gilliland, Jason, Martin Holmes, Jennifer D. Irwin & Patricia Tucker (2006), 'Environment equity is child's play: mapping public provision of recreation opportunities in urban neighbourhoods', *Vulnerable Children and Youth Studies* 1 (3): 256-268.
- Ginsburg, Kenneth R. (2007), The importance of play in promoting healthy child development and maintaining strong parent-child bonds. American Academy of Pediatrics Clinical Report. *Pediatrics* 119: 182-191.
- Hartle, L, J. Campbell, A. Becker, S. Harman & B. Tiballi (1994), 'Outdoor play: A window on social-cognitive development', *Dimensions of Early Childhood* 23 (1): 27-31.
- Heft, Harry (1988), 'Affordances of children's environments: A functional approach to environmental description', *Children's Environments Quarterly* 5: 29-37.
- Hillman M, J. Adams & J. Whitlegg (1990), *One false move... A study of children's independent mobility*. London: Policy Studies Institute.
- Hofferth, Sandra L. & John F. Sandberg (2001), How American children spend their time. *Journal of Marriage and Family* 63: 295-308.
- Hüttenmoser, Marco & Dorothee Degen-Zimmermann (1995), *Lebensräume für Kinder*. Zürich: Maria Meierhofer-Institut für das Kind.
- Isenberg, John P. & Quisenberry, Nancy. (1988). Play: A necessity for all children. A position paper. Olney, MD: Association for Childhood Education International.
- Isenberg, John P. & Quisenberry, Nancy. (2002). Play: Essential for all children. A Position Paper of the Association for Childhood Education International. Olney, MD: Association for Childhood Education International.
- Jennen, Els (2006), *Speel- en ontmoetingskansen van publieke ruimte voor kinderen en jongeren. Case: Heusden-Zolder*. Hogeschool Antwerpen, Hoger Instituut voor Architectuurwetenschappen Henry Van de Velde, Departement Ontwerpwetenschappen, Opleiding Stedenbouw en Ruimtelijke Planning.
- Jeugd en Stad (2001), *Jeugdpeiling, jeugdparagraaf. Kinderen en jongeren vertellen hun verhaal. Het beleid luistert*. Brussel: Jeugd en Stad.
- Kaesemans, Gorik (2002), *Tienerkliks. Het verhaal van het Vlaamse Kliksonderzoek*. Leuven: Garant.
- Karsten, L., Kuiper, E. & Reubsæet, H. (2001) *Van de straat? De relatie jeugd en openbare ruimte verkend*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.
- Karsten, Lia (2003), Children's use of public space. The gendered world of the playground. *Childhood* 10: 457-473.
- Kind & Samenleving vzw (2008), *Speelruimtebeleidsplan Geel 2008-2015 - Rapport fase 1 – informatief gedeelte*.
- Kind & Samenleving vzw, Fris in het Landschap & Luc Deschepper (2008), *Onderzoeksrapport over het Speelruimtetweefsel in Antwerpen: Speeruimtetweefsel Brederodewijk*. Onderzoek i.o.v. de Stedelijke Jeugddienst.
- Kylin, Maria (2003), 'Children's dens', *Children, Youth and Environments* 13 (1): 1-25.
- Kyttä, M. (2002), [Affordances of children's environments in the context of cities, small towns, suburbs and rural villages in Finland and Belarus](#). *Journal of Environmental Psychology* 22: 109-123.
- Lacey, Lauren (2007), *Street Play. A literature review*. Rapport n.a.v. *Playday 2007*. Zie www.playday.org.uk
- Lester, Stuart & Wendy Russel (2008), *Play for a change. Play policy and practice: a review of contemporary perspectives*. Research briefing. London: National Children's Bureau.

- Lindstrand, P. (2004) *Playground and outdoor play*. Stockholm: Stockholm International Toy Research Centre. Op: <http://www.sitrec.kth.se>
- Louv, Richard (2007), *Het laatste kind in het bos. Hoe we onze kinderen weer in contact brengen met de natuur*. Utrecht: Jan Van Arkel.
- Mackett, Roger L. & Paskins, James (2008), Children's Physical Activity: The Contribution of Playing and Walking. *Children & Society* 22: 345-357.
- Manni, Gentile (2004), *Les temps des enfants. Etude documentaire commanditée par l'Observatoire de l'Enfance et de la Jeunesse de la Communauté Française de Belgique*. Op: http://www.oejaj.cfwb.be/IMG/pdf/pub_Temps_enfants.pdf
- Meire, Johan (2005a), *Gaandeweg. Een belevingsonderzoek over de (autonome) mobiliteit van 11- tot 13-jarigen*. Meise: Kind & Samenleving.
- Meire, Johan (2005b), *Kinderparticipatie in lokale mobiliteitsprojecten. Een actieonderzoek*. Meise: Kind & Samenleving.
- New Policy Institute (2002), *The value of children's play and play provision: a systematic review of the literature*. London: New Policy Institute.
- NDO (1984) *Spelen en spelen is twee; Een onderzoek naar de samenhang tussen het speelgedrag van kinderen en de 'speelkwaliteiten' van de woonomgeving*. Brussel: NDO.
- Petermans, Ann & Enid Zwerts (2006), *Vervoersafhankelijkheid en –autonomie van kinderen tussen 10 en 13 jaar. Rapport kwantitatief onderzoek*. Hasselt: Instituut voor Mobiliteit.
- Pellegrini, Anthony & Peter Blatchford (2002), 'The developmental and educational significance of recess in schools', *EarlyReport Newsletter* 29 (1).
- Pellegrini, Anthony D., Peter Blatchford, Kentaro Kato & Ed Baines (2004), 'A short-term longitudinal study of children's playground games in primary school: Implications for adjustment to school and social adjustment in the USA and the UK', *Social Development* 13 (1): 107-123.
- Punch, S. (2000) "Children's strategies for creating playspaces: negotiating independence in rural Bolivia". In: S.L. Holloway & G. Valentine (eds.) *Children's Geographies; Playing, Living, Learning* (pp. 48-62). London: Routledge
- Rasmussen, Kim (2004), 'Places for children – children's places', *Childhood* 11 (2): 155-173.
- Rasmussen, Kim & Søren Smidt (2003), "Children in the Neighbourhood: The Neighbourhood in the Children", p. 82-100 in Pia Christensen en Margaret O'Brien (red.), *Children in the City. Home, Neighbourhood and Community*. London: Routledge Falmer.
- Reek, Mascha (2008), *Gezonde wijken voor kinderen. De relatie tussen fysieke kenmerken van de woonomgeving en gezond beweeggedrag van kinderen van 10-12 jaar*. Technische Universiteit Delft: Afstudeerrapport, Faculteit Bouwkunde.
- Roemnick, J.N., L.H. Epstein, S. Raja, L. Yin, J. Robinson & D. Winiewicz (2006), 'Association of access to parks and recreational facilities with the physical activity of young children', *Preventive Medicine* 43: 437-441.
- Smith, Fiona & John Barker (2001), 'Commodifying the countryside: the impact of out-of-school care on rural landscapes of children's play', *Area* 33 (2): 169-176.
- Sook-Young, S., J.E. Herwig & M. Shelley (2001), Pre-schoolers' play behaviours with peers in classroom and playground settings, *Journal of Research in Childhood Education* 15 (2): 149-164.
- Stad Gent, 2001. *Jong in Gent, Bevraging van kinderen en jongeren in het kader van het ruimtelijk Structuurplan*. Gent: Plangroep Speelruimtebeleid.
- Stephenson, Alison (2003), 'Physical risk-taking: dangerous or endangered?', *Early Years* 23 (1): 35-43.
- Stone, Bill (2004), 'Playing with science. Elementary school science: Learning through play', *Paper gepresenteerd op The 23rd ICCP World Play Conference, 'Play and Education', Cracow, 15-17 September 2004*.

Stone, Sandra J. & Chris Lozon (2004), 'The cognitive and social values of play in the learning contexts of mixed-aged children', *Paper gepresenteerd op The 23rd ICCP World Play Conference, 'Play and Education', Cracow, 15-17 September 2004.*

Stratton, Gareth & Janine Leonard (2002), 'The effects of playground markings on the energy expenditure of 5-7-year old school children', *Pediatric Exercise Science* 14: 170-180.

Sutton-Smith, Brian (2003), 'Play as a parody of emotional vulnerability', *Play and Culture Studies* 5: 3-18.

Thaens, Karen & Frank Strynck (2006), *Onderzoek publieke speelruimte in Vlaams-Brabant*. Leuven: Provincie Vlaams-Brabant.

[Tsao, Ling-Ling](#) (2002), How much do we know about the importance of play in child development? *Childhood Education* 78 (4): 230-233.

Valentine, Gill (2004), *Public Space and the Culture of Childhood*. London: Ashgate.

Van Anandel, Joost (1978), *Kinderen in de woonomgeving. Een onderzoek naar de invloed van de woonomgeving op het spel van kinderen*. Leiden: Doctoraalscriptie voor de vakgroep Ontwikkelingspsychologie, Rijksuniversiteit Leiden.

Van Anandel, Joost (1985), *Woonomgeving en kinderen. Een onderzoek naar de invloed van ruimtelijke kenmerken en veranderingen van de woonomgeving op kinderen van 6 tot 12 jaar*. Eindhoven: Proefschrift ter verkrijging van de graad van doctor in de technische wetenschappen aan de Technische Hogeschool Eindhoven.

van den Berg, A.E., R. Koenis & M.M.H.E. van den Berg (2007), *Spelen in het groen. Effecten van een bezoek aan een natuurspeelplein op het speelgedrag, de lichamelijke activiteit, de concentratie en de stemming van kinderen. Alterra-rapport 1600*. Wageningen: Alterra.

Van den Bergh, Bea (1997), *Kindertijd. Kinderen en ouders over de leefsituatie van kinderen op lagereschoolleeftijd in Vlaanderen*. Leuven: Garant.

Van der Spek, Mieke & Rogier Noyon (1993), *Uitgeknikkerd, opgehoepeld. Een onderzoek naar de bewegingsvrijheid van kinderen op straat*. Amsterdam: Kinderen voorrang/Regioplan.

Van Eijnde, Stien (2004), *Spelen in de stad: kinderspel? Een kwalitatieve en kwantitatieve studie naar het speelgedrag en de speelmogelijkheden van Antwerpse stadskinderen*. Universiteit Antwerpen: Eindverhandeling voorgelegd met het oog op het behalen van de graad van licentiaat in de politieke en sociale wetenschappen.

Van Gils, Jan (1992), *Wie niet weg is is gezien. Hoe beleeft een kind zijn gezin, zijn school en zijn vrije tijd?* Brussel: Koning Boudewijstichting.

Van Gils, Jan (1995), *Ik krijg geen konijn en geen broer. Kinderen over het gezin*. Leuven: Garant.

Van Gils, Jan (2000a), *Kinderen filosoferen over de stad. Een belevingsonderzoek op basis van filosofische gesprekken van Brusselse kinderen van 10 à 12 jaar*. Meise: Onderzoekscentrum Kind & Samenleving.

Van Gils, Jan (2000b), *3000 kinderen aan het woord op de kinderrechtenboot. Een praktijkonderzoek naar kinderpacticipatie en naar de bezorgdheden van kinderen*. Antwerpen: Provincie Antwerpen.

Veitch, J., Bagley, S., Ball, K. & Salmon, J. (2006) "Where do children usually play? A qualitative study of parents' perceptions of influences on children's active free-play" In: *Health & Place*, Vol. 12, pp. 383-393

VUB/Cesor (2007), *Ik weet wat gedaan! Gentse jeugd en hun vrijetijdsbesteding*. Onderzoeksrapport i.o.v. Jeugdendienst Stad Gent. Gent: Stad Gent.

Wheway, Rob (2004), 'How children vote with their feet: observational and interview research on estates', *Paper gepresenteerd op The Second European Conference Child in the City, London, 20-22 oktober 2004.*

Woolley, Helen, Jessica Dunn, Christopher Spencer, Tania Short & Gwyn Rowley (1999), 'Children describe their experiences of the city centre: a qualitative study of the fears and concerns which may limit their full participation', *Landscape Research* 24 (3): 287-301.

Zeijl, Elke (2005), 'Vrije tijd', p. 48-64 in *Kinderen in Nederland*. SCP. Zie http://www.scp.nl/publicaties/boeken/9037702090/Kinderen_in_Nederland-Bijlage_hoofdstuk_4_Vrije_tijd.pdf

Rapport 3

(Buiten)speelgedrag in Vlaanderen anno 2008
Survey-onderzoek bij 6- tot en met 14-jarigen

Rapport 3

(BUITEN)SPEELGEDRAG IN VLAANDEREN ANNO 2008 SURVEY-ONDERZOEK BIJ 6- TOT EN MET 14-JARIGEN

Onderzoek met betrekking tot de relatie tussen (on)beschikbaarheid van bespeelbare ruimte, de mate van buitenspelen en de gevolgen daarvan op de fysieke, sociale, psychische en emotionele ontwikkeling van de Vlaamse kinderen en jongeren

Promotoren:

Prof. Jan Seghers
Prof. Jeroen Scheerder
Prof. Filip Boen

Met medewerking van:

Drs. Wouter Servaas
Loes Torfs
Ynte Peeters

1.SURVEY-ONDERZOEK: SITUERING EN OPZET	76
2.STEEKPROEFTREKKING	77
3.ONDERZOEKSMETHODE.....	78
4.RESULTATEN	79
4.1.BESCHRIJVING VAN DE SPEL-, SPORT- EN ONTSPANNINGSACTIVITEITEN VAN DE VLAAMSE JEUGD TUSSEN 6 EN 14 JAAR ANNO 2008	79
4.1.1.Bewegingsactiviteiten tijdens de speeltijd op school.....	79
4.1.2.Mobiliteit	81
4.1.3.Spel- en bewegingsstimuli in de woonomgeving.....	82
4.1.4.Lidmaatschap vereniging	94
4.1.5.Intense lichaamsbeweging.....	95
4.1.6.Samengevat.....	96
4.2.SAMENHANG VAN HET (BUITEN)SPEELGEDRAG MET SOCIAAL-CULTURELE KENMERKEN ANNO 2008	97
4.2.1.Spel- en bewegingsstimuli in de woonomgeving en sociaal-culturele kenmerken.....	98
4.2.2.Mate van buitenspelen en sociaal-culturele kenmerken	100
4.3.REDENEN, AUTONOMIE EN STIMULANS OM BUITEN TE SPELEN ANNO 2008	103
4.3.1.Aangehaalde redenen om (buiten)speelruimtes niet te gebruiken.....	103
4.3.2.Autonomie om buiten te spelen.....	106
4.3.3.Voorkeur om buiten te spelen	107
4.3.4.Stimulans van ouders om buiten te spelen.	108
4.4.NAAR EEN PROFIEL VAN DE (NIET-)BUITENSPELER ANNO 2008	109
4.4.1.De globale buitenspeler.....	109
4.4.2.De publieke buitenspeler	113
4.5.(BUITEN)SPEELGEDRAG IN TIJDSTRENDPERSPECTIEF: FOLLOW-UP 1979/1989 – 2008.....	117

1. Survey-onderzoek: situering en opzet

Voldoende fysieke activiteit tijdens de jeugd heeft vele positieve korte en lange termijn effecten op het lichamelijk, psychisch en sociaal welzijn¹. Voldoende bewegingservaringen tijdens de jeugd zijn tevens van groot belang voor de ontwikkeling van persoonlijke en sociale vaardigheden van kinderen zoals ruimtelijk inzicht en samenwerken. Fysieke activiteit omvat 'alle activiteiten waarbij, door het leveren van spierarbeid, het lichaam bewogen wordt wat gepaard gaat met energieverbruik'. Het gaat m.a.w. zowel om lage, matige als hoogintensieve activiteiten tijdens sportactiviteiten, in de vrije tijd, thuis of op school.

Hoewel kinderen meer sporten en bewegen dan volwassenen, is het promoten van een actieve en gezonde levensstijl vanaf jonge leeftijd nodig gezien recente cijfers aantonen dat ook een groot deel van deze jonge kinderen onvoldoende fysiek actief is. Daarenboven hebben jongeren die niet aan sport doen een opmerkelijk grote(re) kans om ook als volwassene fysiek inactief te blijven². Om gezondheidsvoordelen te bekomen moeten kinderen en jongeren tussen 6 en 18 jaar minimum 1 uur per dag bewegen aan matige tot hoge intensiteit³. In de leeftijdscategorie 11 tot 15 jaar, haalt 26% van de Vlaamse jongens en slechts 19% van de Vlaamse meisjes deze internationale norm⁴.

In voorliggend survey-onderzoek wordt in een eerste deel een **globaal beeld** geschetst van de **spel-, sport- en ontspanningsactiviteiten van Vlaamse kinderen tussen 6 en 14 jaar** (lager onderwijs + 1ste graad secundair onderwijs) anno 2008. Hierbij worden de verschillende facetten van het spel- en ontspanningsleven van kinderen en jongeren belicht en wordt onderzocht in welke mate deze bewegingsactiviteiten **geassocieerd zijn met persoonlijke achtergrond-determinanten zoals het geslacht, de leeftijd en de gewichtstatus van het kind**.

In het geheel van sport- en bewegingsactiviteiten, vormt het ongeorganiseerde spel een belangrijke bron van informele fysieke activiteit en draagt zodoende bij tot de gezondheid en ontwikkeling van kinderen en jongeren. Daarom wordt in een tweede gedeelte van dit rapport dieper ingezoomd op het **(ongeorganiseerd) speelgedrag in de (onmiddellijke) woon- een leefomgeving** van schoolgaande kinderen en jongeren en wordt nagegaan welke **sociaal-culturele factoren** dit speelgedrag gunstig of ongunstig beïnvloeden.

In een derde gedeelte wordt ingegaan op de **redenen** die kinderen (zelf of via hun ouders) aangeven om bepaalde (buiten)speelruimtes niet te gebruiken. Vervolgens wordt ook **de autonomie, de voorkeur van de kinderen en de stimulans vanwege de ouders** met betrekking tot het buitenspeken besproken.

In deel vier wordt op basis van de verzamelde onderzoeksgegevens een poging ondernomen om het **profiel van de (niet-)buitenspeler** anno 2008 in kaart te brengen en op zoek te gaan naar de specifieke indicatoren die dit profiel kunnen voorspellen.

In een vijfde en laatste gedeelte wordt het speelgedrag van kinderen en jongeren in **tijdstrendperspectief** geplaatst. Dit is mogelijk door de gegevens van 2008 te vergelijken met twee eerder afgenomen vergelijkbare surveys door de K.U.Leuven^{5,6,7,8}, met name in het kader van de

1 Biddle, S.J., Gorely, T., & Stensel DJ (2004). Health-enhancing physical activity and sedentary behaviour in children and adolescents. *Journal of Sports Sciences*. 22, (8), 679-701.

2 Scheerder, J., Vanreusel, B., Beunen, G.P., Claessens, A., Renson, R., Thomis, M., Vanden Eynde, B. & Lefevre, J. 2008. Lifetime adherence to sport and physical activity as a goal in physical education: in search for evidence from longitudinal data. in J. Seghers and H. Vangrunderbeek (red.) *Physical education research – What's the evidence* (pp. 29-40), Leuven, Acco.

3 Strong, W.B., Malina, R.M., Blimkie, C.J., Daniels, S.R., Dishman, R.K., Gutin, B., Hergenroeder, A.C., Must, A., Nixon, P.A, Pivarnik, J.M., Rowland, T., Trost, S., & Trudeau, F. (2005). Evidence based physical activity for school-age youth. *Journal of Pediatrics*. 146, (6), 732-737.

4 Roberts, C., Tynjälä, T., & Komkov, A. (2004). Physical activity. in C. Currie et al (red.) *Young People's Health in Context: international report from the HBSC 2001/02 survey* (pp.90-97), Copenhagen, WHO Regional Office for Europe.

5 Beunen, G. & Renson, R. (1997). P.F. Leuven 1967-1997. Leuven: K.U.Leuven/Studiecentrum voor Fysieke Ontwikkeling; 3 vol.

6 Crombez, C. (1986). Spelstimuli bij meisjes uit het basisonderwijs. Bijdrage tot de studie van de physical fitness bij Vlaamse schoolgaande meisjes. Leuven: K.U.Leuven/Instituut voor Lichamelijke Opleiding; niet-gepubliceerde licentiaatsverhandeling.

Physical Fitness-onderzoeken (PF-studie) en de Studie over de bewegingactiviteiten van de Vlaamse bevolking (SBV-studie) bij lagere schoolkinderen (6-12 jaar). Deze gegevens dateren van 1979 (meisjes) en 1989 (jongens en meisjes) en bevatten dus een unieke bron aan informatie. Deze kunnen als nulmeting gehanteerd worden om de tijdstrend in het gebruik van de (buiten)speelruimte over enkele decennia heen in kaart te brengen. Dit gedeelte van het onderzoek beperkt zich wel tot kinderen uit het lager onderwijs (6- tot 12-jarigen).

2. Steekproeftrekking

Een representatief staal van 6- tot 14-jarige jongens en meisjes werd gerekruteerd via de schoolsetting. Bij de steekproeftrekking werd rekening gehouden met de graad van verstedelijking van de gebieden waarin de scholen gelegen waren (landelijke/stedelijke ligging), met het percentage allochtone leerlingen in de school en met het onderwijstype in de eerste graad van het secundair onderwijs (A-stroom / B-stroom). In totaal werden 29 scholen, verspreid over Vlaanderen, betrokken bij het onderzoek (zie tabel 1).

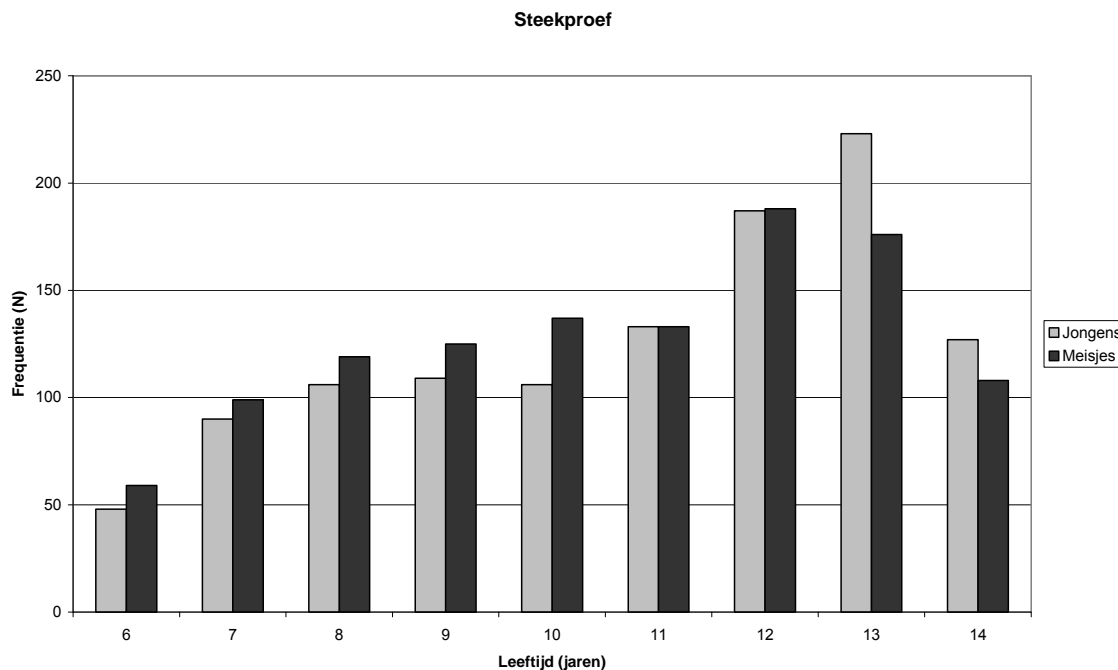
Tabel 1 - Verdeling van de 29 scholen per provincie en per graad van verstedelijking was als volgt:

Provincie / Gewest	Landelijke basisschool	Landelijke secundaire school	Stedelijke basisschool	Stedelijke secundaire school
	N	N	N	N
West-Vlaanderen	1	1	1	1
Oost-Vlaanderen	1	1	1	2
Brussel	0	0	1	2
Antwerpen	1	1	2	2
Limburg	1	1	2	2
Vlaams-Brabant	1	2	1	1
Totaal	5	6	8	10

In totaal werden er via deze scholen 3045 vragenlijsten verspreid. Het responspercentage over alle scholen heen lag op 78,2%. De uiteindelijke steekproef bestond uit 2298 vragenlijsten (75,5% van de oorspronkelijke steekproef).

7 Decroos, M. (1990). Sociaalculturele determinanten van spelstimuli bij Vlaamse schoolgaande meisjes uit het lager onderwijs. Studie over de bewegingsactiviteiten van de Vlaamse bevolking anno 1989. Leuven: K.U.Leuven/Instituut voor Lichamelijke Opleiding; niet-gepubliceerde licentiaatsverhandeling.

8 Schouteten, G. (1990). Spelstimuli bij jongens uit het lager onderwijs. Studie over de bewegingsactiviteiten van de Vlaamse bevolking anno 1989. Leuven: K.U.Leuven/Instituut voor Lichamelijke Opleiding; niet-gepubliceerde licentiaatsverhandeling

Figuur 1 – Verdeling van de steekproef volgens leeftijd (jaren) en geslacht.

De verdeling van de steekproef volgens leeftijd en geslacht is weergegeven in figuur 1. Uit deze figuur kan vastgesteld worden dat de 12- en 13-jarige kinderen wat oververtegenwoordigd zijn ten opzichte van de andere leeftijdsgroepen. Ook op het vlak van geslacht kunnen we een min of meer ongelijke verdeling opmerken bij de 13-jarige kinderen, met een overwicht van de jongens in deze leeftijdscategorie. Bijgevolg zal men bij de interpretatie van de resultaten enigszins rekening moeten houden met deze ongelijke verdeling op het vlak van leeftijd en geslacht.

3. Onderzoeksmethode

In de maanden februari/maart 2008 werd door de onderzoekers van de K.U.Leuven een vragenlijst samengesteld. Om een vergelijking met de onderzoeksgegevens uit de PF/SBV-studies mogelijk te maken, werden een aantal items uit deze vroegere vragenlijst letterlijk overgenomen. De vragenlijst werd vervolgens uitgebreid met items om een globaal beeld te krijgen van de spel-, sport- en ontspanningsactiviteiten van de Vlaamse kinderen en jongeren. Medio maart 2008 werd de vragenlijst ter goedkeuring voorgelegd aan de stuurgroep en opmerkingen vanuit de stuurgroep werden in de finale versies van de vragenlijst verwerkt.

De vragenlijst tracht volgende variabelen systematisch te bevragen:

- **Achtergrondvariabelen**
 - Persoonsgebonden kenmerken
 - Geslacht, Leeftijd, Gewichtstatus van het kind (zelfgerapporteerde Body-Mass-Index)
 - Sociaal-culturele gegevens van het gezin
 - Gezinsgrootte, woonkarakteristieken, opleidingsniveau van de ouders, geboorteland ouders, sportbeoefening ouders
- **Sport-, spel- en ontspanningsactiviteiten**
 - Bewegingsactiviteiten speeltijd op school
 - Verplaatsingswijze van en naar de school en in de vrije tijd (*)
 - Materiële spelstimuli in de woon- en leefomgeving (*)
 - Ruimtelijke situering van de speelactiviteiten (*)
 - Mate van buitenspelen (aantal dagen + tijd)
 - Deelname aan het georganiseerde verenigingsleven (*)
 - Passieve vrijetijdsbesteding

- **Psychologische aspecten**
 - Autonomie van het kind om al dan niet buiten te spelen
 - Voorkeur van het kind om al dan niet buiten te spelen
 - Stimulans van de ouders om buiten te spelen

(*) items gebaseerd op vragenlijst uit de *PF/SBV-studies*

Om de betrouwbaarheid van de antwoorden te optimaliseren werden twee versies van de vragenlijst ontwikkeld. Een versie die door de ouders van de kinderen kon worden ingevuld en een versie die door de kinderen zelf kon worden ingevuld. Beide vragenlijsten bevatten dezelfde items, maar de vraagstelling was lichtjes aangepast in functie van de respondent (ouder of kind). Binnen het onderzoeksdesign werd er voor gekozen om bij kinderen jonger dan 10 jaar de antwoorden via de ouders te verzamelen. Bij deze groep waren we dus afhankelijk van de respons van de ouders. Leerlingen van 10 jaar en ouder vulden de vragenlijst zelf in (bij voorkeur onder begeleiding van de ouders).

De finale versie van de vragenlijst werd tijdens het voorjaar 2008 (april/mei 2008) aan een representatieve groep van 6- tot en met 14-jarige jongens en meisjes via de schoolsetting overhandigd. Na enkele weken werden vragenlijsten opnieuw ingezameld en gecontroleerd op hun volledigheid. Vervolgens werden de vragenlijsten gecodeerd en bepaalde gecodeerde gegevens werden volgens zekere normen gegroepeerd, zodat welbepaalde spelstimulusvariabelen ontstonden. Om na te gaan of deze spelstimuli een samenhang vertoonden met achtergrondvariabelen zoals het geslacht, de leeftijd, de gewichtstatus van het kind en de sociaal-culturele kenmerken van het gezin, werden frequentietabellen en kruistabellen opgesteld. Aanvullend werden verschillende statische analyses zoals chi-kwadraat toets, variantieanalyses en regressieanalyses doorgevoerd.

4.Resultaten

4.1.Beschrijving van de spel-, sport- en ontspanningsactiviteiten van de Vlaamse jeugd tussen 6 en 14 jaar anno 2008

In dit eerste gedeelte wordt een **algemeen beeld** geschetst van de **spel-, sport- en ontspanningsactiviteiten van kinderen tussen 6 en 14 jaar** (lager onderwijs + 1ste graad secundair onderwijs) anno 2008. Hierbij worden de verschillende facetten van het spel- en ontspanningsleven van kinderen en jongeren belicht en wordt onderzocht in welke mate deze bewegingsactiviteiten geassocieerd zijn met persoonlijke achtergrond-determinanten zoals het geslacht, de leeftijd en de gewichtstatus van het kind.

4.1.1.Bewegingsactiviteiten tijdens de speeltijd op school

Een eerste facet heeft betrekking op de bewegingsactiviteiten op school en probeert een zeker inzicht te geven in de mate waarin kinderen een actieve invulling geven aan de speeltijden op school. Door de leerplicht brengen kinderen namelijk heel wat tijd door op school. De school is dan ook een belangrijke omgeving om sport- en spelkansen voor alle kinderen te creëren.

Uit de resultaten (tabellen 2a, 2b, 2c en 2d) kan men vaststellen dat zowel het geslacht als de leeftijd van het kind een samenhang vertoont met de invulling van de speeltijd op school. In functie van geslacht merken we bij jongens vooral een deelname aan sportactiviteiten, terwijl meisjes zich eerder met actieve spelletjes bezighouden. Daarnaast is het ook opvallend dat meisjes veel meer praten tijdens de speeltijd in vergelijking met de jongens.

In functie van leeftijd wordt zowel op het vlak van spelen als sporten tijdens de speeltijd een dalende trend vastgesteld. Dit kan mogelijk verklaard worden door het feit dat vooral basisscholen de voorbije jaren inspanningen hebben geleverd om sport- en spelmaterialen tijdens de pauzes ter beschikking te stellen van hun leerlingen⁹. In de praktijk vertaalt dit zich onder andere in de aanwezigheid van ballen

9 Moens, O., Tambuyzer, J., & Wouters E. (2007) Verslag van de indicatorenmeting voor een rook-, voedings-, en bewegingsbeleid in bedrijven en scholen in Vlaanderen en Brussel. Brussel, VIG, 209 p. (te raadplegen via www.vig.be)

op de speelplaats of speelkoffers met circusmateriaal, springtouwen, etc. Het aanbieden van sport- en spelmaterialen tijdens pauzes is in eerder onderzoek effectief gebleken om de activiteitsgraad van lagere schoolkinderen op school te verhogen¹⁰.

Tabel 2a – Praten met vriendjes tijdens de speeltijd in functie van geslacht, leeftijd en gewichtstatus van het kind

		PRATEN MET VRIENDJES			χ^2
		Zelden of nooit	Af en toe	Dikwijls	
Geslacht	Jongen (N=1129)	29,5%	39,2%	31,3%	118,203**
	Meisje (N=1144)	18,3%	28,1%	53,7%	
Leeftijd	6-8 jaar (N=525)	35,4%	45,1%	19,4%	276,314**
	9-11 jaar (N=749)	23,1%	42,3%	34,6%	
	12-14 jaar (N=1024)	18,7%	21,3%	60,1%	
Gewichtstatus	Normaal gewicht (N=1793)	22,0%	33,9%	44,1%	10,060**
	Overgewicht (N=223)	31,4%	30,9%	37,7%	

* p<0.05

** p<0.01

Tabel 2b – Rustige spelletjes spelen tijdens de speeltijd in functie van geslacht, leeftijd en gewichtstatus van het kind

		RUSTIGE SPELLETJES SPELEN			χ^2
		Zelden of nooit	Af en toe	Dikwijls	
Geslacht	Jongen (N=1129)	57,1%	31,6%	11,2%	2,482
	Meisje (N=1144)	54,3%	34,7%	11,0%	
Leeftijd	6-8 jaar (N=525)	40,0%	48,2%	11,8%	149,389**
	9-11 jaar (N=749)	51,1%	39,4%	9,5%	
	12-14 jaar (N=1024)	67,4%	20,4%	12,2%	
Gewichtstatus	Normaal gewicht (N=1793)	56,9%	32,4%	10,7%	5,730
	Overgewicht (N=223)	51,1%	33,2%	15,7%	

* p<0.05

** p<0.01

10 Verstraete, S.J., Cardon, G.M., De Clercq, D.L., & De Bourdeaudhuij, I.M. (2006) Increasing children's physical activity levels during recess periods in elementary schools: the effects of providing game equipment. *European Journal of Public Health*, 16, (4), 415-419.

Tabel 2c – Actieve spelletjes spelen tijdens de speeltijd in functie van geslacht, leeftijd en gewichtstatus van het kind

		ACTIEVE SPELLETJES SPELEN			χ^2
		Zelden of nooit	Af en toe	Dikwijls	
Geslacht	Jongen (N=1129)	42,2%	39,4%	18,3%	12,479*
	Meisje (N=1144)	37,0%	39,1%	24,0%	
Leeftijd	6-8 jaar (N=525)	24,8%	38,7%	36,6%	261,397**
	9-11 jaar (N=749)	28,0%	49,1%	22,8%	
	12-14 jaar (N=1024)	56,3%	32,0%	11,7%	
Gewichtstatus	Normaal gewicht (N=1793)	38,7%	40,2%	21,1%	0,307
	Overgewicht (N=223)	39,0%	38,6%	22,4%	

* p<0.05

** p<0.01

Tabel 2d – Sporten tijdens de speeltijd in functie van geslacht, leeftijd en gewichtstatus van het kind

		SPORTEN			χ^2
		Zelden of nooit	Af en toe	Dikwijls	
Geslacht	Jongen (N=1129)	30,6%	29,0%	40,4%	222,367**
	Meisje (N=1144)	52,6%	33,8%	13,5%	
Leeftijd	6-8 jaar (N=525)	52,0%	24,4%	23,6%	68,963**
	9-11 jaar (N=749)	35,2%	29,5%	35,2%	
	12-14 jaar (N=1024)	41,4%	36,5%	22,1%	
Gewichtstatus	Normaal gewicht (N=1793)	39,9%	32,2%	27,9%	5,051
	Overgewicht (N=223)	47,5%	29,6%	22,9%	

* p<0.05

** p<0.01

4.1.2.Mobiliteit

Het zich op een actieve manier verplaatsen van plaats A naar plaats B is een voorname bron van fysieke activiteit dat in het dagdagelijkse leefpatroon van het kind en de jongere ingebouwd kan worden. Daarom werden in de vragenlijst vier verplaatsingsmogelijkheden opgesomd (te voet, per fiets, gebracht met de auto, per bus/tram/trein) en werd aan de betrokken leerlingen gevraagd aan te duiden op hoeveel dagen per week men zich op een welbepaald manier verplaatste in functie van schoolverplaatsing en in functie van verplaatsing in de vrije tijd. Op basis van deze informatie kan inzicht verkregen worden in de wijze waarop kinderen zich overwegend verplaatsen.

Uit de resultaten blijkt dat leeftijd de voornaamste determinant is voor het zich op actieve wijze verplaatsen, zowel in functie van de verplaatsing naar school als tijdens de vrije tijd. In het bijzonder kunnen we een frequenter gebruik van de fiets opmerken bij de oudere leeftijdsgroepen. Dit is een logisch resultaat, aangezien zelfstandige of autonome mobiliteit pas mogelijk is voor kinderen van een bepaalde leeftijd en dit na een periode van begeleide mobiliteit. Daarnaast blijkt uit eerder onderzoek dat de bezorgdheid van ouders betreffende de verkeersveiligheid één van de voornaamste determinanten is om het kind al dan niet op een actieve manier naar school te laten gaan¹¹.

11 Kerr, J., Rosenberg, D., Sallis, J.F., Saelens, B.E., Frank, L.D., & Conway T.L (2006) Active commuting to school: associations with environment and parental concerns. *Medicine & Science in Sports & Exercise*. 38, (4), 787-794.

Tabel 3a - Verplaatsingswijze van en naar de school in functie van geslacht, leeftijd en gewichtstatus van het kind

		Verplaatsing naar school (overwegend)				χ^2
		Auto	Bus/Tram	Te voet	Per fiets	
Geslacht	Jongen (N=1103)	31,3%	16,0%	14,1%	31,3%	3,637
	Meisje (N=1128)	33,5%	14,8%	15,8%	35,9%	
Leeftijd	6-8 jaar (N=509)	54,4%	6,7%	18,3%	20,6%	408,804**
	9-11 jaar (N=730)	38,6%	6,3%	19,7%	35,3%	
	12-14 jaar (N=1015)	16,6%	26,7%	9,8%	47,0%	
Gewichtstatus	Normaal gewicht (N=1768)	31,8%	14,0%	15,0%	39,2%	16,226**
	Overgewicht (N=213)	30,5%	23,9%	15,0%	30,5%	

* p<0.05

** p<0.01

Tabel 3b - Verplaatsingswijze in de vrije tijd in functie van geslacht, leeftijd en gewichtstatus van het kind

		Verplaatsing vrije tijd (overwegend)				χ^2
		Auto	Bus/Tram	Te voet	Per fiets	
Geslacht	Jongen (N=1002)	52,7%	4,7%	11,6%	31,0%	5,050
	Meisje (N=1003)	54,1%	2,9%	12,7%	30,3%	
Leeftijd	6-8 jaar (N=456)	71,1%	0,9%	8,8%	19,3%	16,226**
	9-11 jaar (N=656)	61,3%	2,3%	12,8%	23,6%	
	12-14 jaar (N=912)	38,3%	6,6%	13,3%	41,9%	
Gewichtstatus	Normaal gewicht (N=1620)	53,5%	3,6%	10,7%	32,1%	27,699**
	Overgewicht (N=177)	46,9%	5,1%	23,7%	24,3%	

* p<0.05

** p<0.01

4.1.3. Spel- en bewegingsstimuli in de woonomgeving

Naast de invloed van de ouders en de peers¹², wordt het speelgedrag van kinderen ook beïnvloed door factoren in de woon- en leefomgeving. In de onmiddellijke woon- en leefomgeving van het kind kunnen verschillende spel- en bewegingstimulusvariabelen worden onderscheiden. In dit onderzoek besteden we aandacht aan zowel de actieve als passieve invulling van de vrije tijd.

4.1.3.1. Ruimtelijk kader

Een eerste rubriek heeft betrekking op de ruimtelijke context van het speelgedrag, waarbij het de bedoeling is een idee te krijgen van de speelruimten waarover het kind beschikt en de mate waarin het gebruik maakt van die beschikbare speelplaatsen. We hebben het hier kortom over de ruimtelijke speldiversiteit bij kinderen. In de vragenlijst werd een opsomming gegeven van 7 mogelijke speelruimten waarbij men telkens moest aanduiden of men er 'zelden of nooit', 'af en toe' of 'dikwijls' speelt. Aanvullend werd er in termen van voorkeur ook gepeild naar de favoriete (buiten)speelruimte.

12 gelijken, zoals leeftijdgenoten

Uit de resultaten kan men vaststellen dat de tuin (dicht bij huis dus) zowel de meest geliefde (tabel 4) als ook effectief de meest gebruikte speelruimte is (tabel 5c), ongeacht het geslacht, de leeftijd en de gewichtstatus van het kind.

Tabel 4 – Voorkeur van (buiten)speelruimte in functie van geslacht, leeftijd en gewichtstatus

	Tuin	Straat	Bos	Speelplein	Andere	χ^2
Geslacht						41,552**
Jongen (N=1079)	43,3%	17,7%	14,9%	11,2%	12,9%	
Meisje (N=1110)	53,7%	14,0%	8,5%	13,4%	10,5%	
Leeftijd						118,223**
6-8 jaar (N=507)	56,4%	9,3%	7,3%	18,1%	8,9%	
9-11 jaar (N=725)	54,6%	12,4%	11,4%	12,0%	9,5%	
12-14 jaar (N=980)	39,7%	22,0%	14,0%	9,5%	14,8%	
Gewichtstatus						4,134
Normaal gewicht (N=1732)	49,2%	15,8%	12,1%	10,7%	12,2%	
Overgewicht (N=212)	46,7%	16,5%	11,3%	15,1%	10,4%	

* p<0.05

** p<0.01

Zowel in termen van voorkeur als in termen van gebruik, kunnen we een verschuiving opmerken in de richting van de 'publieke ruimte' als speelruimte bij de jongens (*bos/weide*) en de oudere leeftijdsgroepen (*straat/woonbuurt/plein*) (tabel 4, tabel 5e en 5g). De *speelkamer* (tabel 5a) en de *speeltuin* (tabel 5f) blijken speelruimten te zijn die frequenter door de jongere leeftijdsgroepen worden gebruikt. De gewichtstatus van het kind vertoonde een samenhang met de frequentie van spelen *bij vriendjes thuis*, in de *tuin* en in het *bos/weide* (tabellen 5c, 5d en 5f).

Tabel 5a – Gebruik van speelkamer als speelruimte in functie van geslacht, leeftijd en gewichtstatus van het kind

SPEELKAMER	Zelden of nooit	Af en toe	Dikwijls	χ^2
Geslacht				4,893
Jongen (N=1105)	29,2%	35,4%	35,4%	
Meisje (N=1127)	31,9%	37,0%	31,1%	
Leeftijd				177,05**
6-8 jaar (N=518)	20,1%	33,2%	46,7%	
9-11 jaar (N=736)	20,8%	40,2%	39,0%	
12-14 jaar (N=1002)	43,6%	34,5%	21,9%	
Gewichtstatus				1,329
Normaal gewicht (N=1770)	30,5%	36,3%	33,3%	
Overgewicht (N=216)	34,3%	34,7%	31,0%	

* p<0.05

** p<0.01

Tabel 5b – Gebruik van terras als speelruimte in functie van geslacht, leeftijd en gewichtstatus van het kind

TERRAS		Zelden of nooit	Af en toe	Dikwijls	χ^2
Geslacht	Jongen (<i>N</i> =1097)	37,4%	36,5%	26,2%	9,070*
	Meisje (<i>N</i> =1024)	31,3%	39,7%	29,0%	
Leeftijd	6-8 jaar (<i>N</i> =512)	22,5%	35,2%	42,4%	134,482**
	9-11 jaar (<i>N</i> =735)	29,7%	39,2%	31,2%	
	12-14 jaar (<i>N</i> =998)	43,6%	39,1%	17,3%	
Gewichtstatus	Normaal gewicht (<i>N</i> =1766)	33,4%	38,7%	27,9%	4,613
	Overgewicht (<i>N</i> =214)	40,7%	33,6%	25,7%	

* $p < 0.05$

** $p < 0.01$

Tabel 5c – Gebruik van koer/tuin als speelruimte in functie van geslacht, leeftijd en gewichtstatus van het kind

KOER/TUIN		Zelden of nooit	Af en toe	Dikwijls	χ^2
Geslacht	Jongen (<i>N</i> =1112)	14,9%	28,6%	56,5%	1,010
	Meisje (<i>N</i> =1132)	14,1%	27,3%	58,6%	
Leeftijd	6-8 jaar (<i>N</i> =518)	7,1%	18,3%	74,5%	160,859**
	9-11 jaar (<i>N</i> =739)	11,2%	24,4%	64,4%	
	12-14 jaar (<i>N</i> =1011)	20,8%	35,7%	43,5%	
Gewichtstatus	Normaal gewicht (<i>N</i> =1775)	13,7%	27,7%	58,6%	8,510*
	Overgewicht (<i>N</i> =218)	20,6%	28,4%	50,9%	

* $p < 0.05$

** $p < 0.01$

Tabel 5d – Bij vriendjes thuis spelen in functie van geslacht, leeftijd en gewichtstatus van het kind

BIJ VRIENDJES THUIS		Zelden of nooit	Af en toe	Dikwijls	χ^2
Geslacht	Jongen (<i>N</i> =1119)	16,0%	58,4%	25,6%	0,862
	Meisje (<i>N</i> =1137)	15,5%	60,3%	24,2%	
Leeftijd	6-8 jaar (<i>N</i> =523)	12,4%	67,9%	19,7%	31,484**
	9-11 jaar (<i>N</i> =743)	14,1%	61,2%	24,6%	
	12-14 jaar (<i>N</i> =1014)	18,8%	53,7%	27,4%	
Gewichtstatus	Normaal gewicht (<i>N</i> =1782)	14,0%	60,4%	25,6%	28,807**
	Overgewicht (<i>N</i> =220)	27,7%	48,6%	23,6%	

* $p < 0.05$

** $p < 0.01$

Tabel 5e – Gebruik van straat/woonbuurt/plein als speelruimte in functie van geslacht, leeftijd en gewichtstatus van het kind

STRAAT/WOONBUURT/PLEIN		Zelden of nooit	Af en toe	Dikwijls	χ^2
Geslacht	Jongen (<i>N</i> =1116)	34,1%	35,8%	30,1%	36,521**
	Meisje (<i>N</i> =1138)	45,3%	33,7%	21,1%	
Leeftijd	6-8 jaar (<i>N</i> =522)	48,1%	32,6%	19,3%	30,723**
	9-11 jaar (<i>N</i> =743)	38,8%	36,9%	24,4%	
	12-14 jaar (<i>N</i> =1013)	36,0%	34,0%	30,0%	
Gewichtstatus	Normaal gewicht (<i>N</i> =1780)	39,6%	35,2%	25,2%	4,556
	Overgewicht (<i>N</i> =220)	33,2%	35,9%	30,9%	

* $p < 0.05$

** $p < 0.01$

Tabel 5f – Gebruik van een (publieke) speeltuin als speelruimte in functie van geslacht, leeftijd en gewichtstatus van het kind

SPEELTUIN		Zelden of nooit	Af en toe	Dikwijls	χ^2
Geslacht	Jongen (<i>N</i> =1119)	44,5%	46,3%	9,2%	0,295
	Meisje (<i>N</i> =1137)	45,6%	45,6%	8,8%	
Leeftijd	6-8 jaar (<i>N</i> =524)	21,0%	64,1%	14,9%	310,337**
	9-11 jaar (<i>N</i> =742)	36,0%	54,6%	9,4%	
	12-14 jaar (<i>N</i> =1014)	64,8%	29,8%	5,4%	
Gewichtstatus	Normaal gewicht (<i>N</i> =1780)	46,5%	45,1%	8,4%	5,518
	Overgewicht (<i>N</i> =221)	44,8%	42,1%	13,1%	

* $p < 0.05$

** $p < 0.01$

Tabel 5g – Gebruik van bos/weide als speelruimte in functie van geslacht, leeftijd en gewichtstatus van het kind

BOS/WEIDE		Zelden of nooit	Af en toe	Dikwijls	χ^2
Geslacht	Jongen (<i>N</i> =1119)	41,9%	41,9%	16,2%	30,127**
	Meisje (<i>N</i> =1133)	52,4%	37,1%	10,5%	
Leeftijd	6-8 jaar (<i>N</i> =521)	45,1%	41,7%	13,2%	2,583
	9-11 jaar (<i>N</i> =741)	48,9%	38,7%	12,4%	
	12-14 jaar (<i>N</i> =1014)	47,2%	38,8%	14,0%	
Gewichtstatus	Normaal gewicht (<i>N</i> =1779)	45,4%	40,8%	13,8%	9,377**
	Overgewicht (<i>N</i> =221)	55,7%	30,8%	13,6%	

* $p < 0.05$

** $p < 0.01$

4.1.3.2. Globale ruimtelijke speldiversiteit

Op basis van het gebruik van de speelruimten in de onmiddellijke woonomgeving (zie 1.3.1.), kan een score voor de globale ruimtelijke speldiversiteit als volgt berekend worden: als er een kruisje stond bij

het begrip 'zelden of nooit' kreeg men score 1 voor die bepaalde speelruimte; stond er een kruisje bij het begrip 'af en toe', kreeg deze plaats een score 2; had men een kruisje geplaatst bij de intensiteit 'dikwijls', behaalde men score 3. Zo werd een totaalscore verkregen, gelijk aan de som van de 7 mogelijke speelruimten¹³ (totaalscore met minimum 7 en maximum 21). Deze totaalscore werd vervolgens opgesplitst in 5 categorieën gaande van 'zeer kleine' ruimtelijke speldiversiteit (totaalscore 7-9) t/m 'zeer grote' ruimtelijke speldiversiteit (totaalscore 19-21).

Met betrekking tot de globale ruimtelijke speldiversiteit (tabellen 6a t/m 6c) valt dadelijk op dat het overgrote deel van de kinderen en jongeren een 'gemiddelde' ruimtelijke speldiversiteit bezitten. De globale ruimtelijke speldiversiteit vertoont wel een significante samenhang met zowel geslacht, leeftijd als gewichtstatus van het kind. Samengevat kan men stellen dat de meisjes, de oudere leeftijdsgroep en de kinderen met overgewicht over een beperktere ruimtelijke speldiversiteit lijken te beschikken.

Tabel 6a – Verdeling van de proefgroep naar geslacht voor hun globale ruimtelijke speldiversiteit

	Jongen	Meisje	χ^2
<i>Globale ruimtelijke speldiversiteit</i>	<i>N=1066</i>	<i>N=1103</i>	
zeer kleine ruimtelijke speldiversiteit (7-9)	5,0%	7,8%	11,180*
eerder ruimtelijke speldiversiteit (10-12)	25,3%	26,6%	
gemiddelde ruimtelijke speldiversiteit (13-15)	44,1%	43,7%	
eerder grote ruimtelijke speldiversiteit (16-18)	21,3%	18,9%	
zeer grote ruimtelijke speldiversiteit (19-21)	4,3%	3,0%	

* p<0.05

** p<0.01

Tabel 6b – Verdeling van de proefgroep naar leeftijd voor hun globale ruimtelijke speldiversiteit

	6-8 jaar	9-11 jaar	12-14 jaar	χ^2
<i>Globale ruimtelijke speldiversiteit</i>	<i>N=499</i>	<i>N=717</i>	<i>N=977</i>	
zeer kleine ruimtelijke speldiversiteit (7-9)	2,4%	3,8%	10,5%	162,856**
eerder kleine ruimtelijke speldiversiteit (10-12)	14,8%	23,6%	33,4%	
gemiddelde ruimtelijke speldiversiteit (13-15)	48,7%	43,8%	41,7%	
eerder grote ruimtelijke speldiversiteit (16-18)	29,3%	24,0%	12,4%	
zeer grote ruimtelijke speldiversiteit (19-21)	4,8%	4,9%	2,0%	

* p<0.05

** p<0.01

Tabel 6c – Verdeling van de proefgroep naar gewichtstatus voor hun globale ruimtelijke speldiversiteit

	Normaal gewicht	Overgewicht	χ^2
<i>Globale ruimtelijke speldiversiteit</i>	<i>N = 1732</i>	<i>N = 206</i>	
zeer kleine ruimtelijke speldiversiteit (7-9)	5,8%	9,2%	10,221*
eerder kleine ruimtelijke speldiversiteit (10-12)	25,5%	29,6%	
gemiddelde ruimtelijke speldiversiteit (13-15)	45,3%	38,3%	
eerder grote ruimtelijke speldiversiteit (16-18)	19,9%	17,0%	
zeer grote ruimtelijke speldiversiteit (19-21)	3,5%	5,8%	

* p<0.05

** p<0.01

De beperktere globale ruimtelijke speldiversiteit voor de oudere leeftijdsgroep (tabel 6b) is op het eerste gezicht merkwaardig, aangezien dit zou betekenen dat de kinderen bij het ouder worden een minder ruime bewegingsvrijheid bezitten. In een verklaring hierop zou men kunnen stellen dat de jongere kinderen meer op ontdekking gaan dan de ouderen en zodoende een veelheid aan terreinen willen verkennen. De ouderen hebben deze ontdekkingstocht al achter de rug en kennen dus al hun voorkeursplaatsen. Misschien kan hier aanvullend ook de concurrentie met het huiswerk of andere

¹³ speelkamer, terras, tuin, bij vriendjes thuis, straat, speeltuin, bos/weide

ontspanningsactiviteiten aangehaald worden, waardoor de beschikbare tijd om te spelen bij de ouders beperkter is.

4.1.3.3. (T)huisgebonden en publieke ruimtelijke speldiversiteit

De globale ruimtelijke speldiversiteit kan verder opgesplitst worden in functie van het spelen in het privé-domein of in de publieke ruimte. In het bijzonder kan een afzonderlijke som gemaakt worden van het gebruik van de (t)huisgebonden speelruimten (speelkamer, terras, tuin) en deze in de publieke ruimte (straat, speeltuin en bos/weide). Zodoende krijgen we een totaalscore met betrekking tot de (t)huisgebonden en publieke ruimtelijke speldiversiteit (totaalscore met minimum 3 en maximum 9), die vervolgens elk kunnen ingedeeld worden in drie ruimtelijke speldiversiteitscategorieën (kleine, gemiddelde en grote ruimtelijke speldiversiteit). Het resultaat van deze indeling in functie van geslacht, leeftijd en gewichtstatus is weergegeven in tabellen 7a t/m 7c.

In functie van geslacht kunnen we een grotere ruimtelijke speldiversiteit in de publieke ruimte opmerken bij de jongens. De jongens blijken dus meer gebruik te maken van de publieke speelruimte om buiten te spelen in vergelijking met de meisjes (tabel 7a). Eenzelfde redenering kunnen we maken in functie van leeftijd, waarbij zowel de ruimtelijke speldiversiteit in het privé-domein als in publieke ruimte kleiner wordt met toenemende leeftijd (tabel 7b). In functie van de gewichtstatus van het kind, zien we een kleinere ruimtelijke speldiversiteit in het privé-domein voor kinderen met overgewicht, maar kunnen we geen samenhang vaststellen voor wat betreft het buitenspelen in de publieke ruimte (tabel 7c).

Tabel 7a – Verdeling van de proefgroep naar geslacht voor hun private en publieke ruimtelijke speldiversiteit

	Jongen	Meisje	χ^2
<i>(T)huisgebonden ruimtelijke speldiversiteit</i>	<i>N=1076</i>	<i>N=1109</i>	
kleine ruimtelijke speldiversiteit (3-4)	14,1%	14,5%	1,235
gemiddelde ruimtelijke speldiversiteit (5-6)	37,1%	34,8%	
grote ruimtelijke speldiversiteit (7-9)	48,8%	50,7%	
<i>Publieke ruimtelijke speldiversiteit</i>	<i>N=1111</i>	<i>N=1131</i>	
kleine ruimtelijke speldiversiteit (3-4)	28,4%	39,7%	40,443**
gemiddelde ruimtelijke speldiversiteit (5-6)	50,5%	46,7%	
grote ruimtelijke speldiversiteit (7-9)	21,1%	13,6%	

* p<0.05

** p<0.01

Tabel 7b – Verdeling van de proefgroep naar leeftijd voor hun private en publieke ruimtelijke speldiversiteit

	6-8 jaar	9-11 jaar	12-14 jaar	χ^2
<i>(T)huisgebonden ruimtelijke speldiversiteit</i>	<i>N=502</i>	<i>N=723</i>	<i>N=984</i>	
kleine ruimtelijke speldiversiteit (3-4)	5,0%	9,8%	22,6%	240,677**
gemiddelde ruimtelijke speldiversiteit (5-6)	25,3%	31,0%	44,8%	
grote ruimtelijke speldiversiteit (7-9)	69,7%	59,2%	32,6%	
<i>Publieke ruimtelijke speldiversiteit</i>	<i>N=519</i>	<i>N=737</i>	<i>N=1010</i>	
kleine ruimtelijke speldiversiteit (3-4)	28,3%	31,5%	39,0%	21,239**
gemiddelde ruimtelijke speldiversiteit (5-6)	53,8%	50,1%	45,0%	
grote ruimtelijke speldiversiteit (7-9)	17,9%	18,5%	16,0%	

* p<0.05

** p<0.01

Tabel 7c – Verdeling van de proefgroep naar gewichtstatus voor hun private en publieke ruimtelijke speldiversiteit

	Normaal gewicht	Overgewicht	χ^2
<i>(T)huisgebonden ruimtelijke speldiversiteit</i>	<i>N=1743</i>	<i>N=208</i>	
kleine ruimtelijke speldiversiteit (3-4)	13,7%	18,3%	7,288*
gemiddelde ruimtelijke speldiversiteit (5-6)	35,0%	39,9%	
grote ruimtelijke speldiversiteit (7-9)	51,3%	41,8%	
<i>Publieke ruimtelijke speldiversiteit</i>	<i>N=1771</i>	<i>N=220</i>	
kleine ruimtelijke speldiversiteit (3-4)	33,6%	35,5%	3,892
gemiddelde ruimtelijke speldiversiteit (5-6)	49,4%	43,2%	
grote ruimtelijke speldiversiteit (7-9)	17,0%	21,4%	

* p<0.05

** p<0.01

4.1.3.4. Materiële spelvoorzieningen

Een volgende rubriek binnen de spel- en bewegingsstimuli in de woonomgeving heeft betrekking op het bezit van materiële speeltuigen. Langs deze weg probeert men inzicht te krijgen in de materiële (speel)tuigen waarover de kinderen tijdens hun spel- en bewegingsactiviteiten kunnen beschikken.

Deze materiële spelvoorzieningen werden in de schriftelijke vragenlijst bevraagd via de opsomming van 20 speeltuigen¹⁴ waarbij men moest aanduiden of men al dan niet over die speeltuigen kon beschikken. De selectie van speeltuigen is gebaseerd op de beschikbare lijst [aangeduid met (*)] vanuit de PF/SBV-studies aangevuld met enkele meer hedendaagse speeltuigen (bvb. skeelers, trampoline). De opgesomde speeltuigen worden vooral gebruikt tijdens de ontwikkelingsfase van kinderen en jongeren en vergt het gebruik van grootmotorische vaardigheden (uitgezonderd het item muziekinstrument).

Vervolgens werd een globale score voor materiële spelvoorzieningen berekend door de som van de scores op de individuele items betreffende het bezit van speeltuigen (in het bezit = score 2; niet in het bezit = score 1). Zodoende varieerde de totaalscore voor materiële spelstimuli tussen score 20 (kind bezit geen enkel speeltuig) en score 40 (kind bezit alle speeltuigen). Deze totaalscore werd vervolgens opgesplitst in 5 categorieën, gaande van 'zeer weinig' materiële spelstimuli (totaalscore < 23) tot 'zeer veel' materiële spelstimuli (totaalscore > 36)

Uit de resultaten (tabellen 8a t/m 8c) kan men vaststellen dat het de hoogste percentages zich min of meer gelijk verdelen over twee scorecategorieën, namelijk de scorecategorieën met een 'gemiddelde' materiële spelstimuli en deze met 'eerder veel' materiële spelstimuli. Toch kan een samenhang met geslacht, leeftijd en gewichtstatus van het kind opgemerkt worden. In het bijzonder lijken de meisjes, de oudere leeftijdsgroepen en de kinderen met overgewicht over een groter aantal speeltuigen te kunnen beschikken.

Tabel 8a – Materiële spelvoorzieningen in functie van geslacht

	Jongen	Meisje	χ^2
<i>Materiële spelstimuli</i>	<i>N=1129</i>	<i>N=1144</i>	
zeer weinig (<23)	6,6%	3,3%	33,624**
eerder weinig (23-26)	25,5%	19,7%	
gemiddelde (27-30)	36,7%	38,8%	
eerder veel (31-36)	28,8%	36,5%	
zeer veel (>36)	2,5%	1,7%	

* p<0.05

** p<0.01

¹⁴ Fiets (*), Rolschaatsen (*), Skeelers, Go-kart (*), Skate-board (*), Step (*), Springtouw (*), Slede (*), Badmintonraket (*), Tennisraket (*), Schommel of klimrek (*), Zandbak (*), Plonsbad of zwembad (*), Muziekinstrument (*), Jokari (*), IJsschaatsen (*), Circusmateriaal, Trampoline, Basketbalring, Voetbal/doel)

Tabel 8b – Materiële spelvoorzieningen in functie van leeftijd

	6-8 jaar	9-11 jaar	12-14 jaar	χ^2
<i>Materiële spelstimuli</i>	<i>N=525</i>	<i>N=749</i>	<i>N=1024</i>	
zeer weinig (<23)	2,7%	3,9%	6,9%	51,215**
eerder weinig (23-26)	23,4%	18,7%	25,2%	
gemiddelde (27-30)	43,8%	35,1%	36,5%	
eerder veel (31-36)	28,6%	40,1%	29,0%	
zeer veel (>36)	1,5%	2,3%	2,3%	

* p<0.05

** p<0.01

Tabel 8c – Materiële spelvoorzieningen in functie van gewichtstatus van het kind

	Normaal gewicht	Overgewicht	χ^2
<i>Materiële spelstimuli</i>	<i>N =1793</i>	<i>N =223</i>	
zeer weinig (<23)	3,6%	12,1%	49,266**
eerder weinig (23-26)	20,5%	28,7%	
gemiddelde (27-30)	38,7%	35,4%	
eerder veel (31-36)	35,3%	21,5%	
zeer veel (>36)	1,9%	2,2%	

* p<0.05

** p<0.01

4.1.3.5. Bezit multimedia- en communicatietoestellen

Naast het bezit van de materiële spelvoorzieningen, dat kinderen en jongeren kunnen aanzetten tot een actieve invulling van de vrije tijd, is het ook van belang om het bezit van multimedia- en communicatietoestellen in kaart te brengen. Uit internationaal onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat het bezit van een TV-toestel op de eigen slaapkamer een sterkere predictor is voor overgewicht bij kinderen dan het totaal aantal uren TV-kijken¹⁵. Daarom werd via de vragenlijst gepeild naar het bezit van radio/cd-speler, TV en (spel)computer op de eigen slaapkamer.

Uit de resultaten kan men inderdaad vaststellen dat de gewichtstatus van het kind significant geassocieerd is met het bezit van een TV-toestel op de slaapkamer (tabel 9c). Daarnaast kan men vaststellen dat het bezit van dergelijke toestellen groter is bij de jongens (uitgezonderd Radio/Cd) (tabel 9a) en ook significant toeneemt naarmate de kinderen ouder worden (tabel 9b).

Tabel 9a – Bezit multimedia- en communicatietoestellen op de eigen slaapkamer in functie van geslacht

	Jongen	Meisje	χ^2
Radio/Cd-speler (% Ja)	<i>N=1127</i> 65,0%	<i>N=1141</i> 76,2%	34,374**
TV-toestel (% Ja)	<i>N=1124</i> 35,5%	<i>N=1141</i> 23,3%	40,537**
Computer (% Ja)	<i>N=1126</i> 31,4%	<i>N=1140</i> 24,2%	14,745**
Spelcomputer (% Ja)	<i>N=1126</i> 43,9%	<i>N=1141</i> 32,2%	32,976**

* p<0.05

** p<0.01

Tabel 9b – Bezit multimedia- en communicatietoestellen op de eigen slaapkamer in functie van leeftijd

¹⁵ Adachi-Mejia, A.M., Longacre, M.R., Gibson, J.J., Beach, M.L., Titus-Ernstoff, L.T., & Dalton, M.A. (2007) Children with a TV in their bedroom at higher risk for being overweight. *International Journal of Obesity (London)*, 31(4):644–651.

	6-8 jaar	9-11 jaar	12-14 jaar	χ^2
Radio/Cd-speler (% Ja)	N=521 44,9%	N=748 71,5%	N=1023 83,5%	248,682**
TV-toestel (% Ja)	N=519 16,4%	N=747 23,8%	N=1023 40,4%	112,586**
Computer (% Ja)	N=519 12,3%	N=748 22,9%	N=1023 39,5%	140,298**
Spelcomputer (% Ja)	N=520 17,1%	N=748 41,7%	N=1023 46,1%	129,253**

* p<0.05

** p<0.01

Tabel 9c – Bezit multimedia- en communicatietoestellen op de eigen slaapkamer in functie van gewichtstatus van het kind

	Normaal gewicht	Overgewicht	χ^2
Radio/Cd-speler (% Ja)	N=1789 72,7%	N=223 65,9%	4,469*
TV-toestel (% Ja)	N=1787 28,1%	N=222 37,8%	8,966**
Computer (% Ja)	N=1788 27,7%	N=223 32,0%	1,754
Spelcomputer (% Ja)	N=1789 38,6%	N=222 40,1%	0,193

* p<0.05

** p<0.01

4.1.3.6. Mate van buitenspelen (aantal dagen en uren per week)

Naast de kwalitatieve aspecten betreffende het (buiten)spelgedrag van kinderen, wensten wij het buitenspelen in voorliggend onderzoek ook op een kwantitatieve manier te benaderen. Door middel van retrospectieve tijdsregistratie werd voor iedere dag van de week nagegaan of men al dan niet heeft buiten gespeeld en hoe lang men heeft buiten gespeeld. Deze registratie werd zowel uitgevoerd voor een vakantieweek (i.c. 2de week van de paasvakantie) als een schoolweek (i.c. voorbije schoolweek).

Vooreerst is het opvallend, doch logisch, dat kinderen tijdens een vakantieweek gemiddeld gezien ongeveer twee keer zo veel tijd spenderen aan het buitenspelen in vergelijking met een schoolweek (*gemiddeld aantal uren tijdens vakantieweek = 17,46 uren/week; gemiddeld aantal uren tijdens schoolweek = 8,38 uren/week; gepaarde t-toets p<0.01*).

Op basis van de uitgevoerde variantieanalyses (ANOVA) kan men algemeen besluiten dat de mate van buitenspelen in belangrijke mate bepaald lijkt te worden door het geslacht van het kind. In het bijzonder spenderen de jongens meer tijd aan buitenspelen, en dit zowel op het vlak van het gemiddeld aantal dagen (tabel 9a) als op het vlak van de gemiddelde tijdsbesteding in uren per week (tabel 9b). Daarnaast kunnen we ook vaststellen dat de jongste leeftijdsgroep gemiddeld meer dagen per week gaat buitenspelen (tabel 10a en 10c). Dit patroon is echter niet zichtbaar op het vlak van het gemiddeld aantal uren buitenspelen per week (tabel 10b en 10d).

In tegenstelling tot wat men zou verwachten, worden geen significante verschillen vastgesteld in de mate van buitenspelen tussen de groep kinderen met een normaal gewicht ten opzichte van de groep met overgewicht. Kinderen met overgewicht lijken m.a.w. niet minder buiten te spelen dan kinderen met een gezond lichaamsgewicht. Uiteraard moet hierbij opgemerkt worden dat men in voorliggend onderzoek geen zicht heeft op de kwaliteit en intensiteit van het buitenspelen.

Tabel 10a – Gemiddeld aantal buitenspeeldagen tijdens een vakantieweek in functie van geslacht, leeftijd en gewichtstatus van het kind

<i>Vakantieweek (paasvakantie)</i>		Aantal dagen/week Gemiddelde (SD)	F-waarde
Geslacht	Jongen (N=981)	5,19 (2,14)	27,027**
	Meisje (N=1003)	4,67 (2,28)	
Leeftijd	6-8 jaar (N=437)	5,43 (2,03) ^{a,b}	16,939**
	9-11 jaar (N=668)	4,94 (2,15)	
	12-14 jaar (N=900)	4,68 (2,34)	
Gewichtstatus	Normaal gewicht (N=1586)	4,94 (2,21)	0,140
	Overgewicht (N=198)	4,88 (2,27)	

* p<0.05

** p<0.01

^a significant verschillend van '9-11 jaar' (post-hoc test)

^b significant verschillend van '12-14 jaar' (post-hoc test)

Tabel 10b – Gemiddeld aantal uren buitenspelen tijdens een vakantieweek in functie van geslacht, leeftijd en gewichtstatus van het kind

<i>Vakantieweek (paasvakantie)</i>		Aantal uren/week Gemiddelde (SD)	F-waarde
Geslacht	Jongen (N=905)	17,92 (14,72)	13,36**
	Meisje (N=896)	15,48 (13,57)	
Leeftijd	6-8 jaar (N=324)	17,26 (12,38)	0,64
	9-11 jaar (N=560)	16,24 (14,29)	
	12-14 jaar (N=747)	16,73 (14,92)	
Gewichtstatus	Normaal gewicht (N=1457)	16,72 (14,10)	0,606
	Overgewicht (N=174)	15,83 (15,07)	

* p<0.05

** p<0.01

Tabel 10c – Gemiddeld aantal buitenspeeldagen tijdens een schoolweek in functie van geslacht, leeftijd en gewichtstatus van het kind

<i>Schoolweek</i>		Aantal dagen/week Gemiddelde (SD)	F-waarde
Geslacht	Jongen (N=920)	4,41 (2,32)	9,887**
	Meisje (N=963)	4,07 (2,30)	
Leeftijd	6-8 jaar (N=415)	4,87 (1,98) ^{a,b}	41,296**
	9-11 jaar (N=626)	4,51 (2,29) ^b	
	12-14 jaar (N=862)	3,74 (2,38)	
Gewichtstatus	Normaal gewicht (N=1508)	4,26 (2,30)	0,647
	Overgewicht (N=192)	4,11 (2,36)	

* p<0.05

** p<0.01

^a significant verschillend van '9-11 jaar' (post-hoc test)

^b significant verschillend van '12-14 jaar' (post-hoc test)

Tabel 10d – Gemiddeld aantal uren buitenspelen tijdens een schoolweek in functie van geslacht, leeftijd en gewichtstatus van het kind

<i>Schoolweek</i>	Aantal uren/week Gemiddelde (SD)	F-waarde
Geslacht		
Jongens (<i>N</i> =745)	8,65 (6,93)	7,266**
Meisjes (<i>N</i> =786)	7,74 (6,37)	
Leeftijd		
6-8 jaar (<i>N</i> =386)	7,84 (5,43)	0,879
9-11 jaar (<i>N</i> =524)	8,20 (6,53)	
12-14 jaar (<i>N</i> =633)	8,41 (7,44)	
Gewichtstatus		
Normaal gewicht (<i>N</i> =1225)	8,10 (6,37)	1,410
Overgewicht (<i>N</i> =153)	8,76 (7,73)	

* $p < 0.05$

** $p < 0.01$

^a significant verschillend van '9-11 jaar' (post-hoc test)

^b significant verschillend van '12-14 jaar' (post-hoc test)

4.1.3.7. Passieve vrijetijdsbesteding

Naast een fysiek actieve invulling van de vrije tijd, heeft elk kind ook de mogelijkheid om zijn/haar vrije tijd op een passieve manier in te vullen door middel van schermgebaseerde activiteiten zoals TV kijken en computeren. Recente studies tonen aan dat dit mediagebruik bij jongeren de laatste decennia is toegenomen. Binnen de zogenaamde 'vervangingshypothese' wordt gesteld dat dit toenemend gebruik van multimedia nadelig is van de hoeveelheid lichaamsbeweging. Daarom wordt overmatig TV kijken en/of computergebruik bij kinderen en jongeren vaak beschouwd als dé oorzaak voor een inactieve levensstijl dat leidt tot overgewicht. Toch wordt deze hypothese in de recente wetenschappelijke literatuur niet steeds bekrachtigd¹⁶ en wordt onderbouwd vanuit de zwakke samenhang die kan worden vastgesteld tussen fysieke activiteit enerzijds en schermgebaseerd mediagebruik anderzijds. In de literatuur wordt daarom voorgesteld om niet zozeer de totale hoeveelheid mediagebruik in kaart te brengen, maar eerder na te gaan op welk tijdstip van de dag kinderen en jongeren passief zijn. Daarom werd in dit onderzoek aan de kinderen en jongeren de vraag gesteld in welke mate zij hun vrije tijd invullen met passieve ontspanningsactiviteiten als men niet aan het buitenspelen is.

Uit de resultaten (tabellen 11a t/m 11d) kan men vaststellen dat het mediagebruik vooral samenhangt met het geslacht en de leeftijd. In het bijzonder merken we een frequenter gebruik van schermgebaseerde media (TV, computer) bij de jongens en bij de oudere leeftijdsgroepen. Meisjes luisteren daarentegen meer naar muziek. Uitgezonderd de mate van TV-kijken, wordt geen significante samenhang vastgesteld tussen mediagebruik en de gewichtstatus van het kind.

¹⁶ Biddle, S.J.H. (2007) Sedentary Behaviour. *American Journal of Preventive Medicine*, 33, (6), 502-504.

Tabel 11a – Muziek beluisteren tijdens vrije tijd in functie van geslacht, leeftijd en gewichtstatus van het kind

MUZIEK BELUISTEREN		Zelden of nooit	Af en toe	Dikwijls	χ^2
Geslacht	Jongen (<i>N</i> =1068)	25,0%	40,4%	34,6%	64,924**
	Meisje (<i>N</i> =1094)	13,9%	36,7%	49,5%	
Leeftijd	6-8 jaar (<i>N</i> =489)	37,0%	43,1%	19,8%	287,850**
	9-11 jaar (<i>N</i> =718)	21,7%	43,5%	34,8%	
	12-14 jaar (<i>N</i> =979)	8,6%	32,6%	58,8%	
Gewichtstatus	Normaal gewicht (<i>N</i> =1720)	18,8%	39,1%	42,1%	1,551
	Overgewicht (<i>N</i> =210)	21,0%	34,8%	44,3%	

* $p < 0.05$ ** $p < 0.01$

Tabel 11b – TV kijken tijdens vrije tijd in functie van geslacht, leeftijd en gewichtstatus van het kind

TV KIJKEN		Zelden of nooit	Af en toe	Dikwijls	χ^2
Geslacht	Jongen (<i>N</i> =1107)	3,5%	31,2%	65,3%	10,519**
	Meisje (<i>N</i> =1122)	5,0%	36,1%	58,9%	
Leeftijd	6-8 jaar (<i>N</i> =517)	6,2%	46,6%	47,2%	66,108**
	9-11 jaar (<i>N</i> =733)	4,6%	30,7%	64,7%	
	12-14 jaar (<i>N</i> =1002)	3,1%	29,1%	67,8%	
Gewichtstatus	Normaal gewicht (<i>N</i> =1761)	4,5%	34,8%	60,7%	8,726*
	Overgewicht (<i>N</i> =216)	4,2%	25,0%	70,8%	

* $p < 0.05$ ** $p < 0.01$

Tabel 11c – Computergebruik tijdens vrije tijd in functie van geslacht, leeftijd en gewichtstatus van het kind

COMPUTER (INTERNET/CHAT/...)		Zelden of nooit	Af en toe	Dikwijls	χ^2
Geslacht	Jongen (<i>N</i> =1086)	21,5%	27,5%	51,0%	3,460
	Meisje (<i>N</i> =1097)	22,5%	30,4%	47,1%	
Leeftijd	6-8 jaar (<i>N</i> =488)	52,7%	33,8%	13,5%	518,865**
	9-11 jaar (<i>N</i> =720)	19,9%	33,6%	46,5%	
	12-14 jaar (<i>N</i> =998)	8,5%	22,8%	68,6%	
Gewichtstatus	Normaal gewicht (<i>N</i> =1739)	21,2%	29,8%	49,1%	2,056
	Overgewicht (<i>N</i> =208)	22,6%	25,0%	52,4%	

* $p < 0.05$ ** $p < 0.01$

Tabel 11d – Computerspelletjes spelen tijdens vrije tijd in functie van geslacht, leeftijd en gewichtstatus van het kind

COMPUTER (GAMES)		Zelden of nooit	Af en toe	Dikwijls	χ^2
Geslacht	Jongen (<i>N</i> =1093)	13,6%	33,6%	52,8%	147,782**
	Meisje (<i>N</i> =1097)	30,0%	40,7%	29,4%	
Leeftijd	6-8 jaar (<i>N</i> =501)	30,5%	45,1%	24,4%	84,829**
	9-11 jaar (<i>N</i> =730)	19,5%	37,7%	42,9%	
	12-14 jaar (<i>N</i> =982)	19,3%	32,2%	48,5%	
Gewichtstatus	Normaal gewicht (<i>N</i> =1738)	22,6%	37,4%	40,0%	3,938
	Overgewicht (<i>N</i> =213)	18,8%	34,3%	46,9%	

* $p < 0.05$

** $p < 0.01$

4.1.4. Lidmaatschap vereniging

Een volgend facet binnen de spel-, sport- en ontspanningsactiviteiten heeft betrekking op de al dan niet actieve deelname aan het verenigingsleven. De vragen over het lidmaatschap van jeugdverenigingen en sportclubs levert informatie over de deelname aan het sociaal leven van de kinderen.

Op het vlak van lidmaatschap kan men vaststellen dat het lidmaatschap bij een sportvereniging vooral populair is bij de jongens (tabel 12a). Opvallend is wel dat ongeveer 1 jongen op 5 (21,1%) en 1 meisje op 4 (25,6%) nog nooit lid is geweest van een vereniging.

Het lidmaatschap in zowel jeugdbeweging als sportvereniging kent een dalende trend in functie van de leeftijd (tabel 12b). Dit blijkt ook uit het stijgend aantal oudere jongeren die rapporteren ooit lid te zijn geweest van één of andere vereniging. De leeftijdsgroep 9-11 jaar lijkt het meest actieve verenigingsleven te hebben. Ook wordt een significant lagere deelname aan het sociale leven vastgesteld bij de groep kinderen met overgewicht (tabel 12c).

Tabel 12a – Deelname aan het verenigingsleven in functie van geslacht

	Jongen <i>N</i> =1110	Meisje <i>N</i> =1127	χ^2
<i>Verenigingsleven</i>			
Geen lid van vereniging	21,1%	25,6%	22,865**
Lid geweest	5,0%	5,1%	
Enkel lid jeugdbeweging	8,6%	8,2%	
Enkel lid sportclub	46,3%	37,1%	
Lid jeugdbeweging + sportclub	19,0%	24,0%	

* $p < 0.05$

** $p < 0.01$

Tabel 12b – Deelname aan het verenigingsleven in functie van leeftijd

	6-8 jaar <i>N</i> =515	9-11 jaar <i>N</i> =735	12-14 jaar <i>N</i> =1009	χ^2
<i>Verenigingsleven</i>				
Geen lid van vereniging	23,9%	20,1%	25,3%	66,464**
Lid geweest	1,6%	3,1%	8,4%	
Enkel lid jeugdbeweging	8,9%	8,6%	8,0%	
Enkel lid sportclub	40,2%	42,6%	41,7%	
Lid jeugdbeweging + sportclub	25,4%	25,6%	16,6%	

* $p < 0.05$

** $p < 0.01$

Tabel 12c – Deelname aan het verenigingsleven in functie van gewichtstatus van het kind

	Normaal gewicht	Overgewicht	χ^2
<i>Verenigingsleven</i>	<i>N=1770</i>	<i>N=220</i>	
Geen lid van vereniging	20,3%	36,8%	39,246**
Lid geweest	4,9%	6,8%	
Enkel lid jeugdbeweging	7,6%	9,5%	
Enkel lid sportclub	43,7%	31,8%	
Lid jeugdbeweging + sportclub	23,4%	15,0%	

* p<0.05

** p<0.01

4.1.5. Intense lichaamsbeweging

Zoals in de inleiding staat vermeld, wordt vanuit de internationale gezondheidsrichtlijn gesteld dat kinderen en jongeren tussen 6 en 18 jaar minimum 1 uur per dag moeten bewegen aan matige tot hoge intensiteit. Daarom is het niet enkel van belang om het lidmaatschap in een jeugd- of sportvereniging in kaart te brengen, maar ook inzicht te krijgen in de mate waarin de kinderen aan (intense) lichaamsbeweging doen tijdens de vrije tijd. In dit onderzoek werd dit nagegaan door aan de schoolkinderen te vragen hoe vaak men per week aan intense lichaamsbeweging of sport doet (= bewegen waarbij men gaat zweten). De 6 antwoordcategorieën varieerden van 'nooit' tot 'elke dag'. Daarnaast werd aan de kinderen gevraagd een inschatting te maken van de tijd (duur) die ze per keer aan dergelijke activiteiten besteden. Bij deze vraag varieerden de antwoordcategorieën van 'minder dan een half uur' tot 'meer dan twee uur' per keer.

Uit de resultaten komt tot uiting dat jongens zowel op het vlak van het aantal keer per week als op het vlak van de tijdsinvestering beduidend beter scoren dan de meisjes (tabel 12a). In tegenstelling tot wat men zou verwachten, stelt men in de resultaten geen dalende trend vast in functie van de leeftijd (tabel 12b). De oudere leeftijdsgroep lijkt zelfs in hogere mate aan intense lichaamsbeweging te doen. Tot slot rapporteert de groep kinderen met overgewicht een beduidend lager aantal episodes met intense lichaamsbeweging per week alsook een significant lagere duur per keer dat men gaat intens bewegen (tabel 12c).

Tabel 12a – Mate van intense lichaamsbeweging in functie van geslacht

	Jongen	Meisje	χ^2
<i>Aantal keer per week</i>	<i>N=1104</i>	<i>N=1119</i>	
nooit	6,0%	9,6%	94,333**
1 keer per week	13,0%	25,1%	
2-3 keer per week	35,1%	36,3%	
3-4 keer per week	24,1%	15,5%	
5-6 keer per week	11,1%	6,5%	
elke dag	10,8%	7,1%	
	Jongen	Meisje	χ^2
<i>Hoe lang per keer</i>	<i>N=1059</i>	<i>N=1072</i>	
<30 min	5,9%	7,7%	47,002**
0,5-1 u	24,2%	35,6%	
1-2 u	57,2%	49,1%	
>2 u	12,7%	7,6%	

* p<0.05

** p<0.01

Tabel 12b – Mate van intense lichaamsbeweging in functie van leeftijd

		6-8 jaar	9-11 jaar	12-14 jaar	χ^2
<i>Aantal keer per week</i>		<i>N=514</i>	<i>N=726</i>	<i>N=1005</i>	104,529**
	nooit	10,5%	8,1%	6,3%	
	1 keer per week	25,9%	19,1%	15,3%	
	2-3 keer per week	43,2%	35,3%	32,1%	
	3-4 keer per week	12,8%	18,9%	23,9%	
	5-6 keer per week	3,1%	9,9%	11,0%	
	elke dag	4,5%	8,7%	11,3%	
		6-8 jaar	9-11 jaar	12-14 jaar	χ^2
<i>Hoe lang per keer</i>		<i>N=477</i>	<i>N=692</i>	<i>N=984</i>	49,066**
	<30 min	6,7%	6,9%	6,8%	
	0,5-1 u	38,8%	29,9%	25,7%	
	1-2 u	48,8%	55,5%	53,5%	
	>2 u	5,7%	7,7%	14,0%	

* p<0.05

** p<0.01

Tabel 12c – Mate van intense lichaamsbeweging in functie van gewichtstatus van het kind

		Normaal gewicht	Overgewicht	χ^2
<i>Aantal keer per week</i>		<i>N=1760</i>	<i>N=217</i>	14,140*
	nooit	6,9%	11,1%	
	1 keer per week	18,0%	23,5%	
	2-3 keer per week	34,9%	33,2%	
	3-4 keer per week	20,9%	15,7%	
	5-6 keer per week	10,0%	6,0%	
	elke dag	9,3%	10,6%	
		Normaal gewicht	Overgewicht	χ^2
<i>Hoe lang per keer</i>		<i>N=1697</i>	<i>N=206</i>	11,794**
	<30 min	5,7%	11,7%	
	0,5-1 u	28,9%	29,1%	
	1-2 u	54,7%	50,5%	
	>2 u	10,8%	8,7%	

* p<0.05

** p<0.01

4.1.6. Samengevat

In onderstaande samenvattende tabel 13 wordt voor de verschillende facetten van het spel-, sport- en ontspanningsleven van kinderen tussen 6 en 14 jaar weergegeven welke activiteiten het meest voorkomend zijn in functie van geslacht, leeftijd en gewichtstatus.

Tabel 13 – Samenvattende tabel van de spel-, sport- en ontspanningsactiviteiten van kinderen en jongeren in functie van leeftijd, geslacht en gewichtstatus

		Geslacht ^a	Leeftijd ^b	Gewichtstatus ^c
<i>Speeltijd op school</i>	Praten	M	O	-
	Rustige spelletjes	-	J	-
	Actieve spelletjes	M	J	-
	Sporten	J	J	-
<i>Verplaatsing - school</i>	Te Voet	-	J	-
	Fiets	-	O	NG

<i>Verplaatsing - vrije tijd</i>	Te Voet	-	O	OG
	Fiets	-	O	NG
<i>Spelstimuli woonomgeving</i>	Speelkamer	-	J	-
	Terras	M	J	-
	Tuin	-	J	NG
	Bij vriendjes	-	O	-
	Straat	J	O	-
	Speeltuin	-	J	-
	Bos	J	-	NG
	Bezit speeltuigen	M	J	NG
<i>Verenigingsleven</i>	Lid jeugdbeweging	M	J	NG
	Lid sportclub	J	J	NG
<i>Actieve vrije tijd</i>	# buitenspeeldagen	J	J	-
	# uren buitenspelen	J	-	-
	Intens bewegen	J	O	NG
<i>Passieve vrije tijd</i>	Bezit multimedia	J	O	OG
	Muziek beluisteren	M	O	-
	TV kijken	J	O	OG
	Computer	J	O	-
	Computergames	J	O	-

^a J = Jongens / M = Meisjes

^b J = Jongere leeftijdsgroep / O = Oudere leeftijdsgroep

^c NG = Normaal Gewicht / OG = Overgewicht + obesitas

4.2. Samenhang van het (buiten)spelgedrag met sociaal-culturele kenmerken anno 2008

In dit tweede gedeelte van het rapport wordt dieper ingezoomd op het (ongeorganiseerd) spelgedrag in de (onmiddellijke) woon- en leefomgeving van schoolgaande kinderen tussen 6 en 14 jaar. In het bijzonder wordt nagegaan welke **sociaal-culturele factoren** dit spelgedrag gunstig of ongunstig beïnvloeden.

Hiervoor worden diverse kruistabellen opgesteld tussen elke spelstimulusvariabele (ruimtelijk kader, materiële spelvoorzieningen en verenigingsleven) en de sociaal-culturele kenmerken gezinssamenstelling, opleidingsniveau ouders en sportbeoefening ouders. De operationalisering van de sociaal-culturele kenmerken opleidingsniveau ouders en sportbeoefening van de ouders wordt weergegeven in tabel 14.

Tabel 14 – Operationalisering sociaal-culturele variabelen

	Categorie	Beschrijving
Opleidingsniveau ouders	Laag	<i>één van beide ouders heeft maximaal een diploma hoger middelbaar onderwijs (tot 18 jaar)</i>
	Midden-laag	<i>beide ouders hebben diploma hoger middelbaar onderwijs (tot 18 jaar)</i>
	Midden-hoog	<i>één van beide ouders heeft een diploma hoger onderwijs (universiteit/hogeschool)</i>
	Hoog	<i>beide ouders hebben diploma hoger onderwijs (universiteit/hogeschool)</i>
	Categorie	Beschrijving
Sportbeoefening van de ouders	Zelden of nooit	<i>beide ouders doen zelden of nooit aan sport (= één keer per maand)</i>
	Af en toe	<i>één van beide ouders doet af en toe aan sport (= meerdere keren per maand)</i>
	Regelmatig	<i>één van beide ouders doet vaak aan sport (= één of meerder keren per week)</i>
	Vaak	<i>beide ouders doen vaak aan sport (= één of meerder keren per week)</i>

4.2.1. Spel- en bewegingsstimuli in de woonomgeving en sociaal-culturele kenmerken

4.2.1.1. Gezinsamenstelling

Uit tabel 15 blijkt dat zowel het ruimtelijk kader als de materiële spelstimuli enige differentiatie vertonen in functie van de gezinsamenstelling. Toch worden voor alle categorieën van gezinsgrootte de hoogste frequenties gevonden in de 'gemiddelde' categorie. Voor ruimtelijk kader kunnen we een verschuiving richting een grotere globale en (t)huisgebonden ruimtelijke speldiversiteit opmerken naarmate het gezin uit meerdere kinderen bestaat. Bij de materiële spelstimuli kan men een gelijkaardig beeld opmerken en is er dus een betekenisvolle tendens tot toenemende materiële spelstimulus bij toenemende gezinsgrootte. Op het vlak van vereningsleven wordt geen significante samenhang met gezinsamenstelling vastgesteld.

Tabel 15 – Spelstimulusvariabelen in functie van gezinsamenstelling

	Enig kind	2 kinderen	>2 kinderen	χ^2
<i>Globale ruimtelijke speldiversiteit</i>	N=242	N=960	N=970	
zeer kleine ruimtelijke speldiversiteit (7-9)	11,2%	4,9%	6,9%	15,54*
eerder kleine ruimtelijke speldiversiteit (10-12)	24,4%	26,5%	25,5%	
gemiddelde ruimtelijke speldiversiteit (13-15)	44,6%	43,9%	44,1%	
eerder grote ruimtelijke speldiversiteit (16-18)	16,1%	20,8%	20,3%	
zeer grote ruimtelijke speldiversiteit (19-21)	3,7%	4,0%	3,2%	
<i>(T)huisgebonden ruimtelijke speldiversiteit</i>	N=243	N=964	N=981	
kleine ruimtelijke speldiversiteit (3-4)	24,3%	10,4%	15,6%	36,63**
gemiddelde ruimtelijke speldiversiteit (5-6)	36,6%	37,1%	34,4%	
grote ruimtelijke speldiversiteit (7-9)	39,1%	52,5%	50,1%	
<i>Publieke ruimtelijke speldiversiteit</i>	N=251	N=991	N=435	
kleine ruimtelijke speldiversiteit (3-4)	34,7%	36,5%	31,8%	6,66
gemiddelde ruimtelijke speldiversiteit (5-6)	47,0%	47,9%	49,6%	
grote ruimtelijke speldiversiteit (7-9)	18,3%	15,5%	18,6%	
	Enig kind	2 kinderen	>2 kinderen	χ^2
<i>Materiële spelstimuli</i>	N=255	N=999	N=1021	

zeer weinig (<23)	5,5%	2,4%	7,1%	55,67**
eerder weinig (23-26)	27,8%	20,6%	23,3%	
gemiddelde (27-30)	42,4%	40,2%	34,1%	
eerder veel (31-36)	23,5%	35,4%	32,2%	
zeer veel (>36)	,8%	1,3%	3,3%	
	Enig kind	2 kinderen	>2 kinderen	χ^2
<i>Verenigingsleven</i>	N=244	N=989	N=1007	15,08
Geen lid van vereniging	25,4%	20,8%	25,1%	
Lid geweest	5,7%	4,0%	6,1%	
Enkel lid jeugdbeweging	7,4%	7,9%	9,2%	
Enkel lid sportclub	41,4%	44,3%	38,8%	
Lid jeugdbeweging + sportclub	20,1%	23,0%	20,8%	

* p<0.05

** p<0.01

4.2.1.2. Opleidingsniveau ouders

Het opleidingsniveau van de ouders blijkt een significant differentiërende factor te zijn voor de verschillende spelstimulusvariabelen. Naarmate het studieniveau van de ouders toeneemt, stelt men zowel een stijgende globale en (t)huisgebonden ruimtelijke speldiversiteit, een grotere materiële spelstimulus als een hogere participatie aan het verenigingsleven vast (tabel 16)

Tabel 16 – Spelstimulusvariabelen in functie van opleidingsniveau ouders

	Laag	Midden-laag	Midden-hoog	Hoog	χ^2
<i>Globale ruimtelijke speldiversiteit</i>	N=321	N=451	N=435	N=676	52,99**
zeer kleine ruimtelijke speldiversiteit (7-9)	10,9%	4,7%	6,7%	3,4%	
eerder kleine ruimtelijke speldiversiteit (10-12)	27,1%	22,8%	28,7%	20,7%	
gemiddelde ruimtelijke speldiversiteit (13-15)	45,8%	42,8%	42,3%	47,8%	
eerder grote ruimtelijke speldiversiteit (16-18)	13,4%	24,8%	18,4%	24,4%	
zeer grote ruimtelijke speldiversiteit (19-21)	2,8%	4,9%	3,9%	3,7%	
<i>(T)huisgebonden ruimtelijke speldiversiteit</i>	N=326	N=455	N=436	N=680	77,94**
kleine ruimtelijke speldiversiteit (3-4)	19,0%	10,8%	16,1%	6,8%	
gemiddelde ruimtelijke speldiversiteit (5-6)	44,5%	34,5%	36,2%	30,9%	
grote ruimtelijke speldiversiteit (7-9)	36,5%	54,7%	47,7%	62,4%	
<i>Publieke ruimtelijke speldiversiteit</i>	N=342	N=469	N=446	N=689	10,82
kleine ruimtelijke speldiversiteit (3-4)	37,4%	31,3%	35,0%	34,1%	
gemiddelde ruimtelijke speldiversiteit (5-6)	46,5%	47,8%	47,3%	51,4%	
grote ruimtelijke speldiversiteit (7-9)	16,1%	20,9%	17,7%	14,5%	
	Laag	Midden-laag	Midden-hoog	Hoog	χ^2
<i>Materiële spelstimuli</i>	N=351	N=475	N=451	N=694	228,73**
zeer weinig (<23)	9,7%	4,6%	5,1%	,7%	
eerder weinig (23-26)	40,7%	26,5%	19,1%	10,5%	
gemiddelde (27-30)	32,5%	38,3%	40,4%	40,8%	
eerder veel (31-36)	14,5%	28,8%	33,3%	45,8%	
zeer veel (>36)	2,6%	1,7%	2,2%	2,2%	
	Laag	Midden-laag	Midden-hoog	Hoog	χ^2
<i>Verenigingsleven</i>	N=339	N=464	N=447	N=689	219,32**
Geen lid van vereniging	38,1%	27,2%	23,3%	8,0%	
Lid geweest	8,0%	4,7%	6,3%	2,8%	
Enkel lid jeugdbeweging	9,1%	6,5%	9,2%	9,6%	

Enkel lid sportclub	31,0%	46,8%	43,2%	44,1%
Lid jeugdbeweging + sportclub	13,9%	14,9%	18,1%	35,6%

* p<0.05

** p<0.01

4.2.1.3. Sportbeoefening ouders

In analogie met het studieniveau van de ouders, blijkt ook de mate van sportbeoefening door de ouders een significante differentiërende factor te zijn voor de spelstimulusvariabelen. Zowel de globale en (t)huisgebonden ruimtelijke speldiversiteit, de materiële spelstimuli als de deelname aan het verenigingsleven stijgen in functie van de sportbeoefening van de ouders (tabel 17).

Tabel 17 – Spelstimulusvariabelen in functie van sportbeoefening ouders

	Zelden of nooit	Af en toe	Regelmatig	Vaak	χ^2
<i>Globale ruimtelijke speldiversiteit</i>	<i>N=620</i>	<i>N=529</i>	<i>N=653</i>	<i>N=363</i>	
zeer kleine ruimtelijke speldiversiteit (7-9)	9,5%	5,9%	5,7%	3,3%	53,22**
eerder kleine ruimtelijke speldiversiteit (10-12)	32,4%	25,3%	23,7%	18,7%	
gemiddelde ruimtelijke speldiversiteit (13-15)	38,9%	45,4%	44,9%	51,2%	
eerder grote ruimtelijke speldiversiteit (16-18)	16,5%	20,0%	22,5%	21,5%	
zeer grote ruimtelijke speldiversiteit (19-21)	2,7%	3,4%	3,2%	5,2%	
<i>(T)huisgebonden ruimtelijke speldiversiteit</i>	<i>N=625</i>	<i>N=533</i>	<i>N=655</i>	<i>N=367</i>	
kleine ruimtelijke speldiversiteit (3-4)	20,2%	13,9%	12,2%	8,4%	52,36**
gemiddelde ruimtelijke speldiversiteit (5-6)	37,9%	38,8%	35,0%	29,7%	
grote ruimtelijke speldiversiteit (7-9)	41,9%	47,3%	52,8%	61,9%	
<i>Publieke ruimtelijke speldiversiteit</i>	<i>N=644</i>	<i>N=543</i>	<i>N=673</i>	<i>N=374</i>	
kleine ruimtelijke speldiversiteit (3-4)	38,0%	30,8%	32,8%	34,0%	8,08
gemiddelde ruimtelijke speldiversiteit (5-6)	46,3%	51,4%	48,7%	48,9%	
grote ruimtelijke speldiversiteit (7-9)	15,7%	17,9%	18,3%	17,1%	
	Zelden of nooit	Af en toe	Regelmatig	Vaak	χ^2
<i>Materiële spelstimuli</i>	<i>N=656</i>	<i>N=550</i>	<i>N=676</i>	<i>N=378</i>	
zeer weinig (<23)	9,1%	3,1%	3,1%	2,4%	157,83**
eerder weinig (23-26)	31,7%	24,9%	18,6%	10,8%	
gemiddelde (27-30)	35,7%	40,7%	39,6%	34,7%	
eerder veel (31-36)	22,1%	28,9%	36,4%	49,5%	
zeer veel (>36)	1,4%	2,4%	2,2%	2,6%	
	Zelden of nooit	Af en toe	Regelmatig	Vaak	χ^2
<i>Verenigingsleven</i>	<i>N=643</i>	<i>N=545</i>	<i>N=667</i>	<i>N=371</i>	
Geen lid van vereniging	36,2%	22,9%	18,0%	10,0%	158,97**
Lid geweest	6,2%	5,3%	4,8%	3,5%	
Enkel lid jeugdbeweging	10,4%	8,4%	7,8%	5,9%	
Enkel lid sportclub	36,2%	40,7%	44,2%	49,1%	
Lid jeugdbeweging + sportclub	10,9%	22,6%	25,2%	31,5%	

* p<0.05

** p<0.01

4.2.2. Mate van buitenspelen en sociaal-culturele kenmerken

Naast de samenhang met de spelstimulusvariabelen, wordt in deze studie ook de invloed van de sociaal-culturele variabelen op de mate van buitenspelen onderzocht. Hiervoor werd gebruik gemaakt van een variantieanalyse (ANOVA) met de mate van buitenspelen (het gemiddeld aantal buitenspeeldagen per week en het gemiddeld aantal uren buitenspelen per week) als afhankelijke variabelen en de sociaal-culturele kenmerken (gezinssamenstelling, opleidingsniveau en

sportbeoefening ouders) als onafhankelijk variabelen. De resultaten van deze variantieanalyses zijn weergegeven in tabellen 18a t/m 18d.

Globaal gezien kan men vaststellen dat zowel het opleidingsniveau van de ouders als de mate van sportbeoefening door de ouders de mate van buitenspelen beïnvloeden, in het bijzonder tijdens een *vakantieweek*. De *gezinssamenstelling* vertoont weinig significante samenhang met de hoeveelheid buitenspelen. Toch is er tendens tot meer buitenspelen in grotere gezinnen, in het bijzonder op het vlak van het aantal buitenspeeldagen (tabel 18a en 18c). In functie van het *opleidingsniveau van de ouders* kan men vaststellen dat kinderen van ouders met een laag studieniveau beduidend minder buiten te spelen in vergelijking met de kinderen en jongeren uit de hoogste categorie van opleidingsniveau, in het bijzonder tijdens een vakantieweek (tabel 18a, 18b en 18c). Bij *sportbeoefening van ouders* als sociaal-cultureel kenmerk ziet men een gelijkaardig beeld en kan men een hogere mate van buitenspelen tijdens een vakantieweek vaststellen bij hogere mate van sportbeoefening door de ouders.

Tabel 18a – Gemiddeld aantal buitenspeeldagen tijdens een vakantieweek in functie van gezinssamenstelling, opleidingsniveau en sportbeoefening van de ouders

<i>Vakantieweek (paasvakantie)</i>	Aantal dagen/week Gemiddelde (SD)	F-waarde
Gezinssamenstelling		
Enig kind (<i>N</i> =223)	4,51 (2,37) ^{a,b}	4,600*
2 kinderen (<i>N</i> =886)	4,97 (2,18)	
> 2 kinderen (<i>N</i> =879)	5,00 (2,21)	
Opleidingsniveau ouders		
Laag (<i>N</i> =298)	4,61 (2,34) ^c	9,643**
Midden-laag (<i>N</i> =422)	5,00 (2,21)	
Midden-hoog (<i>N</i> =385)	4,75 (2,28) ^c	
Hoog (<i>N</i> =616)	5,33 (2,00)	
Sportbeoefening ouders		
Zelden of nooit (<i>N</i> =564)	4,61 (2,40) ^{a,b,c}	6,916**
Af en toe (<i>N</i> =480)	5,02 (2,18)	
Regelmatig (<i>N</i> =598)	5,01 (2,11)	
Vaak (<i>N</i> =337)	5,26 (2,07)	

* $p < 0.05$

** $p < 0.01$

^a significant verschillend van '2 kinderen', 'midden-laag', 'af en toe' (post-hoc test)

^b significant verschillend van '> 2 kinderen', 'midden-hoog', 'regelmatig' (post-hoc test)

^c significant verschillend van 'hoog', 'vaak' (post-hoc test)

Tabel 18b – Gemiddeld aantal uren buitenspelen tijdens een vakantieweek in functie van gezinssamenstelling, opleidingsniveau en sportbeoefening van de ouders

<i>Vakantieweek (paasvakantie)</i>	Aantal uren/week Gemiddelde (SD)	F-waarde
Gezinssamenstelling		
Enig kind (N=191)	15,45 (12,67)	0,823
2 kinderen (N=800)	16,92 (14,10)	
> 2 kinderen (N=812)	16,68 (14,64)	
Opleidingsniveau ouders		
Laag (N=272)	14,76 (12,71) ^c	3,319*
Midden-laag (N=365)	16,78 (12,94)	
Midden-hoog (N=350)	15,86 (13,72)	
Hoog (N=593)	17,77 (15,16)	
Sportbeoefening ouders		
Zelden of nooit (N=481)	15,22 (12,97) ^c	5,056**
Af en toe (N=445)	16,80 (14,39)	
Regelmatig (N=537)	16,42 (13,10) ^c	
Vaak (N=328)	19,11 (16,63)	

* p<0.05

** p<0.01

^a significant verschillend van '2 kinderen', 'midden-laag', 'af en toe' (post-hoc test)

^b significant verschillend van '> 2 kinderen', 'midden-hoog', 'regelmatig' (post-hoc test)

^c significant verschillend van 'hoog', 'vaak' (post-hoc test)

Tabel 18c – Gemiddeld aantal buitenspeeldagen tijdens een schoolweek in functie van gezinssamenstelling, opleidingsniveau en sportbeoefening van de ouders

<i>Schoolweek</i>	Aantal dagen/week Gemiddelde (SD)	F-waarde
Gezinssamenstelling		
Enig kind (N=210)	3,83 (2,36) ^{a,b}	3,878*
2 kinderen (N=859)	4,32 (2,25)	
> 2 kinderen (N=819)	4,29 (2,35)	
Opleidingsniveau ouders		
Laag (N=276)	3,86 (2,41) ^{b,c}	7,971**
Midden-laag (N=393)	4,47 (2,23)	
Midden-hoog (N=375)	4,05 (2,42) ^c	
Hoog (N=583)	4,55 (2,17)	
Sportbeoefening ouders		
Zelden of nooit (N=1586)	3,92 (2,46) ^{a,c}	6,217**
Af en toe (N=1586)	4,41 (2,23)	
Regelmatig (N=1586)	4,25 (2,25)	
Vaak (N=198)	4,55 (2,22)	

* p<0.05

** p<0.01

^a significant verschillend van '2 kinderen', 'midden-laag', 'af en toe' (post-hoc test)

^b significant verschillend van '> 2 kinderen', 'midden-hoog', 'regelmatig' (post-hoc test)

^c significant verschillend van 'hoog', 'vaak' (post-hoc test)

Tabel 18d – Gemiddeld aantal uren buitenspelen tijdens een schoolweek in functie van gezinssamenstelling, opleidingsniveau en sportbeoefening van de ouders

<i>Schoolweek</i>	Aantal uren/week Gemiddelde (SD)	F-waarde
Gezinssamenstelling		
Enig kind (N=165)	8,47 (6,28)	0,259
2 kinderen (N=711)	8,07 (6,79)	
> 2 kinderen (N=657)	8,20 (6,57)	
Opleidingsniveau ouders		
Laag (N=211)	8,11 (6,75)	2,32
Midden-laag (N=334)	8,78 (6,80)	
Midden-hoog (N=295)	8,09 (6,76)	
Hoog (N=502)	7,58 (5,80)	
Sportbeoefening ouders		
Zelden of nooit (N=404)	8,36 (7,42)	0,768
Af en toe (N=383)	8,45 (6,87)	
Regelmatig (N=455)	7,82 (6,08)	
Vaak (N=285)	8,13 (5,90)	

* p<0.05

** p<0.01

^a significant verschillend van '2 kinderen', 'midden-laag', 'af en toe' (post-hoc test)

^b significant verschillend van '> 2 kinderen', 'midden-hoog', 'regelmatig' (post-hoc test)

^c significant verschillend van 'hoog', 'vaak' (post-hoc test)

4.3.Redenen, autonomie en stimulans om buiten te spelen anno 2008

In dit derde gedeelte wordt ingegaan op de **redenen** die kinderen (zelf of via de ouders) aangeven om bepaalde (buiten)speelruimtes niet te gebruiken. Vervolgens wordt ook **de autonomie, de voorkeur van de kinderen en de stimulans vanwege de ouders** met betrekking tot het buitenspelen besproken.

4.3..Aangehaalde redenen om (buiten)speelruimtes niet te gebruiken

Naast het vaststellen van de mate waarin de verschillende (buiten)speelruimtes door de kinderen gebruikt worden, zijn we ook nagaan welke redenen door de kinderen (zelf of via hun ouders) worden aangehaald om een bepaald type speelruimte niet te gebruiken. Indien de kinderen (of de ouders) aangaven een bepaalde speelruimte zelden of nooit te gebruiken, werd hen gevraagd om aan te duiden welke van zes mogelijke redenen op hen van toepassing waren om die speelruimte niet te gebruiken: (1) niet in de buurt, (2) mag daar niet komen, (3) vind het daar niet leuk, (4) onveilig, (5) vuil, of (6) een andere reden. De kinderen/ouders konden per speelruimte meerdere redenen aangeven waarom die bepaalde speelruimte door hen zelden of nooit werd gebruikt. De onderstaande tabellen (19a t/m 19f) geven aan hoeveel procent van de bevroagde kinderen (of hun ouders) een welbepaalde reden aankruiste om zelden of nooit van die speelruimte gebruik te maken, en dit in functie van hun geslacht, leeftijd en gewichtstatus.

Tabel 19a – Aangehaalde redenen om zelden of nooit te spelen in een *speelkamer* in functie van geslacht, leeftijd en gewichtstatus

Speelkamer	Geen kamer om in te spelen	Mag daar niet komen	Vind het daar niet leuk	Onveilig	Vuil	Andere
Geslacht						
Jongen (N=1004)	13,8%	0,5%	8,5%	0,3%	0,2%	7,1%
Meisje (N=1126)	14,9%	0,4%	6,7%	0,4%	0,5%	11,0%
Leeftijd						
6-8 jaar (N=518)	13,1%	0,2%	1,2%	0,2%	0,2%	5,6%
9-11 jaar (N=735)	12,1%	0,5%	4,2%	0,4%	0,5%	3,8%
12-14 jaar (N=1001)	16,8%	0,4%	13,5%	0,3%	0,4%	14,8%
Gewichtstatus						
Normaal gewicht (N=1769)	14,4%	0,2%	7,7%	0,3%	0,3%	9,2%
Overgewicht (N=215)	15,3%	0,9%	8,4%	0,5%	0,5%	10,2%

De niet-beschikbaarheid van een *speelkamer* is de belangrijkste reden die wordt aangehaald om zelden of nooit in een speelkamer te spelen. Merk op dat er ook heel wat kinderen aangeven dat er een andere dan de opgesomde redenen is om zelden of nooit in een speelkamer te spelen, vooral meisjes en de oudste leeftijdscategorie geven een alternatieve reden op. De oudste leeftijdscategorie geeft ook iets meer aan dat ze niet over een speelkamer beschikken. Bovendien geeft deze categorie veel meer dan de andere leeftijden aan dat ze het niet zo leuk vinden om op een speelkamer te spelen.

Tabel 19b – Aangehaalde redenen om zelden of nooit te spelen op het terras in functie van geslacht, leeftijd en gewichtstatus

Terras	Geen terras om op te spelen	Mag daar niet komen	Vind het daar niet leuk	Onveilig	Vuil	Andere
Geslacht						
Jongen (N=1092)	14,4%	1,1%	10,1%	2,1%	0,5%	9,2%
Meisje (N=1121)	14,5%	0,9%	6,6%	1,6%	0,4%	8,7%
Leeftijd						
6-8 jaar (N=512)	13,9%	1,4%	2,1%	2,5%	0,0%	3,5%
9-11 jaar (N=731)	13,8%	0,8%	6,3%	1,2%	0,4%	7,1%
12-14 jaar (N=994)	15,2%	1,0%	12,9%	1,9%	0,7%	13,1%
Gewichtstatus						
Normaal gewicht (N=1762)	13,6%	0,9%	8,7%	1,7%	0,5%	9,0%
Overgewicht (N=211)	20,9%	0,9%	6,6%	1,4%	0,9%	8,1%

In elke categorie is het niet beschikken over een terras de meest aangehaalde reden om zelden of nooit op het terras te spelen. Net als bij de koer/tuin valt hier op dat beduidend meer kinderen met overgewicht rapporteren dat ze niet over een terras beschikken in vergelijking met kinderen met een normaal gewicht. Verder geven jongens geven iets meer dan meisjes aan dat ze het niet zo leuk vinden op het terras, en de oudste leeftijdscategorie geeft meer dan de jongere categorieën te kennen dat ze het daar niet zo leuk vinden. Deze oudste categorie vermeldt ook veel alternatieve redenen.

Tabel 19c – Aangehaalde redenen om zelden of nooit te spelen op de koer of in de tuin in functie van geslacht, leeftijd en gewichtstatus

Koer/tuin	Geen koer of tuin om in te spelen	Mag daar niet komen	Vind het daar niet leuk	Onveilig	Vuil	Andere
Geslacht						
Jongen (N=1009)	6,5%	0,7%	4,1%	0,3%	0,2%	3,3%
Meisje (N=1130)	6,3%	0,1%	3,1%	0,4%	0,3%	3,5%
Leeftijd						
6-8 jaar (N=518)	6,0%	0,0%	0,4%	0,0%	0,0%	0,8%
9-11 jaar (N=737)	6,6%	0,5%	1,9%	0,4%	0,1%	1,8%
12-14 jaar (N=1008)	6,4%	0,6%	6,4%	0,4%	0,4%	6,2%
Gewichtstatus						
Normaal gewicht (N=1773)	5,8%	0,3%	3,6%	0,3%	0,3%	3,3%
Overgewicht (N=215)	11,6%	1,4%	4,7%	0,9%	0,0%	2,8%

Over het algemeen worden weinig redenen aangegeven om niet op de koer of in de tuin te spelen, waarvan 'niet in de buurt' nog de meest vernoemde is. Geslacht en leeftijd differentiëren trouwens weinig, al geeft de oudste leeftijdscategorie iets meer aan dat ze het niet zo leuk vinden op de koer of in de tuin. Het meest opmerkelijke verschil vinden we tussen kinderen met overgewicht en een normaal gewicht: tweemaal zoveel kinderen met een overgewicht geven aan niet over een koer of tuin te beschikken dan kinderen met een normaal gewicht.

Tabel 19d – Aangehaalde redenen om zelden of nooit te spelen op straat, in de woonbuurt of het plein in functie van geslacht, leeftijd en gewichtstatus

Straat/woonbuurt/plein	Niet in de buurt	Mag daar niet komen	Vind het daar niet leuk	Onveilig	Vuil	Andere
Geslacht						
Jongen (N=1112)	14,7%	4,0%	5,0%	10,4%	0,6%	4,9%
Meisje (N=1133)	18,0%	5,3%	7,0%	16,2%	0,7%	8,9%
Leeftijd						
6-8 jaar (N=520)	20,4%	7,7%	1,7%	24,3%	1,2%	7,5%
9-11 jaar (N=739)	16,2%	5,7%	4,7%	14,9%	0,5%	4,2%
12-14 jaar (N=1010)	14,5%	2,4%	9,1%	6,6%	0,5%	8,6%
Gewichtstatus						
Normaal gewicht (N=1775)	16,5%	4,7%	6,3%	13,6%	0,5%	7,1%
Overgewicht (N=219)	12,3%	2,3%	5,9%	10,5%	1,8%	5,5%

Uit de resultaten kan men afleiden dat 'niet in de buurt' over het algemeen de meest aangehaalde reden om zelden of nooit gebruik te maken van straat/woonbuurt/plein als speelruimte. Deze reden wordt echter meer vermeld door meisjes dan door jongens, en door de jongste leeftijdscategorie dan door de oudere leeftijdscategorieën. Bij deze jongste leeftijdscategorie is 'onveilig' trouwens de meest vernoemde reden, al moet hierbij in rekening gebracht worden dat de ouders deze vragen invulden. Ook meisjes halen 'onveilig' vaker als reden aan dan jongens. De oudste leeftijdscategorie duidt frequenter de reden 'vind het daar niet leuk' aan dan de jongere leeftijdscategorieën.

Tabel 19e – Aangehaalde redenen om zelden of nooit te spelen in de speeltuin in functie van geslacht, leeftijd en gewichtstatus

Speeltuin	Niet in de buurt	Mag daar niet komen	Vind het daar niet leuk	Onveilig	Vuil	Andere
Geslacht						
Jongen (N=1111)	22,0%	1,3%	14,5%	1,4%	0,5%	5,7%
Meisje (N=1131)	20,9%	1,5%	14,1%	1,7%	0,7%	9,9%
Leeftijd						
6-8 jaar (N=521)	10,7%	1,2%	1,2%	1,2%	0,6%	5,8%
9-11 jaar (N=738)	21,5%	1,6%	7,9%	1,5%	0,8%	4,3%
12-14 jaar (N=1007)	27,3%	1,3%	25,9%	1,8%	0,7%	11,4%
Gewichtstatus						
Normaal gewicht (N=1772)	22,4%	1,4%	14,8%	1,3%	0,7%	8,2%
Overgewicht (N=220)	17,7%	0,5%	18,6%	2,7%	0,0%	6,8%

Uit tabel 19e blijkt dat 'niet in de buurt' steeds de meest aangehaalde reden is om zelden of nooit gebruik te maken van de speeltuin. Daarnaast wordt de reden 'ik vind het daar niet leuk' veel vermeld door de oudste leeftijdscategorie. Opmerkelijk is dat deze oudste categorie in vergelijking met de jongeren ook veel meer de reden 'niet in de buurt' aankruist om geen gebruik te maken van de speeltuin, en dat deze groep kinderen ook vaak alternatieve redenen vernoemt. Het 'onveilig' of 'vuil' zijn van de speeltuin wordt zeer weinig als reden aangehaald, wat erop lijkt te duiden dat de Vlaamse jeugd weinig problemen ervaart met de staat waarin de speeltuinen zich bevinden.

Tabel 19f – Aangehaalde redenen om zelden of nooit te spelen in een bos of weide in functie van geslacht, leeftijd en gewichtstatus

Bos/weide	Niet in de buurt	Mag daar niet komen	Vind het daar niet leuk	Onveilig	Vuil	Andere
Geslacht						
Jongen (N=1112)	23,3%	3,2%	7,3%	4,8%	0,7%	3,9%
Meisje (N=1124)	28,5%	6,6%	8,6%	7,2%	2,2%	7,2%
Leeftijd						
6-8 jaar (N=520)	27,9%	7,1%	1,7%	5,6%	1,3%	3,8%
9-11 jaar (N=733)	30,0%	6,7%	5,6%	8,7%	2,6%	3,4%
12-14 jaar (N=1007)	21,8%	2,5%	12,9%	4,2%	0,8%	7,8%
Gewichtstatus						
Normaal gewicht (N=1770)	25,8%	4,4%	7,8%	5,4%	1,3%	5,2%
Overgewicht (N=218)	26,1%	8,3%	11,0%	9,2%	3,2%	6,9%

Ook hier is 'niet in de buurt' de meest aangehaalde reden om zelden of nooit in een bos of weide te spelen, en dit iets meer door meisjes dan bij jongens, maar iets minder door de oudste leeftijdscategorie dan door de twee jongste leeftijdscategorieën. Meisjes geven iets frequenter aan dat ze niet in een bos of weide mogen komen en dat het daar onveilig is. De oudste leeftijdscategorie geven beduidend vaker te kennen dat ze het niet zo leuk vinden in een bos of weide.

4.3.2. Autonomie om buiten te spelen

In de vragenlijst werden vier vragen gesteld die verwezen naar de mate van autonomie waarover de kinderen beschikken om de beslissing te nemen om buiten te spelen. Deze vier vragen waren: "Ik mag zelf beslissen waar ik buiten ga spelen", "Ik mag zelf beslissen wanneer ik buiten ga spelen", "Ik mag enkel buiten spelen als het mooi weer is" en "Ik mag van mijn papa en mama enkel buiten spelen als ze erbij zijn of als ze mij kunnen zien". De respondenten konden op deze vragen antwoorden met de scores 1 ("dikwijls"), 2 ("af en toe") en 3 ("zelden of nooit"). Na hercodering van de eerste twee vragen

bleek dat deze vier vragen samen een matig betrouwbare schaal vormden om de mate van autonomie ten opzichte van buitenspelen te meten (Cronbach's $\alpha = .60$).

Om na te gaan welke achtergrondvariabelen deze mate van autonomie het sterkst bepalen, besloten we een meervoudige regressie-analyse uit te voeren op de autonomieschaal met volgende predictoren: de leeftijd van het kind (in jaren), het geslacht van het kind (1-2: jongen/meisje), de gewichtstatus (1-2: normaal/overgewicht), aantal keer sporten per week (1-6: nooit/1 keer per week/2-3 keer per week/3-4 keer per week/5-6 keer per week/elke dag), beweging vader (1-4: nooit/zelden/af en toe/vaak), beweging moeder (1-4: nooit/zelden/af en toe/vaak), het opleidingsniveau van de ouders (1-4: laag/midden laag/midden hoog/hoog), het aantal kinderen in het gezin (1-3: enig kind/2 kinderen/meer dan 2 kinderen/lid jeugdvereniging (1-2: neen/ja), en ligging school (1-2: stedelijk/landelijk).

Tabel 20 toont aan in welke mate elk van deze predictoren samenhangt met de autonomieschaal (Beta geeft de mate van samenhang weer) en of die samenhang statistisch significant is (nl. een p-waarde kleiner dan .05). In totaal verklaarden deze predictoren 14% van de variantie in autonomie om buiten te spelen.

Tabel 20 – Regressie op zelfgerapporteerde autonomie om buiten te spelen

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	p
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	1,548	,110		14,045	,000
	Leeftijd in jaren	,060	,005	,297	12,275	,000
	Geslacht leerling	-,018	,022	-,019	-,797	,426
	Gewichtstatus	-,008	,036	-,005	-,230	,818
	Aantal keer sporten per week	,030	,009	,084	3,435	,001
	Beweging, vader	,011	,010	,028	1,100	,271
	Beweging, moeder	,041	,010	,105	4,049	,000
	Opleidingsniveau ouders	,055	,011	,130	5,225	,000
	Aantal kinderen in gezin	-,013	,017	-,018	-,764	,445
	Lid jeugdvereniging	-,026	,013	-,048	-1,997	,046
	Ligging school	-,046	,023	-,047	-2,019	,044

a. criteriumvariabele: Autonomie om buiten te spelen

Uit deze tabel kan afgeleid worden dat vooral leeftijd positief samenhangt met autonomie. Niet zo verrassend blijkt dat hoe ouder het kind is, hoe meer autonomie het heeft om buiten te spelen. Ook het opleidingsniveau van de ouders en het bewegingsgedrag van de moeder zijn positief gecorreleerd met de mate van autonomie, zij het in minder mate: hoe hoger het opleidingsniveau van de ouders en hoe meer de moeder beweegt, hoe meer autonomie het kind heeft om buiten te spelen. Lidmaatschap van de jeugdbeweging en de ligging van de school zijn ook significant, zij het zeer zwak, geassocieerd met autonomie: wie lid is van een jeugdbeweging en in een landelijke school les volgt, heeft iets meer autonomie om buiten te spelen dan wie geen lid is van een jeugdbeweging en in een stedelijke school les volgt.

4.3.3. Voorkeur om buiten te spelen

Twee vragen peilden naar de voorkeur van de kinderen om buiten te spelen, nl. "Ik speel liever buiten dan binnen" en "Als het mooi weer is, ga ik buiten spelen". De respondenten moesten ook op deze twee vragen antwoorden met de scores 1 ("dikwijls"), 2 ("af en toe") en 3 ("zelden of nooit"). Deze twee items werden na hercodering samengevoegd om een schaal te vormen die de voorkeur van de kinderen weergeeft om buiten te spelen (Cronbach's $\alpha = .59$). Om na te gaan welke achtergrondvariabelen deze buitenspeelvoorkeur het sterkst bepalen, besloten we eenzelfde meervoudige regressie-analyse uit te voeren als op de autonomie-schaal.

Tabel 21 toont aan in welke mate elk van deze predictoren samenhangt met de schaal voor de buitenspeelvoorkeur en of die samenhang statistisch significant is. In totaal verklaarden deze predictoren slechts 5% van de variantie in buitenspeelvoorkeur.

Tabel 21 – Regressie op buitenspeelvoorkeur

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	p
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	2,833	,119		23,875	,000
	Leeftijd in jaren	-,033	,005	-,160	-6,288	,000
	Geslacht leerling	-,004	,024	-,004	-,162	,872
	Gewichtstatus	-,081	,039	-,052	-2,101	,036
	Aantal keer sporten per week	,062	,009	,172	6,711	,000
	Beweging, vader	,014	,011	,035	1,310	,190
	Beweging, moeder	,019	,011	,047	1,745	,081
	Opleidingsniveau ouders	-,029	,011	-,067	-2,569	,010
	Aantal kinderen in gezin	,016	,018	,022	,903	,367
	Lid jeugdvereniging	,002	,014	,003	,126	,900
	Ligging school	-,052	,024	-,052	-2,122	,034

a. Criteriumvariabele: Voorkeur om buiten te spelen

Uit de regressie blijkt dat het aantal keer sporten per week significant en matig positief gerelateerd is aan de buitenspeelvoorkeur: hoe meer dagen per week het kind sport, hoe groter de voorkeur om buiten te spelen. Leeftijd is daarentegen significant en matig negatief gerelateerd aan de buitenspeelvoorkeur: hoe ouder het kind, hoe lager de voorkeur om buiten te spelen. Gewichtstatus, opleidingsniveau van de ouders en ligging van de school zijn allen significant negatief, zij het zeer zwak, geassocieerd met de buitenspeelvoorkeur: kinderen met overgewicht, kinderen uit een landelijke school, en kinderen uit hoger opgeleide gezinnen hebben een iets lagere voorkeur om buiten te spelen dan kinderen met een normaal gewicht, kinderen uit een stedelijke school, en kinderen uit lager opgeleide gezinnen.

4.3.4. Stimulans van ouders om buiten te spelen.

Eén vraag uit de vragenlijst peilde naar de mate waarin de ouders het kind stimuleren om buiten te spelen, nl. "Mijn papa en mama moedigen mij aan om buiten te spelen", opnieuw te beantwoorden met de scores 1 ("dikwijls"), 2 ("af en toe") en 3 ("zelden of nooit"). Op deze vraag voerden we na hercodering eveneens een meervoudige regressie uit met dezelfde predictoren.

Tabel 22 toont aan in welke mate elk van deze predictoren samenhangt met de stimulans door de ouders en of die samenhang statistisch significant is. In totaal verklaarden deze predictoren 12% van de variantie in stimulatie tot buiten spelen door de ouders.

Tabel 22 – Regressie op zelfgerapporteerde stimulans van de ouders

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	p
	B	Std. Error	Beta		
1 (Constant)	1,053	,178		5,916	,000
Leeftijd in jaren	,080	,008	-,252	10,240	,000
Geslacht leerling	,039	,036	-,027	1,103	,270
Gewichtsstatus	-,049	,058	,020	-,840	,401
Aantal keer sporten per week	,000	,014	,000	,008	,994
Beweging, vader	-,030	,016	,048	-1,833	,067
Beweging, moeder	-,040	,016	,065	-2,476	,013
Opleidingsniveau ouders	-,102	,017	,151	-5,974	,000
Aantal kinderen in gezin	,067	,027	-,059	2,487	,013
Lid jeugdvereniging	,014	,021	-,017	,686	,493
Ligging school	,010	,036	-,007	,287	,774

a. Criteriumvariabele: Mijn mama en papa moedigen me aan om buiten te spelen

Leeftijd bleek de sterkste, negatieve voorspeller van stimulans door ouders: hoe ouder het kind, hoe minder de ouders het stimuleren tot buitenspelen. Het opleidingsniveau was positief geassocieerd met de stimulans door de ouders: hoe hoger opgeleid de ouders, hoe meer ze het kind stimuleren om buiten te spelen. Het bewegingsgedrag van de moeder en het aantal kinderen in het gezin waren ook significant, zij het zwak, gerelateerd met de stimulatie door de ouders. Hoe meer de moeder beweegt, hoe meer de ouders de kinderen stimuleren om buiten te spelen, en hoe meer kinderen er in het gezin zijn, hoe minder de ouders stimuleren om buiten te spelen. Mogelijke verklaringen voor deze laatste bevinding zijn dat er in gezinnen met meer kinderen automatisch meer buiten wordt gespeeld, dat er binnen zo'n gezinnen minder verveling optreedt, of dat ouders minder tijd hebben tot stimulansen in zo'n gezinnen.

4.4. Naar een profiel van de (niet-)buitenspeler anno 2008

In [deel vier](#) wordt op basis van de verzamelde onderzoeksgegevens een poging ondernomen om het **profiel van de (niet-) buitenspeler** anno 2008 in kaart te brengen en op zoek te gaan naar de specifieke indicatoren die dit profiel kunnen voorspellen.

4.4.1. De globale buitenspeler

Op basis van de mate van gebruik van de buitenspeelruimten (som van de scores op het gebruik van terras, tuin, speeltuin, straat/buurt/plein en bos/weide als speelruimte) (totaalscore met minimum 5 en maximum 15) en op basis van het gemiddeld aantal buitenspeeldagen per week (mate van buitenspelen) werd een nieuwe variabele 'globale' buitenspeler aangemaakt. Op basis van deze nieuwe variabele werden de kinderen ingedeeld in drie profielen van buitenspeler, in het bijzonder een 'zwakke', 'matige' of 'intensieve' buitenspeler. Een beschrijving van dit profiel op basis van bovenstaande variabelen is weergegeven in tabel 23.

Tabel 23 – Profiel van de globale buitenspeler anno 2008 in functie van gebruik buitenspeelruimten (ruimtelijke speldiversiteit), aantal buitenspeeldagen en aantal uren buitenspelen per week.

	Globale buitenspeler			
	Zwak (24,4%)	Matig (48,2%)	Intensief (27,4%)	
	Gem (SD)	Gem (SD)	Gem (SD)	F-waarde
Ruimtelijke speldiversiteit	7,20 (1,41)	9,42 (1,21)	11,74 (1,29)	1789,55**
Aantal buitenspeeldagen (vakantieweek)	2,50 (2,15)	5,27 (1,73)	6,41 (1,15)	689,44**
Aantal buitenspeeldagen (schoolweek)	1,86 (1,92)	4,40 (1,86)	6,02 (1,46)	663,09**
Aantal uren buitenspelen (vakantieweek)	9,04 (9,92)	16,26 (13,46)	22,88 (15,14)	114,86**
Aantal uren buitenspelen (schoolweek)	5,37 (5,67)	7,31 (5,60)	11,31 (7,70)	89,62**

* $p < 0.05$

** $p < 0.01$

Vanuit de vraagstelling in voorliggend onderzoek lijkt het ons zinvol om op zoek te gaan naar specifieke variabelen die het profiel van de (niet-)buitenspeler kunnen onderscheiden. Daarom werd een multinomiale logistische regressieanalyse uitgevoerd met als doel de kans te voorspellen om tot een bepaalde categorie van buitenspeler te behoren, ten opzichte van een referentiecategorie. In dit onderzoek hebben we de categorie 'zwakke' globale buitenspeler als referentiecategorie gekozen en wordt op basis van de verschillende onafhankelijke variabelen de kans voorspeld om tot de categorieën 'matige' en 'intensieve' globale buitenspeler te behoren.

Tabellen 24a en 24b laat de resultaten van deze regressieanalyse voor respectievelijk de 'matige' en 'intensieve' globale buitenspeler zien. In de tabel worden zowel de ware regressiecoëfficiënten (B) als de geëxponentieerde regressiecoëfficiënten ($\exp(B)$) weergegeven.

Wanneer de regressiecoëfficiënt B positief is, is de $\exp(B)$ groter dan 1, en stijgt de kans om tot de categorie 'matige' of 'intensieve' globale buitenspeler te behoren, ten opzichte van de referentiecategorie (i.c. 'zwakke' buitenspeler). Wanneer de regressiecoëfficiënt B negatief is, is de $\exp(B)$ kleiner dan 1 en wordt de kans om tot de categorie 'matige' of 'intensieve' globale buitenspeler te behoren kleiner. $\exp(B)$ wordt ook de odds ratio genoemd.

Uit beide tabellen kan men afleiden dat binnen de *persoonsgebonden kenmerken* **geslacht en leeftijd** de voornaamste voorspellende factoren om tot de groep van 'matige' of 'intensieve' globale buitenspelers te behoren. In het bijzonder hebben de *jongens en de jongere leeftijdsgroepen* een grotere kans om tot de 'matige' en het 'intensieve' profiel van 'globale' buitenspeler te behoren.

Binnen de rubriek *sociaal-culturele kenmerken* blijkt enkel het **type woning** een bepalende factor te zijn. Kinderen en jongeren die op een *appartement* wonen, maken minder kans om tot de 'matige' en het 'intensieve' profiel van 'globale' buitenspeler te behoren.

Binnen de *spel-, sport- en ontspanningsactiviteiten*, merken we op dat het **lidmaatschap van een jeugdvereniging**, het aantal keer **intens bewegen tijdens de week** en het **bezit van materiële spelstimuli** belangrijke indicatoren zijn in functie van het profiel van de globale buitenspeler.

Tot slot kunnen we vaststellen dat attitudinale kenmerken zoals de **autonomie en voorkeur** van het kind om buiten te spelen eveneens belangrijke voorspellende factoren zijn om tot de groep van 'matige' of 'intensieve' globale buitenspelers te behoren. In het bijzonder maken de kinderen en jongeren met een grotere autonomie en een uitgesproken voorkeur om buiten te spelen, effectief ook meer kans om tot de groep van 'intensieve' globale buitenspelers te behoren.

Op basis van dit model kunnen ongeveer 6 op 10 kinderen (59,2%) juist toegewezen worden aan de drie groepen 'globale' buitenspelers.

Tabel 24a - Resultaten van de multinomiale logistische regressieanalyse met de kans om anno 2008 tot de groep van matige globale buitenspelers te behoren ten opzichte van de groep met zwakke globale buitenspelers (Italic = referentiecategorie)

Variabele	Categorie	B	exp(B)
Onderwijsniveau	Basisonderwijs	,476	1,610
	<i>Secundair onderwijs</i>		
Ligging school	Stedelijk	-,232	,793
	<i>Landelijk</i>		
Type woning	Appartement	-,584	,557*
	<i>Huis</i>		
Geslacht	Jongen	,526	1,693**
	<i>Meisje</i>		
Leeftijd (jaren)	<7 jaar	1,273	3,572*
	8 jaar	,401	1,494
	9 jaar	,692	1,998
	10 jaar	,155	1,167
	11 jaar	-,052	,950
	12 jaar	,253	1,288
	<i>14 jaar</i>	,059	1,060
Gewichtstatus	Normaal gewicht	-,156	,856
	<i>Overgewicht</i>		
Opleidingsniveau	Laag	,116	1,123
	Midden-Laag	,164	1,179
	Midden-Hoog	-,136	,873
	<i>Hoog</i>		
Gezinsgrootte	enig kind	,068	1,071
	2 kinderen	,193	1,212
	<i>>2 kinderen</i>		
Sport ouders	zelden of nooit	,039	1,039
	af en toe	,311	1,365
	regelmatig	,299	1,348
	<i>vaak</i>		
Autonomie		,186	1,204
Voorkeur		1,461	4,308**

Variabele	Categorie	B	exp(B)
Verplaatsing school	auto	-,273	,761
	bus/trein	-,108	,898
	te voet	-,427	,653
	<i>per fiets</i>		
Verplaatsing vrije tijd	auto	,458	1,581*
	bus/trein	,201	1,223
	te voet	,203	1,262
	<i>per fiets</i>		
Speeltijd – act. spelletjes	zelden of nooit	-,131	,877
	af en toe	-,176	,839
	<i>dikwijls</i>		
Speeltijd – sporten	zelden of nooit	,397	1,487
	af en toe	,183	1,201
	<i>dikwijls</i>		
Intens bewegen vrije tijd	nooit	-1,403	,246**
	1 keer per week	-1,048	,351**
	2-3 keer per week	-,700	,497
	3-4 keer per week	-,695	,499
	5-6 keer per week	-,679	,507
	<i>elke dag</i>		
Lid sportclub	Neen	-,286	,751
	<i>Ja</i>		
Lid jeugdbeweging	Neen	-,756	,469*
	<i>Ja</i>		
Materiële spelstimuli	weinig	-,792	,453**
	gemiddeld	-,209	,812
	<i>veel</i>		
TV kijken	zelden of nooit	,013	,469
	af en toe	-,266	,550
	<i>dikwijls</i>		

* p<0.05

** p<0.01

N=1436

Nagelkerke R² = ,376
 Δ -2LL=572,1 (p<0.001)

Tabel 24b - Resultaten van de multinomiale logistische regressieanalyse met de kans om anno 2008 tot de groep van intensieve globale buitenspelers te behoren ten opzichte van de groep met zwakke globale buitenspelers (Italic = referentiecategorie)

Variabele	Categorie	B	exp(B)
Onderwijsniveau	Basisonderwijs	,309	1,362
	<i>Secundair onderwijs</i>		
Ligging school	Stedelijk	-,322	,725
	<i>Landelijk</i>		
Type woning	Appartement	-1,862	,155**
	<i>Huis</i>		
Geslacht	Jongen	,822	2,275**
	<i>Meisje</i>		
Leeftijd (jaren)	<7 jaar	2,790	16,281**
	8 jaar	1,862	6,438**
	9 jaar	1,731	5,646*
	10 jaar	1,385	3,994*
	11 jaar	,708	2,031
	12 jaar	,674	1,961
	13 jaar	,111	1,118
Gewichtstatus	Normaal gewicht	-,541	,582
	<i>Overgewicht</i>		
Opleidingsniveau	Laag	,355	1,426
	Midden-Laag	,399	1,491
	Midden-Hoog	-,129	,879
	<i>Hoog</i>		
Gezinsgrootte	enig kind	-,295	,891
	2 kinderen	-,147	,868
	<i>>2 kinderen</i>		
Sport ouders	zelden of nooit	,300	1,350
	af en toe	,479	1,615
	regelmatig	,572	1,772
	<i>vaak</i>		
Autonomie		,709	2,033**
Voorkeur		2,879	17,805**

Variabele	Categorie	B	exp(B)
Verplaatsing school	auto	-,490	,612*
	bus/trein	-,250	,779
	te voet	-,538	,584
	<i>per fiets</i>		
Verplaatsing vrije tijd	auto	,311	1,365
	bus/trein	-,944	,389
	te voet	,286	1,331
	<i>per fiets</i>		
Speeltijd – act. spelletjes	zelden of nooit	-,190	,827
	af en toe	-,398	,671
	<i>dikwijls</i>		
Speeltijd – sporten	zelden of nooit	,233	1,262
	af en toe	,018	1,018
	<i>dikwijls</i>		
Intens bewegen vrije tijd	nooit	-1,335	,263*
	1 keer per week	-1,449	,235**
	2-3 keer per week	-,938	,391*
	3-4 keer per week	-,772	,462
	5-6 keer per week	-,668	,513
	<i>elke dag</i>		
Lid sportclub	Neen	-,326	,722
	<i>Ja</i>		
Lid jeugdbeweging	Neen	-,838	,433**
	<i>Ja</i>		
Materiële spelstimuli	weinig	-1,783	,168**
	gemiddeld	-,661	,516**
	<i>veel</i>		
TV kijken	zelden of nooit	-,637	,529
	af en toe	-,174	,840
	<i>dikwijls</i>		

* p<0.05

** p<0.01

N=1436

Nagelkerke R² = ,376
 Δ -2LL=572,1 (p<0.001)

4.4.2. De publieke buitenspeler

In analogie met de globale buitenspeler, kunnen we op basis van de mate van gebruik van de 'publieke' buitenspeelruimten (som van de scores op het gebruik van speeltuin, straat/buurt/plein en bos/weide als speelruimte) (totaalscore met minimum 3 en maximum 9) en op basis van het gemiddeld aantal buitenspeeldagen per week (mate van buitenspelen) een nieuwe variabele 'publieke buitenspeler' berekenen. Vervolgens kunnen op basis van deze nieuwe variabele de kinderen ingedeeld worden in drie profielen van 'publieke' buitenspeler, in het bijzonder een 'zwakke', 'matige' of 'intensieve' publieke buitenspeler. Een beschrijving van dit profiel op basis van bovenstaande variabelen is weergegeven in tabel 25.

Tabel 25 – Profiel van de publieke buitenspeler anno 2008 in functie van gebruik publieke buitenspeelruimten (ruimtelijke speldiversiteit), aantal buitenspeeldagen en aantal uren buitenspelen per week.

	Publieke buitenspeler			
	Zwak (36,1%)	Matig (31,3%)	Intensief (32,6%)	
	Gem (SD)	Gem (SD)	Gem (SD)	F-waarde
Publieke ruimtelijke speldiversiteit	3,80 (0,75)	5,07 (0,60)	6,72 (0,84)	3057,80**
Aantal buitenspeeldagen (vakantieweek)	3,46 (2,38)	5,44 (1,75)	6,08 (1,43)	349,51**
Aantal buitenspeeldagen (schoolweek)	2,85 (2,26)	4,79 (2,03)	5,35 (1,75)	273,74**
Aantal uren buitenspelen (vakantieweek)	10,94 (11,26)	17,77 (14,33)	21,31 (14,71)	92,70**
Aantal uren buitenspelen (schoolweek)	5,94 (5,94)	8,30 (6,65)	10,13 (6,95)	53,35**

* $p < 0.05$

** $p < 0.01$

Door middel van een multinomiale logistische regressieanalyse kan opnieuw onderzocht worden welke kenmerken de kans voorspellen om tot een bepaalde categorie van publieke buitenspeler te behoren, ten opzichte van een referentiecategorie. In dit onderzoek werd de categorie 'zwakke' publieke buitenspeler als referentiecategorie gekozen en wordt op basis van de verschillende onafhankelijke variabelen de kans voorspeld om tot de categorieën 'matige' en 'intensieve' publieke buitenspeler te behoren.

Tabellen 26a en 26b laat de resultaten van deze regressieanalyse voor respectievelijk de 'matige' en 'intensieve' publieke buitenspeler zien. In de tabel worden zowel de ware regressiecoëfficiënten (B) als de geëxponentieerde regressiecoëfficiënten ($\exp(B)$) weergegeven.

Wanneer de regressiecoëfficiënt B positief is, is de $\exp(B)$ groter dan 1, en stijgt de kans om tot de categorie 'matige' of 'intensieve' buitenspeler te behoren, ten opzichte van de referentiecategorie (i.c. 'zwakke' publieke buitenspeler). Wanneer de regressiecoëfficiënt B negatief is, is de $\exp(B)$ kleiner dan 1 en wordt de kans om tot de categorie 'matige' of 'intensieve' publieke buitenspeler te behoren kleiner. $\exp(B)$ wordt ook de odds ratio genoemd.

In vergelijking met het profiel van de 'globale' buitenspeler, laat deze analyse een ander beeld zien. Binnen de *persoonsgebonden kenmerken* blijft **geslacht** een indicator betreffende 'publieke' buitenspeler. In het bijzonder het de *jongens* een grotere kans om tot de 'matige' en het 'intensieve' profiel van 'publieke' buitenspeler te behoren. Leeftijd blijkt daarentegen geen voorspellende factor meer te zijn in functie van het profiel van de 'publieke' buitenspeler.

Binnen de rubriek *sociaal-culturele kenmerken* kunnen we geen eenduidig beeld vaststellen. Binnen de *spel-, sport- en ontspanningsactiviteiten*, merken we op dat het **lidmaatschap van een jeugdvereniging** ook hier een belangrijke voorspellende factor is om tot de groep van 'matige' of 'intensieve' 'publieke' buitenspelers te behoren.

Tot slot kunnen we ook hier vaststellen dat de **autonomie en voorkeur** van het kind en de jongere om buiten te spelen belangrijke indicatoren zijn om de kans te voorspellen om tot groep van 'matige' of 'intensieve' 'publieke' buitenspelers te behoren. Hoe meer autonomie en hoe meer voorkeur om buiten te spelen, hoe groter de kans om tot de 'matige' en het 'intensieve' profiel van 'publieke' buitenspeler te behoren.

Op basis van dit model kunnen iets meer dan de helft van de kinderen (52,9%) juist toegewezen worden aan de drie groepen 'publieke' buitenspelers.

Tabel 26a - Resultaten van de multinomiale logistische regressieanalyse met de kans om anno 2008 tot de groep van matige publieke buitenspelers te behoren ten opzichte van de groep met zwakke publieke buitenspelers (*Italic* = referentiecategorie)

Variabele	Categorie	B	exp(B)
Onderwijsniveau	Basisonderwijs	,620	1,859
	<i>Secundair onderwijs</i>		
Ligging school	Stedelijk	-,160	,852
	<i>Landelijk</i>		
Type woning	Appartement	,025	1,025
	<i>Huis</i>		
Geslacht	Jongen	,625	1,868**
	<i>Meisje</i>		
Leeftijd (jaren)	<7 jaar	,093	1,097
	8 jaar	,418	1,519
	9 jaar	,583	1,791
	10 jaar	,146	1,157
	11 jaar	-,150	,860
	12 jaar	,248	1,281
	<i>14 jaar</i>	,390	1,476
Gewichtstatus	Normaal gewicht	,110	1,117
	<i>Overgewicht</i>		
Opleidingsniveau	Laag	,061	1,063
	Midden-Laag	,122	1,130
	Midden-Hoog	,053	1,054
	<i>Hoog</i>		
Gezinsgrootte	enig kind	-,029	,971
	2 kinderen	-,213	,808
	<i>>2 kinderen</i>		
Sport ouders	zelden of nooit	-,348	,706
	af en toe	,097	1,101
	regelmatig	,039	1,040
	<i>vaak</i>		
Autonomie		,126	1,134
Voorkeur		1,121	3,067**

Variabele	Categorie	B	exp(B)
Verplaatsing school	auto	,210	1,234
	bus/trein	,414	1,513
	te voet	-,007	,994
	<i>per fiets</i>		
Verplaatsing vrije tijd	auto	,041	1,042
	bus/trein	,510	1,666
	te voet	-,001	,999
	<i>per fiets</i>		
Speeltijd – act. spelletjes	zelden of nooit	-,169	,844
	af en toe	-,215	,806
	<i>dikwijls</i>		
Speeltijd – sporten	zelden of nooit	,210	1,234
	af en toe	,142	1,153
	<i>dikwijls</i>		
Intens bewegen vrije tijd	nooit	-,187	,829
	1 keer per week	-,260	,771
	2-3 keer per week	,092	1,096
	3-4 keer per week	,314	1,369
	5-6 keer per week	,298	1,347
	<i>elke dag</i>		
Lid sportclub	Neen	,196	1,216
	<i>Ja</i>		
Lid jeugdbeweging	Neen	-,762	,467*
	<i>Ja</i>		
Materiële spelstimuli	weinig	-,500	,607*
	gemiddeld	-,114	,892
	<i>veel</i>		
TV kijken	zelden of nooit	-,139	,870
	af en toe	,002	1,002
	<i>dikwijls</i>		

* p<0.05

** p<0.01

N=1444

Nagelkerke R² = ,260
Δ-2LL=380 (p<0.001)

Tabel 26b - Resultaten van de multinomiale logistische regressieanalyse met de kans om tot de groep van intensieve publieke buitenspelers te behoren ten opzichte van de groep met zwakke publieke buitenspelers anno 2008 (Italic = referentiecategorie)

Variabele	Categorie	B	exp(B)
Onderwijsniveau	Basisonderwijs	,255	1,291
	<i>Secundair onderwijs</i>		
Ligging school	Stedelijk	-,327	,721*
	<i>Landelijk</i>		
Type woning	Appartement	-,020	,980
	<i>Huis</i>		
Geslacht	Jongen	,878	2,405**
	<i>Meisje</i>		
Leeftijd (jaren)	<7 jaar	,680	1,974
	8 jaar	,715	2,043
	9 jaar	,602	1,826
	10 jaar	,649	1,914
	11 jaar	-,189	,828
	12 jaar	-,048	,953
	13 jaar	-,203	,816
	<i>14 jaar</i>		
Gewichtstatus	Normaal gewicht	-,153	,858
	<i>Overgewicht</i>		
Opleidingsniveau	Laag	,281	1,325
	Midden-Laag	,537	1,711**
	Midden-Hoog	,097	1,102
	<i>Hoog</i>		
Gezinsgrootte	enig kind	-,279	,757
	2 kinderen	-,396	,673
	<i>>2kinderen</i>		
Sport ouders	zelden of nooit	-,188	,829
	af en toe	,077	1,080
	regelmatig	,210	1,233
	<i>vaak</i>		
Autonomie		,527	1,694**
Voorkeur		1,975	7,206**

Variabele	Categorie	B	exp(B)
Verplaatsing school	auto	-,341	,711
	bus/trein	,020	1,020
	te voet	-,497	,609
	<i>per fiets</i>		
Verplaatsing vrije tijd	auto	-,020	,980
	bus/trein	,118	1,125
	te voet	,506	1,658
	<i>per fiets</i>		
Speeltijd – act. spelletjes	zelden of nooit	-,244	,787
	af en toe	-,337	,714
	<i>dikwijls</i>		
Speeltijd – sporten	zelden of nooit	,086	,738
	af en toe	-,024	,659
	<i>dikwijls</i>		
Intens bewegen vrije tijd	nooit	-,187	,829
	1 keer per week	-,596	,551
	2-3 keer per week	-,270	,763
	3-4 keer per week	-,054	,947
	5-6 keer per week	-,110	,896
	<i>elke dag</i>		
Lid sportclub	Neen	-,108	,898
	<i>Ja</i>		
Lid jeugdbeweging	Neen	-,799	,450**
	<i>Ja</i>		
Materiële spelstimuli	weinig	-,323	,724
	gemiddeld	-,136	,872
	<i>veel</i>		
TV kijken	zelden of nooit	-,797	,451*
	af en toe	,140	,870
	<i>dikwijls</i>		

* p<0.05

** p<0.01

N=1444

Nagelkerke R² = ,260
Δ-2LL=380 (p<0.001)

4.5.(Buiten)speelgedrag in tijdstrendperspectief: follow-up 1979/1989 – 2008

In dit vijfde en laatste gedeelte wordt het (buiten)speelgedrag van de kinderen in tijdstrendperspectief geplaatst. Op basis van de gegevens uit de *PF/SBV-studies* van de K.U.Leuven¹⁷ met betrekking tot het (buiten)speelgedrag van lagere schoolkinderen en de verzamelde gegevens uit voorliggend onderzoek, is het mogelijk om een vergelijking doorheen de tijd te maken wat het ruimtelijk kader betreft van het speelgedrag van kinderen uit het lager onderwijs. Meer bepaald kunnen we de bevindingen anno 2008 (N=1387) vergelijken met deze uit 1989 (N=2097). Voor de meisjes is ook een vergelijking met 1979 (N=4670) haalbaar.

Tabel 27: Ruimtelijke context van speelgedrag bij jongens uit het lager onderwijs in 1989 en 2008, in percentages

		1989	2008
Binnen spelen thuis (speelkamer, speelzolder en/of garage)	<i>Zelden of nooit</i>	11,6	23,3
	<i>Af en toe</i>	42,4	36,2
	<i>Dikwijls</i>	46,0	40,4
	$\chi^2=37,5; p<.001$		
Buitenspelen thuis (koer, terras en/of tuin)	<i>Zelden of nooit</i>	3,8	9,9
	<i>Af en toe</i>	21,2	23,6
	<i>Dikwijls</i>	75,0	66,4
	$\chi^2=28,0; p<.001$		
Buitenspelen elders (straat, woonbuurt, speeltuin, bos en/of weide)	<i>Zelden of nooit</i>	10,6	9,7
	<i>Af en toe</i>	47,2	53,0
	<i>Dikwijls</i>	42,2	37,3
	NS		

Uit tabellen 27 en 28 kunnen we afleiden dat anno 2008 zowel bij de jongens (66%) als bij de meisjes (71%) een meerderheid zegt dikwijls **thuis buiten te spelen**. Ook in 1979 (meisjes) en in 1989 (jongens en meisjes) blijkt dit het geval. Wel stellen we een lichte daling vast: *vandaag blijken er minder lagere schoolkinderen op het terras en/of de koer of tuin van de eigen woning te spelen dan enkele decennia geleden*. Bij de jongens is sprake van een significante daling. Het **buitenspelen op publieke plaatsen**, zoals de straat, de woonbuurt, een speeltuin of bos, wordt daarentegen opvallend minder vaak gedaan door zowel jongens als meisjes. In 2008 zegt iets meer dan een derde van de lagere schoolkinderen dikwijls op dergelijke plaatsen te spelen. Dat is *vergelijkbaar met de situatie op het einde van de jaren tachtig*. In tegenstelling tot wat vaak wordt vermoed, blijkt echter dat het aantal lagere schoolkinderen dat zelden of nooit op publieke plaatsen buitenspeelt niet te zijn toegenomen, integendeel. Bij de *meisjes* is er zelfs sprake van een *beduidende afname van het aantal niet-buitenspelers tussen 1979 en 2008*. Wat het **binnenshuis spelen** betreft, stellen we vast dat dit *speelgedrag tussen 1989 en 2008 aan belang heeft ingeboet*. Waar op het einde van de jaren tachtig 12 procent van de lagere schoolkinderen aangaf zelden of nooit thuis binnen te spelen, is dit aantal een kleine twee decennia later bijna verdubbeld.

¹⁷ Beunen, G. & Renson, R. (1997). P.F. Leuven 1967-1997. Leuven: K.U.Leuven/Studiecentrum voor Fysieke Ontwikkeling; 3 vol.

Tabel 28: Ruimtelijke context van speelgedrag bij meisjes uit het lager onderwijs in 1979, 1989 en 2008, in percentages

		1979	1989	2008
Binnen spelen thuis (speelkamer, speelzolder en/of garage)	<i>Zelden of nooit</i>	25,5	12,3	20,6
	<i>Af en toe</i>	31,3	35,3	38,2
	<i>Dikwijls</i>	43,2	52,4	41,3
	$X^2=90,0; p<.001$			
Buitenspelen thuis (koer, terras en/of tuin)	<i>Zelden of nooit</i>	6,3	4,8	6,7
	<i>Af en toe</i>	21,0	22,2	22,6
	<i>Dikwijls</i>	72,7	73,0	70,7
	NS			
Buitenspelen elders (straat, woonbuurt, speeltuin, bos en/of weide)	<i>Zelden of nooit</i>	16,4	13,9	10,9
	<i>Af en toe</i>	49,5	54,2	56,1
	<i>Dikwijls</i>	34,2	31,9	33,0
	$X^2=21,4; p<.001$			

Op de vraag op welke plaatsen kinderen tijdens hun vrije tijd spelen, blijkt dat zowel bij jongens als bij meisjes de *koer en/of tuin van de eigen woning de meest populaire speelplaats* is (tabel 29). Dat is zowel in 1979 (meisjes) als in 1989 en 2008 (jongens en meisjes) het geval. De populariteit van meer publieke speelplaatsen als de straat, de woonbuurt, een plein, bos of weide blijkt daarentegen een heel stuk lager te liggen, zeker bij de meisjes. Opmerkelijk is wel dat gedurende *de voorbije decennia* bij de jongens en de meisjes zowel het *spelen in een speeltuin als het spelen op straat, in de woonbuurt en/of op een plein duidelijk aan populariteit heeft gewonnen*. Het spelen in een bos of weide kent vandaag echter minder succes. Het lijkt aannemelijk dat hier omgevingsfactoren zoals de beschikbaarheid van dergelijke speelplaatsen een belangrijke rol spelen. Bijna negen op de tien lagere schoolkinderen vertoeft (ook) bij vriendjes thuis om te spelen. Dat is beduidend meer dan bij de vorige meetpunten.

Tabel 29: Populariteit van de ruimtelijke context van speelgedrag bij jongens en meisjes uit het lager onderwijs in 1979/1989 en 2008, in percentages

	Jongens			Meisjes			
	1989	2008		1979	1989	2008	
1 Op de koer of in de tuin	95,1	87,6	***	90,8	93,6	91,3	*
2 Bij vriendjes thuis	75,4	85,8	***	71,9	76,3	88,3	***
3 Binnenshuis	88,4	76,7	***	74,5	87,7	79,4	***
4 Op het terras	63,9	67,5	NS	36,1	69,9	74,3	***
5 In een speeltuin	56,3	67,3	***	51,9	56,4	67,9	***
6 Op straat, in de woonbuurt of op een plein	53,4	61,4	**	47,6	47,0	54,3	**
7 In een bos of weide	69,9	60,4	***	52,2	60,9	47,6	***

* $p<.05$ ** $p<.01$ *** $p<.001$

Opmerking: in tabel 29 worden de percentages weergegeven van de respondenten die af en toe of dikwijls van de desbetreffende speelruimte gebruik maken

Om een beeld te krijgen van de sociaal-culturele context van het (buiten)spelen bij jongeren maken we in wat volgt gebruik van enkele regressieanalyses (tabellen 30 t/m 32).

Tabel 30: Associatie tussen de frequentie van het binnenshuis spelen thuis en een aantal achtergrondkenmerken bij jongens en meisjes uit het lager onderwijs in 1989 en 2008, coëfficiënten (Exp(β)) van de multinomiale logistische regressieanalyse

Variabele	Categorieën	Af en toe	Dikwijls
Jaar van observatie	1989 2008 (ref.)	1,66***	2,02***
Geslacht	Jongen Meisje (ref.)	NS	NS
Type woning	Appartement Huis (ref.)	0,57*	NS
Hoogst behaald diploma vader	Lager secundair Hoger secundair Hoger onderwijs (ref.)	NS NS	NS NS
Lidmaatschap van een sportclub	Actief lid Geen actief lid (ref.)	NS	NS
Lidmaatschap jeugdvereniging	Actief lid Geen actief lid (ref.)	NS	NS
Verplaatsing naar en van school	Voornamelijk gemotoriseerd Voornamelijk niet-gemotoriseerd (ref.)	NS	1,29*
Leeftijdscategorie	Jonger dan 8 jaar 8 of 9 negen jaar 10 jaar of ouder (ref.)	NS NS	1,53** 1,49**
Verstedelijingsgraad woonplaats	Landelijk Half-verstedelijkt Verstedelijkt (ref.)	NS NS	NS NS
Gezinssituatie	Gezin met 1 kind Gezin met 2 kinderen Gezin met > 2 kinderen (ref.)	NS NS	NS NS
		N	2.852
		Nagelkerke R ²	0,046
		Δ -2LL	115,5 ($p < .001$)

(ref.) = referentiecategorie in de regressieanalyse; de overige categorieën worden met de referentiecategorie vergeleken

NS = niet significant * $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

Tabel 31: Associatie tussen de frequentie van het buitenspelen thuis en een aantal achtergrondkenmerken bij jongens en meisjes uit het lager onderwijs in 1989 en 2008, coëfficiënten (Exp(β)) van de multinomiale logistische regressieanalyse

Variabele	Categorieën	Af en toe	Dikwijls
Jaar van observatie	1989 2008 (ref.)	NS	NS
Geslacht	Jongen Meisje (ref.)	NS	NS
Type woning	Appartement Huis (ref.)	0,17***	0,05***
Hoogst behaalde diploma vader	Lager secundair Hoger secundair Hoger onderwijs (ref.)	NS NS	0,56* 0,55**
Lidmaatschap van een sportclub	Actief lid Geen actief lid (ref.)	0,61*	NS
Lidmaatschap jeugdvereniging	Actief lid Geen actief lid (ref.)	NS	NS
Verplaatsing naar en van school	Voorname-lijk gemotoriseerd Voorname-lijk niet-gemotoriseerd (ref.)	NS	1,72*
Leeftijdscategorie	Jonger dan 8 jaar 8 of 9 negen jaar 10 jaar of ouder (ref.)	NS NS	2,01** 1,88**
Verstedelingsgraad woonplaats	Landelijk Half-verstedelijkt Verstedelijkt (ref.)	3,32*** 2,51***	6,87*** 5,51***
Gezinssituatie	Gezin met 1 kind Gezin met 2 kinderen Gezin met > 2 kinderen (ref.)	NS 1,68*	NS 1,60*
		N 2.901	
		Nagelkerke R ² 0,174	
		Δ -2LL 408,2 ($p < .001$)	

(ref.) = referentiecategorie in de regressieanalyse; de overige categorieën worden met de referentiecategorie vergeleken

NS = niet significant * $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

Opmerking: in tabel 31 wordt het dikwijls buitenspelen geoperationaliseerd (i) als het dikwijls spelen op het terras, en/of (ii) het dikwijls spelen op de koer of in de tuin; hetzelfde geldt voor het af en toe en zelden of nooit buitenspelen

Tabel 32: Associatie tussen de frequentie van het buitenspelen in een publieke ruimte en een aantal achtergrondkenmerken bij jongens en meisjes uit het lager onderwijs in 1989 en 2008, coëfficiënten (Exp(β)) van de multinomiale logistische regressieanalyse

Variabele	Categorieën	Af en toe	Dikwijls
Jaar van observatie	1989 2008 (ref.)	NS	NS
Geslacht	Jongen Meisje (ref.)	NS	1,53***
Type woning	Appartement Huis (ref.)	NS	NS
Hoogst behaalde diploma vader	Lager secundair Hoger secundair Hoger onderwijs (ref.)	1,43* NS	1,48* NS
Lidmaatschap van een sportclub	Actief lid Geen actief lid (ref.)	0,75*	NS
Lidmaatschap jeugdvereniging	Actief lid Geen actief lid (ref.)	NS	0,69**
Verplaatsing naar en van school	Voornamelijk gemotoriseerd Voornamelijk niet-gemotoriseerd (ref.)	NS	NS
Leeftijdscategorie	Jonger dan 8 jaar 8 of 9 negen jaar 10 jaar of ouder (ref.)	1,51** NS	NS NS
Verstedelijkingsgraad woonplaats	Landelijk Half-verstedelijk Verstedelijk (ref.)	NS NS	0,67* NS
Gezinssituatie	Gezin met 1 kind Gezin met 2 kinderen Gezin met > 2 kinderen (ref.)	NS NS	NS NS
		N	2.885
		Nagelkerke R ²	0,028
		Δ -2LL	70,3 ($p < .001$)

(ref.) = referentiecategorie in de regressieanalyse; de overige categorieën worden met de referentiecategorie vergeleken

NS = niet significant * $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

Opmerking: in tabel 32 wordt het dikwijls buitenspelen geoperationaliseerd als (i) het dikwijls spelen op straat, in de woonbuurt of plein, en/of (ii) het dikwijls spelen in een speeltuin, en/of (iii) het dikwijls spelen in een bos of weide; hetzelfde geldt voor het af en toe en zelden of nooit buitenspelen

In deze modellen nemen we meerdere achtergrondvariabelen op. Naast het geslacht en de leeftijd van de kinderen wordt ook rekening gehouden met het opleidingsniveau van vader, het type woning waarin het kind woont, de verstedelijkingsgraad van de woonplaats, de grootte van het gezin, het lidmaatschap van een sportclub, het lidmaatschap van een jeugdvereniging en de wijze van verplaatsing naar en van de school. Om uitspraken te kunnen formuleren betreffende mogelijke verschuivingen doorheen de tijd wordt ook het jaar van de observatie als een onafhankelijke variabele in de regressieanalyse opgenomen.

Vooreerst dient te worden benadrukt dat de verklaarde variantie erg laag ligt, zeker voor het model met betrekking tot het binnenshuis spelen (tabel 30) en voor het model met betrekking tot het buitenspelen op publieke plaatsen (tabel 32). Alleen voor de regressie betreffende het thuis buitenspelen (tabel 31) noteren we een enigszins aanvaardbare pseudo-verklaarde variantie van 17 procent. In de twee overige modellen geeft de lage Nagelkerke R^2 aan dat de opgenomen achtergrondvariabelen weinig bijdragen tot de verklaring van de ruimtelijke context van het speelgedrag. Voor het model in tabellen 30 en 32 impliceert dit dat onder meer het opleidingsniveau van vader, het type woning en de urbanisatiegraad van de woonplaats geen bepalende invloed uitoefenen op de ruimtelijke context van het speelgedrag bij kinderen uit het lager onderwijs.

Na controle voor de eerder opgesomde variabelen blijkt dat in **vergelijking met lagere schoolkinderen uit 2008**, *lagere schoolkinderen uit 1989 tweemaal meer kans hebben om vaak binnenshuis te spelen*. Voor de twee andere modellen kunnen we geen significante verandering tussen de meetpunten vaststellen. Deze bevindingen bevestigen wat we reeds op basis van de bivariate analyse hebben besproken.

Wat het **geslacht** betreft, noteren we alleen een beduidend verschil voor het model met betrekking tot het buitenspelen in publieke ruimtes. Meer bepaald stellen we vast dat *jongens anderhalve keer meer kans hebben dan meisjes om op plaatsen als de straat, een speeltuin, een bos etc. te spelen*. Aangezien er geen significante verschuiving doorheen de tijd kan worden vastgesteld, geldt deze bevinding niet alleen voor 2008 maar even goed voor 1989.

Hoewel de **leeftijd van de lagere schoolkinderen** alleen in het model betreffende het thuis buitenspelen een zekere invloed uitoefent op het speelgedrag van kinderen uit het lager onderwijs, kunnen ook voor het model met betrekking tot het binnenshuis spelen significante verschillen tussen de leeftijdsgroepen worden vastgesteld. In vergelijking met kinderen van tien jaar en ouder blijken *jongere kinderen een grotere kans te hebben om vaak thuis te spelen, zowel binnen als buiten*. Het is enigszins opmerkelijk dat oudere kinderen meer kansen en mogelijks ook toegang krijgen tot publieke speelplaatsen. Spelen de ouders hier een actieve rol in? Wordt het buitenspelen op publieke speelplaatsen voor jongere kinderen als minder veilig ervaren?

Lagere schoolkinderen waarvan de **vader lageropgeleid** is, hebben bijna de helft *minder kans om thuis buiten te spelen* enerzijds en bijna anderhalve keer *meer kans om buiten te spelen in een publieke speelruimte* anderzijds. Vermoed wordt dat hier de relatie tussen opleidingsniveau en beschikbare privé-speelruimte een rol speelt. Kinderen met een hogeropgeleide vader hebben wellicht meer mogelijkheden om rond de eigen woning buiten te spelen.

Dat het model betreffende de verklaring van het thuis buitenspelen een aanvaardbare pseudo- R^2 kent, heeft voornamelijk te maken met de bijdrage vanwege **het type woning**. Deze variabele levert de belangrijkste bijdrage in het model (cfr. Wald-parameter; gegevens niet in tabelvorm opgenomen). Het hoeft echter weinig verwondering te wekken dat *kinderen woonachtig in een appartement significant minder kans hebben om op de koer en/of de tuin van hun woonst te spelen*. Opmerkelijker is dat we deze kinderen niet meer tegenkomen op publieke speelplaatsen (tabel 32).

Ook de **graad van verstedelijking** van de woonplaats levert een aanzienlijke bijdrage in de verklaring van het tweede model (cfr. Wald-parameter; gegevens niet in tabelvorm opgenomen). *Hoe verstedelijker de gemeente, hoe minder kans jongeren hebben om thuis buiten te spelen*. In vergelijking met kinderen uit (half-) verstedelijkte gemeenten, hebben jongeren uit landelijkere gemeenten daarentegen significant meer kans om thuis buiten te spelen, doch opvallend minder kans om buiten te spelen op publieke speelplaatsen. Het lijkt vrij aannemelijk op basis van deze bevindingen te stellen dat lagere schoolkinderen woonachtig in steden over weinig privé-ruimte beschikken om buiten te spelen, terwijl net het omgekeerde het geval is voor kinderen uit meer landelijke omgevingen. *Toch blijft het opvallend dat deze laatste groep van jongeren ondanks het meer rurale karakter van hun woonomgeving beduidend minder gebruik maakt van publieke ruimte om te spelen*.

De andere variabelen, i.c. **gezinssituatie, verenigingslidmaatschap en de verplaatsing naar en van school**, leveren een eerder beperkte bijdrage tot de verklaring van de modellen. Wel merken we nog op dat kinderen uit een *gezin met twee kinderen een opvallend grotere kans hebben om thuis buiten te spelen dan éénkind-gezinnen of gezinnen met meer dan twee kinderen*. Kinderen uit andere gezinnen spelen minder vaak thuis buiten.

Rapport 4

Observatieonderzoek

Rapport 4

Observatieonderzoek

Onderzoek met betrekking tot de relatie tussen (on)beschikbaarheid van bespeelbare ruimte, de mate van buitenspelen en de gevolgen daarvan op de fysieke, sociale, psychische en emotionele ontwikkeling van de Vlaamse kinderen en jongeren.

Opgemaakt door de onderzoekers:

Onderzoekscentrum Kind & Samenleving

Jan Van Gils
Wouter Vanderstede
Wouter Servaas
Francis Vaningelgem

1. INLEIDING	129
1.1. FORMULERING ONDERZOEKSVRAAG.....	129
1.2. METHODIEK EN AANPAK: OBSERVATIE- EN ANALYSEMETHODE(S).....	129
1.2.1. <i>Uitdagingen bij de replicatie van het onderzoek uit 1983</i>	129
1.2.2. <i>Observatiemethode</i>	130
1.2.3. <i>Indeling in zones en ruimtelijke analyse</i>	132
1.3. VERANTWOORDING VAN DE KEUZE VAN WIJKEN.....	133
2. SOCIAAL-RUIMTELIJKE BESCHRIJVING VAN DE ONDERZOCHE WIJKEN	134
2.1. WIJK SEEFHOEK IN ANTWERPEN.....	134
2.1.1. <i>Situering van de wijk</i>	134
2.1.2. <i>Typering van de wijk</i>	134
2.2. HOOGBOUW STUYVENBERGPLEIN IN ANTWERPEN.....	136
2.2.1. <i>Situering van de wijk</i>	136
2.2.2. <i>Typering van de wijk</i>	136
2.3. WIJK 'T FOORT IN TEMSE.....	138
2.3.1. <i>Situering van de wijk</i>	138
2.3.2. <i>Beschrijving van de wijk</i>	138
2.4. WIJK P. DIERCKXLAAN IN TEMSE.....	140
2.4.1. <i>Situering van de wijk</i>	140
2.4.2. <i>Beschrijving van de wijk</i>	140
2.5. BURCHT IN ZWIJNDRECHT.....	142
2.5.1. <i>Situering van de wijk</i>	142
2.5.2. <i>Beschrijving van de wijk</i>	142
2.6. WIJK PREDIKHERENVELDEN IN RUMST.....	144
2.6.1. <i>Situering</i>	144
2.6.2. <i>Beschrijving van de wijk</i>	144
2.7. WIJK TERHAGEN IN RUMST.....	146
2.7.1. <i>Situering</i>	146
2.7.2. <i>Beschrijving van de wijk</i>	146
2.8. OVERZICHT VAN DEMOGRAFISCHE GEGEVENS VAN DE ONDERZOCHE WIJKEN.....	148
2.9. ENKELE SOCIAAL-ECONOMISCHE PARAMETERS VAN DE ONDERZOCHE WIJKEN.....	150
3. WIE SPEELT WAAR - ALGEMENE CIJFERS	152
3.1. OVERZICHT VAN DE WIJKEN.....	152
3.2. OVERZICHT VAN OBSERVATIES.....	152
3.3. GENDERVERDELING.....	154
3.3.1. <i>Cijfers huidig onderzoek</i>	154
3.3.2. <i>Vergelijking gegevens 1983 – 2008</i>	155
3.4. LEEFTIJDVERDELING.....	156
3.4.1. <i>Cijfers huidig onderzoek</i>	156
3.4.2. <i>Vergelijking met onderzoek 1983</i>	156
3.5. AANTAL KINDEREN ONDERWEG / KINDEREN NIET ONDERWEG.....	157
3.6. BEGELEID/NIET BEGELEID.....	158
3.7. GEORGANISEERD SPEL.....	160
3.8. SPELVORMEN.....	160
3.9. CONCLUSIES EN OPMERKINGEN.....	162
4. PUBLIEKE RUIMTE-SPEELINDEX	164
4.1. WAT IS DE ‘PUBLIEKE RUIMTE-SPEELINDEX’?.....	164
4.1.1. <i>Cijfers huidig onderzoek</i>	164
4.1.2. <i>Vergelijking met onderzoek 1983</i>	164
4.2. BESCHOUWING.....	165
5. VERBAND TUSSEN RUIMTE EN SPELEN	166

5.1. METHODIEK EN AANPAK	166
5.2. OP ZOEK NAAR VERBANDEN TUSSEN SPELOBSERVATIES EN TYPES PUBLIEKE RUIMTE.....	169
5.2.1. <i>Globale cijfers</i>	169
5.2.1.1. <i>Gemiddelde aantal spelobservaties per zone (of 'intensiteit' van bespeling van elk type publieke ruimte)</i>	170
5.2.1.2. <i>Percentage per type publieke ruimte (of frequentie van bespeling van elk type publieke ruimte)</i>	170
5.2.1.3 <i>Besluit</i>	170
5.2.2. <i>Zijn er verschillen per wijk? Zijn er verschillen tussen wijken in stedelijke en suburbane gebieden?</i>	171
5.2.3. <i>Verhouding jongens/meisjes per type publieke ruimte</i>	174
5.2.4. <i>Samenhang tussen soorten spel en publieke ruimte</i>	176
5.3. ONDERZOEK NAAR HET VERBAND TUSSEN MOBILITEIT EN SPELOBSERVATIES.....	178
5.3.1. <i>Is er een verband tussen inrichtingsmaatregelen en geobserveerde speelfrequentie?</i>	179
5.3.2. <i>Is er een verband tussen wegfunctie/wegcategorie en geobserveerde speelfrequentie?</i>	180
5.4. SYNTHESEKAART PER WIJK EN ONDERZOEK MEEST BESPEELDE ZONES	181
5.4.1. <i>Wijk Seefhoek in Antwerpen</i>	181
5.4.2. <i>Hoogbouw Stuyvenbergplein in Antwerpen</i>	184
5.4.3. <i>Wijk 't Foort in Temse</i>	186
5.4.4. <i>Wijk P. Dierckxlaan in Temse</i>	189
5.4.5. <i>Wijk Burcht in Zwijndrecht</i>	191
5.4.6. <i>Predikherenvelden in Rumst</i>	193
5.4.7. <i>Terhagen in Rumst</i>	195
5.4.8. <i>Algemene conclusies bij de synthesekaarten per wijk</i>	198
5.5. IS ER VERBAND TUSSEN WONINGTYPES EN BUITENSPELEN?	200

1. Inleiding

1.1. Formulering Onderzoeksvraag

Dit document vormt een deelonderzoek binnen het '**Onderzoek met betrekking tot de relatie tussen (on)beschikbaarheid van bespeelbare ruimte, de mate van buitenspelen en de gevolgen daarvan op de fysieke, sociale, psychische en emotionele ontwikkeling van de Vlaamse kinderen en jongeren**', in opdracht van de Vlaamse overheid.

Dit deelonderzoek is een **observatieonderzoek**, waarbij het spel van kinderen in de woonomgeving wordt geobserveerd. Met observaties in en analyse van de concrete woonomgeving wordt het onderzoek ingebed in de dagelijkse buitenspeelcontext van kinderen. Hiermee wordt gepoogd een antwoord te geven op de eerder, in de literatuurstudie gerapporteerde hiaten in bestaande onderzoeken.

Een gelijkaardig observatieonderzoek is in 1983 al eens uitgevoerd door de NDO-studiedienst, de 'voorloper' van Kind & Samenleving vzw.¹ Het huidige onderzoek is dus een (gereviseerde) replicatie van het onderzoek uit 1983. Het bestuderen van een evolutie over 25 jaar (1983-2008) kan een invulling geven aan de in het bestek geformuleerde vraag naar cijfers over de evolutie van het buitenspelen van kinderen in Vlaanderen.

1.2. Methodiek en aanpak: observatie- en analysemethode(s)

1.2.1. Uitdagingen bij de replicatie van het onderzoek uit 1983

In 1983 is door de toenmalige studiedienst van NDO een onderzoek opgezet in Vlaanderen dat peilde naar het speelgedrag van kinderen in 11 heel uiteenlopende wijken. Het huidige onderzoek bouwt hierop verder en ligt in dezelfde lijn als het onderzoek van spelen in de woonomgeving van o.m. Van Andel (1985).

Hieronder volgt een korte omschrijving van de NDO-studie uit 1983. Over de resultaten van het NDO-onderzoek wordt in de literatuurstudie dieper ingegaan (zie p. 15 e.v.).

Onderzoek Spelen en spelen is twee. Een onderzoek naar de samenhang tussen het speelgedrag van kinderen en de 'speelkwaliteiten' van de woonomgeving. (Brussel: NDO-studiedienst, 1984)

Via systematische observaties zijn toen in totaal 2846 spelende kinderen (3 tot 14 jaar) in hun woonomgeving geobserveerd.

Dit gebeurde in 11 erg uiteenlopende wijken (stedelijk, suburbaan, landelijk, woonef, stadsherwaarderingsgebied, sociale woonwijk). Alle wijken werden opgedeeld in zones (homogeen qua inrichting). Vervolgens zijn deze zones verder kwantitatief geanalyseerd: voor elke zone zijn zogenaamde 'verkeersquotes', 'avontuurlijkheidsquotes', 'kwaliteitsquotes' en 'invulbaarheidsquotes' bepaald.

In elke wijk vonden 10 observatierondes plaats in de gehele wijk. Deze observaties vonden plaats tijdens de zomervakantie. Telkens werden alle kinderen geregistreerd die speelden in het publieke domein. Kinderen die onderweg waren en geen spelgedrag vertoonden, werden buiten beschouwing gelaten. Bij elke observatie zijn kenmerken genoteerd over het type kinderen (geslacht, leeftijd) en het spelgedrag (7 spelvormen, *cf. infra*).

Op die manier is de samenhang onderzocht tussen wonen en spelen, speelgedrag en speelkwaliteiten van de woonomgeving (avontuurlijkheid, verkeersveiligheid, kwaliteit...).

¹ Spelen en spelen is twee. Een onderzoek naar de samenhang tussen het speelgedrag van kinderen en de 'speelkwaliteiten' van de woonomgeving. (Brussel: NDO-studiedienst, 1984).

Naar een replicatie van het onderzoek uit 1983

Bovenstaand onderzoek werd **gereviseerd en selectief herhaald** om zo een vergelijking met 1983 te maken. Het onderzoek kan echter **niet zomaar worden overgedaan** in dezelfde wijken:

- De **demografische samenstelling** binnen deze wijken is inmiddels sterk veranderd: de toenmalige kinderen zijn intussen volwassenen geworden, terwijl nieuwe generaties in heel wat wijken nog op zich laten wachten.
- Ook een **woonomgeving staat niet stil**: in een aantal wijken zijn er heel wat ruimtelijke ontwikkelingen (zie bijv. stadsinbreidingsproject in de wijk 't Foort in Temse). Ook de ruimtelijke situatie en context zijn dus niet meer volledig vergelijkbaar.

Er moesten dus wijken geselecteerd worden met vergelijkbare ruimtelijke opbouw en met vergelijkbare aanwezigheid van de te observeren bevolkingsgroep. De criteria voor wijkselectie worden in een apart onderdeel omschreven (zie: 1.3. Verantwoording keuze wijken).

Daarenboven zijn de **onderzoeksvragen van toen niet meer helemaal dezelfde** als die van nu. De voorbije 25 jaar zijn er nieuwe ontwikkelingen in onderzoeksparadigma's en maatschappelijke bekommernissen vast te stellen. Het onderzoek uit 1983 concentreerde zich vooral op de frequentie, kenmerken en kwaliteiten van spel. In de studie uit 2008 wordt vooral relatie tussen (on)beschikbaarheid van bespeelbare ruimte en de mate van buitenspelen onderzocht. In 1983 was dit ook een uitdrukkelijk aandachtspunt, maar de ruimtelijke analyse situeerde zich in 1983 vooral op niveau van inrichting.

In het huidige onderzoek willen we ook uitdrukkelijk elementen van ruimtelijke planning, stedenbouw en ruimtelijke ordening onderzoeken, wat de schaal van inrichting overstijgt.

In het onderzoek van 1983 is bijv. etnische achtergrond of het al dan niet begeleid zijn door volwassenen niet meegenomen in de analyse. Momenteel zijn dit wel belangrijke bekommernissen en relevante interpretatiecontexten. In 2008 hebben we evenwel geen goede methode gevonden om de etnische achtergrond mee te nemen in observaties met betrekking tot buitenspelen. Dit is dus ook niet gedaan.

Het onderzoek uit 1983 wordt dus gerepliceerd, maar dit gebeurt in enigszins gewijzigde vorm.

1.2.2.Observatiemethode

Om de observatiegegevens uit 2008 te kunnen vergelijken met die uit 1983 volgt de observatiemethode in 2008 grotendeels de **methode en aanpak zoals die in 1983** zijn uitgewerkt.

In elke wijk vonden **10 observatierondes** plaats in de loop van de zomervakantie.² De observaties zijn door 2 personen uitgevoerd. Om er zeker van te zijn dat de twee observatoren dezelfde methode zouden gebruiken, zijn de eerste observatierondes samen uitgevoerd. Daarna hebben beide personen de observatierondes individueel uitgevoerd. Eén observatieronde omvatte een volledige rondgang door alle zones van de wijk. In principe gaat het om de observatie van één spelmoment: dus het spel dat de observator waarneemt op het moment van aankomst. Een observatie is dus een momentopname van speelactiviteiten.

In de praktijk kwam het er op neer dat één observatieronde ongeveer 1 à 2 uur in beslag nam. Dit was afhankelijk van de grootte van de observatiewijk en het aantal kinderen dat daar speelde.

Voor de observaties is een **observatieschema** gebruikt, dat in bijlage 1 terug te vinden is. De gegevens van deze ingevulde observatieschema's zijn vervolgens in syntheses Tabellen opgenomen voor verdere bewerking. Tijdens de observaties is per zone gekeken naar het **aantal kinderen dat buiten speelde in de publieke ruimte**. Het aantal **meisjes en jongens** is afzonderlijk genoteerd. Tevens is met de **4 leeftijdscategorieën** uit 1983 gewerkt. Deze categorieën zijn:

- 3-5 jaar
- 6-8 jaar
- 9-11 jaar
- 12-14 jaar

Er werd genoteerd of de kinderen **al dan niet onderweg** waren, of ze tijdens het buitenspelen actief begeleid werden in het spel door **volwassenen** en/of er volwassenen in de buurt waren voor passief toezicht op het spel.

² Wegens de timing van het huidige onderzoek heeft een klein deel van de observaties in de paasvakantie 2008 plaats gevonden.

Vervolgens maakten we in onze observaties onderscheid tussen **7 verschillende vormen van spel**, namelijk receptief spel, sociaal spel, fantasiespel, constructiespel, herhalend bewegen, explorerend spel en regelspel. Dit zijn diezelfde categorieën als in 1983, die we, omwille van de vergelijkbaarheid, zo goed mogelijk volgden. Deze categorisering was gebaseerd op uitgebreid literatuuronderzoek.³

1. **'Receptief spel'** werd in 1983 gedefinieerd als *"activiteiten gekenmerkt door relatieve grote lichamelijke rust, die op het eerste gezicht te herleiden zijn tot 'besluiteloosheid, verveling', maar waarbij de activiteiten als kijken naar, luisteren naar, indrukken opdoen of besluiten vormen een belangrijke rol spelen"*.
2. **'Sociaal spel'** omvatte vooral *"praten met elkaar"* (als hoofdactiviteit)
3. **'Fantasiespel'**, toen ook wel 'rollenspel' of 'imitatiespel' genoemd, is getypeerd als *"activiteiten gekenmerkt door het verplaatsen van de eigen persoon in een andere welke nagebootst wordt, wiens rol men speelt"*. De evidente voorbeelden die werden genoemd zijn: *"rovertje spelen, vadertje en moedertje spelen, met de poppen spelen, een doos als auto gebruiken, schooltje spelen, enz."*
4. **'Constructiespel'** is gedefinieerd als *"het samenvoegen van betekenisloze elementen als zand, water, stenen, hout, aarde tot een betekenisvol geheel"*. Concreet kwam dit vooral neer op: *"spelen en klieren met zand, water, stenen, hout, aarde,..."*.

Binnen de noemer 'bewegingspel' (met een klemtoon op het *"motorisch bezig zijn"*) werden meerdere types spel onderscheiden:

5. **'Herhaald bewegen'** of 'herhalend bewegen', wat o.m. omvatte: *"het herhaald tegen een muur oplopen, het doelloos fietsen, het doelloos rondlopen e.d."*
6. **'Explorerend/experimenterend bewegen'** wat o.m. omvatte: *"het in het klimrek klauteren, over een muurtje lopen, op de stoeprand evenwichtsoefeningen doen e.d."*
7. **'Regelspelen'**: *"gaande van het volgens de regels spelen van voetbal (...) tot en met touwtje springen, oude gezelschapsspelletjes met klappen in elkaars handen, ronddraaien e.d."*

Tevens werd aangegeven in welke zone van de wijk de observatie plaatsvond. Tenslotte werd genoteerd hoe (dit deel van de) zone in een wijk er uit zag – bijvoorbeeld stoep, voetpad, sportveld, speeltuin etc. – en wat er gedaan werd (voetballen, tikkertje, fietsen, kletsen etc.)

Enkele opmerkingen ten aanzien van de observaties

- Observaties blijven een kwestie van individuele interpretaties. Bij moeilijkere observaties zijn de richtlijnen gevolgd, zoals ze in het rapport van de studie uit 1983 zijn beschreven.⁴ Hier kan men bijvoorbeeld denken aan speelgedrag dat tot verschillende spelcategorieën kan behoren. Reeds in 1983 is benadrukt dat het **onderscheid tussen categorieën** niet altijd gemakkelijk te maken is. Zo kan het herhaald de bal tegen een muur trappen ofwel herhaald bewegen zijn (als het vrij doelloos is), maar ook regelspel (indien het spel door meerdere spelers wordt gespeeld en volgens bepaalde regels wordt gespeeld), of zelfs explorerend bewegen (bijv. als het kind zich aan het oefenen is om de bal naar een welbepaalde plek te schieten). Sommige observaties vergden dus enige interpretatie van de observatoren.
- Het **spel van kinderen beperkt zich niet altijd tot één bepaalde locatie of zone**. Sommige spelactiviteiten zijn zeer beweeglijk en spreidden uit over verschillende zones. Wanneer dit het geval was hebben de observatoren net zo lang staan observeren totdat duidelijk was waar (in welke zone) het zwaartepunt van het spel gesitueerd was. Vervolgens werden dan die zone en de karakteristieken van deze locatie ingevuld op het observatieblad. Indien er geen welbepaalde 'spelconcentratie' te observeren was, is willekeurig één van de zones genoteerd.
- **Spelactiviteiten duren in de regel langer dan de momentopname van de observator**. Natuurlijk is het mogelijk dat het geobserveerde spel binnen korte tijd (weer) verandert maar uit praktische overwegingen is dit soort veranderingen niet meegenomen in de observaties. Indien dit zou gebeuren zouden namelijk per observatierondes spelende kinderen dubbel geteld gaan worden. Wel was het op enkele locaties nodig om langer te blijven observeren om al het spel te noteren in het observatieschema. Tenslotte hebben we de locaties zo ingedeeld dat we per wijk de complete namiddag en het begin van de avond in de observatierondes hebben meegenomen.

³ Spelen en spelen is twee. Een onderzoek naar de samenhang tussen het speelgedrag van kinderen en de 'speelkwaliteiten' van de woonomgeving. (Brussel: NDO-studiedienst, 1984), p. 11-19.

⁴ Spelen en spelen is twee. Een onderzoek naar de samenhang tussen het speelgedrag van kinderen en de 'speelkwaliteiten' van de woonomgeving. (Brussel: NDO-studiedienst, 1984), p. 16-18.

- **'Leeftijd' was ook onderhevig aan de interpretaties van de observatoren.** We konden uit praktische en ethische overwegingen niet aan ieder kind vragen hoe oud het was. Daarom hebben we bij iedere observatie de leeftijd van de geobserveerde kinderen proberen te schatten. Dit is uiteraard niet helemaal vrij van vooronderstellingen. Wellicht is het al dan niet begeleid zijn een 'misleidende' factor. Zo verwacht men dat oudere kinderen meer zelfstandig spelen terwijl jongere kinderen eerder passief of actief begeleid zouden worden. Ook het soort spel dat gespeeld wordt kan van invloed zijn geweest op onze schattingen met betrekking tot leeftijd. Het is dus mogelijk dat we op basis van begeleiding, spelsoort of andere veronderstellingen de leeftijden niet exact hebben ingeschat. Dit hebben we echter opgevangen door de eerste observaties gezamenlijk uit te voeren. Daardoor hebben de observatoren de eigen subjectieve schattingen van leeftijden op elkaar kunnen afstemmen. Dit is weliswaar geen garantie voor een foutloze schatting, maar het verkleint de kans op een structurele overschatting of onderschatting van leeftijden door één enkele observator.
- Er is discussie geweest over het noteren van **etnische afkomst** van de geobserveerde kinderen op het observatieblad. We hebben besloten hier van af te zien omdat het noteren van etniciteit een te subjectieve interpretatie zou zijn. Het is niet altijd duidelijk te zien waar iemand vandaan komt. Met het noteren van etnische verschillen tussen bijvoorbeeld Tunesiërs en Marokkanen – of tussen Belgen en Nederlanders – zouden we ons op zeer glad ijs begeven. Bovendien zou het noteren van etniciteit voorbijgaan aan waar kinderen geboren zijn en/of waar ze opgroeien. Daarom is besloten om de etnische achtergronden alleen op wijkniveau te interpreteren aan de hand van de demografische gegevens van de betrokken wijken.
- Observaties hebben dus hun **bependingen**. Ze staan en vallen met de subjectieve interpretatie van de persoon die de observaties uitvoert. We zijn hier **bewust** van en we hebben de subjectiviteit in de interpretaties zoveel mogelijk teruggedrongen door eerst de interpretaties van de twee observatoren op één lijn te krijgen. Dit is waarom de observatoren eerst gezamenlijk op stap zijn geweest. Ook de opmerkingen betreffende de zones en het al dan niet noteren van etnische herkomst laten zien dat observaties zeker geen perfecte methode zijn. Echter, zolang men zich bewust is van de beperkingen van observaties is deze methode een goede methode om een ruimtelijk inzicht te krijgen in waar kinderen spelen en wat voor spel kinderen doen op verschillende locaties.

1.2.3. Indeling in zones en ruimtelijke analyse

De methodiek voor ruimtelijke analyse is, in vergelijking met het onderzoek uit 1983, anders ingevuld. De basis blijft een **indeling van het openbaar domein in verschillende zones**. Voor de wijken die identiek zijn aan het onderzoek in 1983 is de zonering voor het grootste deel overgenomen. Deze indeling was vooral gebaseerd op inrichtingskenmerken. Omwille van ruimtelijke veranderingen zijn in deze twee wijken enkele aanpassingen doorgevoerd. Dit gebeurde echter op een manier waardoor vergelijking van zones toch mogelijk blijft.

Voor de afbakening in zones van nieuwe wijken is eveneens gezocht naar dominante ruimtelijke (inrichtings)kenmerken. Elke zonering is voor interpretatie en discussie vatbaar. We kozen voor een behoorlijk verfijnde indeling, soms tot op het niveau van wegsegment of tot de deelzone van een plein of groene ruimte (zie kaarten in Bijlage 3). Anderzijds is de verfijning niet extreem ver doorgedreven, anders wordt het moeilijk om tot conclusies te komen. Dit bleek dus een evenwichtsoefening.

De uiteindelijke onderverdeling is het resultaat van regelmatig overleg tussen de leden van het multidisciplinaire onderzoeksteam. Bij twijfel is gekozen voor de meest verfijnde zonering.

Voor de analyse op niveau van ruimtelijke planning en stedenbouw (wat een ander analyseniveau is dan dat van inrichting) zijn de zones gecodeerd en opnieuw geordend tot categorieën van publieke ruimte. Ook dit is het resultaat van overleg tussen onderzoekers.

1.3. Verantwoording van de keuze van wijken

Rekening houdend met stedenbouwkundige diversiteit en demografische gegevens zijn **7 wijken** geselecteerd voor spelobservaties: de Seefhoek (Antwerpen), Hoogbouwwijk Stuyvenbergplein (Antwerpen), Terhagen (Rumst), Predikheren (Rumst), Burcht (Zwijndrecht), 't Foort (Temse), Pieter Dierckxlaan (Temse). Deze wijken en hun afbakening worden verder beschreven onder 2. Sociaal-ruimtelijke analyse van de verschillende wijken. Met het oog op replicatie is er vertrokken van de wijken die in 1983 zijn onderzocht. Zoals hierboven al gesteld, zijn deze wijken echter aan evolutie onderhevig, zowel demografisch als ruimtelijk.

Volgende criteria bepaalden mee de uiteindelijke wijkselectie:

- Basisvoorwaarde: Voldoende **aantal kinderen en voldoende gelijke spreiding** over de leeftijdsgroepen: 3-5, 6-8, 9-11, 12-14 jaar.
- Voorkeur voor **zelfde wijken als 1983** (replicatie)
De wijken moeten echter nog steeds kindrijk genoeg zijn (zie basisvoorwaarde). Slechts 2 van de vroeger onderzochte wijken voldeden op dit criterium: met name Seefhoek in Antwerpen en 't Foort in Temse.
- **Ruimtelijke diversiteit:**
 - ruimtelijke context en ligging
 - planmatige en stedenbouwkundige kenmerken
 - woontypes, woondichtheden
 - inrichting van publieke ruimte
 - Wijken die een **voorbeeldfunctie** vervullen voor ruimtelijk planners. Hiervoor is uitgegaan van de wijken opgenomen in het voorbeeldenboek *Dichter wonen* van Vlaamse overheid.⁵ Aangezien veel van deze wijken nog heel jong zijn of een beperkt woongebied omvatten, kon enkel de wijk Burcht in Zwijndrecht weerhouden worden.
- **Sociaal-economische diversiteit:**
Bij de wijkbeschrijving en interpretatie zijn ook enkele sociaal-economische paramaters in rekening gebracht.
- **Praktische haalbaarheid:**
Voorkeur voor wijken die relatief dicht bij elkaar liggen. De wijken moesten immers 10 keer worden bezocht.

Tabel 1 Overzicht en eigenschappen van de observatiewijken 2008

	Wijk uit 1983	Ligging	Type wijk en woningen	Wijk uit voorbeeldenboek
Antwerpen Seefhoek	x	19 ^{de} eeuwse gordel	Grootstedelijke wijk. vnl. 19 ^{de} eeuwse woningen met zeer hoge dichtheid en sterk gemengde bevolking.	
Antwerpen Hoogbouw Stuyvenberg		19 ^{de} eeuwse gordel	Grootstedelijke modernistische hoogbouwwijk en aanpalend stedelijk park.	
't Foort (Temse)	x	Historische binnenstad	Oude kleinstedelijke wijk met recent stadsvernieuwingsproject (woonbreiding)	
Zwijndrecht Burcht		Stadsrand	oude kern met recent stadsvernieuwingsproject (woonbreiding).	x
Temse P. Dierckxlaan		Stadsrand	Sociale woonwijk met ontwikkelingen uit verschillende periodes, met verschillende woontypes en dichtheden.	
Rumst Terhagen		Verstedelijkt buitengebied (woonkern nabij oude industrie)	Sociale woonwijk (tuinwijkachtig).	
Rumst Predikherenvelden		Verstedelijkt buitengebied	Residentieel (open en halfopen bebouwing).	

⁵ Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. (2002) *Dichter Wonen Voorbeeldenboek*.

SOCIAAL-RUIMTELIJKE BESCHRIJVING VAN DE ONDERZOCHE WIJKEN

2.1. Wijk Seefhoek in Antwerpen

Plaats	Stad Antwerpen
Wijktype	Stedelijk – 19 ^e eeuwse gordel
Privé tuinen	Nauwelijks aanwezig
Type woningen	Rijwoning – Gestapeld - Meergezinswoning - Eénsgezinswoning

2.1.1. Situering van de wijk

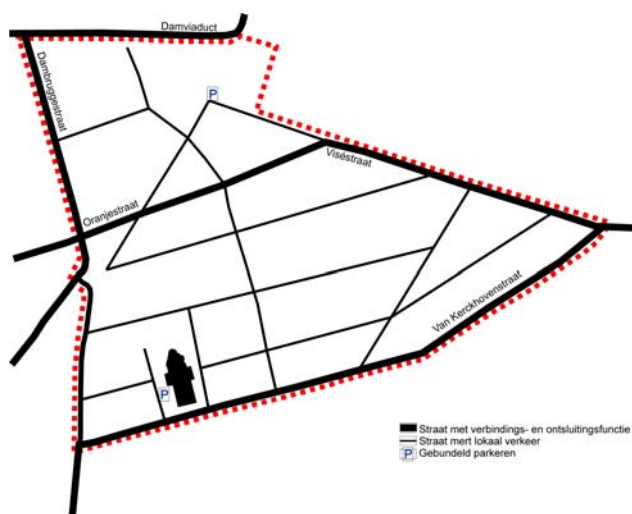

De Seefhoek is gelegen in het noorden van Antwerpen, binnen de Ring rond Antwerpen en in de nabijheid van de havendokken. Ten noordwesten van de wijk bevindt zich “Het Eilandje”. Met recente stadsontwikkelingen zoals een museum, bijkomende woonegelegenheden in woontoren en een nieuw publiek domein. Ten noorden en aansluitend aan de wijk bevindt zich een oud-spoorwegemplacement dat momenteel wordt heringericht als Park Spoor Noord (stedelijk niveau). De wijk Dam en het gelijknamige treinstation bevinden zich ten noorden van de wijk Seefhoek. In het oosten en westen sluit de wijk aan bij een gelijkaardig wijktype. In het zuiden sluit de wijk aan bij enkele appartementsgebouwen, het Stuyvenbergplein en een scholencomplex.

De wijk wordt begrensd door: de Viséstraat en de viaduct Dam in het noorden, de Viséstraat en het Stuyvenbergplein in het zuidoosten, de van Kerckhovenstraat in het zuiden en de Dambruggestraat in het westen.

2.1.2. Typering van de wijk

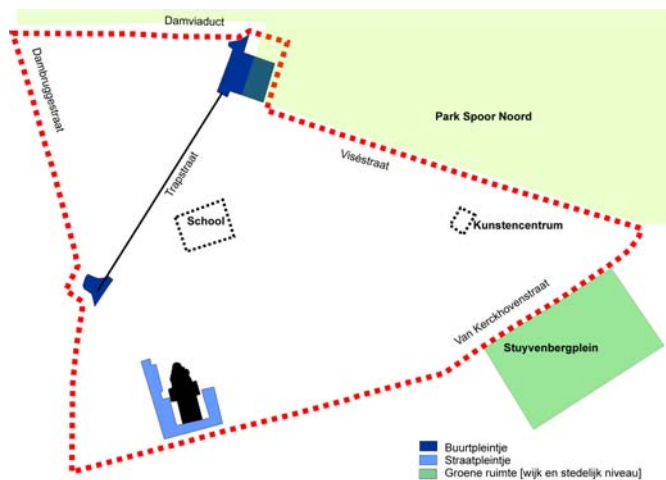
Fig. 1. Wegenstructuur en (gebundelde) parkeervoorzieningen

De wegenstructuur wordt gekenmerkt door een groot aantal parallelwegen aan de van Kerckhovenstraat. De Viséstraat, Oranjestraat, van Kerckhovenstraat en de Dambruggestraat zijn de belangrijkste en drukste straten (met gemotoriseerd verkeer) binnen de wijk. Deze straten hebben tevens straten ontsluitingsfunctie voor de gehele wijk. De andere straten in de wijk kennen een klassieke opbouw zonder veel aandacht of ingrepen gericht op de zwakke weggebruiker: vaak worden ze gekenmerkt door 2 maal 1 rijstrook, parkeren langsheen beide kanten van de rijweg (of parkeren aan 1 kant bij nauwere straten) en een minimaal voetpad. Door het ontbreken van garages, is de parkeerdruk hoog in de wijk. Groenvoorzieningen (bomen) langsheen de wegen zijn bijna niet aanwezig. Een fietspad is enkel aanwezig langsheen de van Kerckhovenstraat. Een aanzienlijk aantal straten is recent opnieuw ingericht, vooral aan de westkant.

Bij deze heringerichte straten is er beduidend meer aandacht voor de zachte weggebruiker.

Fig. 2. Pleinen, groene ruimten en voorzieningen

Binnen deze wijk zijn er twee buurtpleintjes aanwezig. Beiden zijn gelegen langsheen de Trapstraat. Een eerste is gelegen aan de kruising met de Dambruggestraat. Hier staan verschillende bankjes en zijn er wat groenaanplantingen. Dit pleintje is tevens autoluw. Het tweede pleintje bevindt zich ter hoogte van de kruising met de Viséstraat. Dit pleintje is het doodlopend einde van de Trapstraat ter hoogte van de viaduct Dam. Dit pleintje wordt in de toekomst uitgebreid en geïntegreerd in het nieuwe park Spoor Noord. Het park Spoor Noord kent een stedelijke uitstraling met heel wat uitdagende speelmogelijkheden. Gedurende de observaties was dit park omheind en in principe nog niet toegankelijk.

Langsheen de van Kerckhovenstraat bevindt zich de Sint-Amanduskerk. Rondom deze kerk is er een uitgebreid publiek domein. Een deel van deze ruimte wordt ingenomen door parkeerplaatsen. Een ander deel fungeert als een kleinschalig straatplein. Aan de rand van de wijk bevindt zich het Stuyvenbergplein. Het Stuyvenbergplein functioneert op wijkniveau en kent verschillende spelaanleidingen in een avontuurlijke en natuurlijke omgeving. Daarnaast bevindt er zich in deze wijk nog een school aan de Oranjestraat en een kunstencentrum Extra-city in Tulpstraat.

Fig. 3. Bebouwing- en tuinstructuur

De wijk wordt getypeerd door een dichte bebouwing met 19e eeuwse rijhuizen. Vele binnengebieden van de bouwblokken zijn volgebouwd en de private buitenruime (tuinen en koeren) is zeer beperkt en vaak niet aanwezig.

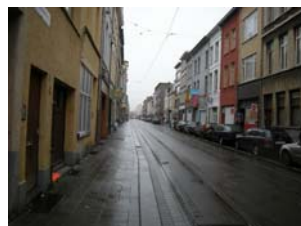
De huizen zijn vaak opgedeeld in verscheidene appartementen. Binnen de afbakening van de wijk zijn er verschillende bedrijfjes en opslagplaatsen aanwezig (meubel, garages, sanitair). Deze situeren zich hoofdzakelijk in het noorden van de wijk (omgeving Viséstraat).

Straatplein aan de Sint-Amanduskerk

Buurtplein aan de Trapstraat

Van Kerckhovenstraat

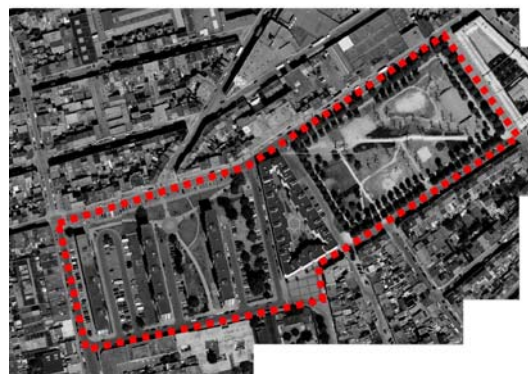

Sint-Jobstraat

2.2. Hoogbouw Stuyvenbergplein in Antwerpen

Plaats	Stad Antwerpen
Wijktype	Stedelijk – Hoogbouw – 19de eeuwse gordel
Privé tuinen	Niet aanwezig
Type woningen	Hoogbouw - appartementsgebouwen

2.2.1. Situering van de wijk

De wijk “Hoogbouw Stuyvenbergplein” (in het rapport ook wel “Stuyvenbergwijk” of “Hoogbouw Stuyvenberg” genoemd) ligt in de nabijheid (ten noordoosten) van de Ring rond Antwerpen, ten zuiden van de hierboven beschreven wijk Seefhoek. De wijk ligt dicht bij het afrittencomplex “Deurne” van de Ring rond Antwerpen. De wijk “Hoogbouw Stuyvenbergplein” is grotendeels omgeven door de 19e eeuwse bebouwing van Antwerpen-Noord. In het noorden, zuiden en westen sluit de wijk aan bij een kleinschaligere 19e eeuwse bebouwingstypes (type arbeiderswoningen). De wijk wordt begrensd door: de van Kerckhovenstraat in het noorden, een schoolgebouwencomplex aan het Stuyvenbergplein in het oosten, de Wilgenstraat in het zuiden en de Gasstraat in het westen.

2.2.2. Typering van de wijk

Fig. 4. Wegenstructuur en (gebundelde) parkeervoorzieningen

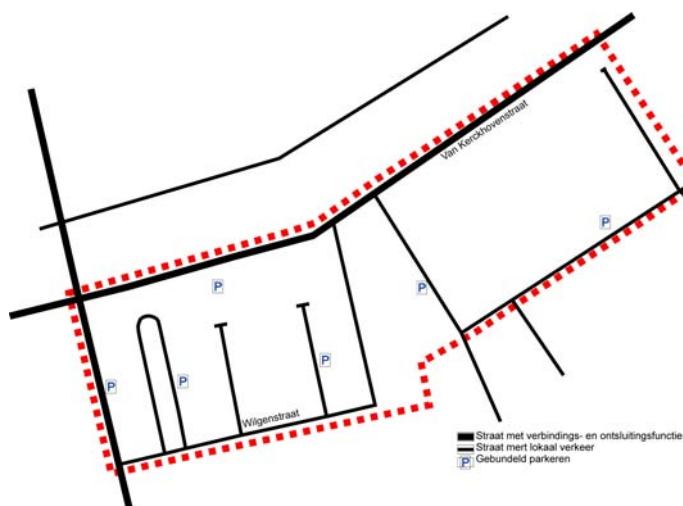

Fig. 5. Pleinen, groene ruimten en voorzieningen

De van Kerckhovenstraat – ten noorden van de wijk – is een drukke verkeersas richting het centrum van Antwerpen. Langsheen de van Kerckhovenstraat zijn er verschillende ingrepen voor de zwakke weggebruiker (een vrijliggend fietspad, een breed voetpad). De kruispunten zijn voorzien van duidelijke zebapaden en verbredingen. Deze as omvat tevens een belangrijke tramverbinding. De Wilgenstraat, rondom de drie hoogbouwblokken, is een lokale weg en kent een eerder klassieke wegindeling (2 maal 1 rijstrook, langsparkeren en een voetpad). De kleinere ontsluitingswegen van de vier appartementsgebouwen takken hierop aan. Verschillende parkeervoorzieningen zijn voorzien langsheen de Wilgenstraat.

Binnen deze wijkafbakening zijn er verschillende groene ruimtes aanwezig. Het noordoostelijk deel van de wijk wordt grotendeels ingevuld door het Stuyvenberplein. Dit plein wordt gekenmerkt door enkele formele speel- en sport ruimtes

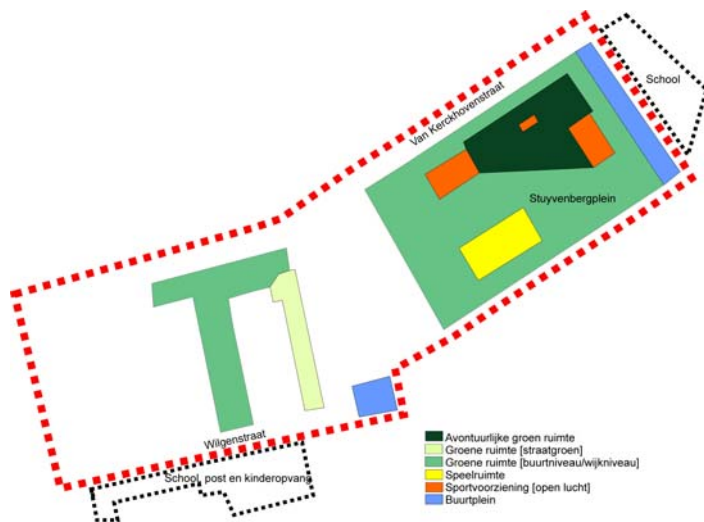
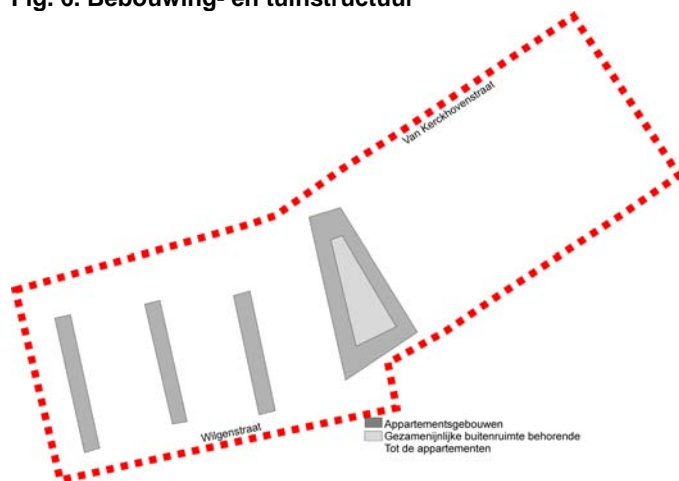

Fig. 6. Bebouwing- en tuinstructuur

op wijkniveau (o.a. voetbalpleintje, basketbalplein, crossparcours, speeltuin,...). Een belangrijk deel van het Stuyvenbergplein bezit een groen en avontuurlijk speelkarakter. Het overige deel kan beschouwd worden als een groene ruimte op buurt en wijkniveau. Ten zuiden van de wijk en grenzend aan de centrale hoogbouw (tussen Stuyvenbergplein en Wilgenstraat) bevindt zich een klein buurtplein. Dit pleintje is deels autoluw en kent geen noemenswaardige speelaanleidingen. Een ander langwerpige buurtpleintje bevindt zich aan de noordoostzijde van het Stuyvenbergplein, aansluitend het scholencomplex. Tussen de appartementsgebouwen bevindt zich buurt- en straatgroen. Deze groene ruimten zijn ingekleed met enkele zitbanken, graspartijen en aanplantingen. Verschillende gebundelde parkeervoorzieningen zijn gelinkt aan deze groenvoorzieningen. Ten zuiden van de buurt bevinden zich enkele gemeenschapsvoorzieningen (een postkantoor, kinderopvang en school). In het oosten van deze wijk (aan het Stuyvenbergplein) ligt een school. Aanpalend aan de school bevindt zich het oude Badhuis.

De bebouwing van deze wijkafbakening wordt gekenmerkt door vier hoge appartementsgebouwen (6 tot 10 verdiepingen). Er zijn drie gelijkaardige langwerpige gebouwen (met verschillende terrassen). Een vierde appartementsgebouw, gelegen aan het Stuyvenbergplein, omvat een klein bouwblok en bezit een semi-privaat binnenplein.

Speelzone Stuyvenbergplein

Publieke ruimte aan de appartementsgebouwen

Avontuurlijke speelzone Stuyvenbergplein

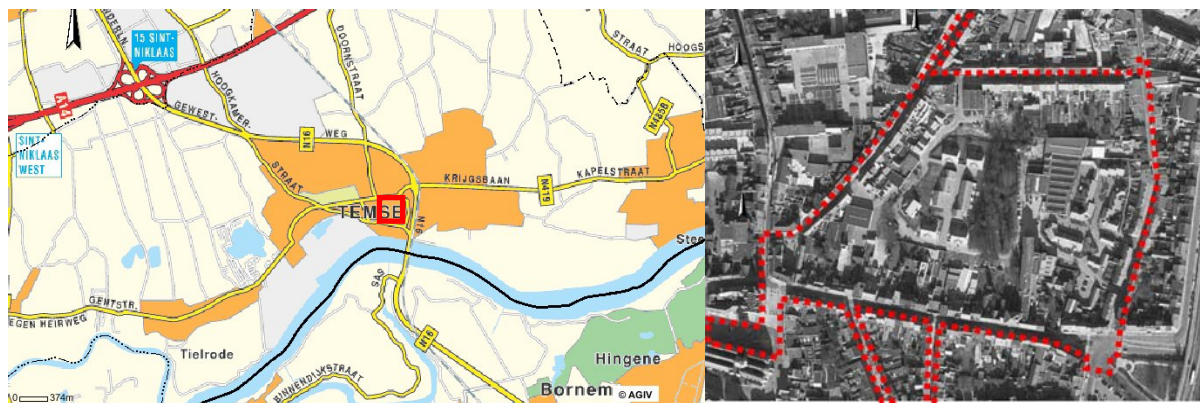

Buurtgroen aan de appartementsgebouwen

2.3. Wijk 't Foort in Temse

Plaats	Temse
Wijktype	Kleinstedelijk – Recent wijkinbreidingsproject
Tuinen	Hoofdzakelijk aanwezig aan de rand van de wijk. Centraal in het woongebied zijn gemeenschappelijke groene ruimten aanwezig.
Type woningen	Vrijstaand – Halfopen – Rijwoning – Gestapeld - Meergezinswoning – Eéngzinswoning

2.3.1. Situering van de wijk

De wijk 't Foort situeert zich ten noorden van de Schelde, nabij de Markt van de Temse,. Ten zuiden van de wijk bevindt zich de Kasteelstraat, met kerk en gemeentehuis. Ten oosten van de wijk bevindt zich de drukke Gewestweg N16 Sint-Niklaas – Willebroek. De wijk kan getypeerd worden als een kleinstedelijk woonwijk met verschillende handelsvoorzieningen en met een recent centraal gelegen inbreidingsproject. 't Foort wordt begrensd door de: de Boodtsstraat in het noorden, de Ph. Haumansstraat in het oosten, de Kasteelstraat in het zuiden en de Scheldestraat in het westen.

2.3.2. Beschrijving van de wijk

Fig. 7. Wegenstructuur en (gebundelde) parkeervoorzieningen

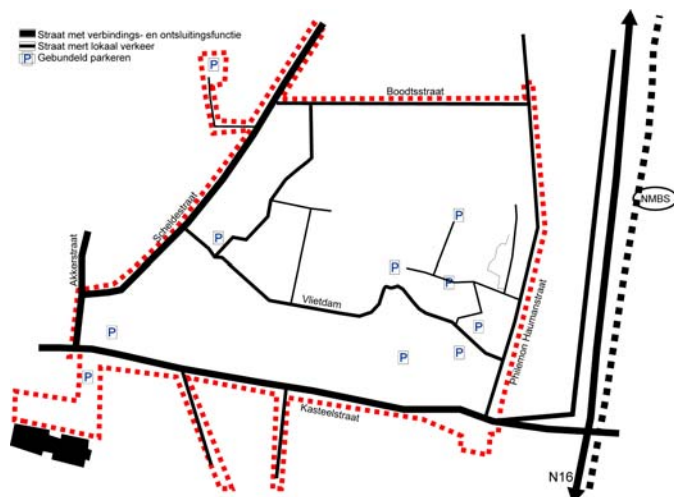

Fig. 8. Pleinen, groen ruimten en voorzieningen

De Kasteelstraat en de Scheldestraat zijn de belangrijkste ontsluiting- en verbindingstraten. Langsheen deze twee straten bevinden zich ook verschillende winkels.

De Kasteelstraat is tevens een belangrijke verbindingsweg vanuit de kern van Temse naar de stationsomgeving en de N 16. Doorheen het centrale gebied van de wijk 't Foort lopen verschillende wegen voor lokaal verkeer. Over de wijk zijn verschillende kleinere en grotere parkeerterreinen verspreid. De straten in het centrale stadsvernieuwingsproject hebben een sterk woonef karakter. De Kasteelstraat en Boodtsstraat hebben een verouderde, autogerichte inrichting met smalle voetpaden.

't Foort heeft verschillende pleinen. Het marktplein aan de kerk is een plein op wijkniveau. In de buurt, aan de westkant van de wijk, bevinden er zich twee nieuwe

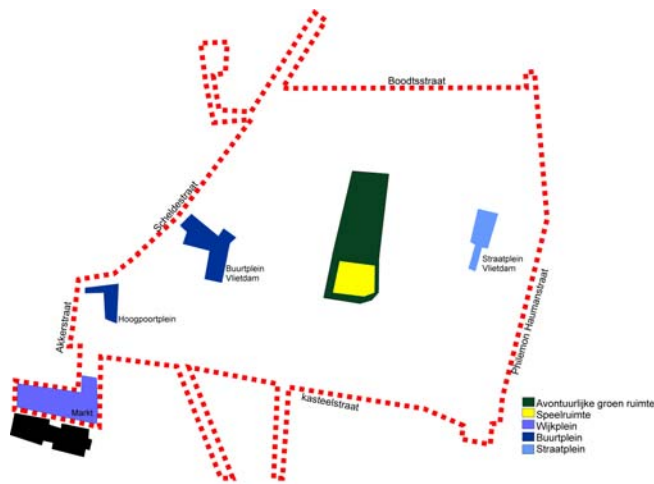
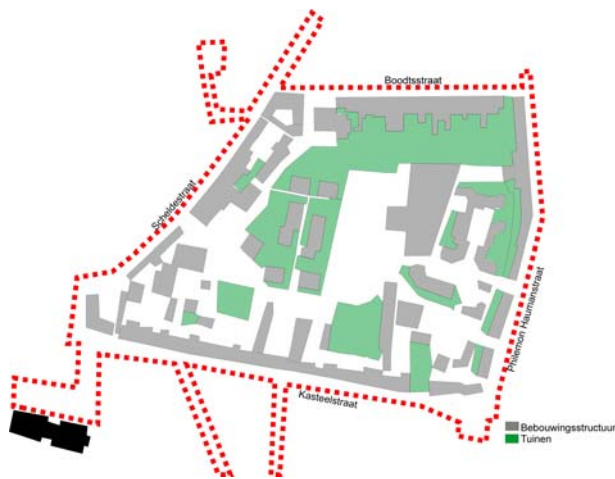

Fig. 9. Bebouwing- en tuin structuur

pleintjes op buurniveau: het Hoogpoortplein nabij de winkelstraat Akkerstraat en het plein op het kruispunt van Scheldestraat en Vlietdam, nabij de brandweerkazerne.

Aan de andere kant van de wijk, in het oosten, bevindt er zich nog een klein straatpleintje. In dit deel van de wijk staan veel bordjes 'balspelen verboden'.

Centraal gelegen in de wijk ligt een kleine speelruimte. Deze is gelinkt aan een avontuurlijke groene ruimte. Naast deze groene ruimte ligt een grote parking en de gemeentelijke herstelplaats.

De Kasteelstraat en de Scheldestraat zijn belangrijke winkelstraten voor de wijk en voor de gemeente Temse.

De bebouwingstructuur van de wijk kan grosso modo opgedeeld worden in twee typen. Langsheen de Kasteelstraat, Scheldestraat en Boodtsstraat bevinden zich hoofdzakelijk rijhuizen (ééngesinswoningen en appartementen). Verschillende van deze huizen hebben kleine koeren en tuinen. Aan deze huizen zijn vaak achtergebouwen of kleine opslagplaatsen voorzien.

In het centrale woongebied bevinden zich hoofdzakelijk kleine ééngesinswoningen met tuinen van beperkte omvang. Deze zijn vaak georganiseerd rond of langsheen een woonerf.

Her en der bevinden zich iets grotere appartementsgebouwen (vb. aan de Scheldestraat).

Kasteelstraat

Centrale groene ruimte met speeltuin

Vlietdam - woonerf

Het Foort - woonerf

2.4. Wijk P. Dierckxlaan in Temse

Plaats	Temse
Schaal	Suburbaan
Tuinen	De meeste huizen hebben een tuin
Type woningen	Vrijstaand – Halfopen – Rijwoning - Gestapeld Meergezinswoning - Eéngesinswoning

2.4.1. Situering van de wijk

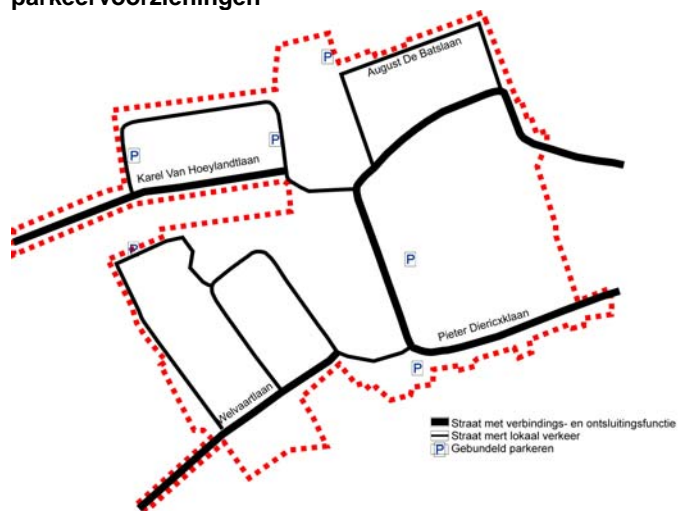

De sociale woonwijk aan de P. Dierckxlaan situeert zich ten noordoosten van de kern van Temse, ten zuiden van de gewestweg Sint-Niklaas – Willebroek. Het is als het ware een meer 'suburbane' uitloper van de dichtere woongebieden rond de kern van Temse. Deze woonwijk kent een eerder klassieke opbouw met veel aandacht voor de individuele woning en tuin. Er zijn verschillende fasen van (sociale) woningbouw te onderscheiden: aan de westzijde woonverkevelingen uit de jaren 1970-1980 met autogericht straatprofiel; aan de oostzijde meer recente woonontwikkelingen met appartementen en woonerven.

De wijk wordt begrensd door de: de Karel Van Hoeylandtlaan en de August De Batslaan in het noorden, de Pieter Dierckxlaan in het oosten, de Welvaartlaan in het zuiden en de Hendrik Heymanlaan in het westen.

2.4.2. Beschrijving van de wijk

Fig. 10. Wegenstructuur en (gebundelde) parkeervoorzieningen

De Pieter Dierckxlaan, de Welvaartlaan en de Karel Van Hoeylandtlaan hebben een zekere verbinding- en ontsluitingsfunctie voor de aanpalende kleinere straten. Deze straten zijn breder geprofileerd en vele langparkeerstroken zijn voorzien. Hier en daar bevinden zich gebundelde dwarsparkeerzones.

De overige straten hebben louter een lokale ontsluitingsfunctie. Enkele straten hebben een woonerf karakter (vb. August De Batslaan).

Fig. 11. Pleinen, groene ruimten en voorzieningen

De wijk omvat verschillende groene ruimtes met heel wat sport- en spelvoorzieningen. Gewone verharde pleintje zijn er niet aanwezig. In het oosten – gelegen aan de achterkanten van de bebouwing aan de Dierckxlaan – bevindt zich nog een groot stuk braakliggend terrein, wellicht bedoeld voor een verdere woonontwikkeling. Deze zone kan omschreven worden als een eerder avontuurlijke speelzone. Langsheen de Welvaartlaan situeert zich een weide en ten noordoosten van de Cardijnlaan bevindt zich een klein groene ruimte op buurtniveau.

Er zijn vier speelterreinen aanwezig: aan de Hendrik Heymanlaan, Welvaartlaan, Karel van Hoeylandtlaan en August De Batslaan. Zeer centraal gelegen, langsheen de Pieter Dierckxlaan, bevindt zich een ruim trapveld en basketveld en in het noorden ook een jongerenontmoetingsplaats (JOP) / jongerenhok.

De wijk heeft bovendien nog een buurthuis.

Fig. 12. Bebouwing- en tuinstructuur

De bebouwingsstructuur omvat een eerder klassiek patroon en is grotendeels gelijklopend voor het overgrote deel van de wijk. Het zijn hoofdzakelijk eengezinswoningen met een tuin en een voortuin, voornamelijk halfopen bebouwing.

Langsheen de Pieter Dierckxlaan bevinden zich verschillende appartementsgebouwen. Langsheen deze straat bevinden zich dan ook nauwelijks privétuinen noch voortuinen. Voortuinen zijn vervangen door verschillende parkeervoorzieningen (dwarsparkeren).

| Speelruimte

| K. Van Hoeylandtlaan

| P. Dierckxlaan

| August de Batslaan

2.5. Burcht in Zwijndrecht

Plaats	Zwijndrecht
Schaal	Sterk verstedelijkt – Recent wooninbreidingsproject
Tuinen	Private en gemeenschappelijke tuinen aanwezig
Type woningen	Halopen – Rijwoning – Gestapeld - Meergezinswoning – Eéngesinswoning

2.5.1. Situering van de wijk

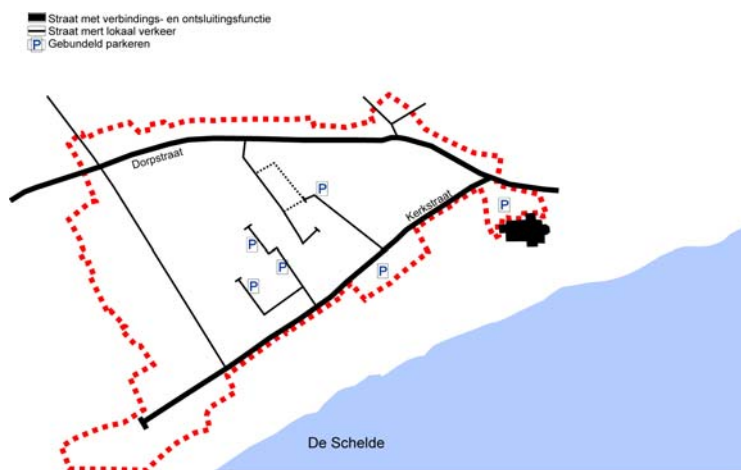
De wijk bevindt zich in het centrum van Burcht (een deelgemeente van Zwijndrecht). Burcht situeert zich ten noordwesten van de stad Antwerpen en is een van oorsprong landelijke, maar sterk verstedelijkte gemeente langsheen de Schelde.

In het oosten wordt Burcht ontsloten door de Koningin Astridlaan richting Linkeroever. In het noorden sluit Burcht aan bij Zwijndrecht. Ten noorden van Burcht situeert zich eveneens de E-17 richting Gent en Rotterdam.

De wijk wordt begrensd door: de Dorpstraat in het noorden, het kerkplein en parking in het oosten, de Schelde en de Kerkstraat in zuiden en de Kapelstraat in het westen.

2.5.2. Beschrijving van de wijk

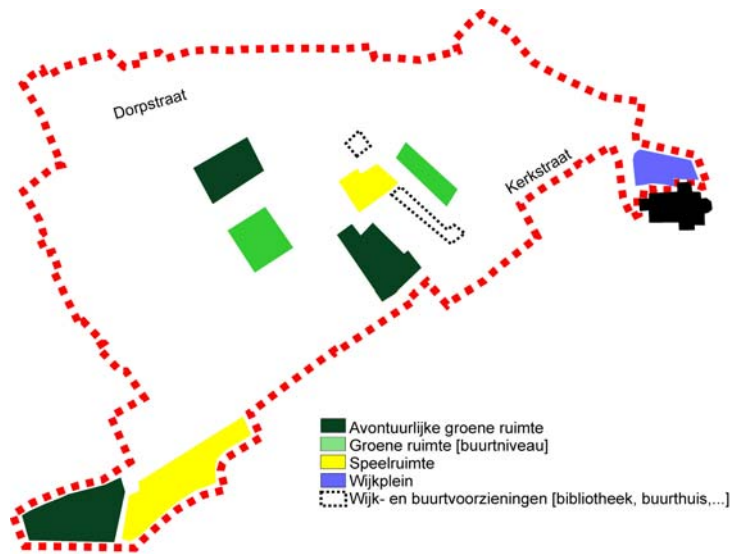
Fig. 13. Wegenstructuur en (gebundelde) parkeervoorzieningen

Twee historische straten met een verbindings- en ontsluitingsfunctie begrenzen de wijk, nl. de Kerkstraat en de Dorpstraat. Langsheen beide straten kan er langsgeparkeerd worden. Beide straten lopen tevens richting het kerkplein van Burcht. Aan de Kerkstraat bevindt zich een groter parkeerterrein. Ook aan het kerkplein kan geparkeerd worden.

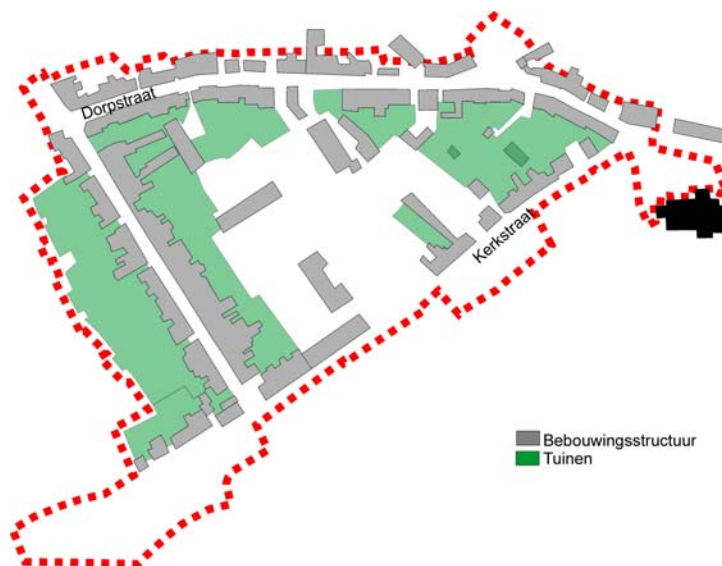
Centraal in de wijk bevinden zich verschillende straten met een lokale ontsluitingsfunctie. Deze doodlopende straten zijn woonerfstraten. Voetgangers en zwakke weggebruikers hebben hier duidelijk voorrang. Verschillende gebundelde (al dan niet overdekte) parkeerterreinen zijn hier aanwezig.

Fig. 14. Pleinen, groene ruimten en voorzieningen

In de wijk zijn verschillende groene ruimten aanwezig. Ten zuiden, aan de oevers van de Schelde, bevindt zich een avontuurlijke groene ruimte. Een groot 'bespeelbaar' betonnen kunstwerk is er aanwezig. Deze zone is gekoppeld aan een speelterrein op wijkniveau. Daarnaast bevinden er zich in het centrale gedeelte van de wijk twee braakliggende terreintjes. Deze kunnen ook aanzien worden als een avontuurlijk speelterrein. Binnen dit centrale deel bevinden zich nog twee groene buurtspeelpleintjes en een speeltuin. In het centrale woongebied bevinden zich tevens enkele gemeenschapsvoorzieningen (namelijk kinderdagverblijf, bibliotheek, ontmoetingsruimte).

Fig. 15. Bebouwing- en tuinstructuur

Aan de randen van de wijk zijn voornamelijk rijhuizen te vinden (eengezinswoningen). De meeste huizen hebben een private buitenruimte (tuin, koer...). Centraal in de woonwijk bevinden zich recente nieuwbouwprojecten, met hedendaagse woontypologieën. Hier is een groot aandeel gemeenschappelijke buitenruimte (parkeervoorzieningen, groene ruimte, speelruimte,...). De meeste van deze nieuwe woningen hebben nauwelijks of geen private buitenruimte.

Centraal binnengebied

Overdekte gemeenschappelijke parkeervoorziening binnengebied

Groene ruimte buurtniveau

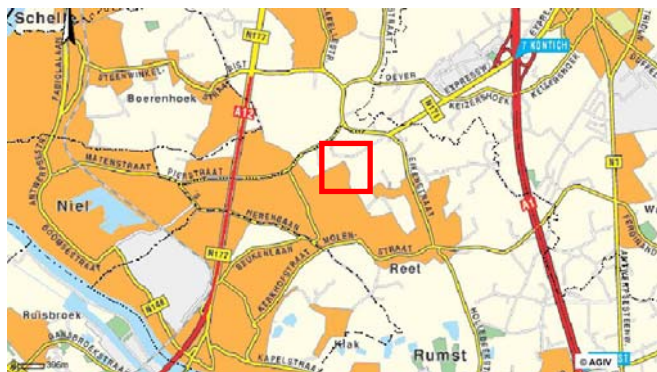

Avontuurlijke groene ruimte

2.6. Wijk Predikherenvelden in Rumst

Plaats	Reet (Gemeente Rumst)
Schaal	Suburbane wijk – Gemeentelijke tuinwijk
Tuinen	Aanwezig
Type woningen	Halfopen – Rijwoning -- Eéngesinswoning

2.6.1. Situering

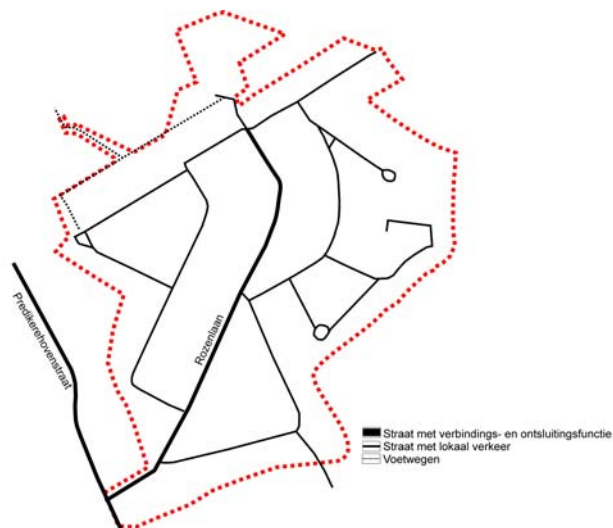

De wijk Predikherenvelden situeert zich in het noordwesten van de gemeente Rumst. De wijk wordt in het westen ontsloten door de Predikerenhoevestraat. Deze straat is de belangrijkste toegangsstraat voor de wijk. De Predikerenhoevestraat sluit in het noorden aan op de Pierstraat, die verder aansluiting geeft op de A12 en de E19.

De wijk wordt begrensd door de: de Zonnebloemlaan en het voetbalveld in het noorden, een open ruimte (welke aansluit bij de kern van Reet) in oosten, de bebouwing langsheen de Tulpenlaan in het zuiden en de bebouwing langsheen de Predikerenhoevenstraat in het westen.

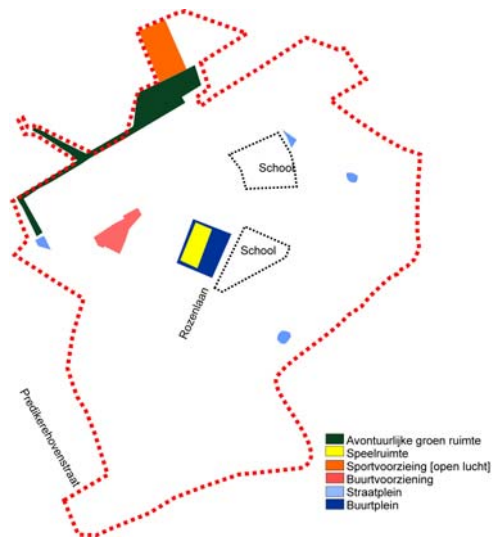
2.6.2. Beschrijving van de wijk

Fig. 16 Wegenstructuur en (gebundelde) parkeerzone

De verbindings- en ontsluitingsweg voor de wijk Predikherenvelden is de Rozenlaan. Deze straat sluit aan op de Predikerenhoevenstraat. De Rozenlaan kent verschillende langspaarkeerstroken. Hoewel alle straten een zeer breed en recht wegprofiel hebben, is er aandacht besteed aan de verkeersveiligheid van de zwakke weggebruiker. De vele voortuinstraken geven uit op een voetpad en groenvoorzieningen langsheen de straat. Op verschillende plaatsen zijn zitbanken en rustpunten ingebouwd. De andere straten van deze wijk hebben grosso modo dezelfde structuur (2 maal 1 rijstrook, groenstrook, voetpad en voortuin) en hebben een louter lokale verkeersfunctie. Ze sluiten dan ook allemaal aan op de centrale Rozenlaan. Vele straten eindigen op kleine ronde punten. Vaak zijn deze voorzien van bankjes en enkele groenaanplantingen. Parkeren gebeurt op de verschillende privé voortuinen of langsheen de rijweg. Er zijn geen gebundelde parkeerterreinen voorzien.

Fig. 17. Pleinen, groene ruimten en voorzieningen

Deze residentiële wijk kent een duidelijk centraal speelplein langsheen de Rozenlaan. Een geasfalteerd sportveldje, een speeltuin en een grasveldje typeren dit speelplein. Rondom plein bevindt zich een school, bibliotheek, een hangplek voor jongeren en enkelen buurtwinkels. De schoolspeelplaatsen van de twee scholen aan de Rozenlaan zijn ingericht als een speeltuin en zijn ook open na de schooluren. Verspreid over de wijk bevinden zijn verschillende ronde punten ingericht als kleine groene straatpleintjes (met bankjes en enkele groenaanplantingen). In het noorden bevindt zich een avontuurlijke speelzone (bosje, wandelpad, beek) en aansluitend een voetbalveld. Tussen de Leliënlaan en de Salviaalaan bevindt zich een kleine kerk en een jeugdlokaal.

Fig. 18. Bebouwing- en tuinstructuur.

Deze wijk is een voorbeeld van een residentiële tuinvijk. Het is een zeer groene wijk met veel aandacht voor de individuele woning met voor- en achtertuin. Ook langsheen de straten zijn verschillende groenaanplantingen aanwezig. De wijk is omgeven door verschillende velden en akkers en vormt daarom een wooneiland binnen de open ruimte van Rumst.

| Centrale speelruimte

| Pleintje op straatniveau

| Rozenlaan

| Avontuurlijke speelruimte

2.7. Wijk Terhagen in Rumst

Plaats	Rumst
Schaal	Suburbane wijk – Tuinwijk aan de rand van een dorpskern
Tuinen	De meeste huizen uit de tuinwijk bezitten een tuin.
Type woningen	Tuinwijk (met ééngezinshuizen) & twee appartementsgebouwen

2.7.1. Situering

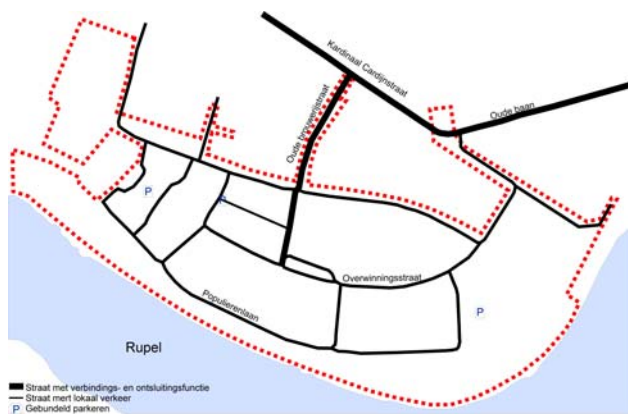

De wijk Terhagen is gelegen ten zuiden van de dorpskern van Terhagen. Terhagen is een deelgemeente van Rumst, ontstaan als nederzetting rond de kleiontginningen. Ten zuiden van de wijk Terhagen loopt de Rupel, met groene oevers en jaagpad op de dijk. Ten noorden van de wijk bevinden zich de Cardijnstraat en Nieuwstraat, die verder ontsluiting geven op de Boomsesteenweg en de E19.

De wijk wordt begrensd door: de Tuinwijklaan en Karl Marxlaan in het noorden, de gemeenschapsvoorzieningen en de oevers van de Rupel in het oosten, de oevers van de Rupel in het zuiden en het parkgebied aan de kloosterstraat in het westen

2.7.2. Beschrijving van de wijk

Fig. 19. Wegstructuur en parkeerterreinen

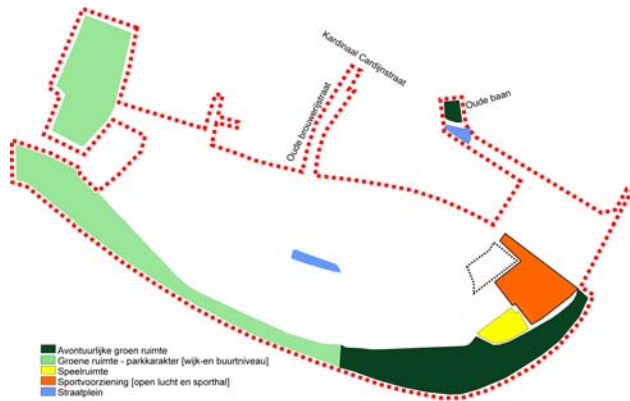

De wegstructuur van de woonwijk wordt opgehangen aan de Oude brouwerijstraat, Cardinaal Cardijnstraat en de Oude Baan. Deze hebben een verbindings- en ontsluitingsfunctie.

Doorheen de wijk lopen verschillende straten met voornamelijk lokale verkeersfunctie. Langsheen de meeste straten kan er langsgeparkeerd worden. Verschillende huizen hebben bovendien een voorerfstrook waar geparkeerd kan worden.

Binnen de wijk zijn er twee zones waar er een gebundeld parkeerterrein voorzien is. Een eerste bevindt zich in het westen, tussen de twee appartementsblokken aan de Uitbreidingsstraat. Een tweede bevindt zich ten oosten, aan het gemeentelijke sportcomplex aan de Populierenlaan.

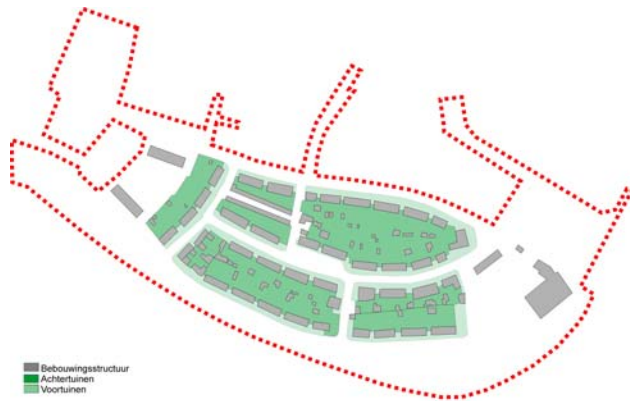
Fig. 20. Pleinen, groene ruimten en voorzieningen

De wijk is in het zuiden en westen omgeven door de oevers van de Rupel. Deze groene gordel kent in het meest zuidelijk deel een eerder avontuurlijk speelkarakter. In het westelijk deel is dit eerder een park- en wandelkarakter.

Centraal in de wijk is een klein straatpleintje aanwezig, zonder noemenswaardige inrichting. Aan de oostelijke rand van de wijk bevindt zich het gemeentelijk sportcomplex, kleuterschool en speeltuin.

Fig. 21. Bebouwing en tuinstructuur

Het bebouwingstype van de woonwijk leunt aan bij dit van een klassieke tuinwijk. De meeste huizen hebben een tuin en een voortuin. Vele tuinhuisjes, achterhuizen en garages zijn aanwezig binnen de verschillende binnengebieden.

In het uiterst westelijk deel van de wijk bevinden zich twee appartementsgebouwen. Tussen deze twee gebouwen bevindt zich een parkeerzone voor auto's.

Speelterrein aan sportcomplex

Overwinningstraat

Avontuurlijke groene ruimte aan de Rupeldijk

Karl Marxlaan

2.8. Overzicht van demografische gegevens van de onderzochte wijken

De demografische gegevens zijn bezorgd door de steden en gemeenten en omvatten de toestand begin 2008.

Vergelijken we de verschillende wijken op basis van het **totaal aantal kinderen** dan merken we grote verschillen op. De wijk Seefhoek heeft het grootste aantal kinderen. Hier wonen, volgens de demografische gegevens, 987 kinderen. Hierbij dient te worden opgemerkt dat dit wellicht een overschatting is van het aantal kinderen. We kregen de bevolkingsgegevens per straat aangeleverd. Een aantal straten (bijv. Dambruggestraat, Gasstraat) loopt verder door buiten het studiegebied, waardoor er in dit cijfer wellicht kinderen opgenomen zijn die eigenlijk niet in het studiegebied woonachtig zijn.

De wijk waar het minst aantal kinderen wonen is Zwijndrecht Burcht. In deze wijk wonen 84 kinderen. Het aantal kinderen in de andere wijken situeert zich binnen dezelfde grootorde. Dit wil zeggen tussen de 128 en 172 kinderen. In de wijk Predikherenvelden wonen er 128 kinderen. De wijk Terhagen telt 142 kinderen. De wijk Stuyvenbergplein heeft 148 kinderen. In 't Foort wonen er 172 kinderen en in de wijk Dierckxlaan 166 kinderen.

Tabel 2. Totaal aantal kinderen woonachtig in de observatiewijken

	Antwerpen Seefhoek	Antwerpen Stuyvenberg	Rumst Terhagen	Rumst Predikherenvelden	Temse 't Foort	Temse Dierckxlaan	Zwijndrecht Burcht
Totaal aantal kinderen	987	148	142	128	172	166	84

Vergelijken we het **percentage meisjes en jongens** binnen elke wijk dan valt op dat deze verdeling gelijklopend is, maar dat er toch verschillen kunnen zijn tussen wijken. Het percentage jongens schommelt tussen minimum 45,88 % (wijk Temse 't Foort) en maximum 54,05 % (Antwerpen Stuyvenbergplein).

Tabel 3. Percentage meisjes en jongens woonachtig in de observatiewijken

	Antwerpen Seefhoek	Antwerpen Stuyvenberg	Rumst Terhagen	Rumst Predikherenvelden	Temse 't Foort	Temse Dierckxlaan	Zwijndrecht Burcht
Percentage meisjes	52,68	45,95	47,18	44,53	54,12	46,99	48,81
Percentage jongens	47,32	54,05	52,82	55,47	45,88	53,01	51,19

Tussen de verschillende wijken is er een groot verschil betreffende het percentage kinderen met een **niet-Belgische nationaliteit**. Het percentage schommelt van 0 % (Rumst Predikherenvelden) tot ruim 31% (Antwerpen Seefhoek). De drie wijken waar het percentage het hoogst ligt zijn: de wijk Seefhoek (31,81%), wijk 't Foort (25,88%) en de Stuyvenbergwijk (23,65%). Deze drie wijken zijn gelegen in een meer stedelijke context. De andere wijken hebben een aanzienlijk lager percentage niet-Belgische kinderen: 9,64% kinderen met niet-Belgische nationaliteit in de wijk P. Dierckxlaan; 3,57% van de kinderen in de wijk Zwijndrecht Burcht. De laagste percentages bevinden zich in de twee wijken in Rumst: namelijk 2,11% in de wijk Terhagen en 0% in de wijk Predikherenvelden.

Tabel 4. Percentage kinderen met niet-Belgische nationaliteit woonachtig in de observatiewijken

	Antwerpen Seefhoek	Antwerpen Stuyvenberg	Rumst Terhagen	Rumst Predikheren- velden	Temse 't Foort	Temse Dierckxlaan	Zwijndrecht Burcht
<i>percentage niet-Belgische nationaliteit</i>	31,81	23,65	2,11	0,00	25,88	9,64	3,57

De **verdeling volgens de leeftijdscategorieën** is telkens anders binnen de wijken. De onderstaande tabel geeft de verdeling per leeftijdscategorie en wijk aan. De volgende onderverdeling is gemaakt: kinderen tussen de 3 en 5 jaar, kinderen tussen 6 en 8 jaar, kinderen tussen 9 en 11 jaar en een laatste groep kinderen tussen de 12 en 14 jaar.

Tabel 5. Percentage kinderen per leeftijdsgroep woonachtig in de observatiewijken

Leeftijdsgroep	Antwerpen Seefhoek	Antwerpen Stuyvenberg	Rumst Terhagen	Rumst Predikheren- velden	Temse 't Foort	Temse Dierckxlaan	Zwijndrecht Burcht
3-5 jaar	28,98	36,49	24,65	17,19	26,47	25,30	22,62
6-8 jaar	23,40	27,03	26,06	30,47	28,23	24,10	35,71
9-11 jaar	25,63	21,62	25,35	26,56	24,71	25,90	23,81
12-14 jaar	21,98	14,86	23,94	25,78	20,59	24,70	17,86

In de wijken Rumst Terhagen en Temse Dierckxlaan is het aandeel van kinderen over de verschillende leeftijdsgroepen evenwichtig verdeeld.

In de wijken Antwerpen Stuyvenbergplein en Zwijndrecht Burcht ligt het aandeel van de oudste leeftijdsgroep (12 tot en met 14-jarigen) beduidend lager. Dit geldt in mindere mate ook voor Seefhoek in Antwerpen en de wijk 't Foort in Temse. In deze wijken is er een zeker overwicht van jongere kinderen.

In de wijk Rumst Predikherenvelden is de jongste leeftijdsgroep niet sterk vertegenwoordigd.

Opvallend is het hoge percentage 6 tot en met 8-jarigen in heel wat wijken (bijv. Zwijndrecht Burcht, Rumst Predikherenvelden, 't Foort in Temse) en het hoge aandeel aan de jongste leeftijdsgroep in Antwerpen Stuyvenbergplein.

2.9. Enkele sociaal-economische parameters van de onderzochte wijken

In dit onderdeel worden enkele sociaal-ecomische parameters weergegeven die de verschillende wijken typeren. Het is niet de bedoeling om de sociaal-economische toestand van de wijken omvattend in kaart te brengen. Het is in eerste instantie de bedoeling om een globaal beeld te schetsen van de verschillende wijken.

De parameters en de cijfers zijn gebaseerd op een interpretatie van de *Atlas van achtergestelde buurten in Vlaanderen en Brussel* (Christian Kesteloot, met medewerking van Sarah Meys, Instituut voor Sociale en Economische Geografie K.U.Leuven). De *Atlas* geeft verschillende sociaal en economische parameters weer van alle buurten in Vlaanderen en Brussel. Op basis van daarvan is er een lijst opgesteld van verschillende achtergestelde buurten. Er werd gekozen om voor de bestudeerde wijken volgende parameters weer te geven:

1. Percentage werkzoekenden
2. Gemiddeld inkomen per inwoner
3. Percentage woningen zonder basiscomfort
4. Gemiddelde oppervlakte per woning

De statistische sectoren, die de basis vormen voor deze *Atlas*, vallen niet volledig samen met de afbakening van de onderzochte wijken. De cijfers zijn dus enkel indicatief.

Aandeel werkzoekenden

Het percentage werkzoekenden wordt berekend ten opzichte van de totale beroepsbevolking. Het hoogst aandeel werkzoekenden bevindt zich in de wijk Seefhoek en Stuyvenberg. Het noordwestelijk deel van de wijk Seefhoek heeft een percentage van ongeveer 25 % werkzoekenden. Het meest oostelijke deel van de wijk Seefhoek en het Stuyvenbergplein heeft een percentage van 15 à 20 % werkzoekenden. Het percentage werkzoekenden in de wijken Burcht en 't Foort bedraagt 7 à 10%. De P. Dierckxlaan heeft een percentage van 5 à 7 % werkzoekenden. De wijken Terhagen en Predikherenvelden hebben het laagste percentage werkzoekenden namelijk 3 tot 5 %.

Tabel 6. Percentage werkzoekenden per observatiewijk

Antwerpen Seefhoek	Antwerpen Stuyvenberg	Temse 't Foort	Zwijndrecht Burcht	Temse Dierckxlaan	Rumst Terhagen	Rumst Predikherenvelden
15%-25%	15-20%	7-10 %	7-10 %	5-7 %	3-5 %	3-5%

Inkomen per inwoner

Het gemiddeld inkomen in de wijken Seefhoek, Stuyvenbergplein en P. Dierckxlaan ligt lager dan 12.000 euro. De wijken 't Foort en de Terhagen hebben een gemiddeld inkomen gelegen tussen de 12.000 en 13.000 euro. De wijk met het hoogste gemiddeld inkomen is Predikherenvelden in Rumst. Het gemiddelde inkomen situeert zich tussen 15.000 à 16.500 euro per jaar. In Burcht is er een gemiddeld inkomen van 14.000 à 15.000 euro.

Tabel 7. Gemiddeld jaarinkomen in de observatiewijken

Antwerpen Seefhoek	Antwerpen Stuyvenberg	Temse 't Foort	Zwijndrecht Burcht	Temse Dierckxlaan	Rumst Terhagen	Rumst Predikherenvelden
< € 12.000	< € 12.000	< € 12.000	€ 12.000 - 13.000	€ 12.000 - 13.000	€ 14.000 - 15.000	€ 15.000 - 16.500

Woningen zonder basiscomfort

Basiscomfort, of klein comfort, wordt in de atlas van de achtergestelde gebieden omschreven als woningen waar stromend water, privé-toilet en badkamer of douche aanwezig zijn. De percentages geven het aandeel woningen zonder basiscomfort aan ten opzichte van het totaal aantal woningen. De wijk Seefhoek heeft het hoogste percentage woningen zonder basiscomfort (5 à 13%). De wijk Stuyvenbergplein en 't Foort hebben een percentage van 5-10% woningen zonder basiscomfort. De andere wijken, Terhagen, Predikherenvelden, P. Dierckxlaan en Burcht, hebben een gelijkaardig percentage (<5%).

Tabel 8. Percentage woningen zonder basiscomfort per observatiewijk

Antwerpen Seefhoek	Antwerpen Stuyvenberg	Temse 't Foort	Zwijndrecht Burcht	Temse Dierckxlaan	Rumst Terhagen	Rumst Predikherenvelden
5-13 %	5-10%	5-10%	<5 %	<5%	<5%	<5%

Gemiddelde oppervlakte per woning

Verschillende wijken hebben gelijkaardig gemiddelde oppervlakte per woning. Het gaat om de wijken Predikherenvelden, 't Foort, Dierckxlaan en Burcht. De gemiddelde oppervlakte bedraagt 35-45 m². Stuyvenbergplein en Terhagen hebben een gemiddelde oppervlakte van 25-35 m². Seefhoek heeft de laagste gemiddelde oppervlakte namelijk 0-35 m².

Tabel 9. Gemiddelde oppervlakte per woning in de observatiewijken

Antwerpen Seefhoek	Antwerpen Stuyvenberg	Rumst Terhagen	Temse 't Foort	Temse Dierckxlaan	Zwijndrecht Burcht	Rumst Predikherenvelden
0-35 m ²	25-35 m ²	25-35 m ²	35-45 m ²	35-45 m ²	35-45 m ²	35-45 m ²

Besluit

Voor alle geselecteerde parameters scoort de wijk Antwerpen Seefhoek het minst gunstig. De wijk Antwerpen Stuyvenbergplein scoort eveneens zwak wat betreft sociaal-economische indicatoren, maar beter wat betreft woningkwaliteit en woonoppervlakte. De Wijk Rumst Predikherenvelden zit voor alle parameters in de betere categorieën. De andere wijken zitten in de middengroep. Voor deze wijken is er geen eenduidig beeld: de scores liggen tussen deze uitersten en afhankelijk van de parameter verschilt de onderlinge rangorde.

3. Wie speelt waar - Algemene cijfers

3.1 Overzicht van de wijken

In de paasvakantie 2008 en zomervakantie 2008 hebben medewerkers van Kind & Samenleving in 7 verschillende wijken observaties gedaan met betrekking tot de locatie van spel en het soort spel dat wordt gespeeld. Iedere wijk is 10 keer bezocht, dus in totaal zijn er 70 observatierondes uitgevoerd. In 1983 werden gelijkwaardige observaties uitgevoerd, deels in andere maar alleszins in gelijkaardige wijken. In 1983 werden deze wijken ook 10 keer bezocht, maar uitsluitend in de zomervakantie. Daarbij werden in 1983 alleen spelende kinderen – en niet kinderen die onderweg waren – geregistreerd.

Tenzij anders aangegeven hebben alle cijfers over observaties enkel betrekking op kinderen die niet onderweg zijn en op informeel spel. Dit wil zeggen dat georganiseerd spelactiviteiten niet in de observaties zijn meegenomen tenzij anders aangegeven.

Onderstaande tabel geeft nogmaals een overzicht van de demografische samenstelling van de verschillende wijken waar in 2008 de observaties werden uitgevoerd.

Tabel 10 Demografische samenstelling van de wijken in 2008

Wijk	Percentages (N = 1825)					
	3-5 jaar	6-8 jaar	9-11 jaar	12-14 jaar	Jongens	Meisjes
Antwerpen Seefhoek	28,98 %	23,40 %	25,63 %	21,98 %	47,32 %	52,68 %
Antwerpen Stuyvenbergplein	36,49 %	27,03 %	21,62 %	14,86 %	54,05 %	45,95 %
Temse 't Foort	26,47 %	28,23 %	24,71 %	20,59 %	45,88 %	54,12 %
Temse P. Dierckxlaan	25,30 %	24,10 %	25,90 %	24,70 %	53,01 %	46,99 %
Rumst Terhagen	24,65 %	26,06 %	25,35 %	23,94 %	52,82 %	47,18 %
Rumst Predikherenvelden	17,19 %	30,47 %	26,56 %	25,78 %	55,47 %	44,53 %
Zwijndrecht Burcht	22,62 %	35,71 %	23,81 %	17,86 %	51,19 %	48,81 %
Totaal	27,56 %	25,48 %	25,21 %	21,75 %	49,42 %	50,58 %

3.2. Overzicht van observaties

Totaal aantal geobserveerde kinderen, inclusief georganiseerd spel in 1983 en 2008

Er is in 2008 – in tegenstelling tot 1983 – gekozen om een onderscheid te maken tussen kinderen die wel of niet onderweg zijn. Dit heeft de volgende redenen:

- Onderweg zijn is niet hetzelfde als spelen
- In het onderzoek uit 1983 is alleen uitgekeken naar de echt spelende kinderen. Om een vergelijking mogelijk te maken tussen de uitkomsten van de onderzoeken is het daarom noodzakelijk dat er in de gegevens uit 2008 alleen de spelende kinderen worden meegenomen in de vergelijkingen.
- Er is een verandering opgetreden in de benadering van de onderwerpen en dus in de methoden van observaties. In 1983 werd alleen gekeken naar spelactiviteiten, los van andere activiteiten. De mobiliteit van kinderen werd buiten beschouwing gelaten. Echter, 25 jaar wordt het spelen niet zo sterk geïsoleerd: de link met andere bezigheden – zoals mobiliteit – wordt sneller gemaakt.

Tabel 11 Overzicht van geobserveerde kinderen in 1983 en 2008 (absolute aantallen)

	1983	2008	2008
Wijk		Totaal aantal geobserveerde kinderen in 2008 inclusief kinderen onderweg	Totaal aantal geobserveerde kinderen in 2008 exclusief kinderen onderweg
Antwerpen Seefhoek	387	600	381
Antwerpen Stuyvenbergplein		570	494
Temse 't Foort	84	160	71
Temse P. Dierckxlaan		153	116
Rumst Terhagen		286	244
Rumst Predikherenvelden		81	48
Zwijndrecht Burcht		114	81
Rumst Beekvelden	441		
Puurs Fabiolapark	221		
Sint-Niklaas Stationsbuurt	46		
Deurne Langbaanvelden	360		
Bornem Brandheide	281		
Hove Vogeltjeswijk	319		
Brecht Kerkhovenakker	316		
Antwerpen Sint-Andries	160		
Sint-Katelijne-Waver 'Vogeltjeswijk'	233		
Totaal	2848	1964	1435

Tabel 12 Percentages geobserveerde jongens en meisjes naar leeftijd in 1983 en 2008

	1983	Totaal aantal geobserveerde kinderen in 2008 inclusief kinderen onderweg	Totaal aantal geobserveerde kinderen in 2008 exclusief kinderen onderweg
Aantal geobserveerde meisjes	34%	44,65%	44,60%
Aantal geobserveerde jongens	66%	55,35%	55,40%
Aantal geobserveerde 3-5 jaar	22,32%	22,71%	22,30%
Aantal geobserveerde 6-8 jaar	41,72%	40,43%	41,25%
Aantal geobserveerde 9-11 jaar	26,12%	26,53%	26,48%
Aantal geobserveerde 12-14 jaar	9,84%	10,34%	9,97%
Aantal kinderen geobserveerd in jeugdgroepen		10,18%	11,71%

Tabel 13 Percentages geobserveerde kinderen volgens leeftijdscategorie per wijk in 2008 inclusief georganiseerde speelactiviteiten en inclusief 'kinderen onderweg'

Wijk	Percentages			
	3-5 jaar	6-8 jaar	9-11 jaar	12-14 jaar
Antwerpen Seefhoek	23,36	51,18	21,00	4,46
Antwerpen Stuyvenbergplein	25,91	41,90	22,87	9,31
Temse 't Foort	21,13	36,62	26,76	15,49
Temse P. Dierckxlaan	18,10	27,59	40,52	13,79
Rumst Terhagen	14,85	41,58	12,87	30,69
Rumst Predikherenvelden	22,92	37,50	33,33	6,25
Zwijndrecht Burcht	17,86	25,00	32,14	25,00
Totaal	22,81	42,15	24,15	10,89

Bespreking

In 1983 zijn geen georganiseerde speelactiviteiten geobserveerd. Daarom wordt vooral gewerkt met de dataset observaties zonder georganiseerd spel tenzij anders aangegeven.

In 1983 zijn er observaties uitgevoerd in 11 wijken tegenover 7 wijken in 2008. Gezien een wijk geen 25 jaar eenzelfde demografische samenstelling behoudt, kon voor het onderzoek in 2008 niet simpelweg afgestapt worden in dezelfde wijken als in 1983. Wel kon uitgekeken worden naar vergelijkbare wijken en die benaderen met dezelfde methodes.

De methodes zijn maximaal vergelijkbaar omdat de items die we wilden vergelijken op identieke wijze geobserveerd werden. Er werd naar vergelijkbare wijken uitgekeken in die zin, dat ze behoorlijk kinderrijk moesten zijn (in een wijk met weinig kinderen kan men te weinig kinderen observeren).

Naast deze algemene vergelijkbaarheid is er een bijkomende vergelijkbaarheid van twee wijken: zij werden in beide onderzoeken geobserveerd, zij het om verschillende redenen. Beide wijken zijn natuurlijk in ruimtelijk opzicht geëvolueerd. Nabij de Seefhoek is het westelijk deel van het Park Spoor Noord geopend. Hoewel van de wijk gescheiden door een zeer drukke weg (Viaduct Dam), is het mogelijk dat dit een effect kan gehad hebben op het aantal geobserveerde kinderen in de wijk. De wijk 't Foort is zeer fundamenteel gewijzigd door een groot inbreidingsproject in het kader van de stadsvernieuwing. We wilden hierbij wel eens zien of het spelen geëvolueerd is.

3.3. Genderverdeling

In de observatierondes is onderscheid gemaakt tussen jongens en meisjes om zo er achter te komen hoeveel jongens en meisjes per wijk buitenspelen en om een eventuele genderverdeling in de publieke ruimte te ontdekken. Eerst worden de gegevens van het huidig onderzoek getoond; om vervolgens een vergelijking te maken met de onderzoeksgegevens uit 1983.

3.3.1. Cijfers huidig onderzoek

Tabel 14 Vergelijking van de demografische gegevens per wijk (2008) met de observatiedata

Wijk	Observaties (Percentages)		Demografische gegevens
	% Jongens	% Meisjes	% Jongens
Antwerpen Seefhoek	48,29	51,71	47,32
Antwerpen Stuyvenbergplein	61,34	38,66	54,05
Temse 't Foort	50,70	49,30	45,88
Temse P. Dierckxlaan	62,93	37,07	53,01
Rumst Terhagen	65,35	34,65	52,82
Rumst Predikherenvelden	58,33	41,67	55,47
Zwijndrecht Burcht	50,00	50,00	51,19
Totaal	56,67	43,33	49,61

3.3.2. Vergelijking gegevens 1983 – 2008

Tabel 15a Ontwikkeling van het buitenspelen van jongens en meisjes 1983-2008

Jaar	Observaties ⁶ (%)	
	Jongens	Meisjes
1983	66,00	34,00
2008	55,40	44,60

Wanneer we de cijfers uit 1983 naast die van 2008 leggen zien we dat het percentage meisjes toeneemt. Dit is een opmerkelijke evolutie die men in het post-Dutroux tijdperk niet zou verwachten.

Vergelijking van twee dezelfde wijken

Tabel 15b Ontwikkeling van het buitenspelen van jongens en meisjes 1983-2008 in Temse 't Foort

Jaar	Observaties (%)	
	Jongens	Meisjes
1983	47,62	52,38
2008	50,70	49,30

Tabel 15c Ontwikkeling van het buitenspelen van jongens en meisjes 1983-2008 in Antwerpen Seefhoek

Jaar	Observaties (%)	
	Jongens	Meisjes
1983	67,96	32,04
2008	48,29	51,71

In beide wijken is het percentage meisjes dat speelt in de publieke ruimte toegenomen. In Temse 't Foort is deze verandering minder sterk dan in Antwerpen Seefhoek waar er zelfs meer meisjes in de publieke ruimte spelen dan jongens.

In de Seefhoek tekent zich een veel evenwichtiger balans jongens meisjes af dan in Stuyvenbergplein. Waaraan dit ligt is niet zo duidelijk. Het publiek van beide wijken mag dan gelijkaardig zijn (sterk allochtoon publiek), de Seefhoek is een stratenwijk, Stuyvenbergplein is een groot speelplein. Stuyvenbergplein heeft ook een veel jonger publiek: beduidend meer kinderen van 3-5 jaar en minder van 12-14 jaar dan het gemiddelde voor de 7 wijken. Deze laatste twee factoren doen eerder verwachten dat de meisjes nog stevig in aantal zouden zijn bij het spelen. Maar dat blijkt een verkeerde verwachting. Zo was er een duidelijk onderscheid tussen de locaties waar jongens speelden en waar meisjes speelden op het speelplein van Stuyvenbergplein. De jongens waren veelal aan het voetballen op een voetbalplein, terwijl de meisjes vooral speelden in de speeltuin.

In vergelijking met 1983 is het percentage meisjes dat speelt in de publieke ruimte toegenomen. Weliswaar spelen er in de meeste wijken in 2008 – net zoals in 1983 – nog steeds meer jongens dan meisjes in de publieke ruimte, het verschil tussen de percentages jongens en meisjes is afgenomen.

⁶ De gegevens van 2008 zijn inclusief georganiseerd spel

3.4. Leeftijdverdeling

Tijdens de observatierondes is er onderscheid gemaakt in dezelfde leeftijdscategorieën die gebruikt werden in het onderzoek uit 1983. Dit zijn de leeftijdscategorieën 3-5 jaar, 6-8 jaar, 9-11 jaar en 12-14 jaar. Hierbij is niet gedifferentieerd naar jongens en meisjes.

3.4.1. Cijfers huidig onderzoek

Tabel 16 Procentuele leeftijdsverdeling van geobserveerde kinderen per wijk in 2008⁷

Wijk	3-5 jaar	6-8 jaar	9-11 jaar	12-14 jaar
Antwerpen Seefhoek	25,17	50,50	20,00	4,33
Antwerpen Stuyvenbergplein	25,44	41,58	23,86	9,12
Temse 't Foort	17,50	29,38	33,75	19,38
Temse P. Dierckxlaan	20,92	28,10	36,60	14,38
Rumst Terhagen	17,83	34,27	33,57	14,34
Rumst Predikherenvelden	14,81	34,57	37,04	13,58
Zwijndrecht Burcht	23,68	33,33	25,44	17,54
Totaal	22,71	40,43	26,53	10,34

3.4.2. Vergelijking met onderzoek 1983

Tabel 17a Percentage geobserveerde kinderen per leeftijdscategorie in 1983 en 2008⁸

Jaar	Leeftijdscategorie (%)			
	3-5 jaar	6-8 jaar	9-11 jaar	12-14 jaar
1983	22,32	41,72	26,12	9,84
2008	22,30	41,25	26,48	9,97

Uit bovenstaande cijfers blijkt dat er geen noemenswaardig verschil is in leeftijd. Procentueel gezien is er geen verandering in de verhoudingen tussen de verschillende leeftijdscategorieën.

Als we de gegevens van 2008 van Antwerpen Seefhoek en Temse 't Foort vergelijken met die van 1983 zien we wel een ontwikkeling:

Tabel 17b Percentage geobserveerde kinderen per leeftijdscategorie in 1983 en 2008⁹ voor Antwerpen Seefhoek

Jaar	Leeftijdscategorie (%)			
	3-5 jaar	6-8 jaar	9-11 jaar	12-14 jaar
1983	24,55	42,64	23,77	9,04
2008	23,36	51,18	21,00	4,46

Uit deze gegevens blijkt dat spelend Antwerpen Seefhoek verjongt. Was in 1983 67,19% van de spelende kinderen jonger dan 9 jaar, in 2008 is dat percentage opgelopen tot 74,54%.

In Temse 't Foort zien we juist een tegenovergestelde ontwikkeling. Daar vermindert het percentage spelende jonge kinderen: in 1983 was nog 78,57% van alle spelende kinderen jonger dan 9 jaar, in 2008 is dit percentage teruggelopen tot 57,75%.

Tabel 17c Percentage geobserveerde kinderen per leeftijdscategorie in 1983 en 2008¹⁰ voor Temse 't Foort

Jaar	Leeftijdscategorie (%)			
	3-5 jaar	6-8 jaar	9-11 jaar	12-14 jaar
1983	28,57	50,00	14,29	7,14
2008	21,13	36,62	26,76	15,49

7 Inclusief 'kinderen onderweg' en inclusief georganiseerd spel

8 Gegevens van 2008 zijn inclusief georganiseerd spel en exclusief 'kinderen onderweg'

9 Gegevens van 2008 zijn inclusief georganiseerd spel en exclusief 'kinderen onderweg'

10 Gegevens van 2008 zijn inclusief georganiseerd spel en exclusief 'kinderen onderweg'

Deze ontwikkeling is merkwaardig te noemen omdat uit de demografische cijfers uit 1983 en 2008 van Temse 't Foort een duidelijke verjonging blijkt. In 1983 was 47,20% van alle kinderen die er wonen jonger dan 9 jaar. In 2008 is dit percentage toegenomen tot 54,71%.

Tabel 18 Temse 't Foort: demografische samenstelling van de wijk (percentages)

Jaar	Leeftijdscategorie (%)			
	3-5 jaar	6-8 jaar	9-11 jaar	12-14 jaar
1983	20,80	26,40	20,80	32,00
2008	26,47	28,24	24,71	20,59

Demografisch is er een verjonging van het publiek, maar de leeftijd van de geobserveerde spelende kinderen is gestegen. Dit is opmerkelijk, aangezien deze wijk als stadsvernieuwingsproject met heel wat 'woonerfachtige' ingrepen in op het eerste gezicht als 'kindvriendelijk' beoordeeld zou kunnen worden.

3.5. Aantal kinderen onderweg / kinderen niet onderweg

Omdat in 1983 niet uitgekeken werd naar kinderen die onderweg waren, kan er, voor wat de gegevens van 2008 betreft, alleen de groep 'niet onderweg' vergeleken worden.

De data uit 2008 leveren enkele interessante punten op met betrekking tot het wel of niet onderweg zijn. Er is slechts een klein verschil te zien tussen het totaal percentage jongens of meisjes dat onderweg is in de totaliteit van de wijken. Hetzelfde geldt voor de uitsplitsing naar jongens en meisjes. Als we het gemiddelde van de wijken bekijken, dan is ruim 73% van alle geobserveerde kinderen buiten aan het spelen; bijna 27% was onderweg.

Er zijn wel grote verschillen tussen de wijken. Zo was in Temse 't Foort meer dan de helft van de geobserveerde kinderen onderweg, terwijl dit percentage in Antwerpen Stuyvenbergplein op 13% ligt. Het is belangrijk op te merken dat het hier niet gaat over de autonome mobiliteit van kinderen, vermits er geen onderscheid gemaakt is tussen het begeleid onderweg zijn en het niet begeleid onderweg zijn.

Tabel 19 Percentages van geobserveerde kinderen wel/niet onderweg per wijk¹¹

Wijk	Onderweg	Niet onderweg
Temse 't Foort	55,63	44,38
Rumst Predikherenvelden	40,74	59,26
Antwerpen Seefhoek	36,50	63,50
Zwijndrecht Burcht	28,95	71,05
Temse P. Dierckxlaan	24,18	75,82
Rumst Terhagen	14,69	85,31
Antwerpen Stuyvenbergplein	13,33	86,67
Totaal	26,93	73,07

Wanneer de mobiliteit per leeftijdscategorie bekeken wordt (zie volgende pagina) zijn er enkele verschillen tussen de wijken te ontdekken. Rechts van de wijknamen staat het percentage kinderen per leeftijdscategorie dat in die wijk onderweg is. Zo is bijvoorbeeld in Temse 't Foort 46,43% van alle geobserveerde kinderen in de leeftijdscategorie van 3-5 jaar onderweg. De percentages in de rij 'totaal' tonen welk percentage kinderen van het totaal per leeftijdscategorie onderweg is. Zo is bijvoorbeeld 28,25% van alle kinderen van 3-5 jaar die in alle wijken waargenomen zijn, onderweg.

In deze tabel is geen onderscheid gemaakt tussen kinderen die individueel onderweg zijn en kinderen die onderweg zijn onder begeleiding van een volwassene. Kinderen die vervoerd worden per auto of openbaar vervoer zijn niet geregistreerd tijdens de observatierondes.

Uit deze gegevens blijkt dat er 'verplaatsingswijken' zijn en 'verblijfswijken'. 't Foort is zonder twijfel een verplaatsingswijk voor kinderen daar meer dan de helft van de opgemerkte kinderen onderweg zijn. Rumst Terhagen en Antwerpen Stuyvenbergplein zijn zeker geen verplaatsingswijken. Misschien is er voor Rumst Terhagen een verband met de georganiseerde groepen die meer dan de helft van de geobserveerde kinderen uitmaken.

¹¹ Inclusief georganiseerd spel

Tabel 20 Rumst Terhagen: percentages kinderen wel/niet onderweg inclusief en exclusief georganiseerd spel

	Onderweg	Niet onderweg
Inclusief georganiseerd spel	14,69	85,31
Exclusief georganiseerd spel	29,37	70,63

Voor Antwerpen Stuyvenbergplein is duidelijk dat de pleinfunctie bijzonder dominant is. Verder zijn er niet meteen relaties te leggen met de ruimtelijke omgeving en zijn er wellicht andere factoren die het verschil bepalen (sociaal klimaat in de wijk?).

Het inbrengen van de leeftijdsverschillen geeft misschien een nauwkeuriger beeld.

Tabel 21 Percentages kinderen 'onderweg' per leeftijdsgroep per wijk¹²

Wijk	3-5 jaar	6-8 jaar	9-11 jaar	12-14 jaar
Temse 't Foort	46,43	44,68	64,81	64,52
Rumst Predikherenvelden	8,33	35,71	46,67	72,73
Antwerpen Seefhoek	41,06	35,64	33,33	34,62
Zwijndrecht Burcht	25,93	23,68	37,93	30,00
Temse P. Dierckxlaan	34,38	25,58	16,07	27,27
Rumst Terhagen	29,41	13,27	9,38	12,20
Antwerpen Stuyvenbergplein	11,72	12,66	16,91	11,54
Totaal	28,25	25,44	27,06	29,56

Opvallend is het totaalpercentage kinderen van 3-5 jaar dat onderweg is. Van alle 3 tot 5-jarigen is 28,25% onderweg tegenover 25,44% van alle 6 tot 8-jarigen. Wel lopen de totaalpercentages van de verschillende leeftijdscategorieën niet al te veel uiteen.

Temse 't Foort is voor alle leeftijdsgroepen een 'verplaatsingswijk' en Antwerpen Stuyvenbergplein voor geen van hen. Rumst Predikherenvelden blijkt een verplaatsingswijk, maar niet voor de jongste leeftijdsgroep, wat te verklaren is vanuit de demografische samenstelling. De Seefhoek, P. Dierckxlaan en Terhagen blijken dan weer een verplaatsingswijk te zijn voor de jongste leeftijdsgroep, maar ze volgen daarbij niet de demografische gegevens. Wij vinden geen relatie met de ruimtelijke kwaliteiten.

3.6. Begeleid/niet begeleid

Er werd ook gekeken naar de begeleiding van kinderen door volwassenen (bijvoorbeeld ouders, leraren, animatoren etc.) In onderstaande tabellen verstaan we onder 'onbegeleid' dat een kind zonder enig toezicht van volwassenen speelt. 'Toezicht' betekent dat een volwassene toezicht heeft, maar niet actief betrokken is in het spel, en onder 'begeleid' verstaan we dat een volwassene actief participeert in het spel.

Tabel 22a Overzicht van percentages spelbegeleiding in 1983 en 2008¹³

Jaar	Percentages		
	Onbegeleid	Toezicht	Begeleid
1983	35,74	49,24	15,03
2008	45,78	38,47	15,75

In totaliteit is het percentage kinderen dat buiten speelt zonder enig toezicht toegenomen. Het percentage kinderen dat onder toezicht speelt is afgenomen en het percentage kinderen waarbij volwassenen actief participeren in het spel is weinig veranderd. De cijfers van Antwerpen Seefhoek en Temse 't Foort wijken hiervan af (zie tabellen 22b en 22c; gegevens voor 2008 zijn exclusief 'kinderen onderweg' en inclusief georganiseerd spel).

¹² Inclusief georganiseerd spel

¹³ Gegevens voor 2008 zijn exclusief 'kinderen onderweg' en inclusief georganiseerd spel

Tabel 22b Overzicht van spelbegeleiding in Antwerpen Seefhoek in 1983 en 2008

Jaar	Percentages		
	Onbegeleid	Toezicht	Begeleid
1983	17,05	57,62	25,32
2008	47,51	48,03	4,46

Tabel 22c Overzicht van spelbegeleiding in Temse 't Foort in 1983 en 2008

Jaar	Percentages		
	Onbegeleid	Toezicht	Begeleid
1983	1,83	68,20	29,97
2008	23,94	76,06	0,00

Als de gegevens uit 1983 en 2008 met elkaar vergeleken worden is er zowel in Antwerpen Seefhoek als in Temse 't Foort te constateren dat het percentage kinderen dat zonder toezicht in de publieke ruimte speelt spectaculair toegenomen is. Eenzelfde spectaculaire afname is te zien bij het percentage kinderen dat begeleid wordt in het spel.

Daarnaast is er in Antwerpen Seefhoek een daling te zien in het percentage kinderen dat onder toezicht buiten speelt, terwijl dit percentage in Temse 't Foort in dezelfde mate is toegenomen.

Tabel 23 Overzicht van spelbegeleiding per wijk in 2008¹⁴

Wijk	Percentages		
	Onbegeleid	Toezicht	Begeleid
Antwerpen Seefhoek	47,51	48,03	4,46
Antwerpen Stuyvenbergplein	52,02	38,26	9,72
Temse 't Foort	23,94	76,06	0,00
Temse P. Dierckxlaan	71,55	23,28	5,17
Rumst Terhagen	26,23	26,64	47,13
Rumst Predikherenvelden	50,00	41,67	8,33
Zwijndrecht Burcht	38,27	17,28	44,44

Wanneer de wijken uit 2008 onderling vergeleken worden valt op dat vooral in Temse P. Dierckxlaan kinderen zonder toezicht spelen. In Temse 't Foort en in Rumst Terhagen ligt het percentage kinderen dat zonder toezicht speelt laag.

Wat betreft het spelen onder toezicht van volwassenen vallen het hoge percentage van Temse 't Foort en het lage percentage van Zwijndrecht Burcht op. De hoge percentages 'begeleid spelen' in Rumst Terhagen en Zwijndrecht Burcht zijn te verklaren door de verschillende georganiseerde spelactiviteiten die in deze twee wijken plaatsvonden. Voor de rest laten de percentages weinig participatie van volwassenen zien in de buitenspeelactiviteiten van kinderen.

Een uitsplitsing van de percentages (onbegeleid spelen, onder toezicht spelen en begeleid spelen) naar jongens en meisjes versterkt de hypothese dat jongens de meerderheid vormen onder de kinderen die zonder toezicht buiten mogen spelen. Meisjes worden vaker in de gaten gehouden tijdens het buitenspelen. De onderstaande tabel toont de percentages van alle wijken uit 2008.

Tabel 24 Percentages jongens en meisjes in relatie tot spelbegeleiding in 2008¹⁵

	Onbegeleid	Toezicht	Begeleid
Jongens	65,60	47,46	45,13
Meisjes	34,40	52,54	54,87
Totaal	100%	100%	100%

Ook de verdeling naar leeftijdscategorie bevestigt de hypothese dat jongere kinderen meer begeleid worden dan oudere kinderen.

Tabel 25 Percentages per leeftijdscategorie in relatie tot spelbegeleiding in 2008¹⁶

Leeftijdscategorie	Onbegeleid	Toezicht	Begeleid	Totaal
3-5 jaar	16,88	57,81	25,31	100 %
6-8 jaar	40,20	43,07	16,72	100 %
9-11 jaar	63,95	24,74	12,59	100 %
12-14 jaar	85,31	12,59	2,10	100 %

¹⁴ Gegevens uit 2008 zijn exclusief 'kinderen onderweg' en inclusief georganiseerd spel

¹⁵ Gegevens zijn inclusief georganiseerd spel

¹⁶ Gegevens zijn inclusief georganiseerd spel

Opvallend hierbij is wel dat voor iedere leeftijdscategorie de percentages 'toezicht' hoger zijn dan de percentages 'begeleid'. Als volwassenen dus toezicht uitoefenen op het buitenspelen van kinderen dan doen ze dat vaker in een passieve rol dan dat ze actief participeren in de spelactiviteiten.

3.7 Georganiseerd spel

In totaal is er 9 keer georganiseerde spelactiviteiten geobserveerd. Hierbij moet opgemerkt worden dat het geobserveerd 'georganiseerd spel' in Temse 't Foort onderweg was: de kinderen waren niet aan het spelen.

Tabel 26 Aandeel van jongens en meisjes in georganiseerd spel per wijkzone in 2008 (absolute aantallen)

	Wijk	Zone	Jongens	Meisjes	Totaal aantal
Georganiseerd spel 1	Zwijndrecht Burcht	20	13	12	25
Georganiseerd spel 2	Temse 't Foort	4	15	17	32
Georganiseerd spel 3	Rumst Terhagen	9	11	8	19
Georganiseerd spel 4	Rumst Terhagen	19	12	20	32
Georganiseerd spel 5	Rumst Terhagen	9	16	7	23
Georganiseerd spel 6	Rumst Terhagen	8	3	7	10
Georganiseerd spel 7	Rumst Terhagen	9	3	10	13
Georganiseerd spel 8	Rumst Terhagen	19	10	13	23
Georganiseerd spel 9	Rumst Terhagen	9	9	14	23
Totaal			92	108	200

Ongeacht of we de observatie van 'georganiseerd spel' in Temse 't Foort meenemen is het duidelijk dat er meer meisjes dan jongens participeren in georganiseerd buitenspel in de geobserveerde georganiseerde spelactiviteiten en terwijl er over het algemeen nog steeds meer jongens dan meisjes buitenspelen.

Misschien vinden ouders het georganiseerd spelen meer geschikt voor meisjes. Wat betreft de leeftijd van de kinderen die meedoen aan georganiseerd spel is het merendeel tussen de 6 en de 11 jaar. In de observaties van 1983 werd geen georganiseerde spelactiviteit vastgesteld.

3.8. Spelvormen

Ook de aard van het spelen werd geobserveerd. Daarbij werden dezelfde observatiecategorieën gehanteerd als in 1983. Deze observatiecategorieën zijn beschreven in de inleiding.

Tabel 27 Percentage kinderen per spelvorm per wijk in 2008 (inclusief georganiseerd spel)

Wijk	Spelvorm						
	Receptief	Sociaal	Fantasie	Constructie	Herhaald bewegen	Explorerend	Regelspel
Antwerpen Seefhoek	9,97	41,21	3,67	4,46	17,85	4,20	18,64
Antwerpen Stuyvenbergplein	8,70	14,17	3,04	7,89	26,32	5,26	34,62
Zwijndrecht Burcht	3,70	30,86	0,00	2,47	12,35	4,94	45,68
Temse 't Foort	8,45	35,21	0,00	4,23	38,03	2,82	11,27
Temse P. Dierckxlaan	5,17	21,55	5,17	12,07	14,66	13,79	27,59
Rumst Terhagen	1,23	27,87	2,87	6,97	13,11	5,33	42,62
Rumst Predikherenvelden	12,50	22,92	4,17	6,25	31,25	22,92	0,00
Totaal	7,32	26,55	3,07	6,62	20,84	6,13	29,48

Om hierop meer zicht te krijgen, zijn de spelvormen gegroepeerd in een aantal groepen:

- De creatieve spelvormen: fantasie, constructie en explorerend
- De bewegingsspel: herhaald bewegen, explorerend en regelspel
- De sociale spelen: sociaal en regelspel
- Het passieve spel: receptief

Er is dus enige overlapping tussen de diverse categorieën. In de tabel hieronder staan de totalen van de verschillende spelcategorieën per groep vermeld. Hierdoor worden sommige spelcategorieën dubbel geteld: de totalen voor bijvoorbeeld explorerend spel staan zowel bij de groep 'creatieve spelvormen' als bij de groep 'bewegingsspel'.

Tabel 28a Absolute aantallen kinderen per groep spelvorm in 2008¹⁷

Wijk	Creatief	Beweging	Sociaal	Passief
Antwerpen Seefhoek	47	155	228	38
Antwerpen Stuyvenbergplein	80	327	241	43
Zwijndrecht Burcht	6	51	62	3
Temse 't Foort	5	37	33	6
Temse P. Dierckxlaan	36	65	57	6
Rumst Terhagen	37	149	172	3
Rumst Predikherenvelden	16	26	11	6
Totalen over alle wijken	227	810	804	105

De algemene spreiding over de zeven wijken levert praktisch identieke waarden op voor het bewegingsspel en het sociaal spel. Samen nemen ze meer dan 80% voor hun rekening zoals vermeld in de tabel hieronder. Het creatief spel stijgt net boven de 10% uit, het passief spel bedraagt 5%. De volgende tabel geeft de relatieve sterkte aan van bepaalde spelvormen per wijk.

Tabel 28b Percentages per groep spelvorm in 2008¹⁸

Wijk	Creatief	Beweging	Sociaal	Passief
Antwerpen Seefhoek	10,04	33,12	48,72	8,12
Antwerpen Stuyvenbergplein	11,58	47,32	34,88	6,22
Zwijndrecht Burcht	4,92	41,80	50,82	2,46
Temse 't Foort	6,17	45,68	40,74	7,41
Temse P. Dierckxlaan	21,95	39,63	34,76	3,66
Rumst Terhagen	10,25	41,27	47,65	0,83
Rumst Predikherenvelden	27,12	44,07	18,64	10,17
Totalen over alle wijken	11,66	41,62	41,32	5,40

Het bewegingsspel en het sociaal spel nemen het leeuwendeel van het spelen voor hun rekening. Het bewegingsspel is in elke wijk dominant met uitzondering voor de Seefhoek en voor Terhagen waar het sociaal spel het sterkst aanwezig is. De enige uitzondering op deze regels vormen de Predikherenvelden waar het sociaal spel uitzonderlijk laag scoort. Wellicht is er een samenhang met het lage aantal spelende kinderen: je moet minstens met 2 zijn voor sociaal spel.

De Predikherenvelden scoren in vergelijking tot de andere wijken dan weer hoog voor creatief spel en voor passief spel. Ook de Dierckxlaan scoort relatief hoog voor creatief spel.

Tabel 29 Vergelijking van de totale percentages per spelvorm in 1983 en 2008¹⁹

	Receptief	Sociaal	Fantasie	Constructie	Herhaald	Explorerend	Regel	Totaal
1983	15,80	18,60	12,90	6,10	19,60	16,60	7,40	97,00 ²⁰
2008	7,32	26,55	3,07	6,62	20,84	6,13	29,48	100,01

Deze cijfers tonen vooral:

¹⁷ Exclusief 'kinderen onderweg', inclusief georganiseerd spel

¹⁸ Exclusief 'kinderen onderweg', inclusief georganiseerd spel

¹⁹ Gegevens voor 2008 zijn exclusief 'kinderen onderweg', inclusief georganiseerd spel

²⁰ Gegevens voor 1983 zijn letterlijk overgenomen uit het onderzoeksrapport Spelen en Spelen is twee van de NDO

- Een afname van het receptief spel, het fantasiespel en het experimenteel bewegen
- Een toename van het regelspel en het sociaal spel
- Het constructiespel en het herhaald bewegen blijven zowat hetzelfde

Tabel 30 toont de percentages voor de twee wijken die én in 1983 en in 2008 geobserveerd werden.

Tabel 30 Vergelijking van percentages per spelvorm in Antwerpen Seefhoek en Temse 't Foort in 1983 en 2008²¹

		Receptief	Sociaal	Fantasie	Constructie	Herhaald	Explorerend	Regel
Seefhoek	1983	23,50	21,70	6,50	5,90	12,10	14,50	15,80
	2008	9,97	41,21	3,67	4,46	17,85	4,20	18,64
't Foort	1983	16,70	39,30	8,30	3,60	11,90	6,00	14,30
	2008	8,45	35,21	0,00	4,23	38,03	2,82	11,27

Globaal vinden we dezelfde tendensen voor wat betreft de teruggang van enkele spelvormen: afname van receptief spelen, fantasiespel en experimenteel bewegen. Vooral de afname van fantasiespel in Temse 't Foort valt op.

De toename van het sociaal spel en van het regelspel zien we wel in de Seefhoek, maar niet in 't Foort. Het herhaald bewegen daarentegen neemt toe in beide wijken.

Een groepering van de spelvormen tijdens de twee observatieperiodes bevestigt de teruggang van het creatief spel in het publieke domein (tot zowat 1/3). Er is ook een sterke teruggang van het passief spel. Het sociaal spel daarentegen verdubbelt bijna en ook het bewegingspel neemt toe. Kinderen zijn dus meer met elkaar bezig en zijn ook meer in beweging (minder passief), het creatieve karakter van het spelen gaat achteruit.

Tabel 31 Percentages per groepen spelvormen in 1983 en 2008²²

	Creatief	Beweging	Sociaal	Passief
1983	29,42	36,03	21,49	13,06
2008	11,66	41,62	41,32	5,40

Enkele opmerkingen

Het is de vraag of de afname van fantasiespel over de afgelopen 25 jaar verklaard kan worden door de (her)indeling van wijken en/of speelvoorzieningen voor kinderen. Bieden woonwijken tegenwoordig nog voldoende ruimte voor fantasiespel?

Ook het aandeel van explorerend spel in 2008 is een stuk lager dan in 1983. Zou deze afname te verklaren zijn vanuit de grotere rol van veiligheidskwesties in de maatschappij en dus mede gestimuleerd zijn door initiatieven met betrekking tot speelveiligheid?

3.9. Conclusies en opmerkingen

In deze paragraaf is een overzicht gegeven van het totaal aantal geobserveerde kinderen: kinderen die onderweg zijn, kinderen die niet onderweg zijn en kinderen die participeren in georganiseerd spel zoals georganiseerde spelactiviteiten.

Omdat de observaties uit 1983 alleen betrekking hebben op kinderen die in de publieke ruimte spelen is het niet mogelijk om op basis van bovenstaande gegevens een vergelijking te maken tussen 2008 en 1983. Wel zijn er al enkele trends te zien:

- Er spelen procentueel nog steeds meer jongens dan meisjes in de publieke ruimte waargenomen, maar in vergelijking met 1983 is dit verschil kleiner geworden. Was in 1983 de verhouding jongens – meisjes nog 66% – 34%, in 2008 is dit 55% – 45%. Interessant om hier bij te vermelden is dat in het georganiseerd spel in 2008 juist meer meisjes dan jongens

²¹ Gegevens voor 2008 zijn exclusief 'kinderen onderweg', inclusief georganiseerd spel

²² Gegevens voor 2008 zijn exclusief 'kinderen onderweg', inclusief georganiseerd spel

participeerden en dat in Antwerpen Seefhoek het aantal meisjes groter is dan het aantal jongens. De beschermingshypothese t.a.v. meisjes moet wellicht genuanceerd worden: niet alleen het georganiseerd spelen, maar ook het spelen met vele kinderen op een groot speelterrein biedt de bescherming die ouders voor hun dochters willen.

- Wat betreft de verhoudingen tussen de leeftijdsgroepen is er geen noemenswaardige verschil te zien tussen de gegevens uit 1983 en de gegevens van nu. Het zwaartepunt ligt op de leeftijdscategorieën 6-8 jaar, op enige afstand gevolgd door de categorie 9-11 jaar.
- In 2008 spelen er meer kinderen in de publieke ruimte dan dat er kinderen onderweg zijn. Van alle geobserveerde kinderen gebruikte ruim 70% de publieke ruimte om te spelen. Er waren geen noemenswaardige verschillen te zien tussen de percentages jongens en meisje die wel/niet onderweg waren, maar wel waren er grote verschillen te zien tussen de wijken. Misschien heeft dit te maken met de ruimtelijke indeling en/of het aanbod van speelvoorzieningen in de verschillende wijken.

In de volgende paragrafen zal de nadruk komen te liggen op kinderen die buitenspelen en die niet meedoen aan georganiseerde activiteiten. Dit betekent dat – tenzij anders aangegeven – de gegevens ‘kinderen onderweg’ en ‘georganiseerde spelactiviteiten’ verder buiten beschouwing gelaten worden.

4. Publieke ruimte-speelindex

4.1. Wat is de 'publieke ruimte-speelindex'?

De 'publieke ruimte-speelindex' werd ontwikkeld om een vergelijking te kunnen maken tussen diverse wijken en diverse observatiejaren. De **speelindex** geeft het **aantal spelende kinderen aan dat gedurende de 10 observatierondes in de publieke ruimte is geobserveerd in verhouding tot de demografische gegevens** (het aantal kinderen dat in de betreffende wijk woont). De speelindex geeft dus een beeld van het relatief aantal kinderen dat speelt in de publieke ruimte.

Hieronder staat een overzicht van de speelindex per wijk. Kinderen die onderweg waren en/of kinderen die participeerden in georganiseerde spelactiviteiten zijn niet meegenomen in het aantal geobserveerde kinderen.

4.1.1. Cijfers huidig onderzoek

Tabel 32 Speelindex per wijk in 2008²³

Wijk	Aantal geobserveerde kinderen	Aantal kinderen woonachtig in de wijk	Speelindex
Antwerpen Seefhoek	381	847	0,45
Antwerpen Stuyvenbergplein	494	148	3,34*
Temse 't Foort	71	172	0,41
Temse P. Dierckxlaan	116	166	0,70
Rumst Terhagen	101	142	0,71
Rumst Predikherenvelden	48	128	0,38
Zwijndrecht Burcht	56	84	0,67
Totaal voor alle wijken	1267	1687	0,75

Opmerkingen met betrekking tot de speelindex

**De speelindex voor de wijk Antwerpen Stuyvenbergplein wordt vertekend doordat dit plein een bovenlokale functie heeft. Kinderen uit omliggende wijken komen hier ook spelen en dit zorgt voor een hoge speelindex.*

Bespreking

Als we alle wijken in ogenschouw nemen ligt de gemiddelde speelindex op 0,75. De wijken Temse P. Dierckxlaan, Rumst Terhagen en Zwijndrecht Burcht wijken nauwelijks af van dit gemiddelde. De Hoogbouwwijk Stuyvenbergplein in Antwerpen heeft een zeer hoge speelindex, maar hierboven is in de opmerkingen al een mogelijke verklaring gegeven. De speelindex voor Antwerpen Seefhoek en Temse 't Foort ligt lager dan de gemiddelde speelindex. Dit zijn stedelijke wijken met een hoge dichtheid en (zeker voor de Seefhoek) minder gunstige indicatoren wat betreft sociaal-economische toestand en woonkwaliteit. Opvallend is de nog lagere speelindex voor de residentiële en meer 'begoede' wijk Rumst Predikherenvelden.

4.1.2. Vergelijking met onderzoek 1983

1. Vergelijking van gelijkaardige wijken

De tabel hieronder toont een overzicht van de speelindex in 7 van de 11 wijken waar in 1983 onderzoek werd gedaan. De keuze voor de wijken in 2008 is gebaseerd op de karakteristieken van de wijken waar in 1983 onderzoek werd gedaan. Omdat in de loop van de tijd de demografische samenstelling van een wijk kan veranderen zijn de wijken uit 2008 niet per definitie dezelfde wijken als uit 1983, maar qua demografische samenstelling en fysieke karakteristieken lijken de wijken uit 1983 en 2008 wel op elkaar.

²³ Exclusief 'kinderen onderweg' en exclusief georganiseerde spelactiviteiten

Tabel 33 Speelindex per wijk in 1983²⁴

Wijk	Aantal geobserveerde kinderen	Aantal kinderen woonachtig in de wijk	Speelindex
Rumst Beekvelden	441	155	2,84
Puurs Fabiolapark	221	93	2,38
Bornem Brandheide	281	135	2,08
Hove Vogeltjeswijk	318	231	1,38
Sint-Niklaas Stationsbuurt	46	34	1,35
Deurne Langbaanvelden	360	288	1,25
Temse 't Foort	84	106	0,79

Wanneer men de gegevens uit 2008 vergelijkt met die van 1983 moet vastgesteld worden dat in de tussenliggende 25 jaar de speelindex stevig gedaald is.

2. Vergelijking van globale cijfers

Van de 11 wijken die deel uitmaakten van het onderzoek in 1983 zijn van 7 wijken de toenmalige demografische gegevens bekend. In de tabel hieronder wordt de totale speelindex van deze 7 wijken vergeleken met de speelindex van alle wijken van het onderzoek in 2008.

Tabel 34a Totale speelindex exclusief 'kinderen onderweg' en *inclusief* georganiseerd spel

	Aantal geobserveerde kinderen	Aantal kinderen woonachtig in de wijk	Speelindex
Totaal voor 7 wijken 1983	1751	1042	1,68
Totaal voor alle wijken 2008	1435	1687	0,85

Deze tabel laat zien dat de speelindex in 25 jaar tijd gehalveerd is. In de wijken uit 2008 wonen meer kinderen dan in de 7 wijken uit 1983, maar er spelen in totaal in 2008 minder kinderen in de publieke ruimte dan in de 7 wijken uit 1983 die hier in de berekening van de speelindex zijn meegenomen. Het relatief aantal buitenspelende kinderen is dus gehalveerd.

3. Vergelijking van een identieke wijk

Van de twee wijken die zowel in het onderzoek uit 1983 als in het onderzoek van 2008 bezocht werden, zijn met betrekking tot 1983 alleen demografische gegevens bekend van Temse 't Foort. De onderstaande tabel toont de speelindex van Temse 't Foort in 1983 en in 2008.

Tabel 34b Ontwikkeling van de speelindex in Temse 't Foort 1983-2008

Jaar	Aantal kinderen geobserveerd	Aantal kinderen woonachtig	Speelindex
1983	84	106	0,79
2008	71	172	0,41

Deze tabel laat hetzelfde patroon zien zoals hierboven in een totaalbeeld over 7 wijken uit 1983 en alle wijken uit 2008 beschreven is: ook hier is sprake van een halvering van de speelindex.

4.2. Beschouwing

De gemiddelde 'publieke ruimte'-speelindex voor alle wijken in 2008 is gehalveerd ten opzichte van 1983. Dit betekent dat het aantal kinderen dat op straat speelt is afgenomen ondanks de bevolkingstoename.

In 2008 zijn er grote verschillen in speelindex tussen de wijken. Opvallend hierbij is dat een residentiële en 'begoede' wijk als Rumst Predikerenvelden een lagere speelindex heeft dan een aantal dichte en minder begoede stedelijke wijken, zoals Antwerpen Seefhoek en Temse 't Foort. Maar ook deze wijken scoren minder goed dan een aantal suburbane wijken zoals Temse P. Dierckxlaan, Rumst Terhagen en Zwijndrecht Burcht.

²⁴ Van de overige observatiewijken uit 1983 waren geen demografische gegevens beschikbaar

5. Verband tussen ruimte en spelen

In dit hoofdstuk wordt het verband onderzocht tussen ruimtelijke kenmerken en het buitenspeelgedrag van kinderen. Een oorzakelijk verband valt moeilijk aan te tonen; we kunnen enkel de samenhang onderzoeken. In de onderdelen 5.1. tot en met 5.3. worden voornamelijk doorsneden gemaakt over de wijken heen. In onderdeel 5.4. worden de wijken gebiedsgericht geanalyseerd.

5.1. Methodiek en aanpak

Voor dit onderzoek zijn alle onderzochte wijken opgedeeld in zones, volgens de dominante ruimtelijke (inrichtings)kenmerken (zie onderdeel '1.2.c. van de 'Inleiding', p. 11).

In een volgende stap is **elke zone gekwalificeerd als een welbepaald 'type publieke ruimte'**. Er zijn geen mengvormen: elke zone kon slechts gecodeerd worden als één type publieke ruimte.

De **hoofddeling** is die van 'pleinen', 'groene ruimte', 'gemeenschapsvoorzieningen', 'straten', en 'parkeerterreinen'.

Subcategorisering gebeurde volgens:

1. **een typologie van schaalniveau** voor de pleinen en groene ruimtes
bijv. plein van straat-, buurt- en wijkniveau
(uiteindelijk zijn pleinen van buurt- en wijkniveau samengenomen)
bijv. groene ruimte van straat-, buurt- of wijkniveau
(uiteindelijk zijn groene ruimtes van buurt- en wijkniveau samengenomen)
2. **een functionele typologie** voor de categorie 'gemeenschapsvoorzieningen': nl. 'sportvoorziening', 'speelruimte', 'buurthuis',...

Bij de **categorie 'straten'** is met een **dubbele subcategorisering** gewerkt:

1. **een categorisering volgens functie in het wegennetwerk**
'straten met enkel lokaal verkeer' vs. 'straten met een verbindings- en ontsluitingsfunctie'
2. **een categorisering volgens inrichtingskenmerken:**
'Autogericht inrichtingsprofiel zonder maatregelen'; 'Autogericht inrichtingsprofiel met puntsgewijze maatregelen', 'Inrichtingsprofiel met uitdrukkelijke aandacht voor voetgangers'

Voor deze categorisering is vooral vertrokken van de onderzoeksvragen. Ze werd vervolgens getoetst aan de data en is een resultaat van grondig overleg tussen de onderzoekers.

In tabel 35 worden de categorieën verder toegelicht (zie ook de opmerkingen in voetnoot). In de tabel wordt verder aangegeven welke zone correspondeert met welke categorie. In bijlage 2 van dit onderzoek is een fotomontage te vinden, die een aantal voorbeelden geeft van elke categorie.

Tabel 35 Categorisering van observatiezones volgens 'types publieke ruimte'

In de linkerkolom zijn de types publieke ruimte terug te vinden. De tweede kolom geeft het aantal zones weer bij elke categorie publieke ruimte.

De cijfers in de tabel verwijzen naar het cijfer van de observatiezones in de wijken (zie Bijlage 3).

	Aantal zones	Antwerpen Seefhoek	Antwerpen Stuyvenberg plein	Zwijndrecht Burcht	Temse 't Foort	Temse P. Dierckx- laan	Rumst Terhagen	Rumst Predikheren- velden
PLEINZONE								
Buurt- of wijkplein	8	zone nr. 14A, 14B, 19	26	23	11, 16, 30			
Straatpleintje	11	1B,1C,14C, 5	28		23		1, 21	15, 21, 24
GROENE RUIMTE (zonder gemeenschaps- voorzieningen)								
Avontuurlijke groene ruimte ²⁵	14	20A	30	1, 8, 20, 21	21	3, 4, 22	22, 7	2, 27
Groene ruimte: straatniveau ²⁶	3		25	14		8		
Groene ruimte: buurt- of wijkniveau ²⁷	5		24, 29	5			6, 19	
GEMEENSCHAPS- VOORZIENINGEN								
Formele speelruimte ²⁸	12		31	13, 19	20	1, 2A, 11, 14, 14A, 18	9	1
Sportvoorzieningen ²⁹	7		30B, 32, 33			2	8, 10	3
Buurthuis, parochiezaal, jeugdlokalen en omgeving	2					10		28

²⁵Kenmerken: Minstens een aantal van volgende kenmerken: weinig doorzicht, heuvels en bergjes, weinig intensief onderhoud, aanwezigheid van water of toegang verboden (bijv. Park Spoor Noord).

²⁶ Deze categorie omvat meestal: kleinere grasperk(en) met wandelpad(en). Straatbomen en bloembakken worden als onderdeel van de categorie 'straten' beschouwd (zie verder).

²⁷ Deze ruimtes onderscheiden zich van de vorige categorie door het schaalniveau (buurt- of wijkniveau eerder dan straatniveau). Zij hebben doorgaans ook een meer gevarieerde 'parkachtige' aanleg.

²⁸ Deze categorie omvat voornamelijk ruimtes met speeltoestellen. Onder dit type is tevens 1 Jongerenontmoetingsplaats opgenomen (JOP, een klein afdak, bedoeld voor hangjongeren, in de wijk P. Dierckxlaan in Temse).

²⁹ Bijv. sportcentrum, sportveldjes (voetbal, basket), inclusief skate op sportcentrum (Terhagen in Rumst).

Tabel 35 (vervolg)

STRATEN		Aantal zones	Antwerpen Seefhoek	Antwerpen Stuyvenberg- plein	Zwijndrecht Burcht	Temse 't Foort	Temse P. Dierckxlaan	Rumst Terhagen	Rumst Predikheren- velden
Straat met enkel lokaal verkeer	Autogericht ³⁰ inrichtingsprofiel zonder maatregelen	27	2, 8, 7, 11, 12		18	1, 2, 6, 8	9, 13	4, 5, 11	8, 11, 12, 13, 14, 17, 18, 20, 22, 23, 25, 26
	Autogericht inrichtingsprofiel met puntsgewijze maatregelen ³¹	7					6	2, 3, 12, 14, 16	7
	Inrichtingsprofiel met uitdrukkelijke aandacht voor voetgangers	26	4, 6, 9, 10, 14D, 15, 16, 17, 18, 20B		3, 7, 9, 10, 12, 15	3, 17, 18, 19, 25, 29	15, 19	20	16
Straat met verbindings- en ontsluitings-functie ³²	Autogericht ³³ inrichtingsprofiel zonder maatregelen	8	20		16, 17	4, 5, 7, 15		13	
	Autogericht inrichtingsprofiel met puntsgewijze maatregelen ³⁴	7	3				5, 12		4, 5, 6, 9
	Inrichtingsprofiel met uitdrukkelijke aandacht voor voetgangers	7	13,1A	22		12, 10	16	18	
Trage weg ³⁵		6					7A	15, 23, 24	10, 19
PARKEER-TERREINEN ³⁶		20		21, 23, 27	2, 4, 6, 11, 22	9, 13, 14, 22, 24, 26, 27, 28, 31	7, 17	17	

30 Bijv. overmaat aan auto's toebedeeld, gericht op doorstroom van auto's (bijv. rechtlijnigheid)

31 Bijv. asverschuiving door bloembak, wisselende parkeerstroken die zorgen voor asverschuiving,...

32 Meer dan enkel de ertoegeangen van de eigen straat.

33 Bijv. overmaat aan auto's toebedeeld, gericht op doorstroom van auto's (bijv. rechtlijnigheid)

34 Bijv. asverschuiving door bloembak, wisselende parkeerstroken die zorgen voor asverschuiving,...

35 Een 'trage weg' is in principe enkel toegankelijk voor voetgangers en fietsers (met uitzondering van dienst- en landbouwvoertuigen).

36 Dit zijn ruimtes die overwegend op parkeren zijn afgestemd en omvatten zowel parkeerterreinen in open lucht, garageboxen als voorzieningen voor gegroepeerd parkeren. Inclusief fietsenstalling (bijv. zone 17 in Temse, Dierckxlaan)

5.2. Op zoek naar verbanden tussen spelobservaties en types publieke ruimte

5.2.1. Globale cijfers

Hoe is het geobserveerde spel verdeeld over de verschillende types publieke ruimte? Kunnen we een verband vaststellen tussen plannings- en inrichtingskenmerken enerzijds en de frequentie van spel anderzijds?

Onderstaande tabel geeft het aantal geobserveerde kinderen weer per type publieke ruimte. Het gaat om kinderen die daadwerkelijk aan het spelen zijn (dus exclusief kinderen die onderweg zijn). De vier laatste kolommen geven gemiddelden per zones, respectievelijk exclusief en inclusief de groepen georganiseerd spel.

- **'Gemiddelde per zone'**: Aangezien het aantal onderzochte zones per type publieke ruimte kan verschillen (in alle bestudeerde wijken zijn er bijvoorbeeld een groter aantal avontuurlijke groene ruimtes aangetroffen en bestudeerd dan het aantal groene ruimtes van straatniveau), wordt er een gemiddelde per zone weergegeven. Dit geeft een idee van de intensiteit van bespeling.
- **Het percentage** houdt geen rekening met dit verschillend aantal zones per type publieke ruimte, maar geeft een beeld van de algemene spreiding van de observaties over de verschillende types publieke ruimte.

Noot: er worden subtotaal gemaakt per hoofdcategorie publieke ruimte.

Tabel 36 Aantal geobserveerde kinderen per type publieke ruimte (exclusief kinderen onderweg)

TYPES PUBLIEKE RUIMTE:	Absolute cijfers per wijk:								Excl. Georganiseerd spel		Incl. georganiseerd spel	
	Antwerpen Seefhoek	Antwerpen Stuyvenberg	Zwijndrecht Burcht	Temse 't Foort	Temse P. Dierckxlaan	Rumst Terhagen	Rumst Predikheren	Totaal	Gem. per zone	%	Gem. per zone	%
PLEINZONE (zonder gemeenschapsvoorzieningen)								235	12,37	18,42	12,37	16,27
Buurt- of wijkplein (in totaal 8 zones)	75	70	11	30				186	23,25	14,58	23,25	12,88
Straatpleintje (11 zones)	38	4				6	1	49	4,45	3,84	4,45	3,39
GROENE RUIMTE (zonder gemeenschapsvoorzieningen)								180	7,83	14,11	11,30	18,01
Avontuurlijke groene ruimte (14 zones)	10	16			5	9	5	45	3,21	3,53	5	4,85
Groene ruimte: buurt- of wijkniveau (5 zones)		101				18		119	23,80	9,33	34,80	12,05
Groene ruimte: straatniveau (3 zones)		16						16	5,33	1,25	5,33	1,11
GEMEENSCHAPS-VOORZIENINGEN								393	18,71	30,80	22,96	33,31
Formele speelruimte (12 zones)		132	27	13	34	33	12	251	20,92	19,67	27,42	22,78
Sportvoorzieningen (7 zones)		103			24	12	2	141	20,14	11,05	21,57	10,46
Buurthuis, parochiezaal, jeugdlokalen en omgeving (2 zones)					1			1	0,50	0,08	0,50	0,07
STRATEN (88 zones)	258	19	18	23	48	22	28	416	4,73	32,60	4,73	28,81
PARKEERTERREINEN (20 zones)		33		5	4	10		52	2,60	4,08	2,60	3,60
Totaal: 170 zones	381	494	56	71	116	110	48	1276	Alg. Gem.: 7,51	100		100

5.2.1.1. Gemiddelde aantal spelobservaties per zone (of 'intensiteit' van bespeling van elk type publieke ruimte)

De groepen georganiseerd spel niet in acht genomen, kunnen we constateren dat het gemiddelde aantal spelobservaties per zone het grootst is bij 'gemeenschapsvoorzieningen'. **Formele speelruimte en sportvoorzieningen** halen de hoogste percentages (ruim 20%). **Pleinzones** volgen op zekere afstand. Opvallend is dat de score voor grotere pleinen (buurt- of wijkniveau) beduidend hoger ligt dan voor straatpleintjes.

Hetzelfde geldt voor **groene ruimte**: het grootste aantal spelende kinderen is in grotere groenzones geobserveerd (buurt- of wijkniveau). Het algemene gemiddelde voor 'groene ruimte' scoort net iets meer dan het totale gemiddelde, wat beduidend minder is dan gemeenschapsvoorzieningen en pleinzones. 'Avontuurlijke groene ruimte', een categorie die nochtans heel wat zones omvat, scoort laag.

Wanneer we groepen georganiseerd spel wél meenemen in de analyse (zie laatste twee kolommen), dan zien we het gemiddelde per zone **voor groene ruimte en gemeenschapsvoorzieningen (vooral formele speelruimte) gevoelig toenemen**. Hiermee komt het gemiddelde voor groene ruimte (vooral avontuurlijke groene ruimte en groene ruimte van buurt- of wijkniveau) bijna op eenzelfde niveau als pleinzones. Dus hier geldt: hoogste speelintensiteit op gemeenschapsvoorzieningen; groene ruimte en pleinzones op de tweede plaats.

5.2.1.2. Percentage per type publieke ruimte (of frequentie van bespeling van elk type publieke ruimte)

De facto wordt er echter ook heel veel in **straten** gespeeld. Het aantal straten maakt immers meer dan de helft uit van het aantal bestudeerde zones. Er zijn heel veel spelende kinderen waargenomen in straten. Het aandeel van spelobservaties voor straten loopt zelfs op tot ruim 32% wanneer we groepen georganiseerd spel niet meetellen. Dit is zelf een paar procenten meer dan het aandeel voor **gemeenschapsvoorzieningen**! Op de derde plaats komen de **pleinzones** op ruim 18%, gevolgd door **groene ruimte** (14%). Ook hier vooral ruimtes van buurt- of wijkniveau en niet van straatniveau.

Als we groepen georganiseerd spel wél meerekenen, krijgen we een iets ander beeld: het aandeel voor **gemeenschapsvoorzieningen** ligt hoger dan voor straten; het aandeel geobserveerde kinderen in **groene ruimte** (vooral buurt- of wijkniveau en avontuurlijke zones) is belangrijker dan op pleinzones.

5.2.1.3 Besluit

Uit deze tabel blijkt dat gemeenschapsvoorzieningen (vnl. formele speelruimtes) het meest intensief werden bespeeld. Maar ook straten blijken een heel belangrijke speelplek, zij het minder intensief. Voor niet-georganiseerde kinderen bleken pleinen ook belangrijke speelplekken, zelfs meer dan groene ruimte. Voor groepen georganiseerd spel ligt dit anders: zij maken meer gebruik van groene ruimte.

5.2.2. Zijn er verschillen per wijk? Zijn er verschillen tussen wijken in stedelijke en suburbane gebieden?

In onderstaande tabel wordt de **verdeling van het aantal geobserveerde kinderen (percentages) weergegeven volgens het type publieke ruimte**. We gaan hier vooral op zoek naar de verschillen tussen de wijken. We geven de cijfers weer exclusief groepen georganiseerd spel. Bij de interpretatie geven we de verschillen aan wanneer we groepen georganiseerd spel wel mee verrekenen.

Noot: er worden subtotalen gemaakt per hoofdcategorie publieke ruimte.

Tabel 37 Percentages geobserveerde kinderen per type publieke ruimte

	Antwerpen Seefhoek	Antwerpen Stuyvenberg	Zwijndrecht Burcht	Temse 't Foot	Temse P. Dierckxlaan	Rumst Terhagen	Rumst Predikheren -velden
PLEINZONE (zonder gemeenschapsvoorzieningen)	29,66	14,98	19,64	42,25	0,00	5,45	2,08
Buurt- of wijkplein	19,69	14,17	19,64	42,25	0,00	0,00	0,00
Straatpleintje	9,97	0,81	0,00	0,00	0,00	5,45	2,08
GROENE RUIMTE (zonder gemeenschapsvoorzieningen)	2,62	26,92	0,00	0,00	4,31	24,55	10,42
Avontuurlijke groene ruimte	2,62	3,24	0,00	0,00	4,31	8,18	10,42
Groene ruimte: buurt- of wijkniveau	0,00	20,45	0,00	0,00	0,00	16,36	0,00
Groene ruimte: straatniveau	0,00	3,24	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Weide of akkerland	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
GEMEENSCHAPSVOORZIENINGEN	0,00	47,57	48,21	18,31	50,86	40,91	29,17
Formele speelruimte	0,00	26,72	48,21	18,31	29,31	30,00	25,00
Sportvoorzieningen	0,00	20,85	0,00	0,00	20,69	10,91	4,17
Buurthuis, parochiezaal, jeugdlokalen en omgeving	0,00	0,00	0,00	0,00	0,86	0,00	0,00
STRATEN	67,72	3,85	32,14	32,39	41,38	20,00	58,33
PARKEERTERRAINEN	0,00	6,68	0,00	7,04	3,45	3,95	0,00
Totaal:	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
(n)	381	494	56	71	116	110	48

- In de **Antwerpse Seefhoek** wordt bijna uitsluitend op straat (67%) en op pleinen (bijna 30%) gespeeld. Andere voorzieningen zijn dan ook nauwelijks voor handen. In vergelijking met andere wijken is de score voor straatpleintjes relatief hoog.
- In de hoogbouwwijk van **Antwerpen Stuyvenbergplein** wordt er weinig in de straten rond de woontorens gespeeld. Spelende kinderen zijn vooral terug te vinden in het Stuyvenbergpark, bijna evenveel op de formele speelruimtes als in de meer parkachtige zones (ca. 27%). Ook de sportvoorzieningen halen hoge scores (20%), echter iets minder dan de speelruimte en parkachtige zones.
- In de **wijk Burcht te Zwijndrecht** speelde bijna de helft van de kinderen in de formele speelruimtes (48%). De andere helft op straten en in iets mindere mate op pleinzones. Het totaal aantal geobserveerde kinderen is hier wel zeer laag, wat kanttekeningen zet bij deze conclusies. Wanneer wij bijvoorbeeld de spelende kinderen van een groepen georganiseerd spel meetellen (niet opgenomen in de tabel), dan krijgt groene ruimte plots een aandeel van 30%.

- In de **wijk 't Foort in Temse** zijn vooral de pleinzones populair voor spelende kinderen (42%). Daarna volgen de straten (ruim 32%) en, toch beduidend minder, de formele speelruimte (18%). Ook in deze wijk is het totaal aantal geobserveerde kinderen zeer laag.
- In de **wijk P. Dierckxlaan in Temse** is de helft van de spelende kinderen geobserveerd op gemeenschapsvoorzieningen, in het bijzonder op de formele speelruimte (bijna 30%), maar ook de sportvoorzieningen (ruim 20%). Deze formele voorzieningen maken ook het grootste deel uit van de open publieke ruimte. Nog zo'n 41% van de spelende kinderen is op straat geobserveerd; ruim 4% in een groene ruimte. Noot: in de zone met het JOP is geen enkel kind of tiener geobserveerd.
- In de **wijk Terhagen te Rumst**, is ruim 40% van de spelende kinderen op gemeenschapsvoorzieningen geobserveerd, vooral op de formele speelruimte (30%) en aanliggende skate- en sportvoorzieningen (10%). Ook de grote groene ruimte bleek tot 25% van de spelende kinderen aan te trekken. Op straten is 20% van de spelende kinderen geobserveerd, slechts 5% op de pleinen. De groepen georganiseerd spel verhogen de percentages voor de gemeenschapsvoorzieningen en groene ruimte sterk: tot 52% voor gemeenschapsvoorzieningen en 32% voor groene ruimte (percentages niet opgenomen in de tabel).
- In de wijk **Predikherenvelden te Rumst** is bijna 60% van de spelende kinderen op straat geobserveerd, 30% op de gemeenschapsvoorzieningen en ruim 10% in de groene ruimte. Opmerkelijk is dat we nauwelijks kinderen zien spelen hebben op de straatpleintjes. Maar ook hier is het totaal aantal geobserveerde kinderen in de wijk zeer laag, wat deze conclusies relativeert.

Een manier om het geringe aantal observaties in sommige wijken te corrigeren, is het **clusteren van wijken**, bijvoorbeeld **volgens graad van stedelijkheid**. Hieronder berekenen we het gemiddelde percentage van de wijken (bijv. de gemiddelde percentage van de 2 grootstedelijke wijken optellen en delen door 2). Dit zijn de cijfers exclusief groepen georganiseerd spel.

Tabel 38 Gemiddelde percentages geobserveerde kinderen volgens graad van stedelijkheid

	Gem. percent. Grootstedelijk	Gem. percent. Kleinstedelijk	Gem. percent. Suburbaan	Gem. percent. Stedelijk	Gem. percent. Suburbaan
PLEINZONE (zonder gemeenschapsvoorzieningen)	22,32	30,95	2,51	26,63	2,51
Buurt- of wijkplein	16,93	30,95	0,00	23,94	0,00
Straatpleintje	5,39	0,00	2,51	2,70	2,51
GROENE RUIMTE (zonder gemeenschapsvoorzieningen)	14,77	0,00	13,09	7,39	13,09
Avontuurlijke groene ruimte	2,93	0,00	7,64	1,47	7,64
Groene ruimte: buurt- of wijkniveau	10,22	0,00	5,45	5,11	5,45
Groene ruimte: straatniveau	1,62	0,00	0,00	0,81	0,00
Weide of akkerland	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
GEMEENSCHAPSVOORZIENINGEN	23,79	33,26	40,31	28,52	40,31
Formele speelruimte	13,36	33,26	28,10	23,31	28,10
Sportvoorzieningen	10,43	0,00	11,92	5,21	11,92
Buurthuis, parochiezaal, jeugdlokale en omgeving	0,00	0,00	0,29	0,00	0,29
STRATEN	35,78	32,27	39,90	34,02	39,90
PARKEERTERRAINEN	3,34	3,52	2,47	3,43	2,47
	100% (n=875)	100% (n=127)	100% (n=274)	100% (n=1002)	100% (n=276)

Een eerste mogelijke onderscheid is een **driedeling** (zie eerste 4 kolommen):

1. **Grootstedelijke wijken:** Antwerpen Seefhoek en Antwerpen Stuyvenberg. Dit zijn tevens de wijken met een hoog aandeel kinderen met niet-Belgische nationaliteit (23% of meer) en de minst gunstige sociaal-economische indicatoren (zie wijkbeschrijvingen in 2.8. en 2.9, p. 27 e.v.).
2. **Kleinstedelijke wijken:** Temse 't Foort en Zwijndrecht Burcht. Dit zijn wijken met een minder afgelijnd sociaal-economisch en demografisch profiel.
3. **Suburbane wijken:** Temse P. Dierckxlaan, Rumst Terhagen, Rumst Predikherenvelden. De wijk Predikherenvelden is duidelijk een 'betere' wijk in sociaal-economisch opzicht. De wijken Terhagen en zeker ook P. Dierckxlaan hebben een minder duidelijk sociaal-economisch profiel.

Wat hier opvalt, is dat het **aandeel geobserveerde spelende kinderen op straat in het algemeen heel groot is, en niet zo veel verschilt voor de drie categorieën**. In de suburbane wijken zijn wel iets meer spelende kinderen op straat geobserveerd.

Er zijn wél **grote verschillen vast te stellen voor pleinzones, groene ruimte en gemeenschapsvoorzieningen**. In suburbane wijken zijn er weinig spelende kinderen op pleinen geobserveerd, in tegenstelling tot klein- en grootstedelijke wijken. In suburbane wijken lijken spelende kinderen meer voor te komen op gemeenschapsvoorzieningen en in formele speelruimtes. Hierbij dient echter te worden opgemerkt dat de pleinen en groene ruimtes in de bestudeerde suburbane wijken voornamelijk ingericht zijn als formele speelruimte en sportvoorzieningen, wat zou kunnen verklaren waarom de scores voor pleinen zo laag zijn. In een wijk als de Seefhoek bijvoorbeeld is er geen formele speelruimte, wat het gemiddelde voor speelruimte in grootstedelijke wijken naar omlaag haalt, en het gemiddelde voor pleinzones in grootstedelijke wijken naar omhoog. In kleinstedelijke wijken is nauwelijks spel vastgesteld in groene ruimtes, hoewel die nochtans aanwezig waren.

Aangezien het onderscheid tussen grootstedelijke en kleinstedelijke wijken misschien niet zo groot is (het gaat telkens om wijken met een heel hoge dichtheid), is ook een **tweedeling** mogelijk, waarbij we de twee 'stedelijke' categorieën (nl. groot- en kleinstedelijk) **samenvoegen tot 1 categorie 'stedelijke wijken'**.

Deze categorie omvat: Antwerpen Seefhoek, Antwerpen Stuyvenberg, Temse 't Foort en Zwijndrecht Burcht. Hierdoor kunnen we verschillen met de eerder gegroepeerde 'suburbane wijken' nog scherper stellen. Bij dergelijke tweedeling constateren we het volgende:

- Zowel in stedelijke als suburbane wijken is vastgesteld dat er veel in **straten** werd gespeeld.
- **In de bestudeerde suburbane wijken zijn nauwelijks spelende kinderen op pleinen waargenomen**. Dit in tegenstelling tot stedelijke wijken, waar dit tot één vierde van de spelobservaties oploopt. Een belangrijke verklaring hiervoor is dat het aantal 'echte' pleinen (vnl. stenig en zonder formele voorzieningen) in de bestudeerde suburbane wijken minimaal was.
- **In suburbane wijken** zijn vooral spelende kinderen geobserveerd op **gemeenschapsvoorzieningen**, in het bijzonder **formele speelruimtes en sportterreinen**.
- **In suburbane wijken wordt iets méér in groene ruimtes gespeeld** dan in stedelijke wijken.

Deze laatste twee vaststellingen worden versterkt wanneer we de spelende kinderen van groepen georganiseerd spel meerekenen. Deze groepen zijn uitsluitend in suburbane wijken geobserveerd en speelden vooral in groene ruimtes en formele speelruimtes. Dit verhoogt de percentages voor gemeenschapsvoorzieningen en groene ruimte.

Besluiten

In vrijwel alle wijken is het grootste aandeel van spelende kinderen op formele speelruimte en in straten geobserveerd. Formele speelruimtes werden het meest intensief bespeeld, maar een groot aandeel van de spelende kinderen is ook op straat waargenomen. Op straat is het spel doorgaans meer verspreid. In stedelijke wijken zijn ook veel spelende kinderen waargenomen op pleinen. In de bestudeerde suburbane wijken werd beduiden meer gespeeld op formele speelruimtes en in groene ruimtes dan in stedelijke wijken. Globaal genomen was het aandeel van spel in groene ruimtes, en zeker dat van avontuurlijke groene ruimtes, niet zo hoog. Groene ruimte blijkt echter wel aantrekkelijk voor groepen georganiseerd spel.

Groenvoorzieningen van buurt- en wijkniveau blijken belangrijker voor kinderen dan groenvoorzieningen van straatniveau. Hetzelfde geldt voor pleinen: straatpleintjes werden niet vaak bespeeld, met uitzondering van de Seefhoek.

5.2.3. Verhouding jongens/meisjes per type publieke ruimte

Eerder kon worden vastgesteld dat het aandeel van jongens en meisjes die spelen in de publieke ruimte beter in evenwicht is dan 25 jaar geleden (cf. paragraaf 3.3 (Genderverdeling) op p. 33 e.v.). Maar geldt dit voor elke publieke ruimte?

In onderstaande tabel wordt het aandeel van geobserveerde spelende jongens en meisjes in relatie gebracht tot de verschillende types publieke ruimte. In de tweede kolom wordt het percentage van jongens voor alle wijken weergegeven.

Het aantal observaties in de wijken Seefhoek en Stuyvenbergplein te Antwerpen is echter veel groter dan dat van de andere wijken. Bovendien is daar een grotere allochtone bevolking, waardoor men er grotere genderverschillen zou kunnen verwachten. Deze wijken kunnen daardoor een groot effect hebben op de globale resultaten.

Daarom wordt het percentage jongens van deze 2 Antwerpse wijken afzonderlijk weergegeven (zie derde kolom) met rechts daarvan het resultaat voor de overige wijken.

Tabel 39 Percentage jongens (t.a.v. percentage meisjes) per type publieke ruimte³⁷

	% Jongens in alle wijken	% Jongens in de 2 Antwerpse wijken	% Jongens in overige wijken	(n) ³⁸
PLEINZONE (zonder gemeenschapsvoorzieningen)	54,04 %	57,22 %	41,67 %	235
Buurt- of wijkplein	52,69 %	56,55 %	39,02 %	186
Straatpleintje	59,18 %	59,52 %	57,14 %	49
GROENE RUIMTE (zonder gemeenschapsvoorzieningen)	69,01 %	69,23 %	67,86 %	171
Avontuurlijke groene ruimte	91,67 %	88,46 %	100,00 %	45
Groene ruimte: buurt- of wijkniveau	63,87 %	66,34 %	50,00 %	119
Groene ruimte: straatniveau	56,25 %	56,25 %	0,00%	16
GEMEENSCHAPSVOORZIENINGEN	63,77 %	62,55 %	65,48 %	393
Formele speelruimte	44,62 %	37,12 %	52,94 %	251
Sportvoorzieningen	95,39 %	95,15 %	95,92 %	141
STRATEN	46,63 %	43,32 %	53,24 %	416
PARKEERTERREINEN	52,38%	42,42 %	88,89 %	52
Totaal	56,67 %			

Het percentage voor parkeerterreinen laten we buiten beschouwing omdat er te weinig kinderen geobserveerd zijn om met percentages te kunnen werken. Om diezelfde reden vergelijken we vooral de grote categorieën.

³⁷ Exclusief 'kinderen onderweg' en exclusief groepen georganiseerd spel

³⁸ (n) omvat het totaal aantal kinderen (jongens en meisjes).

Vanuit het **aandeel van jongens voor *alle wijken*** (tweede kolom), kunnen we volgende conclusies formuleren:

1. Er werden beduidend méér jongens dan meisjes aangetroffen in **groene ruimtes**, in het bijzonder avontuurlijke groene ruimte (tot ruim 91%) en groene ruimte van buurt- of wijkniveau (ruim 63%)
2. Er werden beduidend méér jongens dan meisjes aangetroffen op **sportvoorzieningen** (tot ruim 95%)
3. Meisjes zijn enkel in de meerderheid op **speelruimtes** (ruim 55%) en in **straten** (ruim 53%)

De eerste twee algemene vaststellingen blijven overeind wanneer we de **2 Antwerpse grootstedelijke wijken buiten beschouwing** laten (zie kolom '% Jongens in overige wijken'): ook dan er zijn beduidend meer jongens dan meisjes geobserveerd in groene ruimtes en sportvoorzieningen.

Voor speelterreinen en straten is er wél een verschil: daar is in de Antwerpse wijken het aandeel van meisjes groter; in de andere wijken is er daarentegen een licht overwicht van jongens op die types publieke ruimte.

In de 2 Antwerpse wijken zijn dan weer meer spelende jongens aangetroffen op pleinen, terwijl er in de overige wijken een overwicht aan meisjes is. Het verschil is vooral vast te stellen in de buurt- of wijkpleinen.

Tenslotte is er moeilijk een lijn te trekken in de cijfers voor parkeerterreinen. Dit kan te maken hebben met het geringe aantal observaties voor dit type publieke ruimte.

Conclusies

In groene ruimtes en op sportvoorzieningen is er een duidelijk overwicht aan jongens vastgesteld.

In de Antwerpse grootstedelijke wijken zijn er bovendien ook meer jongens dan meisjes geobserveerd op pleinen. Spelende meisjes zijn in de Antwerpse wijken vooral terug te vinden op de speelruimte en in de straten.

In de andere wijken is dit niet het geval. Meisjes zijn daar enkel in het overwicht op pleinen van buurt- of wijkniveau.

5.2.4. Samenhang tussen soorten spel en publieke ruimte

Hierboven is vooral de kwantiteit van spel onderzocht in relatie tot het soort publieke ruimte. Maar hoe zit het met de kwaliteit van spel? Welk soort spel komt het meest frequent voor per type publieke ruimte?

Hiervoor is een synthesetabel opgemaakt die een beeld geeft van de verhouding tussen de verschillende soorten spel per type publieke ruimte (zie Tabel 40). Dit leidt tot enkele vaststellingen vanuit een ruimtelijke analyse.

Daarna volgt een tabel met de verdeling van elk type spel over de verschillende types publieke ruimte (zie Tabel 41). Dit leidt tot een reeks vaststellingen vanuit de spelvormen.

Tabel 40 Percentages soorten spel per type publieke ruimte³⁹

	receptief	sociaal	fantasie	constructie	exploratie	herh bew	regelspel		
PLEINZONE (zonder gemeenschapsvoorzieningen)	6,81	39,15	4,68	5,11	4,68	17,45	22,13	tot:	(n)
Buurt- of wijkplein	4,84	42,47	5,38	4,30	5,38	16,13	21,51	100 %	186
Straatpleintje	14,29	26,53	2,04	8,16	2,04	22,45	24,49	100 %	49
GROENE RUIMTE (zonder gemeenschapsvoorzieningen)	5,26	16,96	8,19	11,11	7,60	16,96	33,92	100 %	171
Avontuurlijke groene ruimte	0,00	11,11	8,33	8,33	11,11	19,44	41,67	100 %	36
Groene ruimte: buurt- of wijkniveau	4,20	17,65	9,24	13,45	5,04	17,65	32,77	100 %	119
Groene ruimte: straatniveau	25,00	25,00	0,00	0,00	18,75	6,25	25,00	100 %	16
GEMEENSCHAPS-VOORZIENINGEN	7,20	12,16	0,99	9,93	9,43	28,78	31,51	100 %	403
Formele speelruimte	2,79	12,35	1,59	15,94	14,74	45,42	7,17	100 %	251
Sportvoorzieningen	14,57	11,92	0,00	0,00	0,66	0,66	72,19	100 %	151
Buurthuis, parochiezaal, jeugdlokalen en omgeving	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	100,00	0,00	100 %	1
STRATEN	11,06	40,38	3,13	4,57	4,33	22,60	13,94	100 %	416
PARKEERTERRAINEN	11,90	38,10	0,00	0,00	0,00	35,71	14,29	100 %	42
(n)	105	354	42	90	80	295	301	1267	
% spelvorm t.a.v. geheel	8,29	27,94	3,31	7,10	6,31	23,28	23,76	100 %	

Vaststellingen vanuit de ruimtebeschrijving (zie Tabel 40)

Enkele ruimtelijke voorzieningen betrekken we niet in de besluiten omdat er minder dan 50 kinderen werden geobserveerd, een te laag aantal (geen 4%) om conclusies op te baseren. Het gaat om het 'straatpleintje', de 'avontuurlijke groene ruimte', de 'groene ruimte op straatniveau' en 'buurthuis, parochiezaal, jeugdlokalen en omgeving' en de 'parkeerterreinen'. Ze werden wel meegeteld in de groep waartoe ze behoorden.

Hieronder zetten we de belangrijkste verbindingen op een rijtje voor die voorzieningen waar er wél voldoende kinderen zijn geobserveerd:

- Bij **pleinzones** valt vooral het grote aandeel aan sociaal spel op (bijna 40%). Het aandeel van regelspel en herhaald bewegen hangt rond de 20%. Receptief spel haalt bijna 7 %. De meer 'creatieve spelvormen' (constructiespel, exploratiespel en fantasiespel) sluiten de rij met ca. 5%.

³⁹ Exclusief kinderen onderweg en exclusief jeugdgroepen

- Ook binnen de categorie '**straten**' is het sociaal spel dominant (ruim 40%). Herhaald bewegen (22%) haalt iets meer dan de helft van dit percentage. Regelspel en receptief spel volgen. Het aandeel aan 'creatieve spelvormen' is beperkt voor straten (minder dan 5%).
- Bij **groene ruimte** is regelspel dominant (bijna 34%). Herhaald bewegen en sociaal spel komen elk op de helft van dit percentage (ca. 17%). Bij groene ruimte is het aandeel van 'creatieve spelvormen' hoger dan in voorgaande categorieën, die meer stenige omgevingen omvatten (pleinen, straten, parkeerterreinen). Constructiespel gaat bij groene ruimte boven de 10%; het aandeel van fantasie- en exploratiespel hangt rond de 8%. Het is blijkbaar vooral de subcategorie avontuurlijke groene ruimte die het aandeel aan exploratiespel naar omhoog haalt. Voor constructiespel is dit eerder het buurt- en wijkgroen.
- Op **formele speelruimtes** is het aandeel van herhaald bewegen zeer hoog, tot 45%. Ook constructiespel, exploratiespel en sociaal spel scoren behoorlijk (tussen de 10 en 15%). Het aandeel fantasiespel is echter laag, evenals dat van receptief spel. Sociaal spel en regelspel scoren hoger (resp. ca. 12 en 7%).
- Zoals te verwachten valt, is het aandeel aan regelspel zeer hoog voor **sportvoorzieningen** (ruim 72%). Het aandeel aan receptief en sociaal spel is echter niet te verwaarlozen.
- Gezien het kleine aantal observaties voor de categorieën '**parkeerterreinen**' en '**buurthuis, parochiezaal, jeugdlokalen**', is het niet aangewezen om hiervoor conclusies te formuleren.

Tabel 41 Verdeling van de spelvormen over de verschillende types publieke ruimte (percentages)

	receptief	Sociaal	fantasie	constructie	herh bew	exploratie	regelspel	
PLEINZONE (zonder gemeenschapsvoorzieningen)	15,24	25,99	26,19	13,33	13,90	13,75	17,28	18,55
Buurt- of wijkplein	8,57	22,32	23,81	8,89	10,17	12,50	13,29	14,68
Straatpleintje	6,67	3,67	2,38	4,44	3,73	1,25	3,99	3,87
GROENE RUIMTE (zonder gemeenschapsvoorzieningen)	8,57	8,19	33,33	21,11	9,83	16,25	19,27	13,50
Avontuurlijke groene ruimte	0,00	1,13	7,14	3,33	2,37	5,00	4,98	2,84
Groene ruimte: buurt- of wijkniveau	4,76	5,93	26,19	17,78	7,12	7,50	12,96	9,39
Groene ruimte: straatniveau	3,81	1,13	0,00	0,00	0,34	3,75	1,33	1,26
GEMEENSCHAPS-VOORZIENINGEN	27,62	13,84	9,52	44,44	39,32	47,50	42,19	31,81
Formele speelruimte	6,67	8,76	9,52	44,44	38,64	46,25	5,98	19,81
Sportvoorzieningen	20,95	5,08	0,00	0,00	0,34	1,25	36,21	11,92
Buurthuis, parochiezaal, jeugdlokalen en omgeving	0,00	0,00	0,00	0,00	0,34	0,00	0,00	0,08
STRATEN	43,81	47,46	30,95	21,11	31,86	22,50	19,27	32,83
PARKEERTERRAINEN	4,76	4,52	0,00	0,00	5,08	0,00	1,99	3,31
	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	

Vaststellingen vanuit de spelvormen (zie Tabel 41)

- Van het **receptief spel** gaat meer dan 40% door op de straten; de sportvoorzieningen zorgen voor 21%.
- Het **sociaal spel** vind je voor de helft terug op de straten en voor 22% ook op buurt- of wijkplein
- Omwille van het kleine aantal, is het niet aangewezen uitspraken te doen over de typische locatie voor **fantastiespel**.
- Het **constructiespel** is voor 44% op de speelruimten geobserveerd. Daarnaast telkens ook zo'n 21% op straten en in groene ruimte.

- Ook het **herhaald bewegen** is vooral op speelruimtes geobserveerd (ruim 38%), maar toch ook op straat (32%).
- Ook voor het **exploratiespel** is de speelruimte the place to be (ruim 47%), gevolgd door straten (ca. 22%).
- Het **regelspel** is vooral teruggevonden op de sportvoorzieningen (36%). Dit verschilt nauwelijks voor straten, groene ruimte of pleinzones (17 à 19%).

5.3. Onderzoek naar het verband tussen mobiliteit en spelobservaties

Aangezien straten een belangrijke speelplek blijken te zijn (zie hierboven, onder 5.2.1.), is de **categorie 'straten' nader onderzocht**. Spelen kinderen méér in straten die een goede verkeersinrichting kennen? Spelen kinderen minder in drukke straten of zoeken ze rustigere straten op?

In deze paragraaf proberen we een antwoord te geven op deze vragen:

1. Is er een verband tussen het aantal geobserveerde spelende kinderen enerzijds en **wegfunctie/wegcategorie** anderzijds?
2. Is er een verband tussen het aantal geobserveerde spelende kinderen enerzijds en **inrichting van de weg** anderzijds?

Onderstaande basistabel kan hier een antwoord op geven. In de eerste twee kolommen staan de wegcategorieën telkens omschreven. De cijfers in de 'wijkkolommen' (derde tot en met zevende kolom) geven het aantal geobserveerde kinderen weer per wegcategorie. In de laatste twee kolommen zijn gemiddeldes en percentage te zien, die het mogelijk maken om de wegcategorieën met elkaar te vergelijken (zie 5.2.1. voor meer toelichting voor gemiddeldes en percentages, p. 48 e.v.).

Tabel 42 Aantal geobserveerde kinderen per wegcategorie per wijk

STRATEN Categoriserin g volgens functie	Categoriserin g volgens inrichting	Ap en Seef-oek	Ap en Stuyven- berg	Zwijndrecht Burcht	Temse 't Foort	Temse P. Dierckx-laan	Rumst Terhagen	Rumst Predik- herenvelden	TOT.	Gem. per zone	% t.a.v. straat- totaal (n=416)
Straat met enkel lokaal verkeer	Autogericht inrichtingsprofiel zonder maatregelen (27 zones)	116		3	7	17	1	25	169	6,26	40,63 %
	Autogericht inrichtingsprofiel met puntsgewijze maatregelen (7 zones)						10		10	1,43	2,40%
	Inrichtingsprofiel met uitdrukkelijke aandacht voor voetgangers (26 zones)	133	19	7	2	16			177	6,81	42,55 %
Straat met verbindings- en ontsluitings-functie	Autogericht inrichtingsprofiel zonder maatregelen			8	11		6		25	3,13	6,01%

	(8 zones)										
	Autogericht inrichtingsprofiel met puntsgewijze maatregelen (7 zones)	5				6		3	14	2,00	3,37%
	Inrichtingsprofiel met uitdrukkelijke aandacht voor voetgangers (7 zones)	4			3	9	1		17	2,43	4,09%
	Trage weg (6 zones)						4		4	0,67	0,96%
	TOTAAL								416	4,73	100%

Opmerking bij tabel 42

Straten met enkel lokaal verkeer, zowel het 'autogerichte profiel zonder maatregelen' als het 'inrichtingsprofiel met uitdrukkelijke aandacht voor voetgangers' scoren opvallend hoog, zowel wat de gemiddelden per zones betreft als het percentage in het straattotaal. Het aantal geobserveerde kinderen in andere categorieën is veel lager.

Op basis van bovenstaande basistabel, gaan we vervolgens op zoek naar een antwoord op bovengenoemde onderzoeksvragen.

5.3.1. Is er een verband tussen inrichtingsmaatregelen en geobserveerde speelfrequentie?

In onderstaande tabel wordt geen onderscheid gemaakt tussen lokaal verkeer en verbindingsverkeer. De resultaten van deze functionele categorieën worden samengenomen, omdat we het mogelijke effect van inrichtingsmaatregelen onderzoeken. Het enige onderscheid dat wordt weergegeven, is het verschil in inrichtingsmaatregelen.

Tabel 43 Speelfrequentie en inrichtingsmaatregelen (lokaal verkeer en verbindingsverkeer samengenomen)

Soort inrichtingsmaatregelen	Aantal zones bestudeerd	Aantal geobserveerde spelende kinderen	Gemiddelde per zone	Verdeling van de geobserveerde kinderen over type straten (Percentage)				
Autogericht ⁴² inrichtingsprofiel zonder maatregelen	35 zones	194	5,54	46,63	}	46,63 %	Zonder inrichtingsmaatregelen	
Autogericht inrichtingsprofiel met puntsgewijze maatregelen ⁴³	14 zones	24	1,71	5,77		}	53,37 %	Mét inrichtingsmaatregelen
Inrichtingsprofiel met uitdrukkelijke aandacht voor voetgangers	33 zones	194	5,88	46,63				
Trage wegen	6 zones	4	0,67	0,96				
		416		100 %				

42 Bijv. overmaat aan auto's toebedeeld, gericht op doorstroom van auto's (bijv. rechtlijnigheid)

43 Bijv. asverschuiving door bloembak, wisselende parkeerstroken die zorgen voor asverschuiving.... Enkele voorbeelden zijn in de fotocollage in bijlage terug te vinden.

Opvallend is dat het aantal spelobservaties nagenoeg identiek is bij straten met een autogericht inrichtingsprofiel en straten met meer voetgangersgericht inrichtingsprofiel. Hieruit zou besloten kunnen worden dat er weinig verband is tussen inrichtingsmaatregelen en spelobservaties.

Wanneer we clusteren en trage wegen, straten met 'inrichtingsprofiel met uitdrukkelijke aandacht voor voetgangers' en straten 'met puntsgewijze maatregelen' samen nemen tot een nieuwe categorie, de 'straten met inrichtingsmaatregelen', krijgen we een resultaat dat iets gunstiger uitvalt voor deze wegen. Het verschil is echter niet zo groot.

Hieruit zou besloten kunnen worden dat er weinig verband is tussen inrichtingsmaatregelen en het aantal geobserveerde spelende kinderen.

5.3.2. Is er een verband tussen wegfunctie/wegcategorie en geobserveerde spelfrequentie?

In onderstaande tabel nemen we alle straten samen, die onder eenzelfde wegcategorie ressorteren.

Tabel 44 Overzicht van aantal kinderen per wegcategorie

Wegcategorie	Aantal zones bestudeerd	Aantal geobserveerde spelende kinderen	Gemiddelde per zone	Verdeling van de geobserveerde kinderen over type straten (Percentage)
Straten met enkel lokaal verkeer + trage wegen	68 zones	360	5,29	86,54
Straten met verbindings- en ontsluitingsfunctie	22 zones	56	2,54	13,46
				100%

Slechts 13,46 % van de op straat geobserveerde kinderen speelde in een 'straat met een verbindings- en ontsluitingsfunctie'. Ruim 86,54% van de geobserveerde kinderen speelde dus in een straat met louter lokaal verkeer. Er zijn wel tweederde meer zones met lokaal verkeer, wat deze opmerkelijke cijfers deels kan verklaren. Maar ook de gemiddeldes per zone laten er geen twijfel over bestaan: **er werden beduidend meer kinderen geobserveerd in straten met louter lokaal verkeer.**

De functie van een straat binnen het stratenplan ('functionele wegcategorie') lijkt dus veel markanter voor het buitenspelen dan de inrichting van de weg. Mobiliteitsplanning lijkt dus belangrijker dan weginrichting.

5.4. Synthesekaart per wijk en onderzoek meest bespeelde zones

In dit onderdeel wordt de verdeling van de spelobservaties in de wijken gebiedsgericht en per wijk geanalyseerd. Aspecten van inrichting en planning worden daarbij in overweging genomen.

Zie ook Bijlage 3, met kaarten van de wijk met het aantal geobserveerde spelende kinderen per zone.

5.4.1. Wijk Seefhoek in Antwerpen

a) Meest bespeelde zones

Er zijn een tweetal ruimtes waar opvallend veel spelende kinderen zijn geobserveerd in Seefhoek (zie ook bijhorende kaart in Bijlage 3):

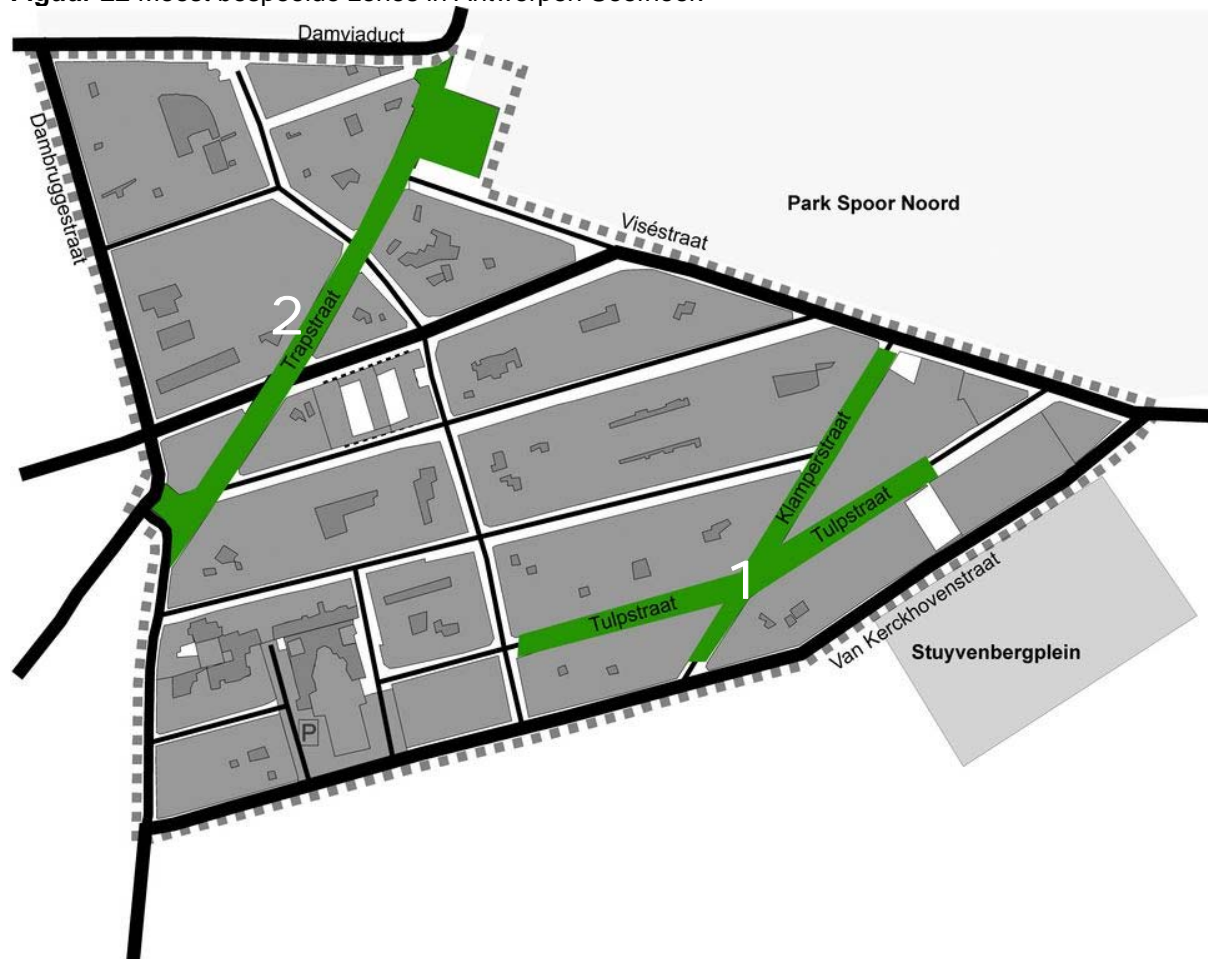
1. Het kruispunt en de onmiddellijke omgeving van de Klamperstraat en de Tulpstraat:

In totaal zijn 163 spelende kinderen geobserveerd in deze straten, voornamelijk op het kruispunt van deze straten, maar ook verder uitwaaiend in de straten. Hierin was er een beduidend overwicht van meisjes: 90 meisjes tegenover 63 jongens

2. Buurtpleintjes aan de uiteinden van de Trapstraat:

In totaal zijn 98 kinderen geobserveerd op de buurtpleintjes en in de Trapstraat (zones 14A, 4B, 14C en 14D). Op het buurtpleintje aan de Dambruggestraat was er een duidelijk overwicht van jongens (14 tegen 2). Op het buurtpleintje aan Spoor Noord en in de Trapstraat zelf was de verhouding zo goed als in evenwicht (zelfs iets meer meisjes: 44 tegen 38).

Figuur 22 Meest bespeelde zones in Antwerpen Seefhoek

Er zijn op het eerste gezicht weinig inrichtingskwaliteiten vast te stellen op het **kruispunt van de Klamperstraat en Tulpstraat**. Het kruispunt en aanpalende straten hebben een heel duidelijk autogericht inrichtingsprofiel. Het betreft evenwel echt lokale wegen, met weinig doorgaand verkeer. Aan het kruispunt van de Klamperstraat met de Van Kerckhovenstraat is er een verkeersplateau, waardoor de Klamperstraat duidelijk als lokale weg wordt gedefinieerd. Meer naar het noorden zijn enkele leegstaande bedrijfstuinen gevestigd, waardoor ook het bestemmingsverkeer beperkt is. Het kruispunt omvat extra ruimte die elders wellicht veel minder voor handen is.

Tulpstraat, zicht vanuit het noorden op het kruispunt

Klamperstraat, zicht vanuit het noorden.

Verkeersplateau aan de Van Kerckhovenstraat

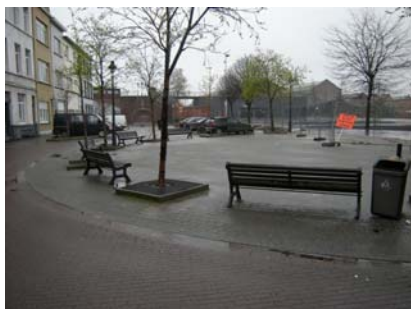
De **Trapstraat en de aanpalende buurtpleintjes** hebben wél duidelijke inrichtingskwaliteiten. De pleintjes zijn recent heraangelegd met kleinschalige materialen, bomen en zitbanken. De pleintjes zijn autovrij (kant Dambruggestraat) of autoarm gemaakt (kant Viséstraat). Het pleintje in het noorden bleek het meest succesvol en zal binnenkort ook aansluiting geven op het park van Spoor Noord, dat op het ogenblik van de observaties nog in de steigers stond.

Buurtpleintje aan zuidzijde van de Trapstraat

Straatpleintje in de Trapstraat, ter hoogte van Oranjestraat

Buurtpleintje aan noordzijde Trapstraat

Opvallend is dat de twee intensief bespeelde assen de enige wegen zijn die op die manier het dambordpatroon van het stratenplan doorkruisen. Het zijn daarmee ook **centrale straten** voor de verschillende buurten in de Seefhoek.

Tenslotte moeten ook het **Stuyvenbergplein** en het reeds geopende deel van het **Park Spoor Noord** genoemd worden als sterk bespeelde zones. Dit zijn bovenlokale publieke ruimtes met heel wat voorzieningen, die ook een aantrekkingskracht zou kunnen hebben voor kinderen uit de onderzochte Seefhoek. De beschrijving van het Stuyvenbergplein is opgenomen in de wijk Hoogbouw

Stuyvenbergplein (zie 5.4.2., p. 63). Het westelijk deel van Park Spoor Noord wordt weliswaar gescheiden van de Seefhoek door de drukke Damviaduct, toch is het mogelijk dat dit park een belangrijke speelvoorziening is geworden voor deze wijk.

b) Minder intensief bespeelde zones

Een aantal **straten** wordt eveneens bespeeld, zij het iets minder intensief:

- De straten rond de kerk: in totaal 37 spelende kinderen geobserveerd. Belangrijke opmerkingen hierbij is dat het niet zozeer de straatpleintjes rond de kerk waren die werden bespeeld, maar eerder de straten (stoepen) zelf.
- De Everaertstraat: in totaal 30 spelende kinderen geobserveerd
- De Biekorfstraat: in totaal 21 spelende kinderen geobserveerd

De verhouding jongens-meisjes is soms in enkele straten in evenwicht, en een enkele keer sterk in onevenwicht (bijv. oostelijk deel Everaertsstraat, met een overwicht aan meisjes).

Deze straten zijn lokale wegen en heraangelegd met aandacht voor voetgangers (snelheidswerende maatregelen, kleinschalige materialen of straatpleintjes).

Sint-Norbertusstraat, naast de kerk

Everaertsstraat

Toegang tot Biekorfstraat vanaf Viséstraat

Er zijn ook enkele kinderen geobserveerd in het **toekomstige park Spoor Noord**, hoewel dit officieel nog niet toegankelijk was en over de gehele lengte afgeschermd was met een hek. Deze zone wordt beschouwd als een avontuurlijke zone, omdat het park op het ogenblik van de observaties nog in aanleg was en omdat door de hekken glippen een spanningselement omvat.

c) Nauwelijks bespeelde zones

Het betreft hoofdzakelijk straten met een **ontsluitingsfunctie**: Oranjestraat, Viséstraat, Dambruggestraat en Van Kerckhovenstraat. Nochtans wonen heel veel kinderen in deze straten. Ook in het noordelijk deel zijn enkele minder bespeelde straten terug te vinden. Dit geldt in mindere mate ook voor de as Gasstraat-Sint-Jobstraat, die dwars door het gebied loopt.

d) Vergelijking met onderzoek uit 1983

Doordat Seefhoek ook in 1983 is bestudeerd, is een vergelijking mogelijk (zie ook bijhorende kaart in bijlage 3). **In grote lijnen zijn de vaststellingen dezelfde.** In 1983 waren de meest bespeelde zones:

- Tulpstraat-Klamperstraat: in totaal 150 spelende kinderen geobserveerd (van de 387 geobserveerden in totaal). In het oostelijk deel van de Tulpstraat, waar vroeger de bedrijffjes wellicht nog actief waren, zijn toen geen kinderen geobserveerd.
- Trapstraat en noordelijk buurtpleintje: in totaal 67 spelende kinderen geobserveerd.
- Het voorplein van de kerk: 59 spelende kinderen geobserveerd⁴⁴.

Ook de Everaertsstraat en Biekorfstraat behoorden toen tot de middelmaat wat spelintensiteit betreft.

Er lijkt sinds 1983 wel een **zekere verschuiving van de ontsluitingsstraten naar de meer lokale straten** plaatsgevonden te hebben, wellicht het gevolg van een duidelijkere wegcategoryering en -profilering. In de Oranjestraat zijn toen bijvoorbeeld 25 spelende kinderen geobserveerd; in 2008 – nu deze weg als verbindingfunctie is geprofileerd – slechts 1 spelend kind. Ook in de Viséstraat zijn in 1983 enkele spelende kinderen geobserveerd. In 2008 is daar geen enkel kind aangetroffen.

⁴⁴ Deze zone valt echter samen met de Van Kerckhovenstraat.

e) Besluiten:

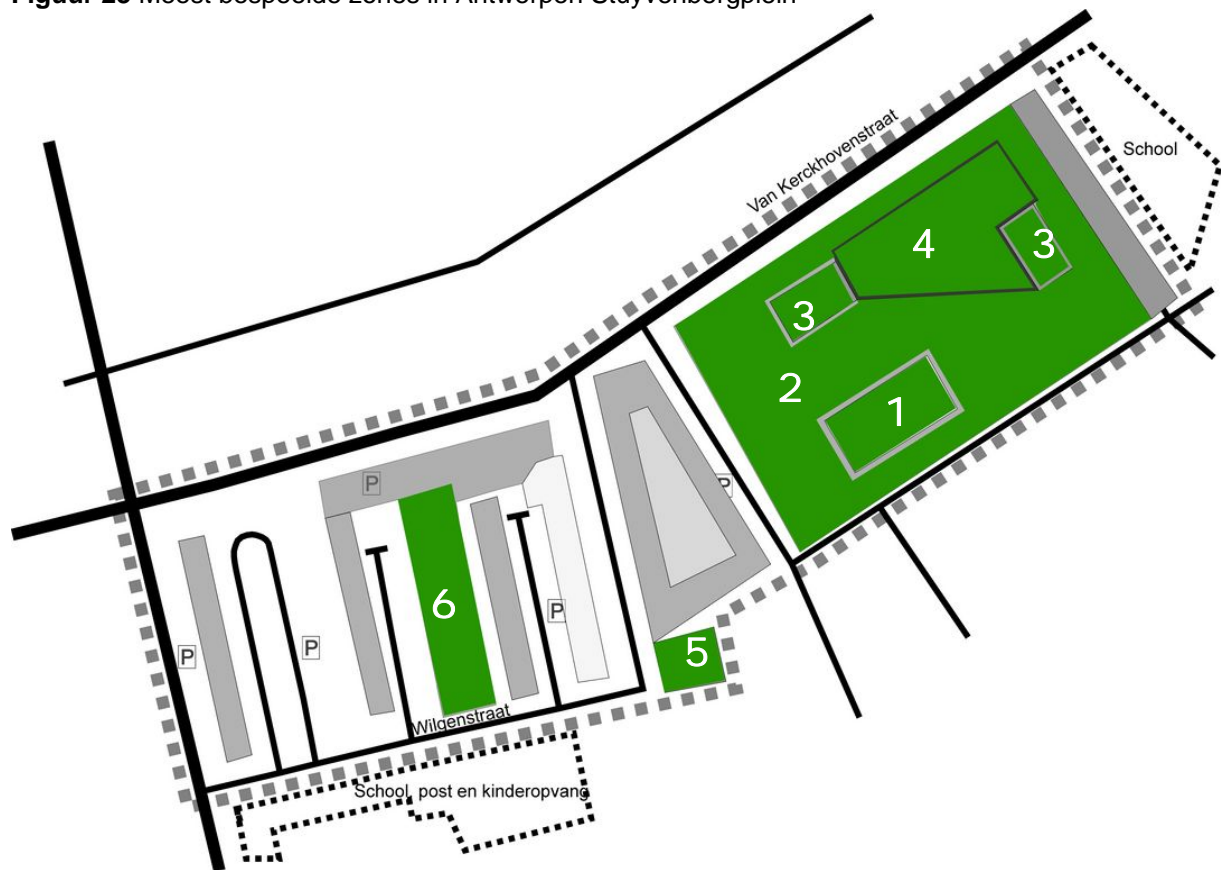
In de Seefhoek zijn geen formele voorzieningen en is er (nog) geen groene ruimte. Het spel vindt er dus voornamelijk plaats op straten en pleintjes. Het spel is behoorlijk sterk verspreid. Toch zijn er gebieden aan te duiden met een hogere spelintensiteit. Een eerste van die plekken lijkt logisch: twee autovrije/autoluwe buurtpleintjes, verbonden door een straat met voetgangersgericht profiel. Een andere plek is – eerder verrassend – het kruispunt van twee wegen met autogericht profiel. Daarnaast worden ook de straten rond de kerk en enkele lokale wegen bespeeld. Dit verschilt weinig van de vaststellingen in 1983. De drukke straten met verbindings- en ontsluitingsfunctie worden duidelijk gemeden door de kinderen. Dit verschilt enigszins van de observaties in 1983.

5.4.2. Hoogbouw Stuyvenbergplein in Antwerpen

a) Meest bespeelde zones

In de Stuyvenbergwijk zijn heel wat spelende kinderen geobserveerd op de **bovenlokale publieke ruimte** ten oosten van de woontorens. In totaal zijn daar meer dan 300 spelende kinderen geobserveerd. Op het groene plein kunnen **verschillende soorten zones** worden onderscheiden.

Figuur 23 Meest bespeelde zones in Antwerpen Stuyvenbergplein

1. De meeste kinderen zijn terug te vinden op de **formele speelruimte**. Daar zijn 132 spelende kinderen geobserveerd, waarvan een grote meerderheid aan meisjes (83 meisjes, tegenover 49 jongens). De uitrusting van deze speelruimte oogt nochtans niet spectaculair. Het betreft een basisuitrusting met kleine klimtoren, glijbaan, schommels e.d. De oppervlakte van deze formele speelruimte is wel aanzienlijk.
2. Daarnaast werd ook de **groene pleinachtige ruimte rondom de speelruimte** sterk bespeeld. Er zijn 61 spelende kinderen waargenomen, met bijna dubbel zoveel jongens als meisjes (40 tegenover 21).

3. De **formele sportvoorzieningen** (basketterrein, voetbalkooi, minivoetbalkooi) zijn ook goed voor een 100-tal spelende kinderen. Het betreft bijna uitsluitend jongens (slechts 5 meisjes).
4. Rond de minivoetbalkooi is er ook een crossparcours aangelegd met heuvels en struikgewas. Dit beschouwen we als een meer **avontuurlijke zone**. Hier speelden in verhouding iets minder kinderen, ook bijna uitsluitend jongens.

Formele speelruimte met groene ruimte rondom

Avontuurlijke zone met crossparcours

Sportvoorzieningen: minivoetbalkooi

1. Niet te verwaarlozen is verder het spel op het **buurtplein in het zuiden van de wijk**. Hier werden 60 spelende kinderen geobserveerd, waaronder iets meer jongens (38) dan meisjes (32). Het plein is autovrij maar heeft een zeer minimale inrichting met enkele banken en bomen. Wellicht spelen hier ook kinderen afkomstig uit het gebied ten zuiden van de onderzochte wijk.
2. Iets minder, maar nog steeds heel wat spelende kinderen zijn aangetroffen in de **centrale groene buurtruimte tussen de woontorens** (40 spelende kinderen). Hier speelden dubbel zoveel jongens (27) als meisjes (12). De inrichting biedt nochtans weinig speelaanleidingen: enkel wat banken, gazon en een ontmoetingsplein.

Buurtplein ten zuiden van de wijk: Ook een intensief bespeeld plein.

Groene buurtruimte tussen de woontorens.

Groene ruimte van straatniveau nabij de parkeervoorzieningen (zie verder onder b: minder intensief bespeelde zone)

b) Minder intensief bespeelde zones

In vergelijking met de grotere centrale groene buurtruimte tussen de woontorens zijn op de **kleinere groene ruimtes nabij de parkeervoorzieningen** minder spelende kinderen geobserveerd. De groene ruimte is er eerder van straatniveau en functioneert vooral als zichtgroen. Toch zijn daar in totaal 31 spelende kinderen aangetroffen, ongeveer evenveel meisjes als jongens.

c) Nauwelijks bespeelde zones

In de wijk Stuyvenbergplein zijn slechts weinig zones waar niet of nauwelijks wordt gespeeld. Enkel de parkeervoorzieningen aan de Van Kerckhovenstraat en het buurtpleintje in het uiterste noordoosten worden beduidend minder bespeeld.

d) Besluiten

In de wijk Hoogbouw Stuyvenbergplein zijn heel veel spelende kinderen geobserveerd. Dit heeft zeker te maken met de aanwezigheid van het **Stuyvenbergplein, een publieke ruimte met bovenlokale uitstraling en heel wat voorzieningen expliciet op kinderen afgestemd**: formele speelruimte, sportveldjes, parkachtige ruimtes en zelfs een avontuurlijk crossparcours. We kunnen aannemen dat het vooral de diversiteit van voorzieningen, de grote oppervlakte, de goede inplanting en bereikbaarheid zijn, die dit plein voor kinderen zo interessant maken. Wat zeker opvalt in de cijfers, is dat **genderverschillen** het gebruik van het plein sterk beïnvloeden: de meisjes zijn enkel in de meerderheid op de formele speelruimte, waar ze bijna tweederde van de gebruikers uitmaken. In de overige zones zijn de jongens sterk in de meerderheid, in het bijzonder op de sportvoorzieningen.

Niet alle spelende kinderen zijn terug te vinden op het Stuyvenbergplein. In de wijk wordt er blijkbaar ook **aan de voet van de woontorens** gespeeld. Vooral de ruimtes van zekere omvang (buurt- of wijkniveau) blijken het meeste spelende kinderen aan te trekken. Het **buurtplein** ten zuiden van één van de woonblokken, en de centrale groene ruimte zijn wellicht complementair ten opzichte van elkaar. Op het plein zijn de genderverschillen wel meer in evenwicht dan in de groene parkruimte.

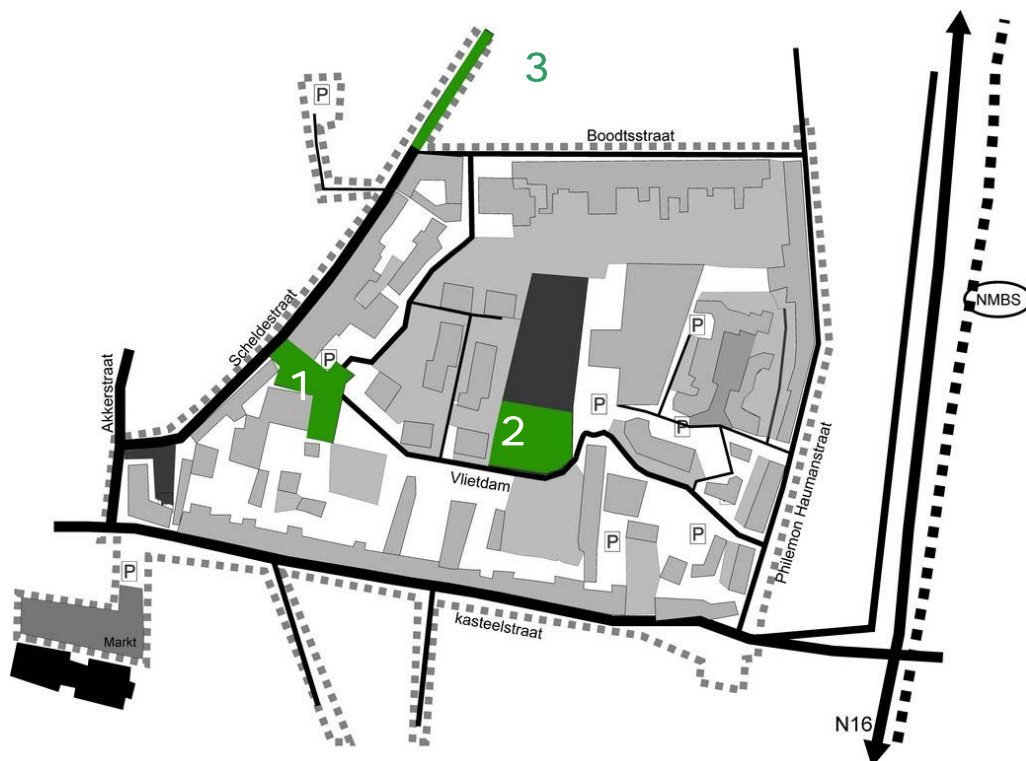
5.4.3. Wijk 't Foort in Temse

a) Meest bespeelde zones

Binnen de wijk 't Foort zijn er een 3-tal zones waar de meeste kinderen werden geobserveerd, nl. het noordelijk deel van de Scheldestraat, een buurtpleintje aan de Vlietdam en het formele speelterrein aan de Vlietdam.

1. Het **buurtplein aan de Vlietdam** kent het hoogst aantal observaties van spelende kinderen. In totaal werden hier 26 spelende kinderen geobserveerd. De verhouding jongens meisjes is zo goed als evenwichtig verdeeld nl. 11 jongens en 15 meisjes.
2. De **centrale speelruimte aan de Vlietdam** is een tweede zone waar een groot aantal kinderen (in het totaal 13) werd geobserveerd. 6 jongens en 7 meisjes. Ook hier is een evenwichtige verspreiding tussen jongens en meisjes.
3. In het **noordelijk deel van de Scheldestraat** (zone 15) werden 10 kinderen geobserveerd: 7 jongens en 3 meisjes.

Figuur 24 Meest bespeelde zones in Temse 't Foort

De inrichting van het **buurtpleintje** aan de Vlietdam is niet echt opmerkelijk. Het is een woonerf zonder specifieke spelaanleidingen. Er is een grote 'vrije' verharde ruimte. Een grote 'blinde' muur bakent het pleintje af. Dit pleintje dient tevens als in- en uitgang van het aanpalende brandweergebouw. De aantrekkingskracht van het pleintje ligt wellicht eerder in de **strategische ligging** (stapsteen op weg naar het centrum van Temse) en de grote oppervlakte aan verharding, dan in een 'speelse' inrichting.

De eveneens **centraal gelegen speelruimte** is een eerder klassieke speelruimte met slechts enkele toestellen, opgenomen in een groene zone. Dit speelterrein is gelegen naast een avontuurlijke groene ruimte met reliëf en struikgewas. Binnen deze groene ruimte zelf werden er geen spelende kinderen waargenomen, maar vermoedelijk maakt ze integraal deel uit van het speelterrein.

Het **noordelijk deel van de Scheldestraat** is sterk op auto's afgestemd met een smal voetpad en geen specifieke voorzieningen voor voetgangers of spelende kinderen. Wellicht is het grote aandeel aan spelende kinderen hier niet toe te schrijven aan ruimtelijke kwaliteiten, maar aan het grote aantal kinderen dat er woont (ongeveer één vierde van het totale aantal kinderen in de wijk).

Buurtpleintje Vlietdam

Centrale speelruimte gezien vanuit de aanpalende avontuurlijke groene ruimte

Noordelijk deel van de Scheldestraat

b) Minder bespeelde zones

Binnen de afbakening van deze wijk zijn er enkele zones waar enkele spelende kinderen zijn opgemerkt, echter minder dan in bovenstaande zones. Het gaat om het zuidelijk deel van de Scheldestraat, de Kasteelstraat, en enkele lokale wegen (Boodtsstraat, noordelijk deel van Philemon Haumanslaan, Veerstraat). Het gaat nochtans om **oude wegen, met heel slechte voetgangersvoorzieningen** (bijv. Boodtsstraat: voetpad van nauwelijks een halve meter). Dit geldt minder voor het Hoogpoortplein (buurtpleintje aan het kruispunt van Akkerstraat en Scheldestraat) dat eveneens beschouwd kan worden als een minder bespeelde zone, maar wél een meer voetgangersgerichte inrichting kent.

c) Nauwelijks bespeelde zones

't Foort kent ook verschillende niet of nauwelijks bespeelde zones. Drie gebieden vallen hierbij op:

1. Een eerste zone behelst het gebied rondom de kerk met het Marktplaatsplein. Deze zone is grotendeels autovrij, al zijn er ook heel wat parkeervoorzieningen.
2. Een tweede zone is het gebied aan de straat 't Foort, ten westen van het binnengebied. Ondanks de inrichting als woonerf en eerder autoluw karakter zijn hier nauwelijks spelende kinderen waargenomen in de straten. Misschien trekken deze kinderen allemaal naar de centrale speelruimte of naar het buurtplein aan de Vlietdam (wat de meest bespeelde zone is in de wijk)? In dit deel van de wijk zijn ook heel wat bordjes aangebracht met de boodschap 'balspelen verboden'.
3. Centraal in de wijk 't Foort bevindt zich een centrale groene ruimte. Deze is in de analyse van de wijk omschreven als een groene ruimte met een eerder avontuurlijk karakter. Ze is tevens gelegen aanpalend aan het speelterrein. Zoals eerder gezegd werden binnen deze groene ruimte geen spelende kinderen waargenomen; wel op het speelterrein.

d) Vergelijking met onderzoek uit 1983

Er kan een vergelijking gemaakt worden met het onderzoek "Spelen en spelen is twee" uit 1983. De ruimtelijke situatie zag er toen enigszins anders uit (zie ook Kaartnr. 4A in Bijlage 3). Het toen nog voornamelijk open binnengebied was in 1983 een afgesloten en niet toegankelijke zone. In de huidige toestand is dit gebied ontsloten door verschillende straten (Vlietdam en 't Foort) en voorzien van heel

wat bebouwing (woningen, centrale werkplaats, brandweer,...). Bij de stadsvernieuwing zijn tevens een aantal pleintjes gecreëerd (aan Vlietdam en Akkerstraat). Het binnengebied werd in 1983 dus niet in het onderzoek opgenomen. Het studiegebied omvatte enkel de omkaderende straten.

Kijken we naar de meest bespeelde zone in 1983 dan kunnen we *grosso modo* twee gebieden onderscheiden met verschillende speelintensiteit:

- a) **Meest bespeelde zones:** de Philemon Haumanstraat (38+5=43 spelende kinderen) en Scheldestraat (6+5+17=28 spelende kinderen),
- b) **Minder bespeelde zones:** Boodtsstraat (5 spelende kinderen), K. Wauterstraat⁴⁵ (4 spelende kinderen), Akkerstraat (3 spelende kinderen)
- c) **Nauwelijks bespeelde zones:** Kasteelstraat en kleine zijstraatjes.

Vergelijken we deze observaties uit 1983 met de huidige observaties, dan kan vooral de **grote daling in de Philemon Haumanstraat** worden opgemerkt, toen dé straat bij uitstek waar er gespeeld werd. Nochtans wonen hier in 2008 toch nog heel wat kinderen (tot één derde van het totale aantal kinderen in de wijk) en is het zuidelijk gedeelte recent opnieuw aangelegd als woonerf. Anno 2008 zijn in de Philemon Haumanstraat maar 2 spelende kinderen aangetroffen. Gaan deze kinderen die hier wonen nu spelen in de meer open ruimtes in het binnengebied (speelruimte, buurtplein aan Vlietdam)?

Voor de overige straten zijn er geen noemenswaardige verschillen. De Scheldestraat is nog steeds een druk bespeelde straat (maar in absolute aantallen toch iets minder) en in heel wat andere straten wordt er sporadisch en verspreid gespeeld.

e) Besluiten:

Er kan besloten worden dat in de wijk 't Foort er het meest gespeeld wordt op twee strategisch gelegen plekken: de centrale speelruimte en het buurtpleintje aan de Vlietdam. Daarnaast is wat verspreid spel geobserveerd in de straten. Hierbij is nauwelijks een onderscheid te maken tussen ontsluitingswegen en eerder lokale wegen. Tevens valt op dat heel wat woonerven uit het recent ontwikkelde binnengebied nauwelijks worden bespeeld.

Wat betreft de vergelijking met het onderzoek uit 1983 kan het volgende besloten worden:

- Het meest opvallend is de sterke daling van spelende kinderen in de Philemon Haumanstraat.
- De nieuwe woonontwikkelingen in het binnengebied (na 1983 dus) hebben bijkomende observaties opgeleverd op twee specifieke plekken nl. de centrale speelruimte en het buurtpleintje aan de Vlietdam.
- De nieuwe woonontwikkelingen hebben daarentegen geen (amper 2) bijkomende observaties teweeggebracht in de nieuw aangelegde straten en woonerven van dit binnengebied.

Een mogelijke verklaring voor deze vaststellingen, is de aanwezigheid van het centrale speelterrein en het buurtpleintje die misschien de meeste spelende kinderen aantrekken. De kinderen worden misschien ook afgeschrikt om op straat te spelen als gevolg van de vele bordjes 'balspelen verboden'.

't Foort: nieuwe woonontwikkelingen na 1983, waar geen spelende kinderen zijn gezien tijdens de observatierondes.

⁴⁵ Deze straat is verdwenen door herstructurering van de bebouwing rond het Hoogpoortplein.

5.4.4. Wijk P. Dierckxlaan in Temse

a) Meest bespeelde zones

De meest bespeelde zones in de wijk P. Dierckxlaan zijn de volgende:

1. **Zone met sportvoorzieningen:** Deze zone kent het hoogst aantal observaties. In totaal werden er 24 kinderen geobserveerd. Het betreft allemaal jongens.
2. **Formele speelruimte ten noorden van de sportvoorzieningen:** Hier zijn 11 spelende kinderen geobserveerd waarvan 5 jongens en 6 meisjes.
3. **Formele speelruimte ten zuiden van de sportvoorzieningen:** Hier zijn 16 spelende kinderen geobserveerd waarvan 10 jongens en 6 meisjes.

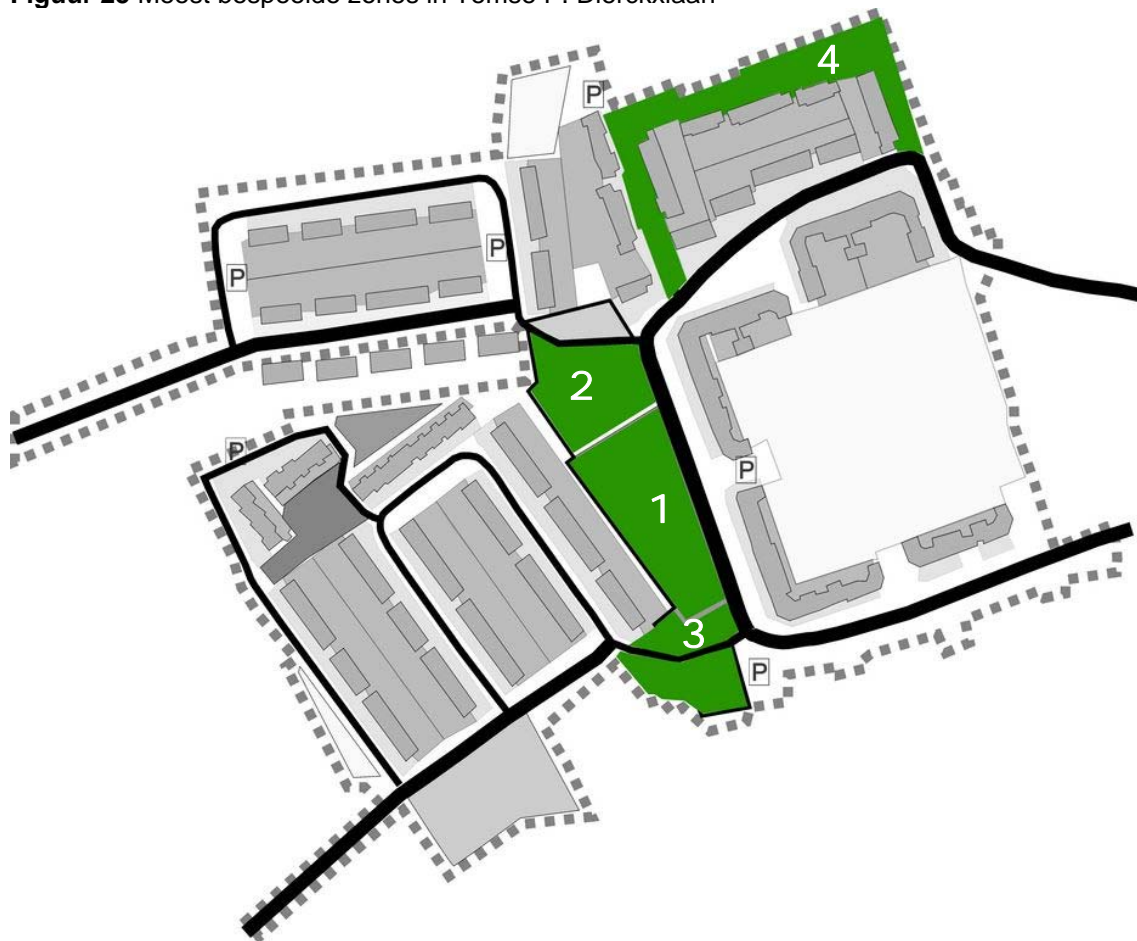
Deze drie zones zijn **zeer centraal gelegen in de wijk**, op het punt waar de verschillende buurten samenkomen. Langs- of doorheen de formele speelruimtes loopt telkens een lokale weg (vroeger volledig autovrij, maar nu lokaal verkeer toegestaan), die de verschillende buurten verbindt. In velerlei opzichten zijn deze ruimtes strategisch gelegen.

De drie zones sluiten bij elkaar aan en vormen één ruimtelijk geheel. Ten tijde van het onderzoek werden er echter werken uitgevoerd en waren deze drie zones letterlijk van elkaar gescheiden door nadarhekken.

De zone met **sportvoorzieningen** bestaat uit een voetbalveld en een basketveld, telkens met behoorlijk ruime afmetingen. De inrichting van de **formele speelruimtes** is eerder klassiek. In de grootste speelruimte, ten noorden van de sportvoorzieningen, zijn er wel enkele avontuurlijke elementen (heuvels met betonnen buis, struiken aan de tuinkant).

4. Een vierde zone waar veel gespeeld werd is de **August De Batslaan**. Hier werden 12 spelende kinderen geobserveerd waarvan 6 jongens en 6 meisjes. De August de Batslaan is ingericht als woonerf.

Figuur 25 Meest bespeelde zones in Temse P. Dierckxlaan

Zuidelijke speelruimte met sportvoorzieningen op de achtergrond.

Noordelijke speelruimte met enkele avontuurlijke elementen.

August de Batslaan: woonerf

b) Minder intensief bespeelde zones

Her en der in de wijk zijn ook spelende kinderen op **straat** geobserveerd, voornamelijk in lokale straten. In vergelijking met de centrale sport- en speelruimtes en het woonerf, werden deze straten echter minder intensief bespeeld:

- Kardinaal Cardijnlaan: Binnen deze zone werden er 8 kinderen geobserveerd waarvan 1 jongens en 7 meisjes. De Kardinaal Cardijnlaan is een lokale weg, maar heeft nochtans een sterk autogericht profiel (breed wegvak en rechtlijnig profiel).
- Eduard De Sutterlaan: Langsheen deze straat werden er 9 kinderen geobserveerd waarvan 6 jongens en 3 meisjes. De Eduard De Sutterlaan is een eerder lokale weg en kent eveneens een breed wegvakprofiel.
- P. Dierckxlaan: Langsheen deze straat werden 9 kinderen geobserveerd waarvan 4 jongens en 55 meisjes. De P Dierckxlaan is een ontsluitingsweg voor de wijk en het inrichtingsprofiel heeft een duidelijke aandacht voor voetgangers.
- Straten in nieuwe woonontwikkeling ten noordoosten. Hier werden 4 kinderen geobserveerd. 2 jongens en twee meisjes.
- Welvaartstraat: Binnen deze zone werden er 5 spelende kinderen geobserveerd waarvan 3 jongens en 2 meisjes. De Welvaartstraat heeft ook een ontsluitingsfunctie voor de wijk en heeft enkele kleinschalige ingrepen voor de voetgangers (bloembakken die zorgen voor asverschuiving). De Karel van Hoeylandtlaan heeft een gelijkaardig wegvakprofiel. Daar werd slechts één jongen geobserveerd.

In het noorden van de wijk (gelegen achter de Eduard De Sutterlaan) bevindt zich een **smalle groene zone, achter de woningen, met een formele speelvoorziening**. Dit pleintje kan tevens gecatalogeerd worden onder minder intensief bespeelde zone. Hier werden 7 spelende kinderen geobserveerd. 4 jongens en 3 meisjes.

In het oosten van de wijk bevindt zich een braakliggend en drassig terrein, het **onbebouwde binnengebied van de Pieter Dierckxlaan**. Dit terrein kan getypeerd worden als een avontuurlijk binnengebied. Hier werden 5 jongens geobserveerd.

Kardinaal Cardijnlaan

Braakliggend terrein achter de P. Dierckxlaan

P. Dierckxlaan

Karel van Hoeylandtlaan met bloembakken als snelheidsremmers

c) Nauwelijks bespeelde zones

Opvallend is dat er op 2 formele speelterreintjes geen spelende kinderen zijn geobserveerd.

- De smalle strook naast de Hendrik Heymanlaan, in het uiterste zuidwesten van de wijk, met enkele toestellen (zone 18).
- Een groen achterpleintje in het noorden van de wijk met een klimtoestel (zone 14).

Ook nabij het buurthuis (weinig in gebruik) zijn geen spelende kinderen waargenomen. Hetzelfde geldt voor een groen pleintje, aan de achterkant van een aantal woningen tussen de Hendrik Heymanlaan en de Kardinaal Cardijnlaan. Ook aan de aanpalende garages zijn geen kinderen gezien.

Een tweede zone is een groen gebied achter de Karel Van Hoeylandtlaan. Hier bevindt zich tevens een buurthuis. Hier werd slechts één jongen geobserveerd.

Hendrik Heymanlaan met onbespeeld smal speelterreintje.

Groen achterpleintje met klimtoestel

Groen pleintje aan de achterkant van woningen tussen Hendrik Heymanlaan en Kardinaal Cardijnlaan.

e) Besluiten

Er kan besloten worden dat er in deze wijk hoofdzakelijk gespeeld werd op de **centraal gelegen formele voorzieningen** (sportveldjes, speelterreinen). Op een aantal speelterreintjes in de rand werden slechts enkele spelende kinderen waargenomen.

Er wordt daarnaast ook nog gespeeld in de verschillende **straten** van de wijk. Hierbij is er geen duidelijk patroon te vinden naargelang type weg, al lijkt er een lichte voorkeur voor lokale wegen en wegen met een voetgangersgericht inrichtingsprofiel. Dit geldt in het bijzonder voor het woonerf van de August De Batslaan, waar bijna evenveel kinderen geobserveerd werden als op de speelruimtes.

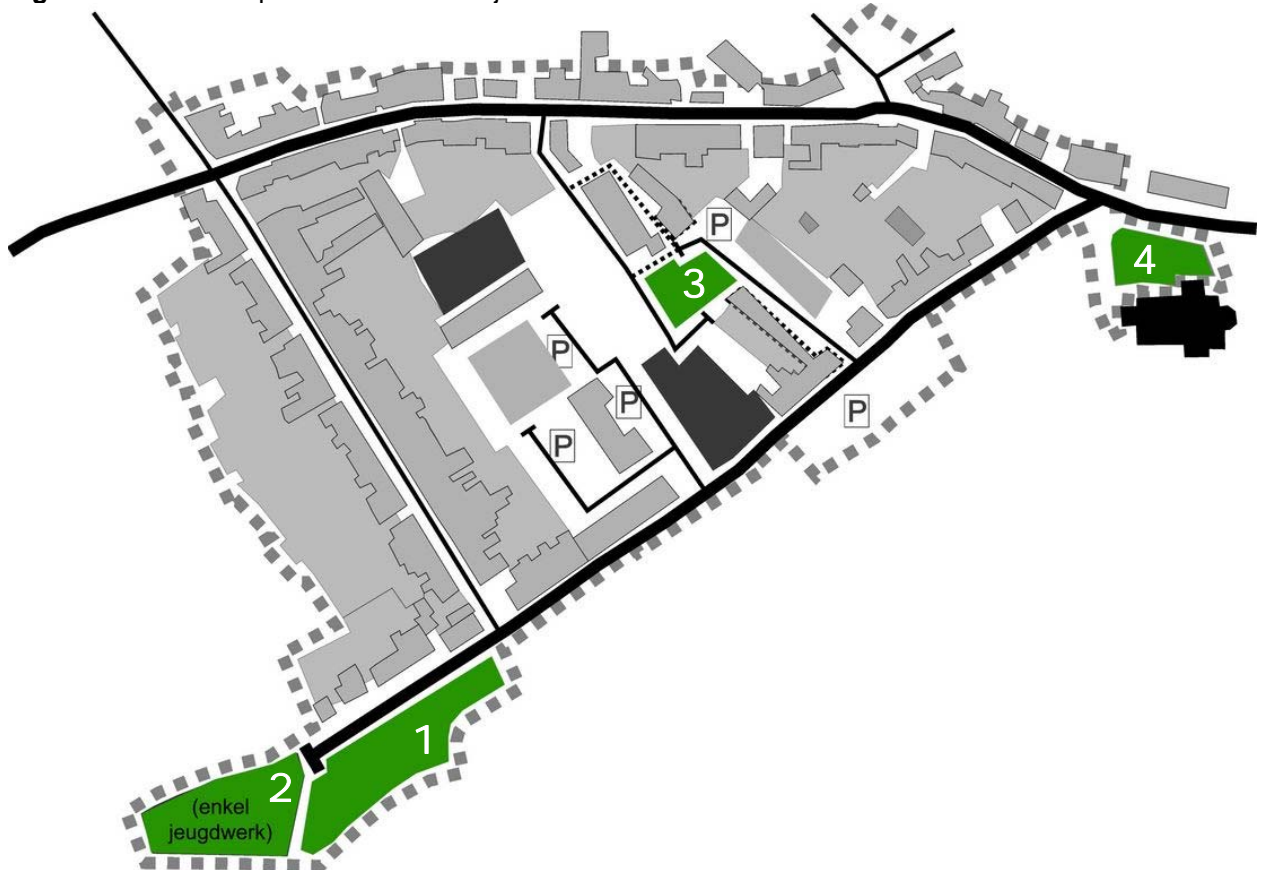
5.4.5. Wijk Burcht in Zwijndrecht

a) Meest bespeelde zones

In de wijk Burcht in Zwijndrecht zijn, in absolute cijfers, niet zo veel spelende kinderen geobserveerd. Er zijn slechts 4 plekken waar er beduidend meer werd gespeeld:

1. De meest bespeelde zone is de **wijkspelruimte** op de Scheldoevers: 18 geobserveerde kinderen, met een evenwicht tussen jongens en meisjes. De eerder klassieke speeltoestellen zijn verspreid over een grote oppervlakte, die wat avontuurlijke elementen omvat: heuvels, keermuren, betonnen buis,... Deze speelruimte waaiert verder uit in een avontuurlijke groene ruimte.
2. In deze **avontuurlijke groene ruimte** aan de Scheldoevers is een groep georganiseerd spel van 25 kinderen geobserveerd (13 jongens, 13 meisjes). In deze zone zijn evenwel geen individueel spelende kinderen aangetroffen. De heuvelachtige open groene ruimte wordt afgeboord door een rij van betonnen kunstwerken aan de zuidoostzijde en een weg doorheen een bosstrook aan de noordzijde.
3. Vervolgens zijn ook spelende kinderen aangetroffen op het kerkplein, een **plein van buurt of wijkniveau**: 11 geobserveerde kinderen, waaronder 5 jongens en 6 meisjes. Dit plein met parkeerfunctie bevat enkele autoluwe gedeelten (woonerf) maar heeft weinig straatmeubilair en expliciete speelaanleidingen.
4. Ook op de formele **spelruimte**, centraal in de nieuwe woonontwikkelingen, zijn enkele spelende kinderen aangetroffen: 9 kinderen geobserveerd, voornamelijk meisjes (7 meisjes tegen 2 jongens). Deze speelruimte is goed gelegen ten aanzien van de bewoning en heeft een uitrusting met speeltoestellen van buurt- of wijkniveau.

Figuur 26 Meest bespeelde zones in Zwijndrecht Burcht

Bovenlokale speelruimte aan de Scheldeoevers

Bovenlokale speelruimte aan de Scheldeoevers vloeit over in avontuurlijke groene ruimte

Avontuurlijke groene ruimte aan de Scheldeoevers met bespeelbare kunst

Centrale formele speelruimte in de nieuwe wijk

Centrale formele speelruimte in de nieuwe wijk

Marktplaats

b) Minder intensief bespeelde zones

In de wijk Burcht wordt er **ook her en der op straten gespeeld, zij het met lage intensiteit**. Er lijkt geen groot onderscheid tussen de straten met verbindings- en ontsluitingsfunctie en de meer lokale straten. In de Kerkstraat, die nochtans een ontsluitende functie heeft voor de wijk en niet echt op zwakke weggebruikers is afgestemd, waren het er een zestal. Dit is meer dan de lokale Kapelstraat en de recent aangelegde doodlopende straten in het binnengebied. Ook op de parkeervoorzieningen nabij de nieuwe woningen, zijn enkele spelende kinderen gezien.

c) Nauwelijks bespeelde zones

De nieuwe wijk bevat ook heel wat groene ruimte, soms met een avontuurlijk en soms met een parkachtig karakter. Er zijn hier echter geen spelende kinderen geobserveerd. In een drassige braakliggende zone is wel een boomhut aangetroffen. Spelende kinderen zijn er echter niet in actie gezien. Ook in een aantal andere open ruimtes in het binnengebied (parkeerruimte, trage wegen) zijn geen kinderen aangetroffen.

Parkeerzone nabij nieuwe woontypes

Parkachtige groene ruimte aan nieuwe woningen

Braakliggend terrein met resten van een boomhut.

d) Besluiten

In Burcht zijn vooral spelende kinderen waargenomen op grotere ruimtes: een bovenlokale speelruimte, de aanpalende avontuurlijke zone (enkel georganiseerd spel), het Marktplein. Ook het formele speelterrein middenin de wijk lijkt spelende kinderen aan te trekken. Op de andere, nochtans aantrekkelijke groene ruimtes in de wijk, is er geen spel geobserveerd. Er werd ook wat verspreid in straten gespeeld, maar dit is veel minder frequent.

5.4.6. Predikherenvelden in Rumst

a) Meest bespeelde zones

In de wijk Rumst Predikherenvelden is er slechts 1 ruimte waar regelmatig spelende kinderen zijn geobserveerd. Het betreft het **wijkspeelterrein, zeer centraal gelegen in de wijk** en met heel wat voorzieningen: een grote heuvel, speeltoestellen, een sportveldje en aanliggend ook een wijkwinkeltje en school. Het gaat echter maar om 12 kinderen, waarvan dubbel zoveel jongens als meisjes.

Figuur 27 Meest bespeelde zones in Rumst Predikherenvelden

b) Minder intensief bespeelde zones

Her en der in de wijk vond ook verspreid spel plaats. In de meeste **straten** zijn wel enkele spelende kinderen aangetroffen. Er zijn ook een viertal **pleintjes van straatniveau** in de wijk. Hier zijn echter niet opvallend veel kinderen geobserveerd. Deze pleintjes zijn inderdaad eerder als rustplek voor volwassenen dan als speelplek vormgegeven. De banken, het zichtgroen, de kassei of kiezel als ondergrond bieden weinig kansen voor spel.

| Straatpleintjes

Dit geldt niet voor **de groene ruimtes en de sportvoorziening in het noorden van de wijk**. De avontuurlijke ruimte omvat een boszone, water, een zelfgemaakt BMX-parcours en een weide met dieren. Op het crossparcours en op de sportterreinen zijn enkele kinderen aangetroffen, allemaal jongens. In vergelijking met de observaties op straten zijn dit echter niet opvallend veel kinderen.

| Avontuurlijk groen met water

| Dieren

| Zelfgemaakt BMX-crossparcours

c) Nauwelijks bespeelde zones

In een aantal straten zijn geen spelende kinderen geobserveerd. Bij deze groep zit ook een straat afgewerkt met meer kleinschalige materialen (Irislaan) en een straatpleintje (Varenlaan).

d) Besluiten

Het spel in de wijk Predikherenvelden is sterk gespreid. Er is slechts 1 centralere plek waar wat meer kinderen zijn geobserveerd, met name het centrale wijkspiegelplein.

5.4.7. Terhagen in Rumst

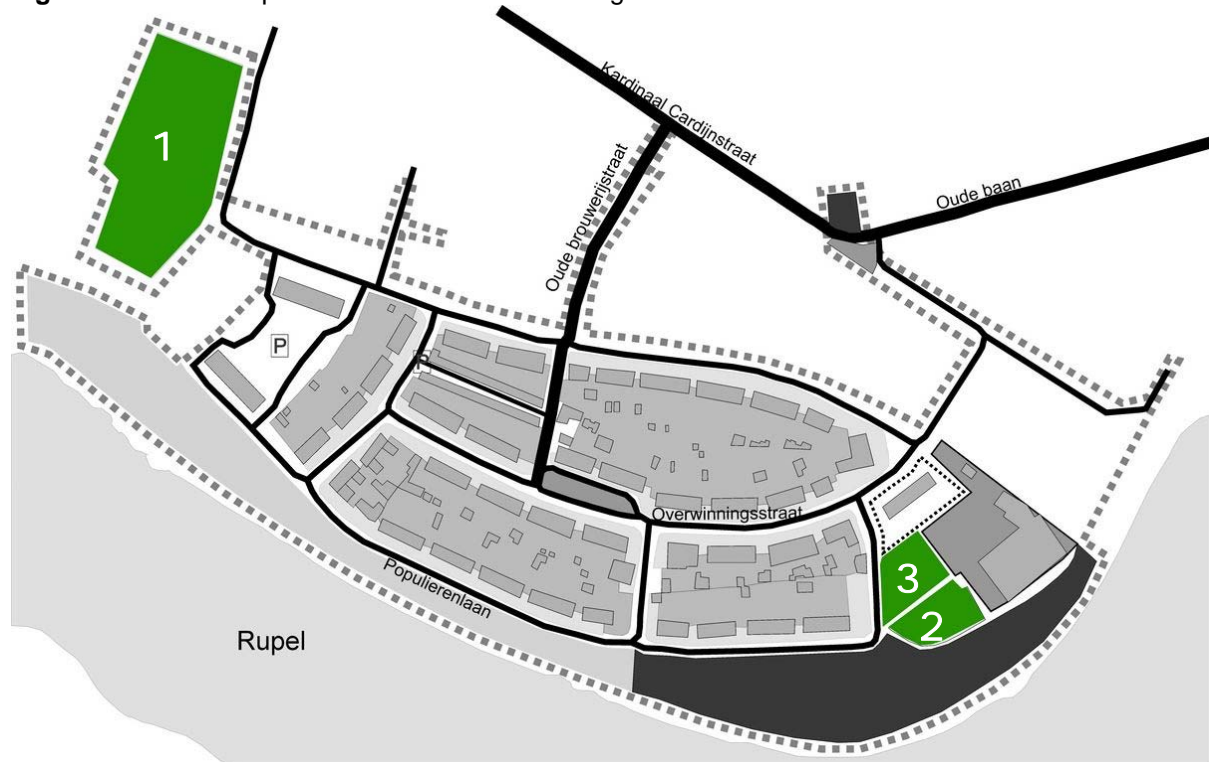
a) Meest bespeelde zones:

In Terhagen zijn enkele zones te onderscheiden waar het spelen geconcentreerd voorkomt. Dit zijn ook de plekken waar groepen georganiseerd spel zijn geobserveerd.

Het gaat om volgende plekken:

1. De **groene ruimte van wijkniveau** aan de westzijde:
18 individueel spelende kinderen geobserveerd + 55 spelende kinderen in groep = 73 spelende kinderen
2. De formele **speelruimte**, gelegen aan de oostzijde van de wijk, aan de dijk en nabij de ingang van het sportcentrum:
33 individueel spelende kinderen in de speeltuin + 78 spelende kinderen in groep = 111 spelende kinderen;
3. De **aanpalende parking** aan de oostzijde, tussen speeltuin en school en met skateramp:
20 individueel spelende kinderen op de parking + 10 spelende kinderen in groep = 30 spelende kinderen.

Figuur 28 Meest bespeelde zones in Rumst Terhagen

Zowel in de speeltuin als in het park is het **aandeel jongens en het aandeel meisjes** ongeveer gelijk verdeeld. Wanneer we de groepen georganiseerd spel in rekening nemen, dan zijn er wel iets meer meisjes in het park geobserveerd (42 meisjes tegenover 31 jongens).

Op de parking aan de speeltuin en skatevoorziening spelen hoofdzakelijk jongens (19 van de 20 observaties; 22 van de 30 observaties inclusief groepen georganiseerd spel).

Hoewel excentrisch gelegen, is het **spel in deze wijk dus voornamelijk geconcentreerd op voorzieningen van wijkniveau, met name het wijkpark en het sportcentrum**. Zij hebben blijkbaar voldoende uitstraling om kinderen uit de woonwijk aan te trekken. Het profiel van de wegen rond het sportcentrum en het park zijn overwegend autogericht, maar het betreft in wezen lokale wegen, waar een zone 30 is ingesteld ter hoogte van de school.

De inrichting van beide voorzieningen oogt niet spectaculair. De speeltuin is van het klassieke type en is eerder *basic* uitgerust. De ruime oppervlakte, strategische inplanting voor de sporthal en de nabijheid van het jaagpad vormen evenwel belangrijke troeven. Ook de aanpalende parking maakt blijkbaar mee deel uit van de speelruimte, zeker omdat er ook een skatetoestel is geplaatst.

Het park is klassiek ingericht, zonder speeltoestellen. Door de Engelse landschapstijl en afwisseling van open gras- en gesloten struikzones, biedt het wel een aantal spelkwaliteiten.

Parking en skateramp

Speelruimte voor de sporthal

Speelruimte is gelegen nabij het jaagpad

Autogericht straatprofiel van de wegen rond het sportcentrum

Park in Engelse landschapstijl

Afwisseling van open en meer struikachtige zones in het park.

b) Minder intensief bespeelde zones

Langsheen straten en buurtpleintjes wordt er duidelijk minder gespeeld. Centraal in de wijk bevindt zich een klein straatpleintje (aan de Ontvoogdingsstraat) zonder noemenswaardige inrichting. Op dit pleintje zijn enkele (6) spelende kinderen geobserveerd. Ook hier is het aandeel meisjes en jongens gelijk. De observaties in drie aanpalende straten hebben een gelijkaardig aantal resultaten (4 à 5 spelende kinderen) opgeleverd. Het aandeel meisjes en jongens verschilt hier sterk van straat tot straat: in de Karl Marxlaan speelden enkel jongens (5); in de Eén Meistraat speelden enkel meisjes (4). De Oude brouwerijstraat is een belangrijke ontsluitingsweg voor de wijk Terhagen. Hier speelden 4 jongens en 2 meisjes.

c) Nauwelijks bespeelde zones

Daarnaast zijn er in Terhagen nog drie zones waar er enkel één spelend kind is geobserveerd nl. in de Populierenlaan, de Overwiningsstraat, en de een deel van de Uitbreidingsstraat. Dit waren telkens jongens.

In enkele straten zijn geen spelende kinderen waargenomen.

Opvallend is dat er binnen de dijkzone langsheen de Rupel (park- en avontuurlijke zone) geen spelende kinderen waargenomen zijn.

| Avontuurlijke park- en groene ruimte langs de dijk

d) Besluiten

Algemeen kan besloten worden dat er binnen deze wijk Terhagen hoofdzakelijk gespeeld wordt op drie specifieke plekken. Deze plekken zijn gelegen op voorzieningen van wijkniveau, ze zijn voldoende bereikbaar en hoofdzakelijk autovrij (behalve aan de parking). Hoewel de uitrusting zeer *basic* is, zijn de ruimtes blijkbaar toch interessant door de aanzienlijke oppervlakte, de bundeling van voorzieningen en het voldoende kwalitatieve basisontwerp.

In mindere mate is er spel geobserveerd op het publiek domein langsheen de straten. Er kan tevens geen noemenswaardig verschil genoteerd worden tussen de ontsluitingsweg (Oude Brouwerijstraat) en de lokale wegen (andere wegen van de wijk). Opvallend is dat er binnen de zone langsheen de Rupel (park- en avontuurlijke zone) geen spelende kinderen waargenomen zijn.

5.4.8. Algemene conclusies bij de synthesekaarten per wijk

a) Grotere open en strategisch gelegen ruimtes als meest bespeelde zones

Wanneer we de kaartjes van de meest bespeelde zones per wijk vergelijken, dan valt op dat de **grotere open ruimtes** telkens tot de meest bespeelde zones van de wijk behoren. Het kan gaan om formele sport- en spelvoorzieningen, maar ook pleinen of groene ruimtes van buurt- of wijkniveau. **Deze meest bespeelde zones hebben minstens één van onderstaande kenmerken:**

1. De **oppervlakte** van deze ruimtes blijkt niet onbelangrijk.
Het gaat in de meeste gevallen om open ruimtes met een zekere omvang, van buurt- of wijkniveau. Kleinere speelruimtes, groenvoorzieningen van straatniveau en straatpleintjes bleken minder gefrequenteerd te worden door kinderen. Uitzondering hierop lijkt het kruispunt in de Seefhoek, wat aantoont dat ook zeer kleine en minder opvallende ruimtes grote betekenis kunnen hebben voor kinderen. Maar ook daar is vastgesteld dat kinderen vooral gebruik maken van de extra ruimte die het kruispunt biedt.
2. In veel gevallen zijn dit ook zeer strategisch gelegen zones. Met '**strategisch gelegen**' wordt o.m. bedoeld: 'centraal gelegen in de wijk en goed bereikbaar':
 - bijv. Centrale speelruimte in 't Foort te Temse
 - bijv. Centrale sportvelden en speelruimtes in P. Dierckxlaan te Temse
 - bijv. De centrale speelruimte in Burcht te Zwijndrecht
 - bijv. De centrale speelruimte en sportveld in Predikherenvelden te Rumst
 - bijv. Groene buurtruimte tussen twee woontorens in wijk Stuyvenbergplein te AntwerpenHet principe van 'centrale ligging' geldt niet voor de wijk Terhagen te Rumst en voor heel wat sterk bespeelde zones in de woonkern Burcht te Zwijndrecht. Maar daar geldt het volgende principe heel sterk.
3. De meest bespeelde zones blijken ook vaak **gekoppeld aan andere gemeenschapsvoorzieningen, bundeling van voorzieningen, deel uitmakend van het bovenlokale publieke ruimtenetwerk:**
 - bijv. Speelruimte en skateramp nabij sportcentrum in Terhagen te Rumst
 - bijv. Speelruimte en sportveldjes in bovenlokale groene ruimte in de Hoogbouwwijk Stuyvenbergplein te Antwerpen
 - bijv. Speelruimte en sportveld nabij school, buurtwinkel en bushalte in Predikherenvelden te Rumst
 - bijv. Speelruimte nabij avontuurlijke groene ruimte in 't Foort te Temse
 - bijv. Speelruimte en avontuurlijke groene ruimte op Scheldeoever in Burcht te Zwijndrecht + nabijheid sportcentrum
4. De **inrichting en uitrusting** kan divers zijn:
In praktisch elke wijk behoort er minstens 1 formele speelruimte of sportvoorziening tot de meest bespeelde zones. De **uitrusting met speeltoestellen of sportvoorzieningen** is dus niet onbelangrijk.
Anderzijds zijn er **ook heel wat voorbeelden van niet-formele speel- of sportvoorzieningen**, die tot de meest bespeelde zones behoren. De inrichting hiervan is niet echt op kinderen afgestemd:
 - bijv. Groene buurtruimte tussen twee woontorens en buurtplein in de wijk Stuyvenbergplein te Antwerpen
 - bijv. Buurtplein in de wijk 't Foort in Temse
 - bijv. Marktplaats in Burcht te Zwijndrecht
 - bijv. Groene wijkruimte in Terhagen te Rumst
5. Wat opvalt bij de speelruimtes, is dat de **meest bespeelde speelruimtes een aantal elementen van avontuurlijkheid in zich dragen of gekoppeld zijn aan groene ruimtes met een avontuurlijk karakter:**
 - bijv. Stuyvenbergplein in Antwerpen

- bijv. Centrale speelruimte in wijk 't Foort te Temse, aanliggend aan avontuurlijke groene ruimte.
 - bijv. Centrale speelruimte in wijk P. Dierckxlaan in Temse, die enkele heuvels en struikgewas omvat.
 - bijv. Speelruimte aan Schelde-oeveren te Zwijndrecht, met heuvelachtig karakter en aanliggend aan avontuurlijke groene ruimte.
 - bijv. Centrale speelruimte met grote heuvel en buizen in Predikherenvelden te Rumst.
- Omgekeerd geldt echter niet dat elke avontuurlijke ruimte *per se* wordt bespeeld. (zie bijv. een aantal avontuurlijke groene ruimtes in Burcht te Zwijndrecht, 't Foort te Temse, P. Dierckxlaan te Temse, Predikherenvelden in Rumst, Terhagen in Rumst).

b) Meer verspreid spel op straten en straatpleintjes

In vrijwel elke wijk is vastgesteld dat er, naast de grotere open ruimtes met hoge spelintensiteit, **ook heel wat verspreid spel is in de straten**. Het aantal geobserveerde spelende kinderen is er niet geconcentreerd, maar, globaal genomen, zeker niet te verwaarlozen. Deze bevinding lijkt aan te sluiten bij de eerdere, meer kwantitatieve benadering (Zie paragraaf 5.2. Op zoek naar verbanden tussen spelobservaties en types publieke ruimte, p. 48 e.v.).

In een aantal gevallen behoort een straat zelfs tot de meest bespeelde zones in de wijk.

- Bijv. Trapstraat in Seefhoek te Antwerpen, met de twee buurtpleintjes aan de uiteinden.
- Bijv. Kruispunt van Kamperstraat en Tulpstraat in de Seefhoek te Antwerpen.
- Bijv. Noordelijk deel van de Scheldestraat in Temse.
- Bijv. Woonerf in de wijk P. Dierckxlaan te Temse.

Deze straten zijn divers qua inrichting en wegcategorie.

Maar **ook in andere straten zijn her en der spelende kinderen geobserveerd**. Het is niet eenvoudig om hierin een lijn te trekken, al lijkt er een voorkeur te zijn voor lokale straten, soms ook voor straten met een duidelijk voetgangersgericht profiel.

5.5. Is er verband tussen woningtypes en buitenspelen?

Bij ontwikkeling van woongebieden is woningtypologie een belangrijk aandachtspunt. We kunnen de vraag stellen of er een verband is tussen woningtypes en de mate van buitenspelen. Dergelijk verband bestuderen is echter niet evident, zeker bij observatieonderzoek. Op basis van de verzamelde gegevens, wordt hier toch een voorzichtige poging ondernomen.

We beperken ons vooreerst tot buitenspelen in de onmiddellijke omgeving van de woning, omdat dit het meest relevant is voor woontypologie.

We onderscheiden 4 verschillende 'dominante' woontypes:

1. 'Hoogbouw' (> 4 etages)
2. 'Appartementsgebouw' (< 4 etages)
3. 'Rijwoningen'
4. 'Open en halfopen bebouwing'

Er wordt vertrokken van de basistabellen zonder groepen georganiseerd spel en we beperken ons tot de onmiddellijke omgeving van de woning; spelende kinderen geobserveerd in bovenlokale publieke ruimte worden dus niet meegerekend.

We moeten de resultaten echter telkens interpreteren in verhouding tot het aantal kinderen dat er woont (we beschikken over demografische gegevens per straat). We werken daarom opnieuw met de 'speelindex'. We weten evenwel niet of de geobserveerde kinderen ook in zones wonen waar ze spelend werden aangetroffen.

Tabel 45 Spielindex per type woonomgeving per wijk

Dominante woontype	Aantal spelende kinderen geobserveerd	Demografische gegevens	Spielindex
Antwerpen			
Overwegend Hoogbouw Stuyvenberg: zones 21+22+23+24+25+27	108	84	1,29
Overwegend Rijwoningen Seefhoek: Alle zones (1A tem 20B), excl. zone 20A	371	987	0,38 ⁴⁶
Zwijndrecht			
Nieuw type appartementengebouwen : zones 1+2+3+4+5+6+7+8+9+10+11+12+13+14	16	13	1,23
Overwegend Rijwoningen : zones 16+17+18+22	11	71	0,15
Rumst Terhagen			
Overwegend Hoogbouw : zones 17+18	1	16	0,06
Overwegend Rijwoningen : zones 1+2+3+4+5+11+12+13+14+15+16+20+21+23	27	126	0,21
Temse P. Dierckxlaan			
Overwegend Appartementsgebouwen : zone 16+17	13	75	0,17
Overwegend Halfopen bebouwing: zones 3+5+6+7+8+9+10+12+13+14+14A+15+18	43	91	0,47
Temse 't Foort			
Overwegend Rijwoningen : Alle zones 't Foort (zone 1 tot en met 31), excl. 9, 20, 21, 22, 30.	58	170	0,34
Rumst Predikherenvelden			
Overwegend Open en Halfopen bebouwing: zones 4 tot en met 26	29	128	0,23

De scores bij **rijwoningen** (0,38; 0,15; 0,21; 0,34) liggen alle in dezelfde lijn en zijn laag.

⁴⁶ De speelindex kan hier iets hoger liggen doordat de demografische gegevens in werkelijkheid lager zullen liggen (data zijn per straat aangeleverd; enkele lange en kindrijke straten gaan verder buiten het studiegebied).

Bij **hoogbouw** (1,29; 0,06) en **appartementengebouwen** (1,23; 0,17) zijn er heel grote verschillen. De hoge scores voor de woontorens aan het Stuyvenbergplein (1,29⁴⁷) en de nieuwe woontypologie in Zwijndrecht (1,23) zijn verrassend. Deze zones zijn inderdaad beter voorzien van publieke ruimte dan de hoogbouw in Terhagen (parkeervlakte) of de appartementen in de P. Dierckxlaan (kwalitatieve aanleg, maar in wezen voornamelijk verkeersruimte).

De zones met **halfopen bebouwing** in de wijk P. Dierckxlaan scoren in elk geval hoger dan de appartementengebouwen uit die wijk (0,47).

De speelindex is dan weer laag bij de overwegend **open en halfopen bebouwing** in Rumst Predikherenvelden (0,23).

Besluit

Interpretatie van de gegevens blijkt moeilijk. Voor uitspraken over het mogelijke verband tussen woontypologie en spelen is verder (en wellicht ook andersoortig) onderzoek vereist.

⁴⁷ Zelfs als we de observaties op het buurtgroen van zone 24 in de wijk Stuyvenbergplein buiten beschouwing laten, dan nog is de speelindex hoog: nl. 0,81.

BIJLAGEN

Onderzoek met betrekking tot de relatie tussen (on)beschikbaarheid van bespeelbare ruimte, de mate van buitenspelen en de gevolgen daarvan op de fysieke, sociale, psychische en emotionele ontwikkeling van de Vlaamse kinderen en jongeren.

Bijlage 1:

Observatieschema

Bijlage 2:

Fotomozaïek 'types publieke ruimte'

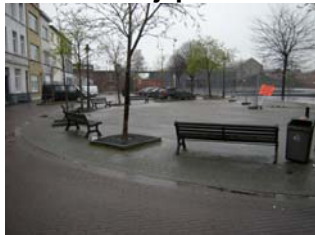
Bijlage 3:

Kaarten van de wijken met het aantal geobserveerde spelende kinderen per zone

Fotomozaïek: Categorisering van de types publieke ruimte

Pleinen

Buurt- of wijkplein

Antwerpen - Seefhoek
Buurtplein Trapstraat

Temse - t 'Foort
Buurtplein Scheldestraat

Zwijndrecht - Burcht
Kerkplein - wijkplein

Temse - t 'Foort
Kerkplein - wijkplein

Straatplein

Temse - t 'Foort
Straatplein - Het Foort

Rumst - Predikherenvelden
Straatplein

Antwerpen - Seefhoek
Straatplein - Van
Kerckhovenstraat

Rumst - Terhagen
Straatplein -
Overwinningsstraat

Groene ruimten

Avontuurlijke groene ruimte

Zwijndrecht - Burcht
Groene ruimte - Seefhoeklaan

Rumst - Predikherenvelden
Bosje aan de Leliënlaan

Temse - P. Dierckxlaan
Braakliggend binnengebied

Rumst - Terhagen
Dijk aan de Rupel

Groene ruimte op straatniveau

Zwijndrecht - Burcht
Braakliggende zone aan de Jan
Tulpinckstraat

Temse - P. Dierckxlaan
Binnenpleintje

Antwerpen - Stuyvenberg
Hoogbouw Stuyvenberg

Groene ruimte: buurt- of wijkniveau

Rumst - Terhagen
Park op wijkniveau

Antwerpen - Stuyvenberg
Groene ruimte op buurtniveau

Antwerpen - Stuyvenberg
Groene ruimte op wijkniveau

Rumst - Terhagen
Dijk aan de Rupel

Gemeenschapsvoorzieningen

Speelruimte en jongerenontmoetingsplaatsen (jop)

Rumst - Predikherenvelden
Centrale wijkspeelruimte

Temse – P. Dierckxslaan
Speelruimte op wijkniveau

Temse – P. Dierckxslaan
Jongerenontmoetingsplek

Rumst -Terhagen
Speelterrein aan
sportcentrum

Sportvoorzieningen

Rumst – Predikherenvelden
voetbalveld

Temse – P. Dierckxslaan
sportveldje

Antwerpen – Stuyvenberg
Mini-voetbalveldje op
Stuyvenbergplein

Rumst – Terhagen
Gemeentelijk voetbalveld

Straten

Straat met enkel lokaal verkeer

Autogericht inrichtingsprofiel zonder maatregelen

Temse - P. Dierckxslaan
Cardijnlaan

Rumst – Terhagen Europalaan

Rumst – Terhagen
Overwinningstraat

Antwerpen – Seefhoek
Tulpstraat

Autogericht inrichtingsprofiel met puntsgewijze maatregelen

Temse - P. Dierckxslaan
Hendrik Heymanlaan
Bloembakken als
asverschuiving

Rumst - Terhagen
Karl Marxlaan:
Afwisselende parkeerstroken
zorgen voor asverschuiving

Rumst - Predikherenvelden
Tulpenlaan: Afwisselende
parkeerstroken zorgen voor
asverschuiving

Inrichtingsprofiel met uitdrukkelijke aandacht voor voetgangers

Temse - 't Foort
Woonerf - P. Haumanstraat

Temse - P. Dierckxlaan
Woonerf - August de Batslaan

Zwijndrecht - Burcht
Woonerf - Seefhoeklaan

Antwerpen - Seefhoek
Sint-Jobstraat

Straten met een verbindings –en ontsluitingsfunctie

Autogericht inrichtingsprofiel zonder maatregelen

Rumst - Terhagen
Oude brouwerijstraat

Antwerpen - Seefhoek
Viséstraat

Zwijndrecht - Burcht
Kerkstraat

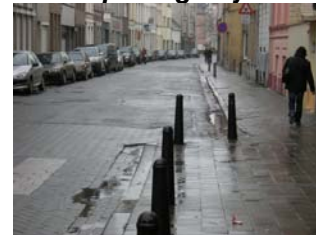

Temse - 't Foort
Kasteelstraat

Autogericht inrichtingsprofiel met puntsgewijze maatregelen

Rumst - Predikherenvelden
Rozenlaan: Afwisselende
parkeerstroken zorgen voor
asverschuiving

Antwerpen - Seefhoek
Dambruggestraat

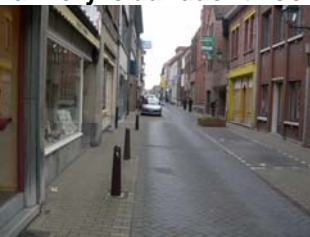

Temse - P. Dierckxlaan
Karel van Hoeylandtlaan:
Bloembakken als asverschuiving

Inrichtingsprofiel met uitdrukkelijke aandacht voor voetgangers

Temse - P. Dierckxlaan
Pieter Dierckxlaan

Temse - 't Foort
Akkerstraat

Antwerpen - Seefhoek
Van Kerckhovenstraat

Antwerpen - Seefhoek
Oranjestraat

Trage wegen

Temse - P. Dierckxlaan

Temse - P. Dierckxlaan

Zwijndrecht - Burcht

Rumst - Predikherenvelden

Parkeerterreinen

Temse - 't Foort
Philemon Haumanstraat

Temse - P. Dierckxslaan
Parkeerzone aan
welvaartstraat

Temse - P. Dierckxlaan
P.Dierckxlaan

Rumst – Terhagen
Parkeerterrein aan sportvelden

Overzicht kaarten

Kaartnr.1:Seefhoek

Totaal observaties & meisjes/jongens

Kaartnr.1A:Seefhoek 1983

Totaal observaties

Kaartnr.2: Stuyvenberg

Totaal observaties & meisjes/jongens

Kaartnr.3: Burcht

Totaal observaties & meisjes/jongens

Kaartnr.4: 't Foort

Totaal observaties & meisjes/jongens

Kaartnr.4 A: 't Foort 1993

Totaal observaties

Kaartnr.5:P. Diericklaan

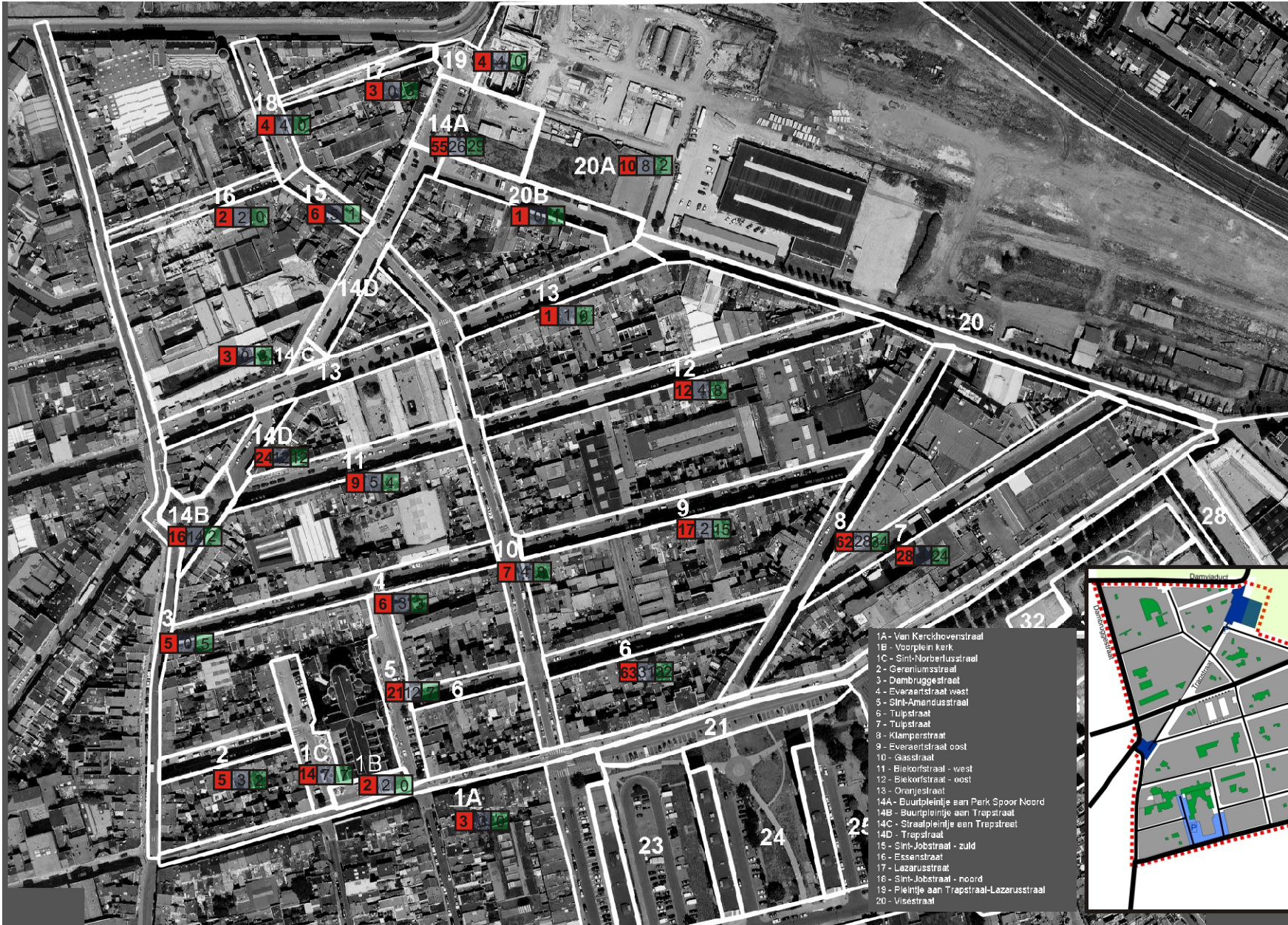
Totaal observaties & meisjes/jongens

Kaartnr.6:Predikherenvelden

Totaal observaties & meisjes/jongens

Kaartnr.7:Terhagen

Totaal observaties & meisjes/jongens

Legende

→ Zonenummer

Totaal observaties
(Excl.georganiseerd spel)

↑ observ. jongens
↓ observ. Meisjes

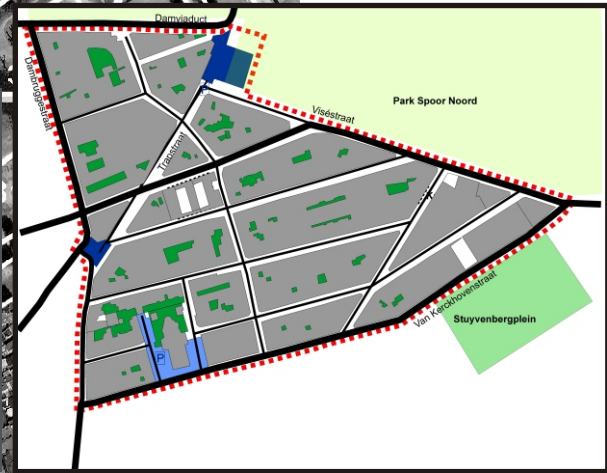
5

5	2	3
9	2	7

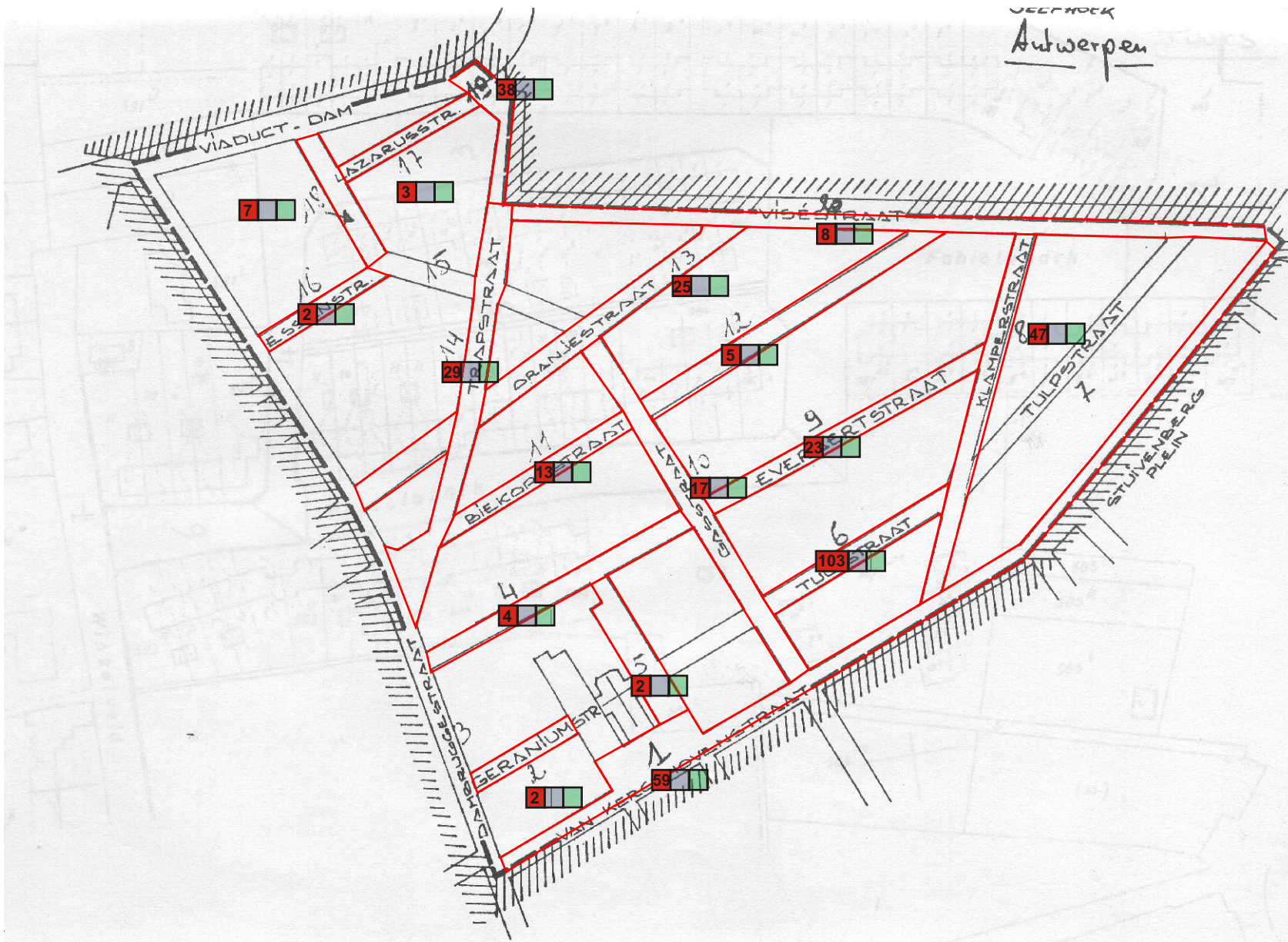
↑ observ. meisjes
↓ observ. Jongens

Totaal observaties
(Excl.georganiseerd spel)

- 1A - Van Kerckhovenstraat
- 1B - Veerplein kerk
- 1C - Sint-Norbertusstraat
- 2 - Gerenimsstraat
- 3 - Dambroggestraat
- 4 - Everaertstraat west
- 5 - Sint-Amendusstraat
- 6 - Tulpstraat
- 7 - Tulpstraat
- 8 - Klamperstraat
- 9 - Everaertstraat oost
- 10 - Gasstraat
- 11 - Biekoortstraat - west
- 12 - Biekoortstraat - oost
- 13 - Oranjestraat
- 14A - Buurtpleinje aan Park Spoor Noord
- 14B - Buurtpleinje aan Trapstraat
- 14C - Straatpleintje aan Trapstraat
- 14D - Trapstraat
- 15 - Sint-Jobstraat - zuid
- 16 - Essenstraat
- 17 - Lazarusstraat
- 18 - Sint-Jobstraat - noord
- 19 - Pleintje aan Trapstraat-Lazarusstraat
- 20 - Visestraat

Wijk Seefhoek in
Antwerpen
Kaartnr. 1A
Observatie onderzoek 1983

SEEFHOEK
Antwerpen

Legende

- Zonenummer
- Totaal observaties (Excl. georganiseerd spel)
- observ. jongens
- observ. Meisjes

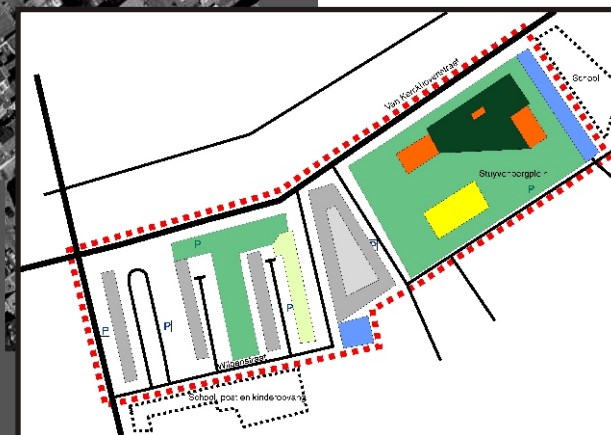
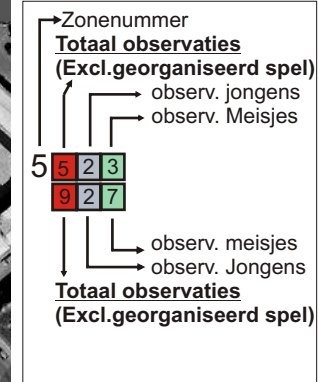
5 5 2 3

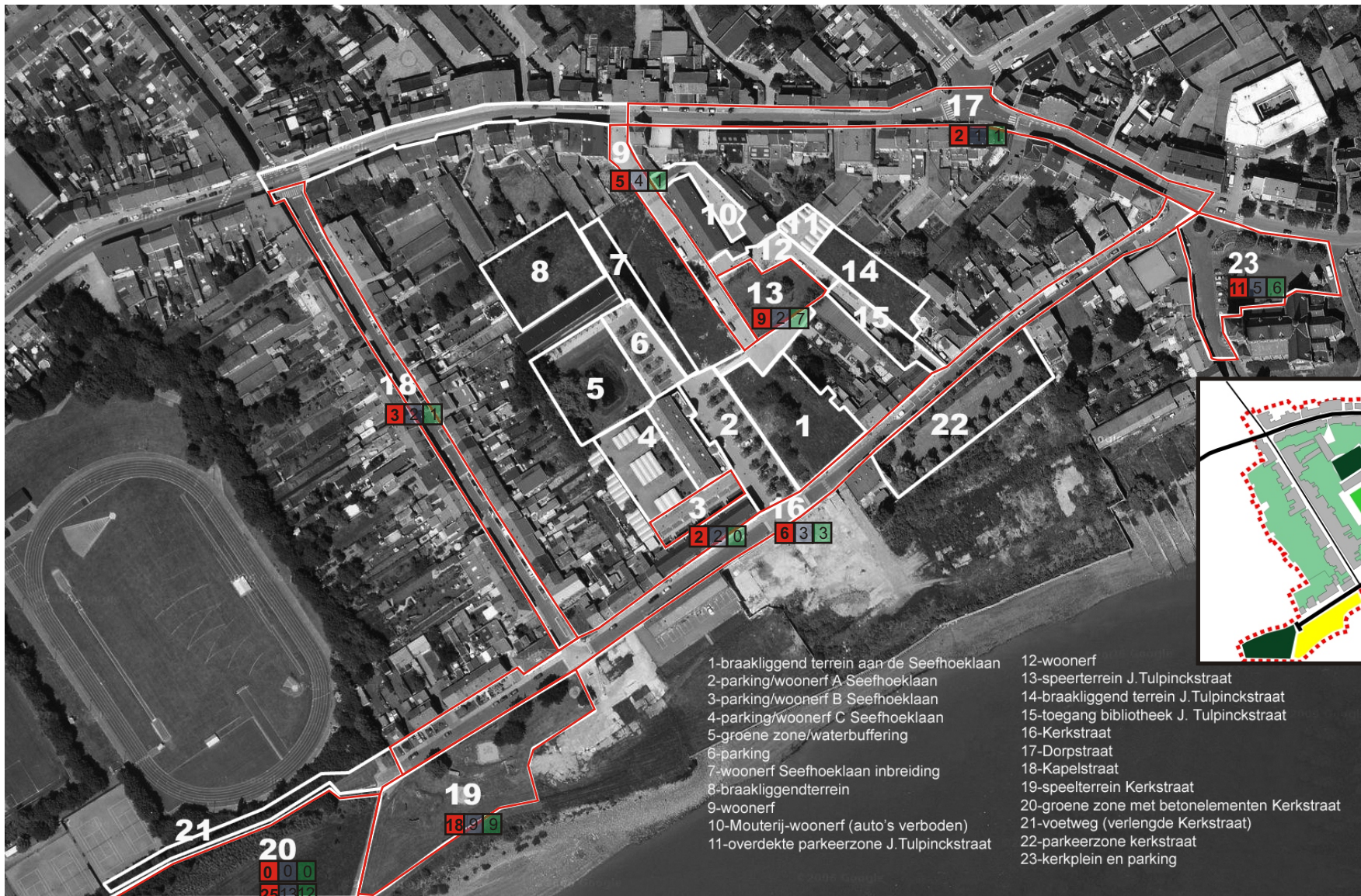
Bron: kaart uit onderzoek "Spelen en spelen is twee"- 1983

- 21 - parking aan Van kerckhovenstraat
- 22 - Gassiraal-Wilgenstraat-Nijverheidstaart
- 23 - Tussengebied 1 - blokken
- 24 - Tussengebied 2 - blokken
- 25 - Tussengebied 3 - blokken
- 26 - plein aan Korte scholierstraat
- 27 - Korte Stuyvenberstraat - Wilgensdstraat
- 28 - Enwienstraat aan school
- 29 - Stuyvenbergplein - parkzone
- 30 - Stuyvenbergplein - avontuurlijke zone
- 30B - Stuyvenbergplein - voetbalzone (pannafield)
- 31 - Stuyvenbergplein - speelterrain
- 32 - stuyvenbergplein - basketzone
- 33 - stuyvenbergplein - voetbalzone

Legende

Legende

→ Zonenummer

Totaal observaties
(Excl.georganiseerd spel)

- ↑ observ. jongens
- ↑ observ. Meisjes

5

5	2	3
9	2	7

↓ observ. meisjes

↓ observ. Jongens

Totaal observaties
(Excl.georganiseerd spel)

1-braakliggend terrein aan de Seefhoeklaan	12-woonerf
2-parking/woonerf A Seefhoeklaan	13-speelterrein J. Tulpinkstraat
3-parking/woonerf B Seefhoeklaan	14-braakliggend terrein J. Tulpinkstraat
4-parking/woonerf C Seefhoeklaan	15-toegang bibliotheek J. Tulpinkstraat
5-groene zone/waterbuffering	16-Kerkstraat
6-parking	17-Dorpstraat
7-woonerf Seefhoeklaan inbreiding	18-Kapelstraat
8-braakliggendterrein	19-speelterrein Kerkstraat
9-woonerf	20-groene zone met betonelementen Kerkstraat
10-Mouterij-woonerf (auto's verboden)	21-voetweg (verlengde Kerkstraat)
11-overdekte parkeerzone J. Tulpinkstraat	22-parkeerzone kerkstraat
	23-kerkplein en parking

- 1-Boodtsstraat
- 2-Ph. Haumanstraat A
- 3-Ph. Haumanstraat B
- 4-Kasteelstraat A
- 5-Kasteelstraat B
- 6-Veerstraat
- 7-Kasteelstraat C
- 8-Priester Poppestr.
- 9-Markt A
- 10-Akkerstraat
- 11-Hoogpoortplein
- 12-Scheldestraat A
- 13-Parking Scheldestr. A
- 14-Parking Scheldestr. B
- 15-Scheldestraat B
- 16-Vlietdam A
- 17-Vlietdam B
- 18-Dominicanessenstraat
- 19-Vlietdam C
- 20-Speelterrein
- 21-Avontuurlijk bosje
- 22-Parking Magazijnen
- 23-Het Foort Pleintje
- 24-Het Foort Parking
- 25-Het Foort
- 26-Het Foort Tussenparking
- 27-Vlietdam D
- 28-Vlietdam Parking
- 29-Sint-Sebastienstraat
- 30-Markt
- 31-Doorsteekparking

Wijk 't Foort in Temse
Kaartnr. 4

Legende

→ Zonenummer

Totaal observaties
(Excl.georganiseerd spel)

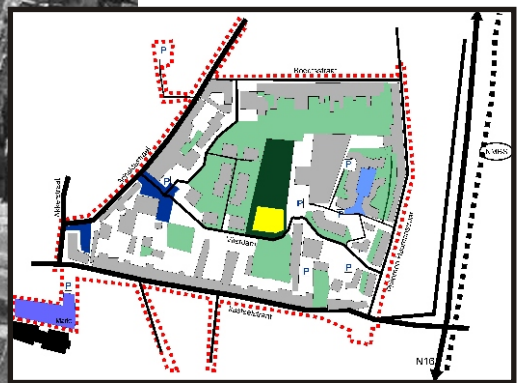
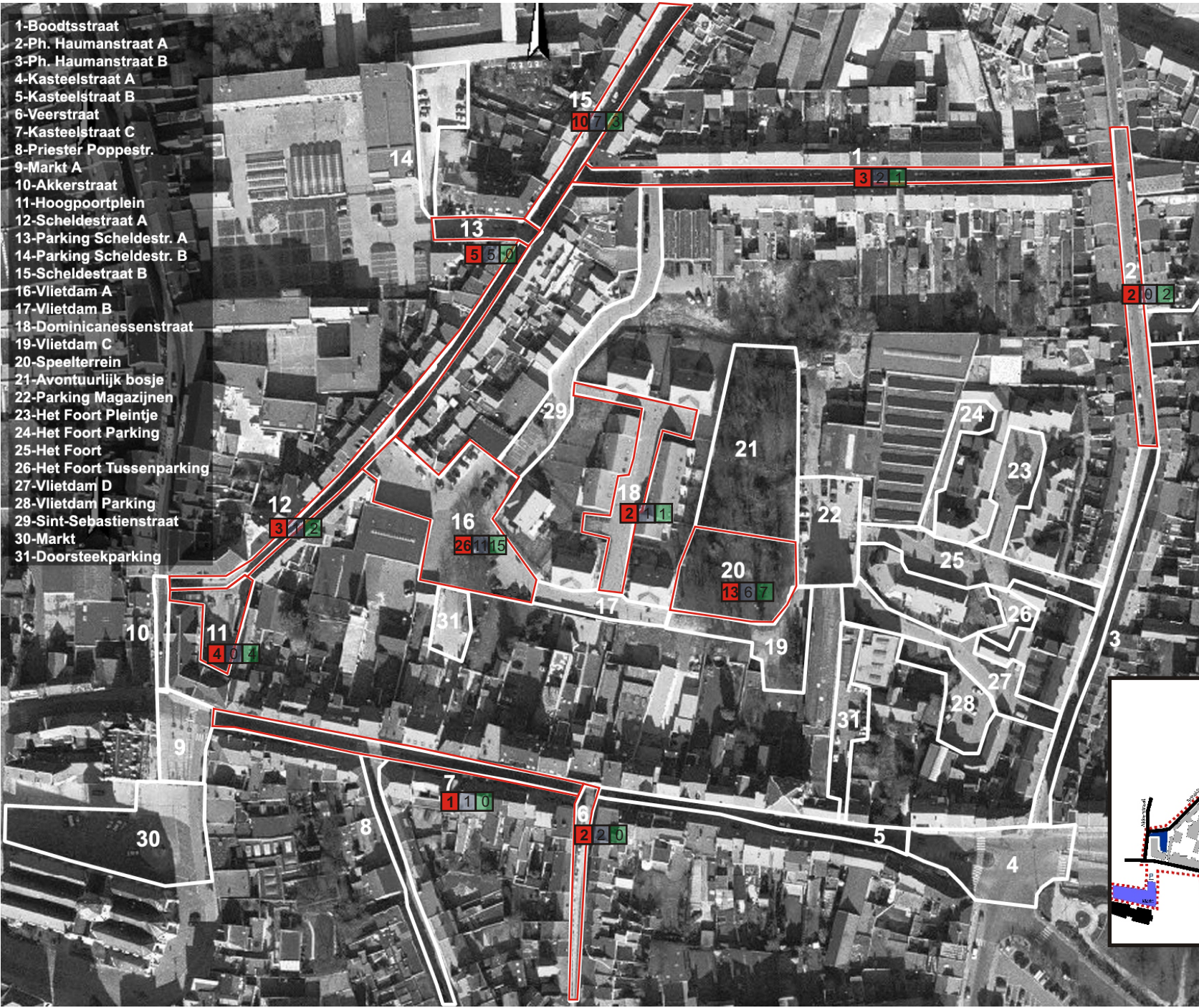
↑ observ. jongens
↓ observ. Meisjes

5

5	2	3
9	2	7

↑ observ. meisjes
↓ observ. Jongens

Totaal observaties
(Excl.georganiseerd spel)

Legende

→ Zonenummer

Totaal observaties (Excl.georganiseerd spel)

- ↑ observ. jongens
- ↓ observ. Meisjes

5

5	2	3
9	2	7

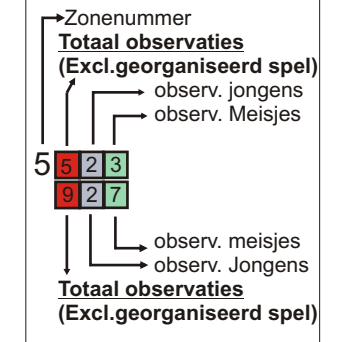
- ↑ observ. meisjes
- ↓ observ. Jongens

Totaal observaties (Excl.georganiseerd spel)

Bron: kaart uit onderzoek "spelen en spelen is twee" - 1983

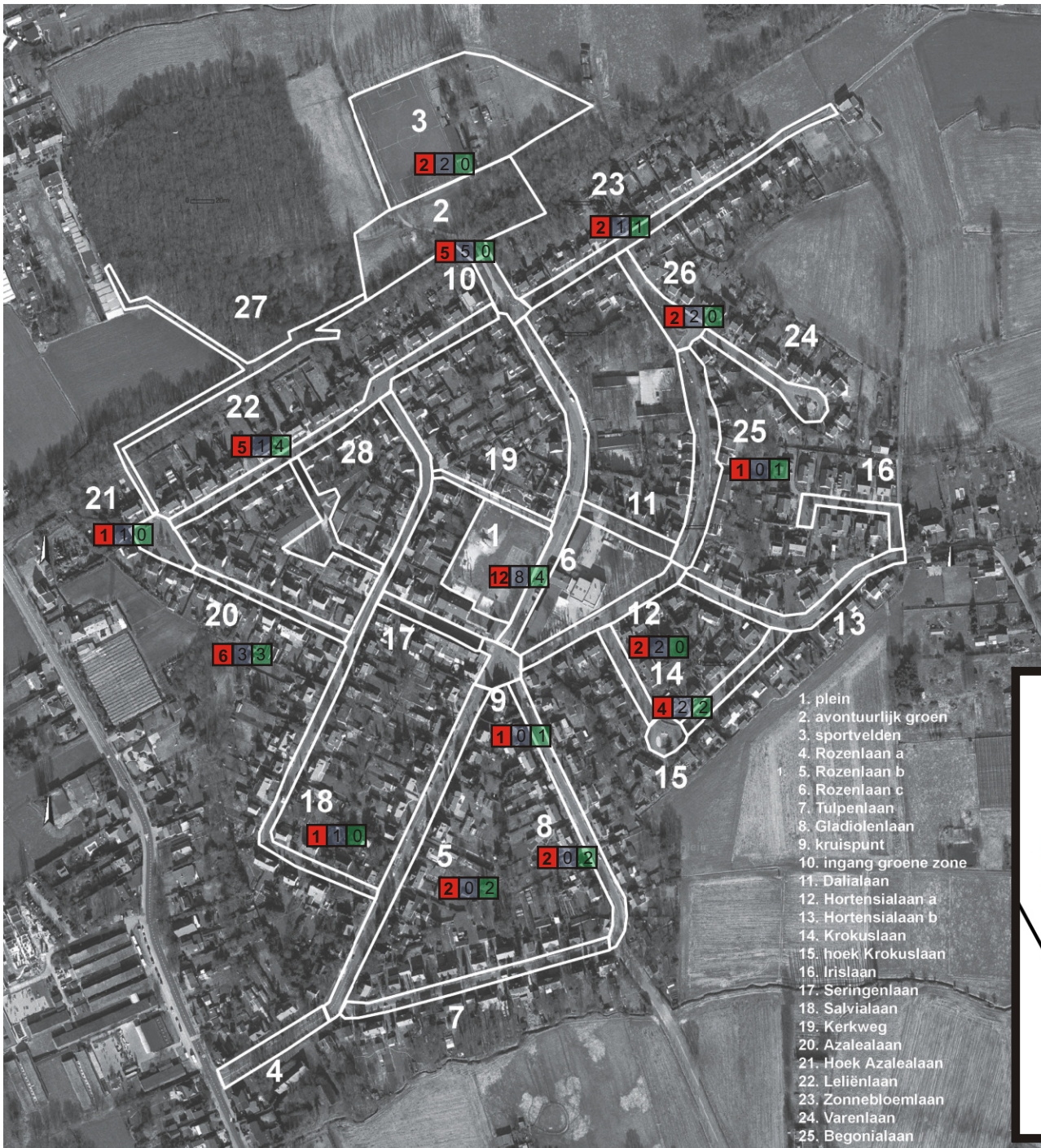
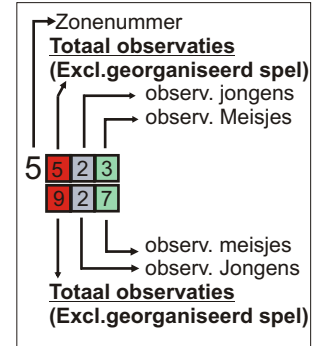
Legende

1-Centrale speelruimte	11-JOP
2-Sport	12-Karel Van Hoeylandtlaan
2A-Speelruimte	13-Eduard De Sutterlaan
3-Weide	14-Groen achterpleintje
4-Groen binnengebied	14A-Speelruimte
5-Welvaartlaan	15-August De Batslaan
6-Hendrik Heymanlaan	16-Pieter Dierckxlaan
7-Garages Heymanlaan	17-Toegang tot groen binnengebied
8-Groen binnenpleintje	18-Speelplein Hendrik Heymanlaan
9-Kardinaal Cardijnlaan	19-Velden
10-Buurthuis	

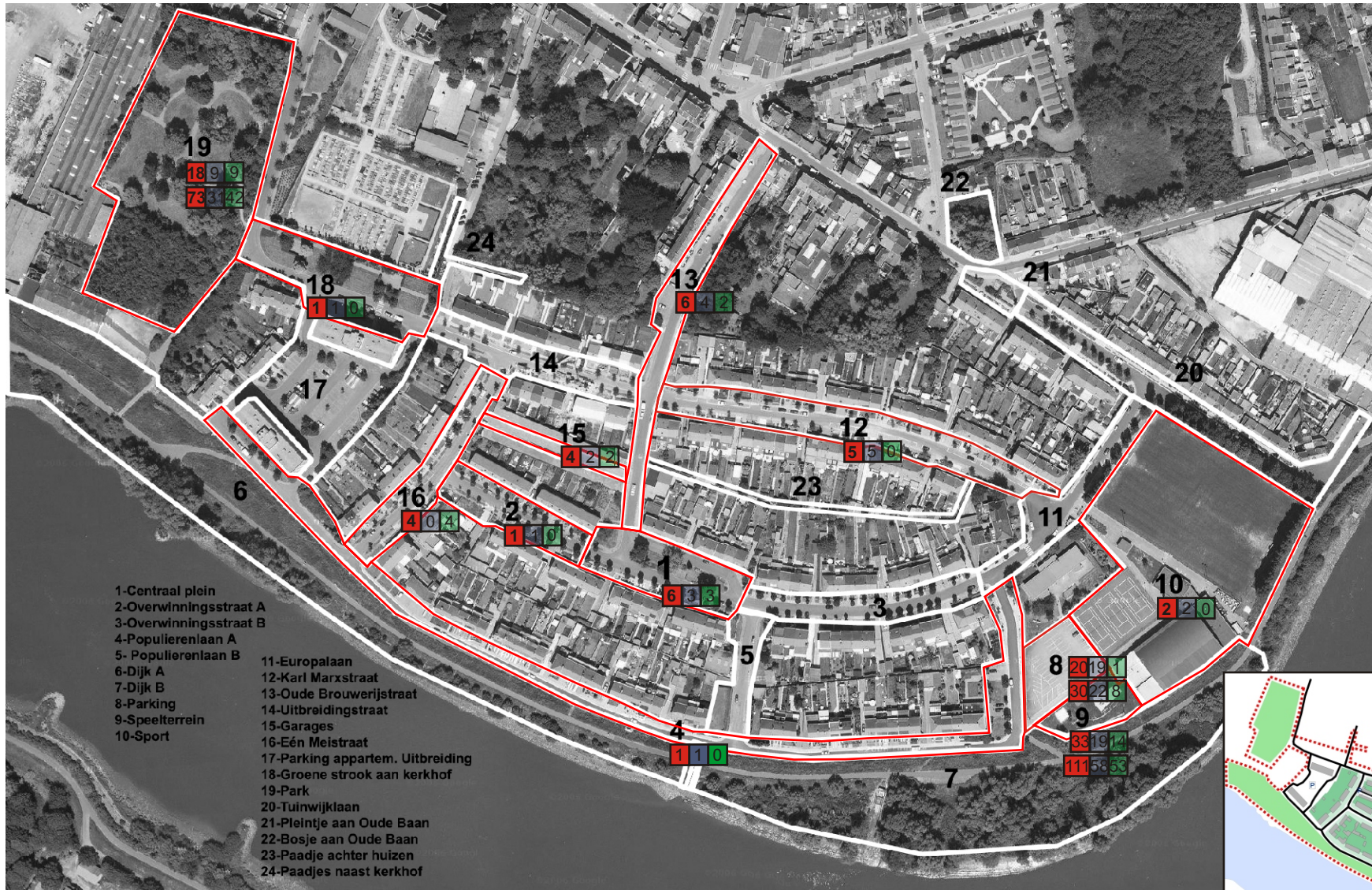

Legende

1. plein
2. avontuurlijk groen
3. sportvelden
4. Rozenlaan a
5. Rozenlaan b
6. Rozenlaan c
7. Tulpenlaan
8. Gladjolenlaan
9. kruispunt
10. ingang groene zone
11. Dalialaan
12. Hortensialaan a
13. Hortensialaan b
14. Krokuslaan
15. hoek Krokuslaan
16. Irislaan
17. Seringenlaan
18. Salvialaan
19. Kerkweg
20. Azalealaan
21. Hoek Azalealaan
22. Leliënlaan
23. Zonnebloemlaan
24. Varenlaan
25. Begonialaan

- 1-Centraal plein
- 2-Overwiningsstraat A
- 3-Overwiningsstraat B
- 4-Populierenlaan A
- 5- Populierenlaan B
- 6-Dijk A
- 7-Dijk B
- 8-Parking
- 9-Speel terrein
- 10-Sport
- 11-Europalaan
- 12-Karl Marxstraat
- 13-Oude Brouwerijstraat
- 14-Uitbreidingstraat
- 15-Garages
- 16-Eén Meistraat
- 17-Parking appartem. Uitbreiding
- 18-Groene strook aan kerkhof
- 19-Park
- 20-Tuinwijklaan
- 21-Pleintje aan Oude Baan
- 22-Bosje aan Oude Baan
- 23-Paadje achter huizen
- 24-Paadjes naast kerkhof

Legende

→ Zonenummer

Totaal observaties (Excl.georganiseerd spel)

↑ observ. jongens

↓ observ. Meisjes

5

5	2	3
9	2	7

↑ observ. meisjes

↓ observ. Jongens

Totaal observaties (Excl.georganiseerd spel)

Structuur van de wijk

